35 AUM

25 USPEE CONSTANTIN STERE

ISSN 1812-2566
E-ISSN 2587-4063

MOLDOSCOPIE

Publicaţie periodică ştiinţifico-practică

Tipul B

Anul 25 (2021), nr. 2 (93)

DOMENII DE CERCETARE:

- ***Ştiinţe politice***
- ***Sociologie***
- ***Mass-media și științe ale comunicării***

CHIȘINĂU - 2021

AUM

USPEE CONSTANTIN STERE

Agenția Națională de Asigurare
a Calității în Educație și Cercetare

CERTIFICAT

de recunoaștere a revistei
în calitate de publicație științifică de profil

Seria RȘP Nr. 015

Moldoscopie

ISSN 1812-2566

Fondatori: Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere"
Universitatea de Stat din Moscova „M.V. Lomonosov"
Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea Americană din Moldova

Tipul B

Profiluri: Științe politice; Sociologie; Media și comunicare

În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare nr. 14 din 28 februarie 2020, pentru o perioadă de 4 ani.

Președinte Andrei CHICIUC

Eliberat la 15 iunie 2020

Chișinău

MOLDOSCOPIE

Publicaţie periodică ştiinţifico-practică

Anul 25 (2021), nr. 2 (93)

Inregistrată de Universitatea de Stat din Moldova (fondată la 1 octombrie 1946) în 1997 şi reînregistrată în 2009
Certificatul de înregistrare: nr. 1002600043325 din 28.07.1997
Acreditată de Consiliul Suprem pentru Ştiinţă şi Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013, reacreditată prin Hotărârea nr. 245 din 11.11.2015
Acreditată de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educației și Cercetare prin Decizia nr. 14 din 28.02.2020

Tipul B

FONDATORI:

- ✓ *Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene ,,Constantin Stere*", *Republica Moldova*
- ✓ *Universitatea de Stat „M. Lomonosov" din Moscova, Rusia*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moldova*
- ✓ *Universitatea Americană din Moldova*

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfînt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Versiunea electronică: *http://uspee.md/moldoscopie/; http://americanuniversity.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md.* Pagina *web: www.moldoscopie.revistestiintifice.md*

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review"

Responsabilitatea pentru conţinutul textelor aparţine, în exclusivitate, autorilor

MOLDOSCOPIE

Periodical scientific-practical publication

Year 25 (2021), No. 2 (93)

Registered by the State University of Moldova in 1997 (founded on 1 October, 1946) and re-registered in 2009 under the Registration Certificate No. 1002600043325 of 07.28.1997

Accredited by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova by Decision No. 146 of 27.06.2013 and re-accredited by Decision No. 245 of 11.11.2015

Accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision No. 14 of 28.02.2020

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere", Republic of Moldova*
- ✓ *Moscow State University „M.Lomonosov", Russia*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American Universityof Moldova*

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chișinău, blvd. Ștefan cel Mare și Sfînt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Electronic version: *http://uspee.md/moldoscopie/; http://americanuniversity.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md.* Pagina *web: www.moldoscopie.revistestiintifice.md*

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

MOLDOSCOPIE
Publication périodique scientifique et pratique

Année 25 (2021), Nº 2 (93)

Enregistré par l'Université d'État de Moldavie en 1997 (créée le 1er octobre 1946) et ré-enregistré en 2009,
Certificat d'enregistrement: Nº 1002600043325 du 28.07.1997
Accréditée par le Conseil supérieur pour la science et le développement technologique de l'Académie des Sciences de Moldova
par la Décision Nº 146 du 27.06.2013, ré-accrédité par la Décision Nº 245 du 11.11.2015
Accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par la Décision Nº 14 du 28.02.2020

Type B

FONDATEURS:

- *Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere", République de Moldova*
- *Université d'État „M.Lomonossov" de Moscou, Russie*
- *Université d'Etat de Moldovie*
- *Université Américaine de Moldovie*

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chișinău, blvd. Ștefan cel Mare și Sfînt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Version électronique: *http://uspee.md/moldoscopie/; http://americanuniversity.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md.* Pagina *web: www.moldoscopie.revistestiintifice.md*

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review"

MOLDOSCOPIE

Научно-практическое периодическое издание

Год 25 (2021), № 2 (93)

Зарегистрировано Молдавским Государственным Университетом в 1997 и перерегистрировано в 2009,
Регистрационное свидетельство: № 1002600043325 от 28.07.1997
Аккредитовано Высшим Советом по Науке и Технологическому Развитию Академии наук Молдовы решением № 146 от 27.06.2013 и решением № 245 от 11.11.2015
Аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях по решению № 14 от 28.02.2020

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова*
- ✓ *Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет в Молдове*

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, бул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел / факс. (022) 241207.

Электронная версия: *http://uspee.md/moldoscopie/; http://americanuniversity.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md*. Сайт: *www.moldoscopie.revistestiintifice.md*

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review"

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

SUMMARY

TABLE DE MATIÈRES

ОГЛАВЛЕНИЕ

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE POLITICE

CZU 327(478)
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).01

MANAGING THE SETTLEMENT OF THE TRANSNISTRIAN CONFLICT ACCORDING TO PROVISIONS OF LEGAL AND INSTITUTIONAL FRAMEWORK

Ludmila OLEINIC
Doctor of Political Science, Associate Professor,
The American University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: *astmiler@mail.ru*
https://orcid.org/0000-0002-5884-9563

The subject of settlement of the Transnistrian conflict is consistently promoted in the context of bilateral contacts with international actors involved in the settlement process – the OSCE, the Russia, the Ukraine, the EU and its member states, as well as the US. In this regard, the immediate and unconditional withdrawal from the territory of the Republic of Moldova of ammunition belonging to the Russian Federation and the foreign military forces that provide their security is likely to stimulate the process of political settlement of the Transnistrian problem. The authorities of the Republic of Moldova focus attention both on obtaining the support of external partners for the reintegration policy promoted by the state, as well as on ensuring common approaches between international actors. Inthe scientific research is mentioned and the institutional framework underlying the system that make up the national security sector of the Republic of Moldova. This sector includes state institutions with a mandate of force for the implementation of the tasks on operational level and on administrative level.

Keywords: *Transnistrian conflict, settlement, negotiation process, status of permanent neutrality, foreign troops, military ammunitions, separatist armed forces.*

GESTIONAREA REGLEMENTĂRII CONFLICTULUI TRANSNISTREAN CONFORM PREVEDERILOR CADRULUI LEGAL ȘI INSTITUȚIONAL

Procesul de soluționare a conflictului transnistrean este promovat în mod constant în contextul relațiilor bilaterale cu actorii internaționali implicați în procesul de soluționare – OSCE, Rusia, Ucraina, UE și SUA. În acest sens, retragerea imediată și necondiționată de pe teritoriul Republicii Moldova a munițiilor aparținând Federației Ruse și forțelor militare străine care asigură securitatea acestora este de natură să stimuleze procesul de soluționare politică a problemei transnistrene. La rândul său autoritățile Republicii Moldova atrag atenția atât asupra obținerii sprijinului partenerilor externi pentru politicile de reintegrare promovate de stat, cât și asupra asigurării unor abordări comune între actorii internaționali. În articol se menționează și cadrul instituțional care stă la baza sistemului care alcătuiește sectorul securității naționale al Republicii Moldova. Acest sector include instituțiile statului cu mandat de forță pentru îndeplinirea sarcinilor la nivel operațional și administrativ.

Cuvinte-cheie: *conflictul Transnistrean, reglementare, proces de negociere, statut de neutralitate permanentă, trupe străine, muniții militare, forțe armate separatiste.*

GESTION DU RÈGLEMENT DU CONFLIT TRANSNISTRIEN SELON LES DISPOSITIONS DU CADRE JURIDIQUE ET INSTITUTIONNEL

Le processus de règlement du conflit transnistrien est constamment promu dans le cadre des relations bilatérales avec les acteurs internationaux impliqués dans le processus de règlement – l'OSCE, la Russie, l'Ukraine, l'UE et les États-Unis. À cet égard, le retrait immédiat et inconditionnel du territoire de la République de Moldova des munitions appartenant à la Fédération de Russie et des forces militaires étrangères assurant leur sécurité est de nature à stimuler le processus de règlement politique du problème transnistrien. À leur tour, les autorités de la République de Moldova attirent l'attention à la fois sur l'obtention du soutien de partenaires extérieurs pour les politiques de réintégration promues par l'État et sur la garantie d'approches communes entre les acteurs internationaux. La recherche scientifique mentionne également le cadre institutionnel qui sous-tend le système qui constitue le secteur de la sécurité nationale de la République de Moldova. Ce secteur comprend les institutions de l'État dotées d'un mandat de force pour l'exécution de tâches au niveau opérationnel et administratif.

Mots-clés: *conflit Transnistrien, réglementation, statut de neutralité permanente, troupes étrangères, munitions militaires, forces armées séparatistes.*

УПРАВЛЕНИЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕМ ПРИДНЕСТРОВСКОГО КОНФЛИКТА В СООТВЕТСТВИИ С ПОЛОЖЕНИЯМИ ПРАВОВОЙ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ БАЗЫ

Процесс урегулирования приднестровского конфликта постоянно продвигается в контексте двусторонних отношений с международными субъектами, участвующими в процессе урегулирования – ОБСЕ, Россией, Украиной, ЕС и США. В этой связи, немедленный и безоговорочный вывод с территории Республики Молдова боеприпасов, принадлежащих Российской Федерации, и иностранных вооруженных сил, обеспечивающих их безопасность, может стимулировать процесс политического урегулирования Приднестровской проблемы. Со своей стороны, власти Республики Молдова обращают внимание как на получение поддержки внешних партнеров для политики реинтеграции, продвигаемой государством, так и на обеспечение общих подходов к международным субъектам. В данной статье также упоминаются институциональные рамки системы, которые составляет сектор национальной безопасности Республики Молдова. В этот сектор входят государственные учреждения, уполномоченные выполнять задачи на оперативном и административном уровне.

Ключевые слова: *Приднестровский конфликт, урегулирование, переговорный процесс, статус постоянного нейтралитета, иностранные войска, военные боеприпасы, сепаратистские вооруженные силы.*

Introduction

The security policy of the Republic of Moldova is a set of concepts, legal norms and actions aimed at promoting and protecting national interests by identifying, preventing and countering threats and risks impacting the security of the state. Following an analysis of the strategic context and the situation in the country, one of the main threats to national security are identified the following: the Transnistrian conflict, tensions in the area and foreign military presence, external coerciveness. Also the security of the Republic of Moldova is affected by a number of vulnerabilities that can degenerate into threats in case of their ignorance or inadequate management, such as reduced capacities to secure the state border (in particular, lack of control over Transnistrian segment) and political instability.

Thus, in order to protect national interests, public authorities take the necessary measures and use the appropriate means to reduce vulnerabilities of the national security system and increase the national capacity to respond to threats and risks. The same, the process of promoting national interests takes into account the status of permanent neutrality of the Republic of Moldova, which assumes that the country is not a part to military blocs and does not allow the deployment on its territory of military troops or armaments of other states and military blocs.

Managing the problems related to the Transnistrian conflict and the withdrawal of foreign troops

The main objective of the political settlement process of the Transnistrian conflict is to identify a comprehensive, viable and definitive solution, by drafting and assigning a special legal status to the Transnistrian region as an integral part of the Republic of Moldova. The settlement of the Transnistrian problem must be achieved exclusively by peaceful means in the negotiation process in the "5+2" format.

The solution of the conflict must be based on respect for the principles of sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova within its internationally recognized borders. Also, the definitive settlement of the conflict must ensure the viability, democratic and independent character of the reunified state, by reintegrating the constitutional, economic, social, security and defense space.Respect for democratic norms, values and practices must be extended throughout the reunified country, by ensuring a functioning state based on the principles of the rule of law and the protection of fundamental human rights and freedoms, assisted by a free and strengthened civil society.

The political solution of the conflict is consistent with the country's strategic vector of European integration. Moving forward on the path of European integration, the authorities of the Republic of Moldova continue to work towards increasing the political, economic and social attractiveness of the state and the objective of reintegration.

In promoting the regulatory process, the Moldovan authorities simultaneously focus their efforts on the management of confidence-building measures and on the negotiation process aimed to political settlement of the conflict. Confidence measures are intended to help eliminate suspicions and solve the pressing problems faced by the population on both sides of the Dniester River.

Turning the current peacekeeping operation into a multinational civilian mission with an international mandate contributes to achieving political regulation, creating the necessary mechanisms to strengthen trust and security.

The subject of settlement of the Transnistrian conflict is consistently promoted in the context of bilateral contacts with international actors involved in the settlement process – the OSCE, the Russia, the Ukraine, the EU and its member states, as well as the US. The authorities of the Republic of Moldova focus their attention both on obtaining the support of external partners for the reintegration policy promoted by the state, as well as on ensuring common approaches between international actors[1, p. 12]. The authorities of the Republic of Moldova also use multilateral universal and regional vocation, in particular the UN, the OSCE, the Council of Europe, in order to continuously raise awareness and provide the necessary support for reintegration efforts. Continue efforts to secure the Transnistrian segment at the Moldovan-Ukrainian border, are made through cooperation with the EUBAM Mission.

Withdrawal from the Republic of Moldova of the foreign military presence is imperative and is to be carried out by virtue of the fact that it has no legal basis, contrary to the provisions of the Constitution of the Republic of Moldova, with the commitments and

international principles in the sphere of arms control and political-military relations between states, which provide for the need of the agreement expressed in this regard by the authorities of the host country. The immediate and unconditional withdrawal from the territory of the Republic of Moldova of ammunition belonging to the Russian Federation and the foreign military forces that provide their security is likely to stimulate the process of political settlement of the Transnistrian problem.

The reduction of the chances of external coerciveness

The Republic of Moldova is exposed to the threat of political and other coerciveness, generated from the outside in order to influence its foreign and internal policy options. External coercive action is exercised in the form of measures of an economic or other nature, as well as through the special services of other states.

The current state of affairs indicates the need to obtain adequate capabilities in the field of information and communication. These capabilities include both the instrumentation designed to obtain qualitative information and good management of things on the counterintelligence line, as well as the instrumentation used in the appropriate communication within the national security sector and in the analysis of the information used to make political decisions. An information system reset according to the standards and practices used in the EU allows a better orientation of the Republic of Moldova in the current security environment [2, p. 6-7].

Threats and risks

Military potential in the Transnistrian region of the Republic of Moldova.

In the eastern region of the Republic of Moldova there is a significant military potential of separatist armed forces, supported multilaterally from outside. At the same time, in the eastern region are present military troops of the Russian Federation, illegally stationed on the territory of the Republic of Moldova and contrary to the Constitution of the country. Separatist and foreign forces, illegally stationed in the eastern region, have considerable operational capacity, being able to constitute intervention force at any time, which would allow the regime on the left of the Dniester River and the Russian Federation to promote their strategic objectives. The synergy of the two components can make this factor even more critical. This military capability poses a major threat to the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova. A complementary risk factor is ammunition and armaments stored in warehouses near the Colbasna.

Instability and conflict on the territory of the Ukraine.

It should be noted that there is a potential to extend the area of instability from Ukraine to the borders of the Republic of Moldova. Certain elements and social groups with extremist orientations, from the country and from outside, may be encouraged by the instability in the Ukraine in order to initiate actions characteristic to hybrid warfare on the territory of the Republic of Moldova. Such actions may pose a threat to critical infrastructure, public order and security, as well as the wellbeing of the population. These actions may prevent the Republic of Moldova from promoting its strategic objectives, thus limiting the possibility of peacefully resolving the armed conflict in the Transniestrianregion and, at the same time, restoring territorial integrity and maintaining sovereignty [3, p.14].

Factors impacting the state defense policy

The neutrality status of the Republic of Moldova is enshrined in the Constitution. The status of permanent neutrality of the Republic of Moldova implies the non-admission of the deployment of military troops

of other states on its territory and the withdrawal of participation in armed conflicts, and in peacetime – the building of good neighborly relations with all international partners, based on mutual respect and consensus.

At the same time, neutrality does not mean isolation, but rather, the participation of the country, not only as a consumer of security, but also as an active taxpayer, in the development of international relations, in the exploitation of opportunities for international cooperation, with an unbiased attitude and without prejudice, aiming at promoting national security and defense interests [4, p. 9].

These actions will further support the strengthening and development of defense capabilities, the achievement of strategic objectives and contribute to reducing emerging risks and threats. All the more, because geopolitical developments at regional and global level demonstrate that security and defense considerably exceed the possibilities of a state, indicates that they need to be built on the basis of effective collaboration with the involved actors. The Republic of Moldova therefore strengthens and expands its cooperation with regional and international actors by harnessing existing partnerships, as well as by initiating new partnerships in relation to national interests.

The European Union's Global Foreign and Security Policy Strategy aimed creating a pan-European system, whichis of particular importance for both member states and partner member states, opening up new opportunities for cooperation. The European Union has confirmed its commitment to support inguation in the peaceful settlement of the armed conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova, and the Republic of Moldova, in turn, is increasing its contribution to international missions and operations under the aegis of the UN, the EU and the OSCE.

The Republic of Moldova has developed practical cooperation with the NATO on various fields and issues such as: education and science, development of defense capabilities (Defense Capacity Strengthening Initiative), military exercises, disaster management, raising the level of interoperability in relation to the military structures of Western states and implementing defense system development projects.

The decisions of the NATO Summit in Warsaw foresee increasing the military presence on the Alliance's eastern flank, as well as strengthening partnerships, including with the Republic of Moldova and promoting stability beyond the Alliance's borders.

Taking into account the policy of the Russian Federation towards the West and towards some neighboring states, including the Republic of Moldova, it is forecast to continue and expand the influence of the Russian Federation through diplomatic, cultural, educational and, last but not least, economic and military pressures, propaganda, disinformation and even political corruption [5, p. 7]. However, the Republic of Moldova aims to maintain an open, transparent dialogue with the Russian Federation in order to identify solutions on topics of common interest, including with a view to the withdrawal of the armed forces of the Russian Federation and the destruction or evacuation of the stock of ammunition stored on the territory of the Republic of Moldova.

The region on the left of the Dniester is facing economic and financial difficulties. In this context, representatives of separatist regime in the region promote a policy of confrontation with the constitutional authorities. That region has been, is and will most likely be an instrument of action at the mercy of stakeholders, in order to influence on decision-making level and to create difficulties in achieving the strategic objectives of the Republic of Moldova.

The Ukraine is of increased interest a strategic partner for the Republic of Moldova. In the short and

medium term, it will be difficult, if not impossible, to resolve the conflict in eastern Ukraine quickly. Moreover, there are predictable pressures in the southern part of this country. As a result, theUkraine will expand its cooperation with Western states, strengthening existing partnerships. That is why it is expected the reform of the security sector and the revival of the military-industrial field, as well as the maintenance of the Ukraine's current policy to influence the process of settling the conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova.

Priority directions regarding development of cooperation relations

The Republic of Moldova continues political dialogue and practical cooperation with the European Union by intensifying cooperation in the areas of common security and defense policy in order to prevent conflicts and crisis management, as well as to achieve regional stability.

At the same time, the Republic of Moldova continues to develop and strengthen political dialogue and practical cooperation with the NATO, in various fields, for the implementation of defense system development projects.

Also the Republic of Moldova continues to develop bilateral cooperation and dialogue on defense dimension with traditional partners (USA, Romania, Ukraine, UK, Estonia, Latvia, Lithuania, Germany, Poland, Turkey, China, Sweden, France, Italy, Japan, Greece, Hungary, Georgia, Austria) and assesses the possibilities and opportunities for expanding cooperation with other countries. In this context, it is also necessary to maintain the format of bilateral dialogue with the Russian Federation in order to identify solutions on topics of common interest, including with a view to the withdrawal of the armed forces of the Russian Federation and the destruction and evacuation of the stock of ammunition stored on the territory of the Republic of Moldova [6, p. 2].

Current agenda of the security environment

The global security environment is constantly transforming and is characterized by complex hybrid risks and threats, driven by developments in phenomena accompanying the globalization process, as well as the presence of uncertainty caused by rapid climate change and the limitation of global natural resources.

Asymmetric threats, including hybrids, persist on the security agenda of the world's states. However, conventional military threats have not lost their importance, becoming less pronounced and interconnected with other types of threats. The importance of the military component remains current, both because the possibility of a conventional armed conflict continues to exist, and because it is called upon to counter asymmetrical tactics and methods, used by some state and non-state actors.

Viewed globally, over a medium and long time horizon, the security environment continues to be marked by competition from various state and non-state actors. This competition takes on a multidimensional character, in which the instruments of economic, military, diplomatic and informational power predominate. In this context, some important players will retain and strengthen their positions held today, while in the case of others there is a likelihood of decline. During the occurrence and conduct of the latter scenarios, the possibility of an outbreak of conflicts, including of military nature, which will endanger international and regional security cannot be excluded.

Tensions persist at regional level between some actors in the Black Sea region, who tend to bring back to the European continent the practice of using armed force (or threats of its use) as a method of resolving international disputes. These tensions are likely to arise against the background of a possible decrease in the credibility and capacity to resolve international

conflicts by the main global and regional security organizations.

The current security environment is characterized by the existence of various risks and threats, importance presenting those concerning mainly military aspects. Appropriate identification of military threats and risks are essential for national defense, as it helps to avoid adverse consequences for the Republic of Moldova [7, p. 16].

In the context of the mentioned above, the following threats and risks of military nature to the Republic of Moldova are identified:

1) *The possibility of hostile use of the military and paramilitary forces of the regime on the left of the Dniester*. The military and paramilitary forces of the regime on the left of the Dniester represent an illegal military potential in the Transniestrianregion of the Republic of Moldova, which ensures the political perpetuation of the given regime. The possibility of using these forces in order to promote and achieve strategic objectives, by stimulating, prolifering and raising conflicting states and trends of an interethnic, historical, religious, societal nature, in order to destabilize Moldovan society and to challenge the exercise of the powers of constitutional authorities, represents a major military threat to the security of the Republic of Moldova. It is not excluded that, in a given international context, these forces can be used to destabilize the situation in the region;

2) *The presence of the Russian Troop Task Force (RTTF) and the military infrastructure on the territory of the Republic of Moldova*. RTTF is a group of operational-tactical military forces of the Russian Federation, illegally deployed on the territory of the Republic of Moldova, thus violating the neutrality status of the country. The presence of RTTF on the territory of the country fuels the military potential of the Transnistrian region, representing a destabilizing factor, which violates the Constitution of the Republic of Moldova. The illegal stationing of Russian troops on the territory of the country constitutes a demonstration of military support for the regime on the left of the Dniester Riverand a flagrant violation of the Agreement on the principles of peaceful settlement of the armed conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova of 21 July 1992, by which the 14th army of the Russian Federation was assumed to respect Moldova neutrality. Also RTTF was a harmful factor of regional destabilization, taking into account the context of the strained relations between the Russian Federation and the Ukraine. In the management of RTTF, on the territory of the Republic of Moldova, are a number of military infrastructure objects, which amplify the risks to the military and environmental security of the country alike, since they store, under conditions and in unknown quantities, unaccounted military arsenal, which cannot be controlled or verified by the authorities of the Republic of Moldova or the international community. RTTF possesses potential that can endanger electronic communications and security of the country's information infrastructure.

In addition to RTTF, under the Moldovan-Russian agreement of 21 July 1992, the Russian contingent of the Joint Peacekeeping Forces is present on the left of the DniesterRiver;

3) *The possibility of extending the Ukraine conflict to the border of the Republic of Moldova*. The military conflict in eastern the Ukraine is a source of a military threat to security of the Republic of Moldova. There is a risk of extending the area of instability from Ukraine to the borders of the Republic of Moldova. Certain elements and social groups with extremist orientations, both at home and abroad, including illegal military forces on the left of the Dniester River, may be encouraged to initiate actions characteristic of hybrid warfare on the territory of the Republic of Moldova;

7) *Illicit arms trafficking*. This activity poses a threat to both the military security of the Republic of Moldova and the regional security, due to the exis-

tence in the Transniestrian region of important stocks of weapons and ammunition that are not under the control of the constitutional authorities. The current situation in the Transnistrian region facilitates the proliferation of weapons and the possibility of supplying arms and ammunition from these stocks to various subversive movements on the territory of the Republic of Moldova and outside the country [8, p. 4].

Possible military threats and risks identified to Moldova security are complex and interdependent. Some of these are likely to be carried out simultaneously or consecutively under single scenario of attempting the sovereignty, independence and unity, territorial integrity and constitutional democracy of the country. In a short and medium-term perspective, we will not witness a conventional armed aggression against the Republic of Moldova, but of actions carried out at the limit border of legality.

Negotiations on the Transnistrian settlement process in the "5+2" format

At Tirana, after the Ministerial Council27th meetingin 2020, the ministers for foreign affairs of the participating states of the Organization for Security and Cooperation in Europe negotiated on the Transnistrian settlement process in the "5+2" format and agreed on the following:

1. Recall the past ministerial statements on the work of the Permanent Conference on political issues in the framework of the negotiation process for the Transnistrian settlement in the "5+2" format;

2. To attain a comprehensive, peaceful and sustainable settlement of the Transnistrian conflict based on the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova within its internationally recognized borders with a special status for Transniestria that fully guarantees the human, political, economic and social rights of its population;

3. To continue the result-oriented settlement process reaffirmed by the Hamburg, Vienna, Milan and Bratislava ministerial statements. In this regard, the Sides will continue to engage accordingly in the negotiation process in 2021 when Sweden will be chairing the OSCE;

4. To enhance coordination and interaction in addressing the challenges of the COVID-19 pandemic, stress the importance of ensuring continued interconnectivity between both banks of the Dniester River in times of the pandemic and in this context call for constructive work towards rapid restoration of freedom of movement;

5. To further consolidate the achievements reached since the Vienna Ministerial meeting on priority issues and to work towards the full and continuous implementation of all agreements expressed in the protocols of the "5+2" meetings in Rome 2018, Vienna 2017 and Berlin 2016 thus contributing to building a solid basis for further advancing the settlement process;

6. To develop joint proposals on further confidence-building measures, based on the progress achieved in the implementation of the Berlin-plus package, and to intensify their dialogue on and efforts with regard to the protection of human rights;

7. To work at all levels of the negotiation process in a rhythmical manner to achieve tangible progress on all three baskets of the agreed agenda for the negotiation process: socio-economic issues, general legal and humanitarian issues and human rights, and a comprehensive settlement, including institutional, political and security issues;

8. Underline the importance of the Permanent Conference on political issues in the framework of the negotiation process for the Transnistrian settlement in the "5+2" format as the only mechanism to achieve a comprehensive and sustainable settlement, call for the organization of a result-oriented meeting in this format as soon as possible in 2021 and reaffirm the important role the OSCE plays in supporting this process;

9. Encourage the unified and active approach by the mediators and observers of the OSCE, the Russian

Federation, Ukraine, the European Union and the United States of America in the Permanent Conference on political issues in the framework of the negotiation process for the Transnistrian settlement in the "5+2" format and encourage them to continue to coordinate their efforts and to make full use of their collective potential to promote progress in all dimensions towards achieving a comprehensive resolution of the Transnistrian conflict [9, p. 1-2].

The institutional framework of the state reintegration policy

The institutional framework underlying the system makes up the reintegration of the Republic of Moldova. This sector includes state institutions with a mandate of force for the implementation of the reintegration of the country tasks and the civil state institutions that exercise the functions of governance, planning, control and supervision in the system of reintegration of the state.

In accordance with the legislation in force, the supreme public authorities in the field of state reintegration (Parliament, President of the Republic of Moldova, Government), the state bodies (State Chancellery, Ministry of Defense, Ministry of Internal Affairs, Information and Security Service, Border Guard Service and Customs Service) participate in the formation and implementation of the country's reintegration policy.

The Reintegration Policy Office of the State Chancellery is responsible for achieving the priorities of the Government's policy in the field of reintegration of the country, ensuring coordination in this regard of the work of the central public administration authorities and carrying out the negotiation process of the Transnistrian settlement [10, p. 2].

Thus, in order to carry out its mission, the Bureau of Reintegration Policies performs the following basic duties:

- Ensuring the implementation of the actions set out in the Government's programme and action plan, the national programmatic documents, with the presentation of reports and analytical materials on issues concerning the Transnistrian settlement and the reintegration of the country;
- Coordination of the process of elaboration, approval, consultation and promotion according to the area of competence, drafting normative acts and policy documents, as well as jointly with the specialized public authorities, to initiate and draft documents for the negotiation process;
- Coordinating the work of public administration authorities, sector working groups to promote confidence-building measures and officials responsible for Transnistrian issues in order to effectively implement the priorities of the country's reintegration policy, to link this policy with external actions and the financial-budgetary process, and to strengthen the position of the Moldovan delegation in the negotiation process;
- Analysis of the political, social-economic and humanitarian situation in the Transnistrian region and undertaking the relevant actions according to the assigned competences or submitting proposals for decisions to the empowered decision-makers;
- Monitoring the evolution of the situation in the Security Zone, coordinating the work of the Moldovan delegation in the Unified Control Commission in undertaking the necessary measures, maintaining stability within its perimeter and properly documenting events;
- Cooperation with national public authorities, civil society organizations, academia, external partners and relevant international organizations in order to promote single policy in the field of country reintegration, support the regulatory process and the implementation of assistance and development programmes in the Security Zone and eastern districts of the Republic of Moldova;
- Organizing the work of the Government Commission for the Reintegration of the country;

- Ensuring the implementation in the Transnistria of reintegration activities of the country;

- Providing assistance to the inhabitants of the eastern districts of the country, civil and legal persons who encounter difficulties related to the non-regulation of the conflict, carrying out actions aimed at ensuring the protection of human rights in the Transnistrian region and finding viable solutions to the most pressing problems faced by the population on both sides of the Dniester;

- Providing the necessary support to the Deputy Prime Minister responsible for the implementation of policies in the field of reintegration of the country in organization of measures aimed at the regulatory process, effective promotion of policies for the reintegration of the country, guiding the work of public authorities on this line and synchronizing efforts with the relevant actors;

- Organizational-methodical assurance of the planned measures in the existing negotiating platforms for the Transnistrian settlement, systematization of the Moldovan delegation agenda, support materials for the political representative from Chisinau, drafting decisions completed and appropriate documentation of the activities carried out;

- Convening working meetings on the Transnistrian issues, as well as ensuring the participation of Bureau representatives in relevant events organized by national public authorities, international partners, academia and civil society;

- Studying the positive experience of other states in resolving conflicts and international best practices in their management, taking over useful elements that can contribute to the advancement of the settlement of the Transnistrian file;

- Monitoring and expertise of external assistance projects for beneficiaries in the Transnistrian region, presenting institutional opinion, participating in relevant events and requesting to provide relevant data on ongoing and carried out initiatives;

- Consultation of the representatives of the international partners on the Transnistrian issues and the permanent call to promote dialogue with Tiraspol's exponents from the perspective of bilateral commitments between the Republic of Moldova and the corresponding state or organization and the implementation of the country's reintegration desire;

- Informing the relevant decision-makers about developments in the Transnistrian settlement dialogue platforms and in the meetings of the Unified Control Commission, about the essence of the issues on the negotiating agenda, the situation in the Transnistrian region and the Security Zone, suggesting proposals for further action to be taken in this regard or approving the relevant decisions;

- Informing the public about developments in the negotiations, positive actions taken by the Moldovan authorities in relation to the inhabitants and economic agents of the Transnistrian region, constructive initiatives in order to bring the inhabitants on both banks of the Dniester, to restore single national spaces and to support the regulatory process [10, p. 3].

Conclusions

The objective of the political settlement of the Transnistrian conflict is to identify a comprehensive, viable and definitive solution, by drafting and assigning a special legal status to the Transnistrian region as an integral part of the Republic of Moldova. The settlement of the Transnistrian problem must be achieved exclusively by peaceful means in the negotiation process in the "5+2" format.

Also, the scientific research analyzes the status of permanent neutrality of the Republic of Moldova that implies the non-admission of the deployment of military troops of other states on its territory and the withdrawal of participation in armed conflicts. In peacetime it implies the building of good neighborly relations with all international partners, based on mutual respect and consensus.

The Republic of Moldova continues political dialogue and practical cooperation with the European Union and the NATO by intensifying cooperation in the areas of common security, defense policy and to achieve regional stability in order to prevent management of conflicts and crisis.

The institutional framework of the Republic of Moldova includes state institutions with a mandate of force for the implementation of the reintegration of the country tasks, and the civil state institutions that exercise the administrative functions of reintegration of the state.

The sure mechanism to achieve a comprehensive and sustainable settlement of the Transnistrian conflict represent Permanent Conference on political issues in the framework of the negotiation process for the Transnistrian settlement in the "5+2" format, being a result-oriented meeting in this format and in this regard reaffirming the important role the OSCE plays in supporting this process.In this sense, the security environment continues to be marked by competition from various state and non-state actors. This competition takes on a multidimensional character, in which the instruments of economic, military, diplomatic and informational power predominate.

Bibliographic references

1. Parliament Decision No. 153/2011 of 15.07.2011 for the approval of the National Security Strategy of the Republic of Moldova.

2.VARZARI, V. Securitatea naţională a Republicii Moldova în contextul evoluţiilor geopolitice regionale. – Chişinău: Tipografia Centrală. 2016.

3. Parliament Decision No. 134/2018 of 19.07.2018 for the approval of the National Defense Strategy and the Action Plan on the implementation of the National Defense Strategy for 2018–2022.

4. MORARU, Victor. La République de Moldova à la recherche des voies vers la stabilité et la sécurité de la région dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Russie. – Brussels: NATO, 2002. – [On-line]: https://www.nato.int/acad/fellow/99-01/Moraru.pdf (Vizitat 11.06.2021).

5. https://www.army.md/img/userfiles/doconline/sna.pdf. (Vizitat la 14.05.2021).

6. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/. (Vizitat la 28.04.2021).

7. Government Decision No.961/2018 of 03.10.2018 on the approval of the Military Strategy and action plan for its implementation for the years 2018-2022.

8. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr18_109.pdf. (Vizitat la 30.05.2021).

9. https://gov.md/sites/default/files/472845.pdf . (Vizitat la 20.04.2021).

10. https://gov.md/ro/advanced-page-type/biroul-politici-de-reintegrare. (Vizitat la 7.05.2021).

CZU 351
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).02

BUNA GUVERNARE: DEFINIȚII, PRINCIPII, CARACTERISTICI ȘI LIMITE ÎN SOCIETĂȚILE DEMOCRATICE

Carolina BUDURINA-GOREACII
Doctor în științe politice, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale,
Chișinău, Republica Moldova
email: *carolina.budurina@gmail.com*
https//orcid.org/ 0000-0003-2406-4212

Svetlana CEBOTARI
Doctor habilitat, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale,
Chișinău, Republica Moldova,
email: *svetlana.cebotari@mail.ru.*
https//orcid.org/ 0000-0001-9073-104X

În administrația publică a fost introdus un nou concept - buna guvernare. Termenul de bună guvernare este dificil de definit. Însă în anii ’80, cercetătorii au depus eforturi esențiale pentru a atinge idealul înalt al bunei guvernări iar, la începutul secolului al XXI-lea deja, conceptul de bună guvernare a devenit o parte integrantă a administrației publice. Buna guvernare este considerată astăzi drept o paradigmă a administrației publice, deoarece anume ea este angajată să reglementeze puterea politică, să susțină guvernarea orientată spre asigurarea bunăstării generale a cetățenilor și mai puțin a reprezentanților partidelor politice. Termenul are implicații mai largi și include atât activitățile guvernului, cât și ale altor organizații, publice sau private. Premisa este că politicile publice și obiectivele necesită acțiuni de cooperare între actori diferiți. Se menționează că epoca actuală (secolul XXI) poate fi numită în mod adecvat o eră a bunei guvernări. Astfel, acest articol supune analizei esența conceptului de bună guvernare, principiile, caracteristicile și limitele bunei guvernări în societățile democratice.

Cuvinte-cheie: *bună guvernare, administrare, stat, implicare, cetățeni, bunăstare socială.*

GOOD GOVERNANCE: MEANING, PRINCIPLES, CHARACTERISTICS AND LIMITATIONS IN DEMOCRATIC SOCIETIES

A new concept has been introduced in public administration - good governance. The term good governance is difficult to define. But in the 1980s, researchers have been working hard to achieve the lofty ideal of good governance, and by the turn of the 21st century, the concept of good governance has become an integral part of public administration. Good governance is considered today as a paradigm of public administration, because it is committed to regulating political power, to supporting governance aimed at ensuring the general well-being of citizens and less so of representatives of political parties. The term has broader implications and includes both the activities of government and other organizations,

public or private. The premise is that public policies and objectives require cooperation actions between different actors. It is mentioned that the current era (21st century) can be aptly called an era of good governance. Thus, this article examines the essence of the concept of good governance, the principles, characteristics and limitations of good governance in democratic societies.

***Keywords**: good governance, administration, state, involvement, citizens, social welfare.*

BONNE GOUVERNANCE: SENS, PRINCIPES, CARACTÉRISTIQUES ET LIMITES DANS LES SOCIÉTÉS DÉMOCRATIQUES

Un nouveau concept a été introduit dans l'administration publique: la bonne gouvernance. Le terme de bonne gouvernance est difficile à définir. Mais dans les années 80, les chercheurs ont travaillé dur pour atteindre le noble idéal de la bonne gouvernance, et au tournant du 21e siècle, le concept de bonne gouvernance était devenu une partie intégrante de l'administration publique. La bonne gouvernance est aujourd'hui considérée comme un paradigme de l'administration publique, car elle s'est engagée à réguler le pouvoir politique, à soutenir une gouvernance visant à assurer le bien-être général des citoyens et moins des représentants des partis politiques. Le terme a des implications plus larges et inclut les activités du gouvernement et d'autres organisations, publiques ou privées. L'hypothèse est que les politiques et les objectifs publics nécessitent des actions de coopération entre différents acteurs.Il est mentionné que l'ère actuelle (21e siècle) peut être appelée à juste titre une ère de bonne gouvernance. Alors, cet article examine l'essence du concept de bonne gouvernance, les principes, les caractéristiques et les limites de la bonne gouvernance dans les sociétés démocratiques.

***Mots-clés:** bonne gouvernance, administration, état, implication, citoyens, protection sociale.*

ХОРОШЕЕ УПРАВЛЕНИЕ: ПОНЯТИЕ, ПРИНЦИПЫ, ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ В ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ОБЩЕСТВАХ

В государственном управлении введена новая концепция - хорошее управление. Термину «хорошее управление» сложно дать точное определение. Однако, в 1980-х годах, исследователи работали над тем, чтобы достичь возвышенного идеала надлежащего управления, а на рубеже 21-го века, концепция хорошего управления стала неотъемлемой частью государственного управления. Данное понятие сегодня рассматривается как парадигма государственного управления, поскольку оно направлено на регулирование политической власти, на поддержку управления, направленного на обеспечение общего благосостояния граждан и в меньшей степени представителей политических партий. Термин имеет более широкий смысл и включает деятельность как государственных, так и частных организаций. Предпосылка заключается в том, что государственная политика и цели требует сотрудничества между различными участниками. В статье отмечается, что нынешнюю эпоху (21 век) удачно можно назвать эпохой хорошего управления. Таким образом, в данной статье исследуется и сущность концепции надлежащего управления, принципы, основные, характерные особенности и ограничения надлежащего управления в демократических обществах.

***Ключевые слова:** хорошее управление, администрация, государство, участие, граждане, социальное обеспечение.*

Introducere

În anii '80 ai secolului XX ideea bunei guvernări a fost importată de ştiinţele politice din Marea Britanie, cu ocazia dezvoltării prin susţinerea guvernamentală a unui program de îmbunătăţire a activităţii administraţiei locale. În prezent, în literatura de specialitate nu există o definiţie unică a conceptului de „buna guvernare". Acest termen este utili-

zat cu o mare flexibilitate. Cu toate acestea, există un consens, potrivit căruia prin „buna guvernare" înțelegem un „proces prin care instituțiile publice desfășoară activități publice, gestionează resurse publice şi garantează respectarea drepturilor omului într-o manieră liberă de orice abuz şi corupţie, acordând o atenţie deosebită respectării principiului statului de drept" [1]. Prin urmare, actualitatea studiului este dictată de examinarea diverselor definiții atribuite conceptului de bună guvernare, analiza principiilor, caracteristicilor și limitelor bunei guvernări în contextul noilor transformări democratice ale țărilor aflate în tranziție.

Metodologia de cercetare folosită

În prezenta lucrare autorii au utilizat metoda analizei de conținut a documentelor, cu referință și la unele procedee logice, precum: analiză-sinteză, inducție și deducție. Drept rezultat, a fost realizat un studiu complex, cu valențe interdisciplinare din punct de vedere metodologic, care a contribuit la crearea unui tablou mai clar privind analiza definițiilor, principiilor, caracteristicilor și limitelor bunei guvernări în special în societățile democratice.

Ideile principale ale cercetării

Conceptul „bună guvernare" apare spre finele anilor *'80*, în documentele Băncii Mondiale, și se încetățenește în dezbaterile privind traiectoria țărilor în curs de dezvoltare. „Buna guvernare" devine, după colapsul comunismului, o precondiție necesară pentru distribuirea ajutoarelor financiare internaționale. Cu alte cuvinte, relația dintre donator și țara beneficiară se schimbă astfel încât anumite criterii, preponderent politice, altele decât cele economice sau juridice, să fie îndeplinite. În al doilea rând, termenul „guvernare" nu se reduce doar la ideea de guvern sau exercitarea puterii politice. Termenul are implicații mai largi și include atât activitățile guvernului, cât și ale altor organizații, publice sau private.

Premisa este că politicile publice și obiectivele necesită acțiuni de cooperare între actori diferiţi. Nivelul statului-națiune este doar o fațetă a guvernării în sens larg. Concepte precum „guvernare globală", „bună guvernare universitară", „politici de bună guvernare", „guvernare fără guvernăminte" semnalează atât un nivel supra-naţional, cât și unul instituțional sau corporativ al dezbaterii. Actori internaționali, Banca Mondială, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și Organizația pentru Dezvoltare și Cooperare Economică, au definit termenul „bună guvernare" pentru a include managementul resurselor, la toate nivelurile, cu accent pe dezvoltarea economică și socială. Ulterior, cercurile reformiste, politice au tractat conceptul în miezul discuțiilor despre politicile dezvoltării [7, p. 41-43].

În 1991, Banca Mondială dedică subiectului și prima conferință, în relație cu temele economiei dezvoltării. În 1992, sintagma „buna guvernare" primește una dintre primele definiții în raportul „Governance and Development" ca fiind un „factor decisiv în crearea și consolidarea unui mediu ce stimulează dezvoltarea solidă și echitabilă, care constituie, totodată, o completare esențială a politicilor economice robuste" [2].

Buna guvernare este considerată astăzi drept o paradigmă a administrației publice, deoarece anume ea este angajată să reglementeze puterea politică, să susțină guvernarea orientată spre asigurarea bunăstării generale a cetățenilor și mai puțin a reprezentanților partidelor politice.

Termenul de guvernare are două semnificații: unul este îngust și celălalt extins. Primul înseamnă administrarea sau conducerea statului în conformitate cu legea sau Constituția. Dar în epoca actuală, guvernarea este utilizată în sens mai larg. Administrația publică trebuie să se angajeze în dezvoltarea unei națiuni, iar la etapa actuală o parte importantă a acestei sarcini revine anume

administrației publice. Scopul administrării va fi întotdeauna de a realiza dezvoltarea, iar buna guvernare înseamnă nu doar administrare, ci și evaluarea performanțelor atinse [4].

În general, buna guvernare este percepută a fi un principiu normativ al dreptului administrativ, care obligă statul să își îndeplinească anumite funcții ce promovează valorile eficienței, fără coruptibilitate, dar cu receptivitate față de societatea civilă.

În timp ce guvernul nu este obligat să îndeplinească în mod substanțial distribuirea bunurilor publice, acesta totuși trebuie să se asigure că procesele de identificare și livrare a acestor bunuri sunt concrete în ceea ce privește a) răspunderea la cererile publice; b) transparență în alocarea resurselor și; c) echitate în distribuția bunurilor.

Principiul bunei guvernări a fost susținut și în contextul operațiunilor interne ale organizațiilor din sectorul privat. În acest fel, strategiile de luare a deciziilor corporative integrează principiul bunei guvernări și asigură că sunt luate în considerare interesele acționarilor (adică societățile pe acțiuni) și angajații.

Conceptul de bună guvernare așa cum a fost dezvoltat de Banca Mondială reprezintă în esență o piatră de temelie prin care poate fi măsurată structura administrativă a unei anumite țări. În consecință, aceasta oferă ample dovezi ale sustenabilității instituțiilor de stat către donatorii care sunt interesați să investească în țările în curs de dezvoltare. Prin urmare, buna guvernare este prevăzută a fi un set de instrumente procedurale ce garantează îmbunătățirea eficientă a subiectului identificat de donator. Cu toate acestea, din punct de vedere politic, principiul bunei guvernări nu a fost foarte bine recepționat. De exemplu, guvernele pot fi reticente față de agențiile donatoare și, uneori, pot manifesta ostilitate pe scară largă împotriva acestor agenții (sau a altor organisme) care interpretează că donatorii ar interfera în afacerile lor interne (suverane). Temerile reale sau imaginare au apărut în principal din faptul că termenul „bună guvernare" a fost în mare parte identificat cu politicile „liberalismului" și „*laissez-faire*" comune în majoritatea țărilor dezvoltate. Mai mult, utilizarea termenului „bun" derivă în primul rând din interpretări subiective, în special în contextul marilor economii diverse și multiculturale care caracterizează lumea în curs de dezvoltare.

Guvernarea este un termen cuprinzător care include atât administrarea generală, cât și progresul general al organismului politic. Cu alte cuvinte, putem spune că buna guvernare cuprinde atât o bună administrare, cât și, împreună cu aceasta, progresul. Însă sensul termenului nu se limitează doar la noțiunile menționate anterior. Acesta îmbrățișează multe alte lucruri, cum ar fi vigilența, activitățile și gândirea constructivă pentru oameni, adică dezvoltarea societății. Buna guvernare include, de asemenea, participarea cetățenilor atât la funcțiile de dezvoltare, cât și la cele administrative ale societății [6].

Ne aflăm în epoca globalizării, iar aceasta înseamnă că există atât interacțiuni, cât și colaborări între organizațiile naționale și internaționale care îndeplinesc diferite tipuri de responsabilități, sarcini și funcții. O bună guvernare trebuie să asigure faptul că are loc o colaborare atât între instituțiile naționale, cât și internaționale, iar această colaborare trebuie să atingă maximul beneficiului organismului politic.

Buna guvernare înseamnă, de asemenea, realizarea idealurilor democrației și participarea cetățenilor la toate activitățile statului. Adică, administrarea participativă își găsește cea mai deplină realizare într-o societate care este guvernată corespunzător. De asemenea, se așteaptă că există un raport bun și eficient între instituțiile guvernamentale și organizațiile neguvernamentale, atât naționale, cât și internaționale.

În epoca globalizării, toate aspectele respective joacă un rol cheie în procesul de dezvoltare al unei societăți prismatice (termen folosit de Fred Riggs). În prezent, o națiune în curs de dezvoltare trebuie

să primească ajutor străin sub diferite forme. Dar ajutorul extern nu trebuie tratat că poate face totul în sine. Folosirea eficientă a ajutorului extern este o problemă crucială, iar utilizarea sa corectă depinde de administrația publică. Această chestiune intră și în sarcina bunei guvernări [4].

Principii cheie ale bunei guvernări în administrarea publică

Funcția unei bune guvernări în administrarea publică este de a se asigura că entitățile acționează în interesul public în orice moment. Iar acționarea în interes public necesită angajament puternic față de integritate, valorile etice și statul de drept; deschidere și implicare cuprinzătoare a părților interesate.

Pe lângă cerințele de acțiune în interes public, realizarea unei bune guvernări în administrarea publică necesită și definirea rezultatelor în termeni de beneficii economice, sociale și de mediu durabile; determinarea intervențiilor necesare pentru optimizarea realizării rezultatelor preconizate; dezvoltarea capacității entității și a persoanelor din cadrul acesteia; gestionarea riscurilor și a performanței printr-un control intern robust și un management financiar puternic; și implementarea de bune practici în transparență și raportare pentru a oferi o responsabilitate eficientă [5, p.11].

Caracteristicile bunei guvernări

Buna guvernare are 8 caracteristici majore: este participativă, orientată spre consens, responsabilă, transparentă, receptivă, eficientă, echitabilă și inclusivă și respectă statul de drept. Buna guvernare asigură reducerea la minimum a corupției, opiniile minorităților sunt luate în considerare și opiniile cetățenilor sunt auzite în procesul de luare a deciziilor. De asemenea, buna guvernare trebuie să răspundă nevoilor actuale și de viitor ale societății.

1. Participare. Participarea atât a bărbaților, cât și a femeilor este un aspect esențial al bunei guvernări. Participarea ar putea fi directă sau prin intermediul unor instituții sau reprezentanți intermediari legitimi. Este important să subliniem că democrația reprezentativă nu înseamnă neapărat că preocupările păturilor vulnerabile ale societății vor fi luate în considerare în procesul de luare a deciziilor. Participarea trebuie să fie informată și organizată. Aceasta înseamnă libertatea de asociere și de exprimare, pe de o parte, și o societate civilă organizată, pe de alta.

2. Statul de drept. Buna guvernare necesită cadre juridice corecte care aplică normele legale în mod imparțial și echitabil. Aplicarea imparțială a legilor necesită o justiție independentă și organe de drept incoruptibile.

3. Transparență. Acest fapt înseamnă că deciziile luate și aplicarea lor se fac într-un mod care respectă regulile și reglementările. De asemenea, înseamnă că informațiile sunt disponibile în mod liber și direct accesibile celor care vor fi afectați de astfel de decizii și de executarea lor. La fel, înseamnă că sunt furnizate informații suficiente și că aceste informații sunt furnizate în forme și suporturi ușor de înțeles.

4. Sensibilitate. O bună guvernare necesită ca instituțiile să deservească toate părțile interesate într-un interval de timp rezonabil.

5. Orientare spre consens. Există mai mulți actori și tot atâtea opinii într-o anumită societate. Buna guvernare necesită medierea diferitor interese ale oamenilor pentru a ajunge la un consens larg cu privire la ceea ce este în interesul întregii comunități și prin ce metode se poate realiza acest lucru. De asemenea, e necesară o viziune largă și pe termen lung asupra obiectivelor necesare pentru dezvoltarea umană durabilă și a modului de realizare a obiectivelor acestei dezvoltări. Lucrul respectiv poate rezulta doar din înțelegerea contextelor istorice, culturale și sociale ale unei societăți sau comunități.

6. Echitate și incluzivitate. Bunăstarea unei societăți depinde de asigurarea faptului că toți membrii ei simt că sunt incluși în curentul principal al societății. Pentru aceasta, toate grupurile, dar în special cele mai vulnerabile, au oportunități de a-și îmbunătăți sau de a-și menține bunăstarea generală.

7. Eficacitate și eficiență. Buna guvernare înseamnă că procesele și instituțiile produc rezultate care satisfac nevoile societății, în timp ce utilizează cât mai bine resursele de care dispun. Conceptul de eficiență în contextul bunei guvernări acoperă, de asemenea, utilizarea durabilă a resurselor naturale și protecția mediului.

8. Responsabilitate. Responsabilitatea este o cerință cheie a bunei guvernări. Nu numai instituțiile guvernamentale, ci și sectorul privat și instituțiile societății civile trebuie să răspundă în fața publicului și a părților interesate instituționale. Responsabilitatea nu poate fi pusă în aplicare fără transparență și statul de drept [6].

Limitările participării

Buna guvernare și administrarea participativă sunt obiective râvnite pentru orice sistem administrativ. Dar procesul de atingere a acestor obiective necesită mult efort și precauție în actualul sistem socio-economic și politic. Există mai multe limitări:

(1) Oamenii care intenționează să participe la realizarea drepturilor democratice și asigurarea unei bune guvernări trebuie să aibă capacități/cunoștințe teoretice în domeniu, trebuie să fie conștienți de aspectele administrative și de dezvoltare. Chiar și o persoană cu înaltă calificare care nu cunoaște domeniul de specialitate nu poate participa la acest proces cu succes. Există, de asemenea, numeroase complexități în administrația publică generală, de aceea doar persoanele experimentate și specialiști în domeniu pot avea capacitatea de a participa la buna guvernare.

(2) Mentalitatea sau capacitatea de participare trebuie să fie precedată de interesul pentru toate aceste domenii. Majoritatea populației este dezinteresată de treburile statului sau de politică. Ei pot critica politicile sau performanța administrației, dar criticile lor nu sunt întotdeauna constructive. Acest tip de dezinteres reprezintă o limită puternică a administrării participative.

(3) Politica de partid stă în calea administrării participative. Liderii partidelor politice sunt interesați să obțină puterea politică prin sistemul majoritar. Ei nu sunt interesați de educarea oamenilor în afaceri politice, ceea ce, în sociologia politică, se numește socializare politică. Absența socializării politice nu este doar trăsătura caracteristică a statelor de tranziție, ci și a statelor dezvoltate.

(4) Chiar și astăzi în multe țări femeile nu se bucură de drepturi egale cu bărbații. Această formă de inegalitate între bărbați și femei nu poate asigura succesul unei bune guvernări și a unei administrări participative. În SUA, destul de mult timp, cetățenii de culoare au fost privați de anumite drepturi fundamentale, iar oamenii din multe țări din Asia și Africa nu se bucură de anumite drepturi nici la etapa actuală. Femeile britanice și-au obținut dreptul la vot la sfârșitul anilor'20. Declarația universală a drepturilor omului de către ONU în 1948 nu a reușit să facă aranjamente pentru ca fiecare cetățean să poată obține drepturi de bază. Această imagine frustrantă nu oferă niciun augur pentru o administrare participativă plină de speranță.

(5) O altă problemă poate fi privită din punct de vedere a ideologiei marxiste. Dacă există inegalități economice grave între diferite sfere ale societății, atunci administrația publică participativă va părea un mit. Cu alte cuvinte, participarea rămâne dincolo de capacitățile administrative, iar o bună guvernare va întârzia să se producă. Așadar, concluzionăm că administrarea participativă, buna guvernare, structura politică și socială, precum și structura economică a societății sunt strâns legate între ele. Credem ferm că atât buna guvernare, cât și administrarea partici-

pativă sunt de natură generală. Chiar și în societățile capitaliste dezvoltate, funcționarii publici nu au reușit să le realizeze [4].

Prin urmare, administrarea participativă și buna guvernare ca idei sunt destul de atractive. Dar, în domeniul practic, aceste două rămân în continuare idealuri înalte. Administrația publică modernă este extrem de complexă și, în mod natural, oamenii au foarte puțin interes sau chiar niciun scop de a participa sau a asigura o bună guvernare. În epoca globalizării administrația publică a unui anumit stat nu este detașată de restul lumii. Dacă analizăm situația mondială, vom găsi foarte puține corporații multinaționale, organizații neguvernamentale care controlează practic întreaga economia mondială și o fac în favoarea țărilor foarte dezvoltate din lume.

Chiar și rolul statului național s-a micșorat considerabil. Atât presa tipărită, cât și cea electronică sunt angajate în propagarea ideilor și obiectivelor corporațiilor multinaționale și organizațiilor neguvernamentale. Propaganda extrem de exagerată are suficientă putere pentru a-i dezinforma pe oamenii de rând. În multe țări în curs de dezvoltare, administrația sau guvernarea scade sau se află într-o situație „muribundă" (pentru a folosi expresia lui V.I. Lenin), iar participarea oamenilor la buna guvernare reprezintă doar un deziderat.

Cum se realizează o bună guvernare

Buna guvernare, pentru a fi eficientă și durabilă, trebuie să fie ancorată într-o democrație viguroasă și care să respecte statul de drept, presa liberă, instituțiile societății civile și organismele publice eficiente și independente. O bună guvernare necesită transparență și eficiență și în diferite agenții guvernamentale [3, p. 486-487].

La nivel politic, practicile democratice, inclusiv transparența în elaborarea și administrarea politicilor, sunt aspecte importante ale bunei guvernări. Acest lucru este marcat de un sistem politic pluralist care permite existența diversității în opiniile politice și ideologice. Se consideră că buna guvernare este mai ușor de realizat și garantat într-un sistem multipartidist decât într-unul monopartidist. Înseamnă, de asemenea, organizarea de alegeri regulate, aplicând principiul francizei universale. Pentru a se califica drept democratice, alegerile trebuie să fie libere și corecte.

Buna guvernare se ocupă de natura și limitele puterii de stat. Doctrina separării puterilor este, prin urmare, relevantă pentru stabilirea dacă o țară are sau nu un sistem politic care să răspundă bunei guvernări. Doctrina separării puterilor se bazează pe acceptarea faptului că există trei categorii principale de funcții guvernamentale: legislativ, executiv și judiciar. Corespunzătoare acestora sunt cele trei organe principale de guvernare într-un stat - Legislativul, Executivul și Justiția. Doctrina insistă asupra faptului că aceste trei puteri și funcții ale guvernării într-o democrație liberă trebuie păstrate separate, fiind exercitate de organe separate ale statului [6].

Concluzii

Din cele expuse mai sus menționăm că buna guvernare este un ideal greu de realizat în totalitate. Foarte puține țări și societăți s-au apropiat de realizarea unei bune guvernări în totalitate. Cu toate acestea, pentru a asigura o dezvoltare umană durabilă, trebuie întreprinse măsuri care să tindă spre acest ideal, cu scopul de a-l face eficient și real.

Bibliografie

1. Buna guvernare pe înțelesul beneficiarilor proiectului [on-line] https://www.dezvolt.md/beneficiarii-despre-buna-guvernare (vizitat 13.03.2021).

2. GABOR, A., Principiile de „bună guvernare”. Publicat la 13.09.2017. [on-line] https://www.contributors.ro/principiile-de-buna-guvernare/ (vizitat 01.02.2021).

3. BURNELL, P. Good Government and Democratization: A Sideways Look at Aid and Political Conditionality’, Democratization, Vol.1, no.3, 1999, p. 485-503.

4. Good Governance: Meaning, Limitations and Conclusion. [on-line] https://www.yourarticlelibrary.com/public-administration/good-governance/good-governance-meaning-limitations-and-conclusion/63454 (vizitat 15.02.2021).

5. Good Governance in the Public Sector– Consultation Draft for an International Framework. 54 p. [on-line] https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Good-Governance-in-the-Public-Sector.pdf (vizitat 17.03.2021).

6. Principles and Characteristics of Good Governance. În: Politics. Publicat la 09.01.2018. [on-line] https://www.ukessays.com/essays/politics/principle-of-good-governance.php (vizitat 05.01.2021).

7. WOODS, N. Good Governance in International Organisations, In: Global Governance. 1999, p. 39-61.

CZU 351.86:001.895
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).03

ИННОВАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК СУБЪЕКТ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ

Василий САКОВИЧ
Доктор хабилитат политических наук, профессор,
Академия управления при Президенте Республики Беларусь,
Минск, Республика Беларусь
e-mail: *113vs@mail.ru*
https://orcid.org/0000-0002-9130-5285

В данной статье рассматриваются сложности управления процессом инновационного развития. Автор обосновывает, что основная роль управления преобразованиями ложится на государство, а систему управления инновационной модернизацией необходимо организовать только через систему инновационной безопасности. Отмечается, что только система национальной инновационной безопасности, исходя из своих возможностей, структуры, существующих методов и инструментов может объективно управлять инновационным развитием. Как показывает практика ведущих стран мира, исходя из сложности современных процессов инновационного развития, основная роль управления преобразованиями ложится на государство. По мнению автора, для обеспечения национальной безопасности в условиях инновационного развития и формирования инновационной экономики необходимо сформировать систему инновационной безопасности, которая в данных условиях является основой национальной безопасности. Только в рамках инновационной безопасности возможно выявить факторы сдерживания становления и развития инновационной экономики, что дает возможность разработать эффективную стратегию обеспечения национальной безопасности в условиях инновационного развития. Вместе с тем, инновационная безопасность не должна являться абсолютно обособленным явлением, а должна найти свое место в системе национальной безопасности и совместно с экономической, научно-технической, научно-технологической безопасностью обеспечивать безопасность на протяжении всего цикла формирования и развития инновационной экономики, инновационного реформирования всего общества.

Ключевые слова: *инновационное развитие, вызовы, угрозы, государство, управление, инновационная безопасность.*

SIGURANȚA INOVAȚIONALĂ CA SUBIECT AL MANAGEMENTULUI STRATEGIC AL DEZVOLTĂRII INOVATIVE

Prezentul articol examinează complexitatea gestionării procesului de dezvoltare inovatoare .Autorul demonstrează că rolul principal al managementului schimbării revine statului, iar sistemul de management al modernizării inovatoare trebuie să fie organizat numai prin sistemul de securitate inovatoare. Se remarcă faptul că numai sistemul de securitate națională inovatoare, bazat pe capacitățile, structura, metodele și instrumentele existente, poate gestiona obiectiv dezvoltarea inovațională. După cum arată practica țărilor dezvoltate, pe baza complexității proceselor moderne de dezvoltare inovatoare, rolul principal al managementului schimbării revine statului. În opinia autorului, pentru a asigura securitatea națională în condițiile dezvoltării inovatoare și formării unei economii, la fel, inovatoare, este necesar să se formeze un sistem de securitate inovatoare, care în aceste condiții stă la baza securității naționale. Numai în cadrul securității inova-

toare este posibil să se identifice factorii care împiedică formarea și dezvoltarea unei economii inovatoare, ceea ce face posibilă dezvoltarea unei strategii eficiente pentru asigurarea securității naționale în contextul dezvoltării inovaționale. În același timp, securitatea inovatoare nu ar trebui să fie un fenomen absolut izolat, ci ar trebui să-și găsească locul în sistemul național de securitate și, împreună cu securitatea economică, științifică și tehnică, științifică și tehnologică, să asigure securitatea pe tot parcursul ciclului de formare și dezvoltare. a unei economii inovatoare, reformând întreaga societate.

***Cuvinte-cheie**: dezvoltare inovatoare, provocări, amenințări, stat, management, securitate inovatoare.*

INNOVATIVE SECURITY AS A SUBJECT OF STRATEGIC MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

This article examines the complexity of managing the innovative development process. The author demonstrates that the main role of change management belongs to the state, and the management system of innovative modernization must be organized only through the innovative security system. It is noted that only the innovative national security system, based on existing capabilities, structure, methods and tools, can objectively manage innovation development. As the practice of developed countries shows, based on the complexity of modern innovative development processes, the main role of change management belongs to the state. According to the author, in order to ensure national security in the conditions of innovative development and the formation of an equally innovative economy, it is necessary to form an innovative security system, which under these conditions is the basis of national security. Only in the context of innovative security is it possible to identify the factors that hinder the formation and development of an innovative economy, which makes it possible to develop an effective strategy for ensuring national security in the context of innovative development. At the same time, innovative security should not be an absolutely isolated phenomenon, but should find its place in the national security system and, together with economic, scientific and technical, scientific and technological security, ensure security throughout training and development cycle. of an innovative economy, reforming the whole society.

***Keywords**: innovative development, challenges, threats, state, management, innovative security.*

LA SÉCURITÉ DE L'INNOVATION COMME SUJET DE GESTION STRATÉGIQUE DU DÉVELOPPEMENT INNOVANT

Cet article examine la complexité de la gestion du processus de développement innovant. L'auteur démontre que le rôle principal de la gestion du changement incombe à l'État et que le système de gestion de la modernisation innovante ne doit être organisé que par le biais du système de sécurité innovant. Il convient de noter que seul le système de sécurité nationale innovant, basé sur les capacités, la structure, les méthodes et les outils existants, peut gérer objectivement le développement innovant. Comme le montre la pratique des pays développés, compte tenu de la complexité des processus de développement innovants modernes, le rôle principal de la gestion du changement incombe à l'État. De l'avis de l'auteur, afin d'assurer la sécurité nationale dans des conditions de développement innovant et de formation d'une économie tout aussi innovante, il est nécessaire de former un système de sécurité innovant qui, dans ces conditions, constitue la base de la sécurité nationale. Ce n'est que dans le cadre de la sécurité innovante que des facteurs peuvent être identifiés qui empêchent la formation et le développement d'une économie innovante, ce qui permet de développer une stratégie efficace pour assurer la sécurité nationale dans le contexte du développement innovant. Dans le même temps, la sécurité innovante ne devrait pas être un phénomène absolument isolé, mais devrait trouver sa place dans le système de sécurité nationale et, avec la sécurité économique, scientifique et technique, scientifique et technologique, assurer la sécurité tout au long du cycle de formation et de développement d'une économie innovante, réformant la société dans son ensemble.

***Mots-clés:** développement innovant, défis, menaces, État, gestion, sécurité innovante.*

В природе и обществе нет длительного состояния устойчивого равновесия. Постоянно происходят изменения, остановить которые невозможно. Причем изменения *всегда* это не только что-то новое, прогрессивное, но по своей сути, несут элемент деструктивности к существующей системе, привержены *энтропии*[1] – хаосу, временному распаду. Эти процессы мы наблюдаем и сегодня в современный период формирования постиндустриального информационного общества, идущих процессов четвертой промышленной революции, формирования инновационно-цифровой экономики. В ходе этих процессов возникли вызовы и угрозы беспрецедентные по своей сути и масштабам существующей системе. Тем не менее, несмотря на это, все больше как на национальном, так и на глобальном уровнях укрепляется мировоззренческое осознание важности и необходимости инновационных преобразований экономики и общества. В связи с этим, возникла *проблема необходимости управления* инновационными трансформациями. Все понимают, что процессы, которые полностью изменяют современный мир, пускать их на самотек нельзя.

Как показывает практика ведущих стран мира, исходя из сложности современных процессов инновационного развития, основная *роль управления* преобразованиями отводится государству. Вместе с тем, в разных странах определяется различная система государственных структур, ответственных за управлением инновационным развитием. Как правило, они, исходят из методологического положения, что центральным вопросом государственного управления является определение *целей государства*, для достижения которых рекомендуется привлечение всех структур государственного управления. Но это очень общо, расплывчато и сложно в координации управленческих государственных структур.

Мы исходим из другого методологического принципа, которое в настоящее время уже сложилось в обществе, что главная цель развития государства – обеспечение национальной безопасности [4, с. 111].

Причем, ранее в своих исследований мы уже обосновывали, что для обеспечения национальной безопасности в условиях инновационного развития и формирования инновационной экономики необходимо сформировать систему инновационной безопасности [6, 8], которая в данных условиях является основой национальной безопасности. Только в рамках инновационной безопасности возможно выявить факторы сдерживания становления и развития инновационной экономики, что дает возможность разработать эффективную стратегию обеспечения национальной безопасности в условиях инновационного развития. Она охватывает все направления государственной политики, в первую очередь в образовательной, научной, производственной, финансовой, социальной, внешнеэкономической и других сферах жизни общества. Поэтому инновационная безопасность, на наш взгляд, не должна являться абсолютно обособленным явлением, а должна найти свое место в системе национальной безопасности и совместно с экономической, научно-технической, научно-технологической безопасностью обеспечивать безопасность на протяжении всего цикла формирования и развития инновационной экономики, инновационного реформирования всего общества. Причем, масштабные задачи по инновационной модернизации экономики и общества априори предусматривают, что инновационная безопасность в системе национальной безопасности становится опреде-

---

[1] Энтропия в широком смысле означает меру сложности, меру хаоса в какой-либо системе или ее неопределенности: чем меньше элементы системы подчинены какому-либо порядку, тем выше энтропия.

ляющей, требующей приоритетного внимания. Именно инновационная безопасность в условиях инновационного развития является основой обеспечения национальной безопасности [6]. Именно *в обеспечении безопасности инновационного развития* и заключается одна из основных функций инновационной безопасности.

Второй, не менее важной функцией инновационной безопасности является *управленческая функция* – управление процессом инновационного развития. В условиях формирования инновационно-цифровой экономики одним из основных субъектов, через который осуществляется управление инновационным развитием является *система инновационной безопасности*. Только в рамках инновационной безопасности, которая становится *компонентом инновационного управления* экономикой, возможна нейтрализация перманентно возникающих элементов нестабильности при формировании инновационной экономики. И вот почему:

Во-первых, процесс инновационной модернизации сопровождается не только увеличением сложности, но и степенью ее хаотичности (особенно на первоначальной стадии формирования инновационной экономики и возникновения процессов «созидательного разрушения») <…> Процесс усложняют бифуркационные состояния сложноорганизованных систем, которое возникает в условиях формирования инновационной экономики [7, с. 99-113]. Причем, в бифуркационные моменты инновационного развития возникают периоды, когда не только в экономике, но и в обществе рушатся принятые нормы поведения, расшатываются устаревшие основы и ограничения, растет хаос.

Во-вторых, в условиях инновационного развития характер вызовов, угроз и рисков меняется, возникают угрозы мировоззренческого, психологического, политического, научного, образовательного, технологического, культурного и институционального характера, впервые появляются угрозы, исходящие от самой инновационной системы. В совокупности они приобретают комплексный и взаимосвязанный характер с большим синергетическим эффектом и поэтому являются более опасными по сравнению с теми, которым может противостоять система экономической безопасности, обеспечивающая безопасное экономическое развитие [7, с. 99-113].

В-третьих, в ходе этих преобразований происходит «технологическая революция» (по Перес), обязательно возникнет ситуация «созидательного разрушения» (по Шумпетеру), что приводит к турбулентности и неопределенности в экономике.

В-четвертых, серьезные угрозы формированию инновационной экономики находятся *в психологии и менталитете людей*. Возникает необходимость поддержания стабильности в обществе и социального иммунитета человека в ходе сложного процесса инновационных преобразований.

В-пятых, в связи с глобальным процессом инновационных преобразований возникает ряд дилемм: абсолютная рыночная свобода модернизации либо постоянный государственный контроль, хаос (хотя бы регулируемый) или строгий порядок в инновационной политике, выпуск инновационной продукции и рыночная неопределенность, масштабы распространения новшества и насыщения им спроса, с одной стороны, и востребованность, и емкость потенциального рынка, с другой, и т. д.

В-шестых, в глобальном масштабе на первый план выходит значимость такого фактора для обеспечения безопасности и устойчивого развития, как неравномерность процесса формирования и развития инновационной экономики в современном мире.

В-седьмых, инновационная система состоит из множества подсистем, своего рода «матрешка» систем и подсистем (образования, науки, производства, менеджмента и т. д). Но всякий раз, когда происходят инновационные изменения эти подсистемы меняются с разной скоростью, что приводит к их дезинтеграции. А дезинтеграция проявляется всякий раз в том, что мы называем проблемой. То есть проблема – это равноскоростные изменения составляющих экономической системы и общества. И чем больше изменений, тем больше проблем. С учетом того, что в современный период изменения происходят как никогда в истории человечества с очень большой скоростью возникает все больше проблем. Главная проблема дезинтеграция экономики и общества. В связи с этим система управления должна быть нацелена на то, чтобы подсистемы были синхронизированы. Ибо если этими вопросами не заниматься, то система начнет разваливаться и наступает кризис. Сегодня изменения происходят все быстрее и быстрее. И мир к ним должен адаптироваться и научиться ими управлять.

Поэтому, не менее важная задача для инновационной безопасности – это *управление процессом* формирования инновационным развитием. В этой связи, исходя из вышеизложенных проблем мы обосновываем, что только система *национальной инновационной безопасности*, исходя из своих возможностей, структуры, существующим методов и инструментов может объективно управлять инновационным развитием: определять и эффективно реализовывать политические и социально-экономические инновационные цели и интересы; выявлять кризисные ситуации и устранять опасности для инновационного пути развития, угрозы политическому и социально-экономическому развитию; обеспечивать сохранение целостности, стабильности бытия как основание существования социально-экономических объектов; гарантировать становление, развитие инновационной системы как переход от прогнозируемых к действительным, реальным состояниям; создавать условия для самосохранения, воспроизводства единства частей в рамках национальной инновационной системы и как целого в конкретно-исторической ситуации [6, с. 75–76].

Опираясь на силу закона, в системе инновационной безопасности разрабатываются и принимаются государственные решения по формированию национальных инновационных систем, инновационной экономики, систем безопасности, организуется управление ими, контроль и исполнение принятых решений. Причем управление инновационным развитием должно осуществляться в рамках системы *стратегического управления* – как многозвенного комплекса управленческих решений и действий, имеющий достаточно длительный по времени горизонт развертывания [3, с. 33] и ориентированный на достижение глобальной цели – формирование инновационной экономики.

В этой связи, следует отметить, что в условиях формирования инновационного развития важны применяемые методы управления. Традиционный подход к управлению, называемый *реактивным управлением*, основывается на *постфактовском* реагировании на изменения внешней среды для управления инновационным развитием не приемлем. Такой подход всего лишь позволяет в случае отклонения от желаемого состояния уже постфактум принять определенные решения, выполнение которых может скорректировать путь к достижению необходимого результата. По факту, реактивное управление имеет следующую последовательность действий: оценивается степень отклонения от желаемого состояния, определяется характер и причина отклонения, затем реализуется опреде-

ленное управленческое решение для возвращения системы в желаемое состояние [5].

В случае инновационного развития необходимо стратегическое *проактивное управление*, ориентированное на *«опережение»*. Поэтому наиболее важным аспектом выступает возможность создания внутри системы инновационной безопасности условий и среды, благоприятствующей про активному стилю принятия решений и соответственно противодействующей пассивному реагированию на уже свершившиеся изменения. Но проблема как раз и состоит в том, что управленческое воздействие обычно осуществляется уже после того, как изменилась текущая ситуация и об этом стало известно. К такому подходу можно спокойно относиться до тех пор, пока темпы изменений окружающей общественной среды позволяют «выправлять» ситуацию, что возможно только в случае, если эти изменения происходят не слишком быстро. Последняя четверть XX века и начало XXI века продемонстрировали тенденцию, что в отличие от предыдущей истории человечества темпы развития постиндустриального общества в условия инновационного развития стали носить почти взрывной характер: изменения происходят все быстрее, а их последствия становились все менее предсказуемыми. Американский специалист по вопросам управления И. Ансофф еще в 1990-х гг. писал, что в современных условиях необходимо управлять на основе так называемых *«слабых сигналов»,* выявлять основные тенденции возможных изменений на самых ранних стадиях [2]. То есть он указывал, что по мере усиления турбулентности внешней среды необходимо осваивать и применять именно *«про активный»* стиль стратегического управления. Таким образом, разработка и применение методологии и конкретных форм стратегического управления не есть результат лишь внутри научной эволюции теории и методики управления, а ее возникновение вызвано глубокими объективными причинами, вытекающими из изменения характера среды деятельности <...>, а значит стратегическое управление порождено объективными потребностями [2]. Причем, как мы уже отмечали, стратегическое управление – это многозвенный процесс, имеющий достаточно длительный по времени горизонт развертывания [3, с. 33]. Исходя из длительности и сложности процесса перехода на инновационный путь развития следует применять именно методы и инструменты стратегического управления. Причем, задача стратегического управления состоит не в том, чтобы подстроится под внешние воздействия, а научиться предупреждать и реагировать на них на всем длительном пути инновационного развития.

В связи с этим, содержание понятия «инновационная безопасность» необходимо рассматривать двояко:

– *с одной стороны*, она может быть рассмотрена в относительно *статичном состоянии* как качественная характеристика национальной инновационной системы, в основе которой лежат следующие взаимосвязанные элементы – человеческие ресурсы, научно-технологический, научно-технический, инновационность, инновационное развитие, инновационно-экономическая эффективность и конкурентоспособность, управленческий и информационный элементы;

– *с другой стороны,* что весьма важно для нашего исследования, инновационную безопасность следует рассматривать *в динамической структуре*, в которой сосредоточена *управленческая составляющая* инновационным развитием. В рамках *динамической структуры* система инновационной безопасности обеспечивает стратегическое управление безопасным инновационным развитием, генерацию инновационных идей, инновационное развитие и саморазвитие, конку-

рентоспособность результатов науки, технологий, инновационной продукции, независимость национальной экономики, достижение международной конкурентоспособности.

В связи с этим, система управления *инновационной безопасности* должна быть структурно и организационно направлена на достижение целей безопасного инновационного развития и эффективной инновационной модернизации.

Концепция стратегического управления включает в себя два основных компонента [6, с. 432]:

1. *Концептуальный,* отражающий взгляды на характер объекта инновационной модернизации, цель инновационного развития, обеспечения безопасности, механизмы, инструменты, средства и способы ее достижения в их стратегическом развитии.

2. *Организационный,* отражающий представления о составе, структуре, принципах подготовки и деятельности субъектов инновационной безопасности в качестве управляющей системы.

Управление – это процесс перевода системы из одного состояния в другое посредством целенаправленного воздействия на объект управления с целью изменения его состояния [4, с. 4] и достижения желаемых результатов. В связи с этим, управленческое воздействие инновационной безопасности на национальные инновационные процессы должно быть направлена на:

– разработку и совершенствование нормативно-правового обеспечения инновационной деятельности;

– создание системы комплексной поддержки инновационной деятельности;

– развитие инфраструктуры инновационного процесса и системы инновационной безопасности, включая систему информационного обеспечения, систему экспертизы, финансово-экономическую и производственно-технологическую поддержку, систему продвижения инновационных разработок, систему подготовки и переподготовки кадров;

– содействие повышению инновационной активности;

– ориентацию на всемерную поддержку базисных инноваций, составляющих основу современного технологического уклада;

– сочетание государственного регулирования и управления инновационной деятельности с эффективным функционированием конкурентного рыночного инновационного механизма, защитой интеллектуальной собственности;

– содействие развитию системы инновационной безопасности на региональном и международном уровнях.

Процесс управления, осуществляемой системой инновационной безопасности имеет следующую структуру и осуществляется посредством [8, с. 46-52]:

1. инновационно-экономических, социально-общественных и иных отношений, регулируемых законодательством – как системы, носящей *характер управляющей деятельности*;

2. совершенствования образовательной и научной деятельности, которая характеризует *совершенствование инновационного потенциала общества*;

3. совершенствования национальной инновационной системы с целью улучшения *институциональной системы*;

4. совершенствования *внешнеэкономической инновационной деятельности*, направленной на модернизацию системы инновационного потенциала на внешних рынках;

Управления инновационным развитием, осуществляемой системой инновационной безопасности важно, так как при переходе к инновационной модернизации кардинально изменяются условия хозяйствования как во внутренней, так и во внешней среде. Причем в результате при-

нимаемых рисковых решениях, непредсказуемости инновационной модернизации, возникает ситуация неопределенности, непредсказуемости, возрастают прогнозируемые и существующие опасности и угрозы. Поэтому в рамках инновационной безопасности необходимо, в первую очередь, обеспечивать ликвидацию возникающих элементов нестабильности (отмирание старых производств, отсутствие спроса на морально и физически устаревшую продукцию, наличие растущего разрыва между спросом и предложением на традиционную продукцию, роста безработицы) и способствовать инновационному развитию, то есть выявлять факторы сдерживания становления и развития инновационной экономики. Таким образом, основной задачей системы инновационной безопасности по управлению инновационным развитием является не только преодоление факторов нестабильности, объективно возникающих в ходе формирования инновационной экономики, а в первую очередь – обеспечение *инновационного развития*.

Причем, сложность управления инновационным развитием связано не с эволюционными процессами по отношению к изменчивости, а с процессами инновационными, которые по своей сути являются процессами революционными, когда происходит ломка старых механизмов в экономике и обществе и доминантное значение получает изменчивость (инновации), затрагивающая не частные, а большинство жизненно важных признаков. В целом, управлять инновационным развитием через систему инновационной безопасности означает осознанно переводить объект из одного состояния, стабильного, но с точки зрения перспективного развития опасного, в другое – инновационное и менее опасное в перспективе, но с нарушением безопасности текущего состояния.

В данном контексте, следует особо отметить, что в условиях действия непредсказуемых и трудно прогнозируемых факторов, вызванных «технологической революцией», «созидательным разрушением», динамическим хаосом *только* государственная организационно-управленческая система инновационной безопасности, своими стратегическими инновационно-управленческими методами и инструментами может обеспечивать управление *инновационным развитием*. Именно система управления инновационной безопасности, в отличие от экономической и других видов безопасности, опираясь, в первую очередь, не на статические подходы экономического роста, а на положения динамической теории развития может организационно-управленческими методами обеспечивать динамическое *инновационно-экономическое развитие*, где фактор времени влияет на ее изменяющиеся параметры. Для этого инновационная безопасность как субъект управления должна иметь все характеристики инновационной динамической системы, такие как: *инновационное развитие и саморазвитие, инновационность, креативность, способность к генерации инновационных идей, надежность, гибкость, результативность, и управляемость.*

Управление через систему, инновационной безопасности – это применение методов и форм управленческой деятельности стратегического и оперативного характера, которые используются для обеспечения безопасности от внешних и внутренних опасностей и угроз, от возникающих факторов нестабильности в самой инновационной системе в ходе формирования процесса инновационного развития. Это целенаправленное воздействий управляющей системы (субъект управления–инновационная безопасность) на управляемую систему (объект управления – инновационная система) с целью минимизации не-

гативного воздействия внутренних и внешних факторов на инновационное развитие.

В связи с этим перед системой инновационной безопасности в условиях инновационного развития стоят задачи построения такой системы управления, которая позволит быстро реагировать на изменения внешней и внутренней среды и обеспечивать формирование всех элементов инновационного развития общества и экономики. В данном случае одной из эффективных систем управления является система *стратегического управления* с ее механизмами и инструментами. Эта система позволяет определять направления диагностики эффективности функционирования инновационной экономики и таким образом соединяет ключевые показатели внешней и внутренней среды, за счет которых в рамках системы инновационной безопасности можно проанализировать стратификационный потенциал [3] страны, и, соответственно, сделать правильный выбор для дальнейшего стратегического инновационного развития. Преимуществом такой системы является и то, что проблема повышения эффективного управленческого действия перспектив инновационного развития решается на путях стратификационной трансформации.

Модель системы инновационной безопасности как управленческой системы должна быть основана на концепции стратегического активного динамического управления инновационным развитием, предполагающей системное преобразование существующего научно-образовательного, научно-технологического и экономического потенциала в процессе целенаправленного воздействия на условия и среду, ресурсы, субъекты и объекты, процессы и результаты их функционирования в целях:

– с одной стороны, отражения возникающих угроз и защиты инновационной экономики от возникающих негативных факторов социально-экономической инновационной трансформации;

– с другой стороны, направления ресурсов в сторону увеличения инновационного потенциала и реализации позитивных факторов модернизации инновационного развития.

Причем в системе управления инновационной безопасности *риск* рассматривается как регулятор основных тенденций безопасного инновационного развития, как необходимый ресурс повышения устойчивости инновационной экономики в условиях нарастающей неопределенности.

В отличие от обычных приемов, форм и технологий менеджмента, процесс комплексного управления инновационным риском через систему инновационной безопасности направлен на:

– обеспечение стабильно устойчивого экономического положениянациональной экономической системы при любых экономических, социальных и политических изменениях в стране;

– превентивное предупреждение возможных вызовов и угроз при оперативном решении, текущих проблем инновационного развития;

– оперативное реагирование на существенные изменения внешней среды с учетом заранее разработанных альтернативных вариантов, предусматривающие различные трансформации в инновационной сфере в зависимости от ситуации;

– использование оптимальных и рациональных управленческих механизмов, влекущих наименьшие для национальной экономики потери в ходе формирования инновационного развития.

Для усовершенствования существующего механизма управления системой инновационной безопасности инновационным развитие система инновационной безопасности должна функционировать с применением методологии сложных систем.

Одним из центральных вопросов при решении проблемы сущности управления является

вопрос о его природе. Мы в данном случае рассматриваем управление, которое имеет социальную природу, свойственно только общественным процессам.

Рассмотрение и проведенный нами анализ системы управления *инновационной безопасности* в условиях формирования инновационной экономики позволяет сделать ряд выводов:

– инновационная безопасность как управленческая система определяется динамичностью инновационно-экономического *развития*, сохранением целостности и устойчивости национальной инновационной системы на всех этапах инновационного развития, устойчивостью и поступательностью экономического развития страны в ходе инновационных преобразований. В условиях перехода к *инновационной экономике* нестабильность, неустойчивость имманентно присуща социально-экономическим системам. Внедрение новой продукции, технологий, открытии новых рынков, новой организации производственной деятельности *смещает систему из состояния равновесия* [9], что, безусловно, в период формирования инновационной экономики нарушает одно из основных требований безопасности – *устойчивость развития*. Поэтому с точки зрения инновационной безопасности эффективность управленческой деятельности должна рассматриваться в диалектической взаимосвязи: устойчивость и стабильность *развития* с *безопасностью* развития. Это дает возможность экономической системе под воздействием инновационных преобразований трансформироваться в систему с качественно новыми свойствами, новым эффектом функционирования, новыми экономическими возможностями устойчивого развития государства;

– инновационная безопасность в контексте обеспечения устойчивого *развития* в ходе формирования инновационной экономики – это обеспечение формирования *высокотехнологичной и высококонкурентоспособной национальной экономики*, в которой принципиально (в отличие от традиционной экономики) меняются стратегия развития, приоритеты рынков, пропорции между накоплением и потреблением, между научной и производственной деятельностью, внутренним и внешним потреблением;

– инновационная безопасность – это обеспечение *конкурентоспособности национальной инновационной экономики* на внутреннем и внешнем рынках, которая означает способность производить высокотехнологичную продукцию – сложную технику, информационные технологии, био- и нанотехнологии, а также создавать на их основе товары, продукцию, изделия, пользующиеся спросом;

– инновационная безопасность – это обеспечение *интеграции инновационной экономики страны в систему мирохозяйственных инновационных связей*, совместное участие в воспроизводственном инновационном цикле, формировании мирового дохода. При этом в рамках системы инновационной безопасности необходимо учитывать, что инновационное развитие ориентирует национальные экономики на усиление регионального и глобального соперничества, которое может привести к конфронтации и по этой причине оказать дестабилизирующее влияние на процесс развития государства и обеспечения его безопасности;

– формирование безопасных условий функционирования национальной инновационной системы необходимо проводить с учетом развития и саморазвития, самосохранения, которые являются необходимыми элементами безопасного становления, существования и развития инновационной системы. Особенно важным качеством в ходе инновационных преобразований является способность инновационной экономики *к саморазвитию*, что предполагает создание

благоприятного политического и социально-экономического климата для инноваций, финансовое обеспечение, постоянную инновационную модернизацию производства, повышение профессионального, образовательного и общекультурного уровня работников;

– для сохранения основных общесистемных свойств национальной экономической и инновационной систем и их элементов необходимо в рамках системы инновационной безопасности устранять факторы, препятствующие *инновационному развитию*, своевременно выявлять и нейтрализовывать режимы функционирования, угрожающие разрушению инновационной системы. Следует отметить, что в условиях формирования инновационной экономики появляются объективные и субъективные причины, особенно на первом этапе, для возникновения параметрических изменений, выводящих систему из равновесного состояния. Возникающая неустойчивость экономической системы требует анализа появляющихся рисков и вызовов, а также адекватного реагирования в рамках системы инновационной безопасности. Для определения степени безопасности необходимо использование системы количественных показателей и качественных критериев.

Таким образом, в самом общем виде *инновационная безопасность* как система безопасности и управленческая система инновационным развитием – это способность обеспечения эффективного *инновационного развития*, сохранения устойчивого состояния общественной и социально-экономической систем, их целостности при реализации инновационных целей и интересов, устранения опасности инновационному пути развития в условиях внешнего и внутреннего негативного воздействия, нестабильности и неопределенности инновационного процесса, международной конкурентоспособности.

Управление инновационной безопасностью направлено на достижение целей инновационного развития, противодействие угрозам как сигналам, отрицательно воздействующим на результаты деятельности системы инновационной безопасности в условиях формирования инновационной экономики и поэтому должно формироваться на ***определенных принципах*** [6].

Принципы управления системой инновационной безопасности:

- *законность,* как безусловное соблюдение всеми субъектами обеспечения инновационной безопасности национального законодательства;
- *комплексность и взаимодействие* обеспечения инновационной безопасности на основе обеспечения взаимодействия между участниками инновационного процесса;
- *адекватность мер и усилий* обеспечения безопасности в связи с масштабом и характером ожидаемого ущерба инновационному процессу, реальным экономическим ущербом в ходе формирования инновационной экономики;
- своевременность;
- непрерывность;
- компетентность;
- эффективность защиты;
- сочетания гласности и конфиденциальности;
- *приоритет мер предупреждения* при реализации политики обеспечения инновационной безопасности;
- *взаимодействие* системы управления обеспечения национальной инновационной безопасности с зарубежными системами в конкретных областях обеспечения международной безопасности.

Вся **управленческая деятельность по обеспечению инновационной безопасности должна строиться на следующих общесистемных принципах:**

1). *Системно-функциональные принципы* – регулируют структуризацию, систематизацию, организацию объектов, связей, отношений системы инновационной безопасности. К основным общесистемным принципам, применительно к инновационной безопасности, можно отнести следующие:

– комплексность, то есть предполагается подход к обеспечению инновационной безопасности объекта как единого целого, а также как элемента более крупной системы – системы национальной безопасности в совокупности отношений с другими подсистемами;

– оптимальность – означает выбор варианта обеспечения инновационной безопасности объекта по комплексу показателей, который является лучшим для заданных условий инновационного развития;

– иерархия – определяет тип структурных отношений в сложной многоуровневой системе инновационной безопасности, характеризуемый упорядоченностью, организованностью взаимодействия между отдельными ее уровнями различных структур;

– интеграция – обозначает объединение частей или свойств в единое целое;

– адаптивность – способность приспосабливаться к изменяющимся внешним и внутренним условиям формирования инновационной экономики и обеспечения инновационной безопасности;

– надежность и устойчивость системы инновационной безопасности к изменяющимся внутренним и внешним условиям, к вызовам и угрозам самой инновационной системы;

– формализация – предполагает получение количественных и качественных характеристик инновационной системы и системы инновационной безопасности.

2). *Принципы управления* определяют проблемы постановки цели, целенаправленного воздействия на инновационную систему для изменения параметров по заданным программам инновационного развития и его целесообразного поведения. Среди них следующие принципы:

– целеполагание, то есть определение цели инновационного развития;

– объективности, который требует достоверного отражения состояния и динамики национальной экономики;

– экономии энтропии, связанный упорядоченностью и стабильностью экономической системы, формируемой инновационной системы;

– наименьшего действия, требующий формирования управляющих воздействий на инновационную систему в соответствии с принципом экономии энтропии;

– рационального использование времени и ситуационный подход, что обозначает выбор времени и места – совокупности обстоятельств, благоприятствующих принятию и реализации решений по формированию инновационной экономики;

– ограниченной рациональности, которая фиксирует пределы управляющего воздействия на саморегулирующуюся инновационную систему;

– оптимизации, что предполагает наличие обобщенного критерия оптимальности (критерия качества) управления инновационным процессом;

– обратной связи, который требует постоянного контроля за объектом управления – инновационной системой и системой инновационной безопасности и их изменениями.

3). *Социально-политические принципы управления* указывают на зависимость инновационного развития от политической, социально-экономической, научно-образовательной и общественной среды и включают:

– принцип соответствия социально-экономическим, политическим, культурологическим, национальным особенностям;

– принцип демократии, заключающийся в реализации индивидами, социальными группами, коллективами права принимать участие в управлении инновационными процессами и в обеспечении его безопасности;

– плюрализм, который признает участие в общественной, политической жизни партий, социальных групп, организаций, интересы которых находятся в постоянном сопоставлении и конкурентной борьбе;

– законность, что означает всеобщность требования соблюдения и исполнения закона;

– легитимность, то есть признание обществом норм, форм, методов деятельности государственных органов и поведения управляемых структур по формированию и управлению инновационными процессами;

– соответствие реальным финансовым и материальным ресурсам страны.

4). В качестве *принципов безопасности*, характеризующих качество функционирования управленческой системы инновационной безопасности и ее взаимоотношения с окружающей средой, выделим следующие:

– системность и неделимость национальной безопасности в контексте функционирования ее составляющей – инновационной безопасности;

– подчиненность инновационной безопасности задачам национальной безопасности;

– соответствие системы инновационной безопасности национальным интересам;

– локальность и глобальность, состоящие, соответственно, во внутрисистемной и общесистемной организации противодействия факторам, создающим опасность;

– соответствие системы обеспечения инновационной безопасности реальным и потенциальным угрозам инновационному развитию;

– вариативность – существование и обоснование в системе инновационной безопасности нескольких альтернативных сценариев выхода из возможных кризисных ситуаций инновационного развития;

– формирование системы инновационной безопасности с учетом нелинейности, хаотичности, непредсказуемости, потери устойчивости в процессе «созидательного равновесия», неравновесности социально-экономической системы в условиях формирования инновационной экономики.

С рассматриваемых нами позиций системного подхода обеспечение инновационной безопасности можно представить как сложное взаимодействие ее с другими системами безопасности: образовательной, научной, экономической, производственной, научно-технологической, институциональной, социально-демографической, информационной безопасности с использованием организационно-экономических и правовых мер по обеспечению целей инновационного развития и предотвращению угроз инновационному развитию. Эффективность функционирования Системы обеспечения инновационной безопасности определяется уровнем инновационного развития, достижением поставленной цели инновационного развития, степенью защищенности национальной инновационной системы и реализацией жизненно важных интересов личности, общества и государства на протяжении всего цикла формирования инновационного развития, эффективности функционирования инновационной экономики.

В условиях сложного взаимодействия системы инновационной безопасности с другими системами безопасности важно соблюдение демократических процедур. В демократии при соблюдении всех процедур сложно и долго договариваться. Поэтому надо научиться создавать *результативную демократию* [1], в которой важнейший актив – *дисциплинированная культура*.

Только дисциплина основанная на взаимном уважении может дать желаемый результат.

Таким образом, сформулированные нами концептуально-методологические положения системы инновационной безопасности, ее принципы являются не только теоретико-методологической платформой *обеспечения безопасности* инновационного развития, но и обоснованием необходимости создания системы *государственного управления* инновационным развитием общества и экономики через систему инновационной безопасности.

Библиография

1. АДИЗЕС, Ицхак Кальдерон. Открытая лекция профессора (Russia version) / МШБ // https://ok.ru/video/1916069217663 (дата обращения – 20.03.2021 г.).

2. АНСОФФ, И. Стратегическое управление // https://www.studmed.ru/view/ansoff-i-strategicheskoe upravlenie_b4fb528fd9e.html (дата обращения – 7.03.2021 г.).

3. БАБОСОВ, Е. М. Стратификационные трансформации современной Беларуси. - Минск, «Беларуская навука». 2018. С. 33.

4. КНЯЗЕВ, С. Н. Управление: искусство, наука, практика. - Минск, «Армита-Маркетинг», 2002. С. 111.

5. НЕСТЕРОВ, А. К. Стратегическое управление // Энциклопедия Нестеровых - http://odiplom.ru/lab/strategicheskoe-upravlenie.html (дата обращения – 7.03.2021 г.).

6. САКОВИЧ, В. А. Инновационная безопасность как основа национальной безопасности: формирование, эволюция, трансформация. - IRIM. Кишинев, 2017. 506 с.

7. САКОВИЧ, В. А. Вызовы и угрозы процессу формирования инновационно-цифровой экономики // Цифровая экономика: современные тенденции и перспективы. Сборник статей Междунар. заочной научно-практ. конф. Минск. 30 апреля, 2018 г. Минск: МИТСО, 2018. С. 99-113.

8. САКОВИЧ, В. А. Инновационная безопасность: некоторые подходы к обоснованию нового концепта безопасности. Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională “Ştiinţă, educaţie, cultură” (2020, Chişinău). Международная научно-практическая конференция “Наука, образование, культура», посвященная 29-ой годовщине Комратского государственного университета: Сборник статей. Том II. Право и политические науки. Филология. - Комрат, 2020. С. 46-52.

9. ШУМПЕТЕР, Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. - Москва: Эксмо, 2007. 864 с.

CZU 351/354(478)
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).04

ROLUL DECIZIEI ADMINISTRATIVE ÎN PROCESUL REFORMELOR DESFĂȘURATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA 2010-2020

Diana CHIRIAC
Doctorandă, Academia de Administrare Publică, Școala doctorală,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *dianachiriac@mail.ru*
https://orcid.org/0000-0001-7915-4173

Prezentul articol reprezintă o analiză a corelației dintre decizia administrativă și reformele desfășurate în ultimul deceniu în Republica Moldova. Autorul a identificat locul actului administrativ în procesul complex de restructurare, analizând și relația dintre noțiunile de decizie și reformă. Este menționat că, termenul reformă include, pe lângă tradiționalele accepțiuni de „modernizare" şi „îmbunătățire", specifice sectorului public, și semnificații cum ar fi „transformare" şi „reinventare". Totodată, termenul reformă implică nu numai o simplă schimbare, ci o schimbare benefică, el presupune o mișcare deliberată de la o stare mai puțin dezirabilă, la una dorită, ținând cont de nevoile, așteptările şi dorințele cetățenilor. Articolul mai reflectă și rolul esențial al deciziei administrative în procesul de guvernare și reprezintă actul de trecere de la gândire la acțiune. Prin acesta se urmărește găsirea celor mai raționale căi de realizare menite să asigure eficiența maximă a acțiunilor. Procesul sporirii continue a eficienței acțiunilor guvernării în procesul desfășurării reformelor impune ca, orice decizie adoptată să aibă o fundamentare solidă. Realizările, dar și insuccesele înregistrate în procesul desfășurării reformelor în anii 2010-2020 s-au datorat deciziilor elaborate si aplicate, care au contribuit la sporirea nivelului calitativ și capacităților administrative a administrației publice din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *proces decizional, administrație publică centrală, administrație publică locală, reformă, strategie, Republica Moldova.*

THE ROLE OF THE ADMINISTRATIVE DECISION IN THE REFORM PROCESS CARRIED OUT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA BETWEEN 2010-2020

This article is an analysis of the correlation between the administrative decision and the reforms carried out in the last decade in the Republic of Moldova. The author identified the place of the administrative act in the complex restructuring process, analyzing also the relationship between the notions of decision and reform. It is noted that the term reform includes, in addition to the traditional meanings of "modernization" and "improvement", specific to the public sector, meanings such as "transformation" and "reinvention". At the same time, the term reform implies not only a simple change, but a beneficial change, it involves a deliberate move from a less desirable state to a desired one, taking into account the needs, expectations and desires of citizens. The article also reflects the essential role of the administrative decision in the governing process and represents the act of transition from thinking to action. It aims to find the most rational ways to ensure maximum efficiency of actions. The process of continuously increasing the efficiency of government actions in the process of carrying out reforms requires that any decision taken has a solid foundation. The achievements, but also the failures registered in the process of reforms in 2010-2020 were due to the elaborated and applied decisions, which

contributed to the increase of the qualitative level and administrative capacities of the public administration in the Republic of Moldova.

Keywords: *decision-making process, central public administration, local public administration, reform, strategy, Republic of Moldova.*

LE RÔLE DE LA DÉCISION ADMINISTRATIVE DANS LE PROCESSUS DE RÉFORMES MENÉES EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA AU COURS DE LA PÉRIODE 2010-2020

Cet article est une analyse de la corrélation entre la décision administrative et les réformes menées au cours de la dernière décennie en République de Moldova. L'auteur a identifié la place de l'acte administratif dans le processus de restructuration complexe, analysant également la relation entre les notions de décision et de réforme. Il est à noter que le terme réforme comprend, en plus des termes traditionnels propres au secteur public de "modernisation" et d'"amélioration", et des significations telles que "transformation" et " réinvention". Dans le même temps, le terme réforme implique non seulement un simple changement, mais un changement bénéfique, il implique un passage délibéré d'un État moins souhaitable à un état désiré, en tenant compte des besoins, des attentes et des désirs des citoyens. L'article reflète également le rôle essentiel de la décision administrative dans le processus de gouvernance et représente l'acte de transition de la pensée à l'action. Il vise à trouver les moyens les plus rationnels de réaliser visant à assurer l'efficacité maximale des actions. Processus d'amélioration continue de l'efficacité

les actions du gouvernement dans le processus de réforme exigent que toute décision adoptée repose sur une base solide. Les réalisations, mais aussi les échecs enregistrés dans le processus de mise en њuvre des réformes au cours des années 2010-2020 sont dus aux décisions élaborées et appliquées, qui ont contribué à accroître le niveau de qualité et les capacités administratives de l'administration publique en République de Moldova.

Mots-clés: *processus décisionnel, administration publique centrale, administration publique locale, réforme, stratégie, République de Moldova.*

РОЛЬ АДМИНИСТРАТИВНОГО РЕШЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ РЕФОРМ, ПРОВЕДЕННЫХ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА С 2010 ПО 2020 гг.

Данная статья представляет собой анализ корреляции между административным решением и реформами, проведенными за последнее десятилетие в Республике Молдова. Автор определил место административного акта в комплексном процессе реструктуризации, проанализировав также взаимосвязь между понятиями «решение» и «реформы». Следует отметить, что термин «реформа» включает в себя, помимо традиционных значений «модернизации» и «улучшения», специфических для государственного сектора, также такие значения, как «преобразование» и «переосмысление». При этом, термин «реформа» подразумевает не только простое, но и полезное изменение, которое подразумевает сознательный переход из менее желательного состояния в желаемое с учетом потребностей, ожиданий и желаний граждан. Статья также отражает важную роль административного решения в процессе управления и представляет собой акт перехода от мышления к действию. Он направлен на поиск наиболее рациональных способов обеспечения максимальной эффективности действий. Процесс постоянного повышения эффективности действий правительства в процессе проведения реформ требует, чтобы любое принимаемое решение имело прочную основу. Достижения, а также неудачи, зарегистрированные в процессе реформ в 2010-2020 годах, были связаны с разработанными и применяемыми решениями, которые способствовали повышению качественного уровня и административных возможностей государственного управления в Республике Молдова.

Ключевые слова: *процесс принятия решений, центральное публичное управление, местное публичное управление, реформа, стратегия, Республика Молдова.*

Introducere

Decizia reprezintă elementul esențial al procesului de guvernare, este actul de trecere de la gândire la acţiune. Prin adoptarea deciziei se urmăreşte găsirea celor mai raționale căi de viitoare acţiuni menite să asigure eficienţa maximă a reformelor administrației publice. Procesul sporirii continue a eficienţei acţiunilor autorităților publice cere imperios ca orice decizie adoptată să aibă o temeinică fundamentare științifică. O caracteristică a deciziei administrative este faptul că, ea reprezintă expresia unui act rațional, coerent formulat, pe baza interpretării unor informații ce se prelucrează în scopul alegerii unei alternative menite să conducă la realizarea obiectivelor prestabilite. Dintr-o perspectivă mai largă, deciziile din sfera administraţiei publice vizează rolul specific al acesteia în derularea unui ansamblu vast de activităţi, natura obiectivelor urmărite etc.

Analizând relația dintre noţiunile de *decizie* și *reformă* trebuie să subliniem că, termenul *reformă*, pe lângă tradiţionalele accepţiuni de „modernizare" şi „îmbunătățire" specifice sectorului public, include și semnificaţii cum ar fi „transformare" şi „reinventare". Trebuie precizat că termenul *reformă* implică nu numai o simplă schimbare, ci o schimbare avantajoasă/benefică, el presupune o mişcare deliberată de la o stare (trecută) mai puţin dezirabilă, la o una (viitoare) dorită, ţinând cont de nevoile, așteptările şi dorințele cetățenilor. Orice reformă se pune în aplicare printr-o serie de decizii administrative. În elaborarea unui plan de reformă administrativă, componenta fundamentală o reprezintă strategia. Strategia, la rândul său, este o decizie de orientare generală care jalonează activitățile administrative, având un caracter normativ general. Ea prefigurează cadrul organizatoric şi de conducere pentru diversele segmente ale administratiei publice, începând cu crearea instituţiilor specializate pe domenii şi asigurarea funcţionalităţii sistemului administrativ în concordanţă cu obiectivele de politică generală ale guvernării. Strategiile, în calitate de documente de politici, se concretizează prin reglementări privind organizarea şi funcționarea administrației publice, cu aplicabilitate la scara întregii ţări, dar se pot asimila acestora şi deciziile autorităţilor administrative locale, care vizează dezvoltarea socio-economică pe termen lung sau mediu, în profil teritorial. Formularea de politici publice este parte a unui proces de luare a deciziilor la nivelul interfeţei dintre nivelurile politic şi administrativ ale administrației publice.

Edificarea unei administrații publice democratice și eficiente a fost scopul reformelor puse în aplicare pe parcursul ultimilor 10 ani prin intermediul *Strategiei naționale de descentralizare*, aprobată prin Legea nr.166/2012 [1], *Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020* aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.911/2016 [2].

La nivel global, prin adoptarea, în septembrie 2015, a Agendei 2030 [3], Republica Moldova a optat pentru obiectivul 16: "Pace, justiție şi instituții puternice", prin care și-a asumat "dezvoltarea instituțiilor eficiente, transparente și responsabile la toate nivelurile" (ținta 16.6) şi "asigurarea unui proces de luare a deciziilor sensibile la necesități, incluzive, participative și reprezentative la toate nivelurile" (ținta 16.7).

Potrivit recomandărilor OECD [4], în anul 2016 a fost elaborată *Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020*, prin care Guvernul Republicii Moldova s-a angajat să pună în practică un program ambițios privind reforma administrației publice, fapt ce ar permite avansarea reformei de descentralizare. Strategia în cauză include acțiunile cheie de reformă și în domeniul descentralizării, preluate din *Strategia națională de descentralizare*, fiind sincronizate acțiunile declanșatorii ale transformărilor la toate nivelurile.

Anterior, în 2012, întru realizarea unei planificări strategice a procesului de descentralizare pentru

consolidarea capacităților autorităților administrației publice locale, îmbunătățirea managementului și calității serviciilor publice prestate cetățenilor, Parlamentul a adoptat *Strategia națională de descentralizare* și *Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei pentru anii 2012-2015*, aceasta devenind, astfel, principalul document de politici în domeniul administrației publice locale pe termen mediu, care a determinat mecanismele naționale în domeniul descentralizării și asigurării unei autonomii locale în corespundere cu principiile Cartei Europene a Autonomiei Locale [5].

Viziunea Strategiei naționale de descentralizare avea în vedere „o administrație publică locală democratică și autonomă, care să asigure în mod echitabil, inclusiv din perspectiva respectării drepturilor grupurilor vulnerabile, prestarea de servici publice de calitate și managementul eficient al competențelor locale". Totodată, scopul Strategiei consta în „asigurarea unei administrații publice locale care să funcționeze democratic și autonom, să aibă capacitatea și resursele necesare pentru a furniza servicii publice conform necesităților și cerințelor beneficiarilor, inclusiv din perspectiva drepturilor grupurilor vulnerabile în condiții de eficiență, eficacitate, echitate și disciplină financiară" [2].

Au fost stabilite șapte direcții strategice (obiective specifice) – (i) descentralizarea serviciilor și competențelor, (ii) descentralizarea financiară, (iii) descentralizarea patrimonială, (iv) dezvoltarea locală, (v) capacitatea administrativă, (vi) capacitatea instituțională și (vii) democrație, etică, drepturile omului și egalitatea de gen, care abordează problemele și soluțiile pentru principalele elemente ale reformei de descentralizare. Cadrul normativ aferent direcțiilor strategice stabilite în Strategie este asigurat prin Legea nr.435/2006 privind descentralizarea administrativă [6] și Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală [7]. Fiecare direcție strategică a documentului de politici include câte un obiectiv specific și un set de activități pe termen mediu.

Instrumentul de bază pentru implementarea obiectivelor specifice și activităților Strategiei este Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei pentru anii 2012-2015 [2] (extins în 2016 până în 2018), care detalia acțiunile ce urmau a fi implementate, indicatorii de performanță, termenele de realizare, responsabilii și sursele de finanțare. Costurile de implementare a Strategiei și a Planului de acțiuni nu au fost estimate la momentul elaborării acestora. Conform prevederilor Strategiei, necesarul de mijloace financiare era estimat la etapa înaintării propunerilor concrete de implementare a acțiunilor.

Responsabilitatea primară pentru implementarea obiectivelor și acțiunilor specificate în Strategie revenea Cancelariei de Stat și Ministerului Finanțelor, unele acțiuni urmau a fi realizate de alte autorități ale administrației publice centrale, cât și de autoritățile administrației publice locale.

De notat că, Strategia privind reforma administrației publice și Strategia națională de descentralizare, în calitate de documente de politici se completează reciproc, având drept obiectiv comun și reprezentativ reforma administrației publice centrale și locale cu componentele prevăzute de cadrul normativ în vigoare. Ambele Strategii identifică premisele necesare pentru o abordare complexă, comprehensivă, planificată și vizionară a reformei. Implementarea lor urma să se bazeze pe acțiunile realizate de reformele anterioare. Însă, o bună parte a activităților prevăzute de Strategia națională de descentralizare nu au fost realizate în termen, astfel încât perioadă de implementare a acesteia a fost extinsă, în scopul executării acțiunilor planificate.

Urmare a analizei realizate, putem afirma că, anii 2013 și 2019 se caracterizează printr-un grad sporit de eficacitate, deoarece au fost puse în aplicare un număr considerabil de prevederi potrivit Planului de implementare. Astfel, au fost operaționalizate

activități pe segmentul descentralizării financiare, prin introducerea sistemului de finanțe publice locale și introducerea, în 2019, a Programului de stat pentru delimitarea bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor proprietate publică, pentru anii 2019–2023 finanțat de Banca Mondială.

Acțiunile considerate ca fiind realizate sau parțial realizate sunt forme de tranziție întru realizarea activității incluse în Plan, dar constatăm că, acestea nu au putut asigura sustenabilitatea intervențiilor de reformă.

Ținând cont de lecțiile învățate în procesul de implementare a Strategiei privind reforma administrației publice și Strategiei naționale de descentralizare, subliniem necesitatea elaborării unui cadru normativ prielnic desfășurării reformei în domeniile planificate, fundamentat pe evidență, statistică, analiză profundă a tuturor proceselor și problemelor, intercalate prin uniformizare într-un document de politici.

Prin Strategia privind reforma administrației publice, Guvernul și-a propus reorganizarea structurii Cabinetului de miniștri, reformarea serviciilor publice, altă abordare privind managementul financiar și eficientizarea procesului decizional. Totodată, acesta are drept scop extinderea componentelor reformei asupra autorităților publice locale. Astfel, una dintre sarcinile importante ale reformei ar reprezenta constituirea unităților administrative-teritoriale, cu capacități umane profesioniste și financiare, fortificate și/sau consolidate la nivel local, capabile să livreze servicii eficiente comunităților, simultan menținând echilibrul între principiile democratice, egalitatea de gen, drepturile omului, incluziune socială, angajamente asumate în documente de politici internaționale.

De facto, Legea 166/2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018 și Hotărârea Guvernului 911/2016 pentru aprobarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020 și Hotărârea Guvernului 1351/2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pe anii 2016-2018 pentru implementarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020 sunt documente ce stabilesc cadrul de reformă în domeniul descentralizării și administrației publice. Scopul primordial al acestora este asigurarea unei administrații publice, care să funcționeze democratic și autonom, să aibă capacitatea și resursele necesare pentru a furniza servicii publice conform necesităților și cerințelor beneficiarilor, inclusiv din perspectiva drepturilor grupurilor vulnerabile de populație în condițiile principiului celor trei “E”: eficiență, eficacitate, echitate și disciplină financiară.

Documentul fundamental, prin care un stat, în cazul dat Republica Moldova, își asumă să asigure realizarea/implementarea principiului autonomiei locale îl reprezintă Carta Europeană a Autonomiei Locale. Ratificarea acesteia s-a produs prin Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Cartei Europene pentru Autoadministrarea Locală nr.1253-XIII din 16 iulie 1997 [5] (în vigoare din 1 februarie 1998).

Potrivit reglementărilor din Carta Europeană a Autonomiei Locale, principiul autonomiei locale, precum și competențele de bază ale autorităților administrației publice locale trebuie să fie recunoscute în legislația internă, precum și în Constituție. Autorităților administrației publice locale au dreptul de capacitate efectivă de a soluționa și gestiona în nume propriu problemele locale. Orice intervenție în activitatea autorității administrației publice locale se califică drept imixiune și se sancționează prin lege. Respectiv, constatăm că, nimeni, nici o autoritate nu poate limita în drepturi ori acțiuni autoritatea publică locală. Totodată, în cazul delegării competențelor improprii, ce pot fi delegate prin lege, autoritățile administrației publice locale trebuie să beneficieze, de spațiu de manevră în luarea deciziilor și implementarea acestora. În aceiași ordine de idei, reite-

răm necesitatea menținerii echilibrului financiar cu competențele delegate de lege.

Una dintre componentele unei democrații, într-un stat de drept, în condițiile Cartei Autonomiei Locale, o reprezintă consultarea publică, la toate etapele procesului decizional, în vederea soluționării problemelor comunităților. Menționăm că, autoritățile / instituțiile / organizațiile internaționale, au sarcina de a monitoriza, cu o periodicitate prestabilită, respectarea prevederilor Cartei de către statele membre ale Consiliului Europei, formulând o serie de recomandări pentru o mai bună racordare a cadrului național la prevederile Cartei. Ultimele recomandări privind democrația locală și regională din Republica Moldova au fost emise în aprilie 2019.

Reieșind din ultimele rapoarte, vizavi de gradul autonomiei locale, constatăm că, situația este precară, iar raportorii au recomandat autorităților din Republica Moldova revizuirea normelor juridice ce reglementează competențele autorităților publice locale, întrucât, unele procese, precum traseismul politic al primarilor(aderarea la partidul aflat la guvernare), alocarea mijloacelor financiare ș.a. oferă, prin lacunele din cadrul legal, oportunități pentru doritorii de a interveni/ implica în activitatea și chiar în procesul decizional al autorităților publice locale.

Conform art.109 al Constituției Republicii Moldova „administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit" [8]. Autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care le reprezintă. Constatăm că, prevederi adiționale și suplimentare pentru organizarea și funcționarea administrației publice locale, inclusiv competențele și atribuțiile de bază ale acestora, nu sunt reglementate în acest act.

În aceiași ordine de idei, menționăm Legea 397/2003 privind finanțele publice locale [9], care stabilește procedura de adoptare a bugetelor locale și competențele/atribuțiile/responsabilitățile în domeniul finanțelor publice locale a tuturor subiecților decizionali. În contextul reformei de descentralizare au fost efectuate modificări ale cadrului legal. Subsidiar celor evocate, menționăm că modificările aprobate s-au efectuat pentru consolidarea autonomiei decizionale și a surselor de venituri locale proprii ale APL. Ținem să menționăm următoarele caracteristici ale amendării cadrului legal, operată în 2013:

- sistemul de transferuri cu destinație generală (de echilibrare bugetară) către bugetele locale este bazat pe venituri, și nu pe costuri medii normative de cheltuieli pe cap de locuitor, estimate la nivel central;
- transferurile cu destinație generală sunt alocate direct, pe bază de formulă, distinctă pentru unitățile administrativ-teritoriale de nivelul întâi și pentru cele de nivelul al doilea;
- calculul transferurilor cu destinație generală se face pe baza datelor din ultimul an pentru care există execuție bugetară definitivă și a datelor oficiale privind populația și suprafața;
- normativele de defalcare de la impozitele și taxele de stat sunt stabilite prin lege pe tipuri de bugete ale unităților administrativ-teritoriale;
- sistemul de învățământ preșcolar, primar, secundar-general, special și complementar (extrașcolar), precum și competențele delegate autorităților administrației publice locale prin lege, sunt finanțate prin transferuri cu destinație specială;
- restul competențelor se finanțează în limita și din contul veniturilor proprii, defalcărilor de la impozitele și taxele de stat, stabilite conform legii, și transferurilor cu destinație generală, calculate pe bază de formulă;
- stabilirea priorităților și utilizarea resurselor financiare disponibile aparține exclusiv autorităților publice locale;

- creșterea nivelului de autonomie decizională și gradual a calității deciziei administrative, în procesul de guvernare, exprimat printr-un complex de componente atribuite actului administrativ emis/adoptat.

Alt act normativ, care asigură autorităților publice locale autonomie în acțiuni și deciziile luate reprezintă Legea nr.435/2006 privind descentralizarea administrativă. Urmare a recomandărilor Congresului Autorităților Locale și Regionale a Consiliului Europei (CALRE), în decembrie 2006, a fost adoptată Legea 435/2006 privind descentralizarea administrativă, care, în scopul realizării unei descentralizări adecvate, a stabilit domeniile proprii de activitate ale autorităților publice locale. În vederea completării normei din Constituție, prin art.4 din Legea citată au fost stabilite domeniile proprii de activitate ale autorităților publice locale, atât de nivelul întâi, cât și de nivelul al doilea. În special, domeniile proprii de activitate ale autorităților sunt pentru asigurarea descentralizării potrivit rigorilor și recomandărilor CALRE. Contextual, în Lege au fost stabilite raporturile între autoritățile de nivelul I și II, și la nivel local și central. Astfel, potrivit normei legale, una prohibitivă de altfel, acestea vor coopera între ele, prin acordurile semnate între părți, în condițiile legii, în strictă conformitate cu resursele bugetare și cu responsabilitățile asumate de ele.

Referitor la responsabilitățile delegate ori prevenirea intervențiilor în administrația publică centrală privind stabilirea de sarcini pentru autoritățile administrației publice locale, legiuitorul a prevăzut în art.6 din Lege modalitățile și condițiile legale de prevenire/desfășurare a acestora. Respectiv, constatăm că, delegarea de competență se exercită doar reieșind din norma legală, pentru situații expres prevăzute și pot fi delegate doar competențele proprii, cu transferul resurselor financiare și materiale necesare și suficiente. Or, nu poți delega ceea ce nu-ți aparține.

Actul legislativ fundamental și special, pentru reglementarea tuturor proceselor la nivel local rămâne Legea 436/2006. Prevederile legii indicate, stabilesc organizarea și funcționarea autorităților publice locale. Asigurarea autonomiei consiliilor locale față de autoritățile raionale și cele centrale, se realizează prin respectarea art.14 privind competențele de bază ale consiliilor locale, competența prin care consiliile de sine stătător aprobă, la propunerea primarului, organigrama și statele primăriei, ale structurilor și serviciilor publice din subordine, precum și schema de salarizare a personalului acestora.

Accentuăm că, urmare a amendării cadrului normativ, autoritățile publice locale dispun de bază fiscală proprie (distinctă de cea a statului), constituită din impozite, taxe, precum și alte venituri în conformitate cu Legea finanțelor publice locale. Conform legii, procedurile de distribuire a resurselor financiare proprii ale autorităților publice locale, precum și orice modificare a legislației referitoare la funcționarea sistemului finanțelor publice locale sunt coordonate în mod obligatoriu cu structurile reprezentative ale autorităților publice locale. Este interzisă orice delegare de competențe fără alocarea de surse financiare necesare pentru a se acoperi costul realizării competențelor respective.

Potrivit Legii nr.764/2001 privind organizarea administrativ - teritorială a Republicii Moldova [10], Republica Moldova este o țară destul de fragmentată, cuprinzând 898 localități de nivelul I și 35 localități de nivelul al II-lea (32 raioane și 3 municipii – Chișinău, Bălți și UTA Găgăuzia). Potrivit normei legale, pentru formarea unității administrativ teritoriale trebuie să fie cel puțin 1500 locuitori. Însă, conform datelor statistice, 318 unități administrative teritoriale au mai puțin de 1500 locuitori. Respectiv, în condițiile fragmentării exagerate și în lipsa capacităților fiscale, financiare și umane, aceasta produce un dezechilibru pentru întreținerea eficientă a populației din aceste unități administrative teritoriale. Contextual, relevăm, că se atestă și lipsa furnizării unor servicii corespunzătoare către cetățeni [11].

Urmare a cercetării efectuate, pe segmentul reformei administrativ-teritoriale, se atestă un interes deosebit din partea organizațiilor internaționale (Consiliul Europei, Organizația pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare, SIDA, GIZ, USAID), chiar și Uniunea Europeană, privind procesul de reformare teritorială.

Este de remarcat, că 2015 a reprezentat un an decisiv, când modalitatea de formarea veniturilor la nivel local este modificată, contribuind la consolidarea autonomiei locale (autonomiei financiare). La această etapă are loc un progres considerabil în procesul de transparentizare a activității autorităților publice locale și creşte credibilitatea față de decizia administrativă, ca mecanism pentru guvernarea locală.

În pofida modificărilor sistemului de transferuri, autoritățile publice locale nu dispun de suficiente venituri pentru a le gestiona conform cerințelor și gradului de autonomie, întrucât o mare parte din ele au ajuns în starea de a nu-și putea acoperi cheltuielile. Se conturează deficiențe enorme pe următoarele segmente:

- capacitatea administrativă a autorității publice locale;
- capacitatea fiscală per locuitor;
- cheltuieli administrative per locuitor;
- capacitatea resursei umane în autoritatea publică locală;
- lipsa capacităților de asigurarea a serviciilor eficiente (deșeuri, salubrizare, asigurarea cu apă potabilă, canalizare).

Potrivit Biroului Național de Statistică, în anul 2013, doar 30,9% din populație [12] beneficia de servicii de salubrizare, gradul de acoperire în mediul urban fiind de 64,1% și 6,0% în mediu rural. Tabloul indicatorilor de referință confirmă o lipsă totală ori scăzută a serviciilor de importanță vitală pe țară.

Punctăm că:

- nivelul fragmentat excesiv este în detrimentul unităților administrative teritoriale, fragmentarea generând costuri enorme pentru întreținere și peste capacitățile financiare și administrative ale autorităților publice locale;
- lipsa accesului la servicii de importanță majoră;
- număr modest/insuficient de personal chiar în unele localități.

Respectiv, necesitățile reformei teritoriale devin mai mult decât necesare, iar în acest proces complex, se vor lua în considerare tehnicile și recomandările țărilor care au trecut prin procesul de restructurare.

Evocăm că, în contextul consolidării capacităților instituționale și administrative, ale autorităților publice centrale şi locale, prin Dispoziția nr.123/2020 [13], Guvernul a dispus instituirea grupului de lucru privind reforma administrației publice centrale și locale.

În conformitate cu prevederile Dispoziției Guvernului nr.123-d/2020, din momentul instituirii Grupului de lucru privind reforma administrației publice centrale și locale s-a avansat în mai multe activități, care urmăresc scopul de a identifica cea mai viabilă opțiune pentru Republica Moldova de reorganizare a sistemului administrației publice centrale și locale pentru a consolida autonomia locală, în mod special autonomia financiară, de a fortifica capacitățile instituționale ale primăriilor și optimiza nivelul II de administrare, precum și a îmbunătăți calitatea serviciilor publice la nivel local.

Potrivit metodologiei (Territorial reforms in Europe: Does size matter? [14]), Guvernul urmează să meargă în teritoriu pentru prezentarea argumentării în favoarea desfășurării reformei. Ori, în condițiile pandemiei, concluzionăm că, platformele on-line asigură realizarea acestei exigențe.

Mai cu seamă aceasta ar reprezenta anume consultarea opiniei publice și ar reflecta transparența în procesul decizional (vorbind despre guvern ne referim atât la autorități de nivel central cât și local). Amalgamarea nu poate și nu trebuie separată de alte reforme, dimpotrivă va fi privită în conjunc-

tură cu alte reforme, în special prin reatribuirea sarcinilor APL.

În cadrul procesului decizional, consultărilor le revine un rol important, fiind analizate aspecte importante de la necesitatea descentralizării financiare şi extinderii bazei de generare a veniturilor proprii; dezvoltarea infrastructurii; implementarea tehnologiilor informaționale și a serviciilor electronice; eventuale elemente de amalgamare voluntară cu stimulente și termen prestabilit; constrângeri privind resursele umane şi motivarea personalului din administraţia publică locală; depopularea unor unități administrativ-teritoriale şi migrarea în zone urbane sau localităţi mai dezvoltate; delimitarea competențelor între diferite nivele de administrare, serviciile desconcentrate, delegate, infrastructura sistemului de educație, cultură, protecție socială; până la reprezentarea tuturor localităților în cadrul unor eventuale noi structuri administrative și foarte multe altele.

De menționat, că în cadrul consultărilor publice sunt evidente anumite preocupări ale reprezentanților administrației publice locale, în particular privind eficiența activităților raionale, necesitatea raționalizării structurii acestora, optimizării cheltuielilor administrative și a personalului de nivelul II, care ar aduce o plus valoare mai mare prin regăsirea într-o nouă structură îmbunătățită la nivelul I de guvernare locală. Or, tot mai mult se profilează necesitatea fundamentării unui scenariu de reformă integrat, pentru a fi supus dezbaterilor publice, cu indicarea numărului unităților administrative de nivelul II, competențelor de bază și serviciilor de nivel regional/subnațional, corelat cu numărul de primării și competențele proprii nivelului I" [15].

Urmare a consultărilor, la etapa avansată de elaborare a scenariilor, în vederea realizării unei proceduri corecte necesită a fi respectate principiile cheie:

- echității și accesibilității;
- calității și eficienței;
- zonei funcționale și continuității teritoriale.

Aceste principii ar trebui să contribuie la formarea unei viziuni consolidate asupra necesităților comunităților la nivel local, respectând drepturile tuturor cetățenilor.

Totodată, va avea loc elaborarea unui plan de implementare acceptat de toți subiecții de drept:

- stabilirea/identificarea responsabililor de realizarea reformei teritoriale;
- elaborarea unei metodologii de amalgamare;
- stabilirea unui cuantum financiar de stimulare;
- condiții clare pentru amalgamare;
- contractarea experților pentru faza consultărilor;
- pilotarea, pe dimensiuni înguste;
- elaborarea cadrului legal adecvat.

Concluzii

În final, accentuăm că teza de abordare a dimensiunii teritoriale este actuală și în același timp este necesar de a demonstra/justifica necesitatea unor administrații fie raionale, fie locale. Totuși, reieșind din necesitățile dictate de prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană, apare tot mai des nevoia de a structura administrația națională (la nivel local) în consonanță cu structurile administrației publice locale în țările europene. Lumea de azi fiind a integrărilor, primordial se vor respecta limitele drepturilor omului. Dar în contextul mișcărilor/reformelor teritoriale produse de-a lungul anilor, este necesară o evoluție nu doar a persoanelor, ci și a actului administrativ/deciziei administrative. Este vitală elaborarea deciziei administrative potrivit rigorilor, iar sporirea calității acesteia depinde de mai mulți factori.

În procesul emiterii actelor administrative, indiferent de situație, Guvernul și membrii acestuia participă la realizarea deciziei administrative, în virtutea competenței materiale. În majoritatea cazurilor, ei cumulează funcția politică cu cea administrativă. Respectiv, apare întrebarea dacă reforma teritorială este un obiectiv politic ori o decizie administra-

tivă încă nerealizată, dar la moment în proces de desfășurare?

Concluzionăm, punctând următoarele: este important ca Guvernul să stabilească nivelul de coordonare între diverse dimensiuni ale documentelor de politici, intercalate cu deciziile administrative, care urmează a fi implementate. Totodată să-și stabilească și delimiteze clar obiectivele politice de deciziile administrative, cuprinzându-le într-o agendă corespunzătoare.

Înainte de a începe schiță reformei, reformatorii și participanții la acest proces complex, trebuie să asigure decizii strategice în ceea ce privește formatul reformelor teritoriale. Respectiv, acestea ar trebui să fie adoptate gradual, pe etape, voluntar sau forțat. Cu toate acestea toți parametrii de bază ai reformei pot fi schimbați în faza în care a fost luată o decizie politică la cel mai înalt nivel. Dacă decizia politică cu privire la reformă este negativă, autoritățile ar trebui să revizuiască diagnoza problemei și să regândească alternativele reformei teritoriale.

În concluzie, putem afirma că, elementul esențial al procesului de conducere, decizia reprezintă actul de trecere de la gândire la acțiune. Prin aceasta se urmărește în viitor găsirea celor mai raționale căi de acțiune menite să asigure eficiența maximă a activităților. Procesul sporirii continue a eficienței acțiunilor guvernării în procesul desfășurării reformelor impune ca orice decizie adoptată să aibă o temeinică fundamentare. Decizia administrativă constituie un element esențial în implementarea strategiilor de reformă, fiind instrumentul de bază. Realizările, dar și insuccesele înregistrate în procesul desfășurării reformelor în anii 2010-2020 s-au datorat în mare parte deciziilor elaborate si aplicate, care la rândul lor au developat nivelul calitativ și capacitatea administrativă a administrației publice din Republica Moldova.

Bibliografie

1. Legea nr. 166/2012 pentru aprobarea Strategiei naţionale de descentralizare şi a Planului de acţiuni privind implementarea Strategiei naţionale de descentralizare pentru anii 2012–2018. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 13.07.2012.

2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.911 din 25/2016 cu privire la aprobarea Strategiei privind reforma a administrației publice pentru anii 2016-2020. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 256-264 din 12.08.2016.

3. https://cancelaria.gov.md/ro/apc/moldova-2030, accesat pe 16.03.2021.

4. https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/19813511.pdf, accesat pe 01.03.2021.

5. Carta Europeană a Autonomiei Locale din 15.10.1985, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1253-XIII din 16.07.1997// Tratate Internaționale, Vol.14, 1999.

6. Legea nr.435/2006 privind descentralizarea administrativă. În: Monitorul Oficial Nr.29-31 din 02.03.2007.

7. Legea nr.436/2006 privind administrația publică locală. În: Monitorul Oficial Nr.32-35. din 09.03.2007.

8. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial Nr. 78 publicat la 29.03.2016.

9. Legea nr.397/2003 privind finanțele publice locale. În Monitorul Oficial Nr.248-253 publicat la 19.12.2003.

10. Legea nr.764/2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 16 din 29.01.2002.

11. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raportul_privind_optiunile_pentru_reorganizarea_structurii_administrativ-teritoriale_in_republica_moldova_elaborat_in_martie_2015_.pdf., accesat pe 1.03.2021.

12. https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=601&id=6320, accesat e 19.03.2021.

13. Dispoziția nr. DG 123/2020 din 28.07.2020 pentru instituirea Grupului de lucru privind reforma administrației publice centrale și locale. În Monitorul Oficial Nr.194-197 din 31.07.2020.

14. https://rm.coe.int/territorial-reforms-in-europe-does-size-matter-territorial-amalgamatio/168076cf16, accesat pe 18.09.2020.

15. https://gov.md/ro/content/agenda-grupului-de-lucru-privind-reforma-administratiei-publice-centrale-si-locale-ajustata, accesat pe 16.02.2021.

CZU [351+316.42]:004
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).05

TENDINŢE DE DIGITALIZARE A ADMINISTRAŢIEI PUBLICE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Mariana IAŢCO
Doctor în ştiinţe politice, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *iatsco44@hotmail.com*
https//orcid.org/ 0000-0002-5424-3759

Vladimir BORŞ
Doctor în științe politice, conferenţiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *vbors@yahoo.com*
https://orcid.org/0000-0001-8389-430X

Prezentul articol abordează tendințele digitalizării pentru administrația publică și necesitatea de perfecționare continuă a acesteia ca o primă solicitare într-un mediu, care este determinat de schimbările rapide care funcționează la scară globală. Administrațiile publice, în calitate de organizații, sunt nevoite să se adapteze la acest mediu. Învățarea pe tot parcursul vieții și consolidarea capacităților sunt esențiale pentru a putea face față provocărilor actuale din sfera economică, socială sau demografică, utilizând dezvoltarea durabilă, inteligentă și incluzivă. Administrația publică, ca organizație socială, nu este indiferentă la transformările sociale și tehnologice constatate, de la începutul anilor '80 ai secolului trecut până în prezent, care au provocat o schimbare atât a funcțiilor sale, cât și a modului de abordare a cetățenilor. Astfel, au fost implementate noi modele de management public, orientate mai mult spre relația de servire a cetățenilor. Astfel, utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicațiilor s-a răspândit pe scară largă în sistemul administrativ.

Cuvinte-cheie: *administrație publică, învățare pe tot parcursul vieții, transformări sociale si tehnologice, tehnologii informaționale şi comunicații, digitalizare.*

DIGITALIZATION TRENDS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

This article addresses the trends of digitalisation for public administration and the need for its continuous improvement as a first demand in an environment that is driven by rapid changes that operate on a global scale. Public administrations, as organizations, need to adapt to this environment. Lifelong learning and capacity building are essental to meet today's economic, social or demographic challenges, using sustainable, smart and inclusive development. Public administration, as a social organization, is not indifferent to the social and technological transformations observed, since the early 80 of the last century, which have brought a change in both its functions and in the way people are approached. Thus, new public management models have been implemented, more oriented towards the relationship of

serving citizens. Thus, the use of information and communication technologies has spread widely in the administrative system.
Keywords: *public administration, lifelong learning, social and technological transformations, information and communication technologies, digitalization.*

TENDANCES DE LA NUMÉRISATION DE L'ADMINISTRATION PUBLIQUE DANS LE CONTEXTE DE LA MONDIALISATION

Cet article aborde les tendances de la numérisation pour l'administration publique et la nécessité de son amélioration continue en tant que première demande dans un environnement entraîné par des changements rapides opérant à l'échelle mondiale. Les administrations publiques, en tant qu'organisations, doivent s'adapter à cet environnement. L'apprentissage tout au long de la vie et le renforcement des capacités sont essentiels pour pouvoir relever les défis économiques, sociaux ou démographiques actuels grâce à un développement durable, intelligent et inclusif. L'administration publique, en tant qu'organisation sociale, n'est pas indifférente aux transformations sociales et technologiques constatées, du début des années 80 du siècle dernier à nos jours, qui ont provoqué un changement à la fois dans ses fonctions et dans la manière d'approcher les citoyens. Ainsi, de nouveaux modèles de gestion publique ont été mis en њuvre, davantage orientés vers la relation au service des citoyens. Ainsi, l'utilisation des technologies de l'information et de la communication s'est largement répandue dans le système administratif.
Mots-clés: *administration publique, apprentissage tout au long de la vie, transformations sociales et technologiques, utilisation des technologies de l'information et de la communication, numérisation.*

ТЕНДЕНЦИИ ЦИФРОВИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В данной статье рассматриваются тенденции цифровизации государственного управления и необходимость его постоянного совершенствования в качестве первого требования в среде, движимой быстрыми изменениями, происходящими на глобальном уровне. Органы государственного управления, безусловно, также должны адаптироваться к этой среде. Непрерывное обучение и наращивание потенциала необходимы для решения текущих экономических, социальных или демографических проблем с использованием устойчивого, разумного и инклюзивного развития. Государственное управление небезразлично к социальным и технологическим трансформациям, наблюдаемым с начала 80-х годов прошлого века по настоящее время, которые привели к изменению как его функций, так и подходов к гражданам. Таким образом, были внедрены новые модели государственного управления, ориентированные больше на служение гражданам. Таким образом, использование информационных и коммуникационных технологий получило широкое распространение в административной системе.
Ключевые слова: *государственное управление, непрерывное обучение, социальные и технологические преобразования, использование информационных технологий и коммуникаций, цифровизация.*

Introducere

Tematica digitalizării în societatea contemporană este deosebit de importantă şi actuală din mai multe puncte de vedere, politice, economice şi sociale. Aspectele digitalizării ocupă un loc aparte şi în realitatea sectorului public din Republica Moldova, în pofida diferitelor atitudini, poziții elementele de digitalizare sunt tot mai prezente, iar contextul pandemic actual a evidențiat şi mai mult aceste tendințe în toată lumea.

Dacă ar fi să definim contextul social actual în doar trei cu cuvinte, am folosi cu siguranță etichetele: *cunoaștere, globalizare și schimbare*. Aceste trei caracteristici, împreună cu revoluția tehnologică recentă au dus ca consecințe la schimbarea con-

textului instituțional și transformarea relațiile dintre administrația publică și cetățeni. Astăzi un factor imaterial, precum este cunoașterea și exploatarea acesteia într-o rețea globală, sunt decisive în economia reală, care afectează viața de zi cu zi a oamenilor și a țărilor.

Societatea de astăzi trebuie să răspundă simultan multiplelor provocări derivate din procesele de globalizare. Dar și cele corelate cu acestea, precum așa-numitele riscuri globale: schimbările climatice sau instabilitatea piețelor (financiară sau energetică, de exemplu). Toate exprimă distanța dintre spațiul în care apar problemele globale și spațiul în care sunt tratate problemele (statele naționale). Și, în același timp, furnizează crize politice legate de dificultatea pe care statele o au pentru a fi eficiente în fața acestora. În acest context, administrațiile publice trebuie să facă față provocărilor sociale pe care le prezintă inovația tehnologică constantă și economia globală [1, p. 187-189]. Pe lângă globalizare, mai este şi faptul că ceea ce era anterior previzibil și controlabil în viața colectivă a societăților moderne, în societățile postmoderne a devenit incertitudine şi nesiguranță.

Astfel, pentru administrația publică din Republica Moldova și funcționarii care lucrează în sistemul administrativ, perfecționarea și învățarea continuă devin o cerință de prim ordin într-un mediu caracterizat prin schimbări rapide care funcționează la scară globală. Administrațiile publice ca organizații, sunt chemate să se adapteze la acest mediu. După cum recunoaște însăși Uniunea Europeană în Strategia 2020, învățarea pe tot parcursul vieții și consolidarea abilităților sunt esențiale pentru a putea răspunde provocărilor actuale din sferele economice, sociale sau demografice, pentru a le face față pe baza dezvoltării durabile, inteligente și incluzive [3, p. 37-39].

Idei principale ale cercetării

Administrația publică, ca sistem de organizare socială, nu a rămas indiferentă la transformările sociale și tehnologice profunde, unde sunt expuse atât funcțiile sale, cât și modul de relaționare cu cetățenii care au suferit o schimbare profundă de la începutul deceniului 80 al secolul trecut până în prezent. Astfel, a fost necesară implementarea noilor modele de management public, orientate mai mult spre relația de deservire a cetățenilor, în acest scop s-au răspândit pe larg utilizarea tehnologiilor de comunicare și informație (TIC).

Expresia *societate informațională* se referă la faptul că în societățile noastre, este în creşte capacitatea tehnologică de a stoca informații și de a le face să circule. Precum şi utilizarea acestor informații de către populația statelor din punct de vedere economic, politic sau socioculturale. Mai mult decât atât astăzi când vorbim despre societatea informațională, abordăm de fapt o *societate a cunoașterii* caracterizată prin modul în care este cerută, utilizată, sistematizată și difuzată informația.

Termenul societate informațională este atribuit în mod obișnuit savantului Yoneji Masuda [10, p. 31-33] care vorbește despre societatea care crește și se dezvoltă în jurul informațiilor, în care se remarcă ca factori cheie: cunoașterea și inovația împreună cu adoptarea și difuzarea tehnologiilor care facilitează tratarea și transmiterea cunoștințelor.

Utilizarea noilor tehnologii în toate domeniile sociale precum educație, sănătate, transportul sunt un aspect cheie al societății informaționale și pentru Republica Moldova. Împreună la acestea, se adaugă şi creşterea gradului de dezvoltare și dinamism economic prin implicarea centrelor producătoare de cunoștințe, cum ar fi universitățile, think-tancurile și sectorul de afaceri cu inovație și dezvoltare (I&D). În domeniul economic și al relațiilor de producție, societatea informațională este caracterizată prin faptul că creșterea productivității nu depinde de creșterea cantitativă a factorilor de producție (capital, muncă, resurse naturale), ci din aplicarea cunoștințelor la

management, producție și distribuție, atât în procese, cât și în produse.

În cele din urmă, societățile actuale sunt caracterizate de aplicarea extinsă a tehnologiilor informaționale și comunicare și de îmbunătățirea constantă a acestor tehnologii, cât și de utilizarea acestora de către cetățeni simpli, sau de organizațiile economice, politice şi sociale. Circulația și utilizarea informațiilor și cunoştințelor au o prezență determinantă și protagonistă în lumea noastră, transformându-ne modalitățile de cunoaștere și învățare, modul nostru de lucru și, împreună, toate domeniile organizării sociale.

Administrațiile, pe care le înțelegem clasic ca pe un „serviciu public", au devenit de mult timp conștiente că anumite politici publice nu pot fi întreprinse fără colaborarea cu cetățenii. În acest scop, s-au adoptat modele și forme de management orientate spre cetățeni, mult mai receptivi la așteptările administrațiilor publice și mai deschiși la participare în sensul transparenței și bunei guvernări [4, p. 109-119].

La rândul său, cetățenii prin utilizarea TIC au schimbat, de asemenea, modul de relaționare și utilizare a administrației, inclusiv modul de exercitare a cetățeniei față de autoritățile publice. Această schimbare este evidentă prin distanța semantică care separă cuvântul „administrat" de termenii „utilizator", „beneficiar" sau „client" și acestea la rândul lor schimbă statutul de actor pe care îl au cetățenii astăzi în domeniul serviciilor și politicilor publice [5, p. 467-494].

Tehnologiile digitale și capacitățile în creștere a acestora (disponibilitate, accesibilitate, viteză, domeniu de aplicare, etc.) ne permit în ceea ce privește gestionarea informațiilor, încurajarea unor relații mai fluide și mai intense între administrație și cetățeni. De asemenea, se atestă o creștere a cererii (și autocererii) de calitate în furnizarea serviciilor și în reconfigurarea furnizării acestora, atât din punctul de vedere al livrării (au apărut și apar noi servicii), cât și modul în care aceste servicii sunt furnizate.

Astăzi se menționează sub formă de recomandare creșterea responsabilității administrațiilor și se speră că acestea să fie mai deschise societății, astfel încât cetățenii să participe la managementul public prin mecanisme şi aplicații pe care progresul tehnologic le face din ce în ce mai fezabile și generalizabile [5, p. 467-494].

Datorită tehnologiilor informaționale, relațiile cu cetățenii și managementul intern în sine au devenit mai eficiente, ceea ce se traduce printr-o mai bună asistență. Ne referim la administrarea electronică sau e-administrare, înțeleasă ca „utilizarea TIC-urilor pentru a oferi cetățenilor un acces mai bun la informații și servicii, modalități de participare la procesele organizațiilor publice și la serviciile acestora" [5, p. 467-494].

În același timp, cetățenii vor să obțină cât mai multe informații cu cel mai mic efort, într-un mod uşor și rapid, care să le permită să-şi optimizeze timpul. În acest sens, înlocuirea proceselor administrative tradiționale cu noi mecanisme care profită de conexiunea electronică online cu disponibilitate 24 de ore pe zi, 7 zile pe săptămână este deja o prezență evidentă în domenii precum, plata impozitelor, gestionarea serviciilor sociale, respectarea obligațiilor administrative de înregistrare sau schimbare a reședinței, procesarea dosarelor pentru concursuri și licitații, etc.

În mare parte sunt cunoscute avantajele administrării electronice pentru activitatea publică: îmbunătățirea calității informațiilor oferite; reducerea timpului în schimbul de informații și a proceselor de luare a deciziilor; îmbunătățirea eficienței organizației, eliberarea resurselor materiale și umane care, la rândul lor, îmbunătățesc serviciile; reducerea sarcinilor și costurilor administrative etc. [4, p. 109-119].

Administrația publică este responsabilă de garantarea celor mai înalte niveluri de bunăstare și calitate a vieții cetățenilor, așa cum s-a menționat anterior, nu există nicio îndoială cu privire la necesitatea inovării și schimbării permanente a administrațiilor pentru a se adapta la noile cerințe și oportunități a mediului cu care coexistă. Astfel, apare necesitatea de dezvoltare a conceptului de inovație publică pentru administrațiile moderne.

În acest context, inovația publică trebuie înțeleasă ca aplicarea de noi idei și practici în domeniul managementului public pentru a genera valoare socială. Prin urmare, misiunea trebuie să consiste în construcția unei administrației publice inovatoare și deschisă care să ofere societății servicii de calitate, sustenabile, eficiente și sigure într-un mediu colaborativ, şi oamenii în calitate de protagonişti ai schimbării și orientați spre binele comun.

Administrația publică reprezintă sistemul care desfăşoară acțiunea publică, căruia i se încredințează realizarea obiectivelor stabilite de instituțiile politice ale statului și care se traduc în politici publice, ce răspund la nevoile populației. A vorbi despre provocările administrației publice contemporane înseamnă a avea o dublă perspectivă [11, p. 89-106]. Pe de o parte, sunt schimbările pe care administrația publică trebuie să le întreprindă în ceea ce privește modul de relaționare cu cetățenii și, de asemenea, ce servicii sunt furnizate și modul în care acestea sunt realizate. Administrația publică îndeplineşte această sarcină ca răspuns la nevoile noi cerute de acesta și oportunitățile oferite de noul context social, tehnologic și instituțional (*provocări exterioare*). Iar, pe de altă parte, este provocarea prezentată de aceste cereri și de noile schimbări în ceea ce privește modificările interne ale funcționării organizației în sine (*provocări din interior*) pentru a fi la înălțimea circumstanțelor viitoare.

În continuare propunem să evidențiem unele provocări pe care trebuie să le abordeze administrațiile publice [5, p. 467-494] pentru a fi în fruntea organizațiilor deschise, adaptive, digitale, experimentale, duale, care se evaluează pentru a învăța și îmbunătăți, pentru care instruirea şi formarea continuă sunt strategii de bază pentru schimbarea organizațională:

1. *Administrație deschisă* – presupune că realitatea socială și instituțională solicită o administrație cu capacitatea de a asculta și de a integra oamenii, atât spre cetățeni (deschidere spre exterior), cât și spre serviciul public (deschidere spre interior). O administrație focusată preferabil pe oameni, pe capacitatea lor de a decide, de a se autoorganiza și a învăța;

2. *Administrație adaptivă* - în prezent, administrațiile publice trebuie să ştie să inoveze formele de management. Luând în considerare starea schimbătoare și imprevizibilă a lumii actuale, modelul de management ar trebui să se bazeze pe adaptare și pe învățarea realizării respectivei adaptări. Din acest motiv, gestionarea cunoștințelor este o necesitate pentru organizațiile publice şi trebuie să permită noi forme de planificare;

3. *Administrație digitală* - administrațiile publice au fost supuse presiunilor intense de zeci de ani pentru a şi îmbunătăți performanță, să servească mai bine nevoile cetățenilor și să creeze valoare publică în medii din ce în ce mai digitale. În prezentul și în viitorul apropiat si Republica Moldova se află într-o fază de schimbare ca urmare a adaptării la noul val de transformare tehnologică care s-a accelerat odată cu venirea noului mileniu. Rolul sectorului public se transformă, dar are oportunități noi derivate dintr-un mediu tehnologic care oferă căi neexplorate pentru rezolvarea problemelor publice într-un mod colaborativ și cu un rol de fiecare dată tot mai mult protagonist al cetățenilor. În acest sens, vedem o nouă abordare de paradigmă în managementul public – de

guvernanță inteligentă sau guvernanță publică inteligentă.

Utilizarea rețelelor sociale și a instrumentelor digitale permite sectorul public mai multă comunicare, proximitate, participare, transparență și deschidere. Datorită acestor noi instrumente rolul angajaților publici este redimensionat, şi căpătată o importanță fără precedent astăzi. Devine tot mai necesar şi pentru administrația publică din Republica Moldova reînnoirea, deschiderea spre tehnologii și alfabetizare digitală a mediului administrativ. Evident că există încă un decalaj digital între investițiile în îmbunătățirea tehnologiei şi deschiderea pentru utilizarea eficientă a acesteia de către funcționarii publici pentru performanța lor profesională, în special, prin colaborare și învățare.

4 *Administrație experimentală* – cunoaștem că comunitatea științifică furnizează cunoștințe prin experimentare, prin verificarea faptului că ceva funcționează în anumite condiții sau în anumite circumstanțe. Dar în același timp admite şi faptul că aceste cunoștințe sunt cunoștințe până nu sunt dovedite sau verificate prin proba contrariului. În acest context administrația publică poate și trebuie, de asemenea, să experimenteze, să producă rezultate mai bune ținând cont de condițiile mediului specific în care operează, de circumstanțele particulare care îi afectează pe cei care sunt guvernați. Prin adaptarea acțiunilor la mediul, uman sau local, în care lucrează, se pot obține niveluri mai mari de motivație atât în rândul angajaților publici, cât și al cetățenilor.

5. *Administrație duală* - modelul birocratic de organizare nu încurajează motivația spre îmbunătățire sau de a învăța să se adapteze și să învețe, ci mai degrabă încurajează organizarea de rutină și proceduri instituționale Desigur, ierarhia și organigrama aduce avantaje organizațiilor, acestea sunt elemente care nu ar trebui să fie ignorate, deoarece sunt încă necesare pentru funcționarea organizațiilor mari. Acestea permit distribuirea muncii pe departamente și facilitează coordonarea grupurilor mari de oameni, astfel încât să facă ceea ce știu mai bine.

Prin urmare, am susține că este vorba de a găsi un echilibru între, ierarhia și controlul pe baza delimitării competențelor și a îndeplinirii standardizate a sarcinilor; și, managementul prin rețele orizontale, bazat pe colaborare și încredere în capacitatea co-creativă a oamenilor, suprapunând modelul organizațional bazat pe ierarhie, pe verticală, cu modalitățile de organizare a muncii și climatul organizațional bazat pe conexiunea orizontală și colaborare. Organizațiile publice ar trebui să aspire să aibă un „sistem dual de operare“. Deciziile trebuie să poată fi luate orizontal, adaptându-se la circumstanțe particulare existente, de exemplu cum este situația cu COVID-19 unde administrațiile în timp scurt trebuiau să vină cu serie de decizii şi soluții pentru cetățeni şi pentru întreaga societate.

6. *Administrație evaluată pentru a învăța și reuși* - într-un context social, economic și politic, precum este cel actual, administrațiile sunt chemate să facă și să evalueze continuu pentru a îmbunătăți. Mai mult decât planificare, mai mult decât să apară în fața publicului cu planuri concepute și proiectate bine, „de sus", departe de realitatea operativă a organizației, cu singurul scop de a adopta o anumită poziție publică.

Organelor de conducere ale administrațiilor le sunt încredințate să colecteze și să distribuie informații despre ceea ce fac și ce rezultate obțin diferitele unități, să evalueze rezultatele și să provoace învățarea. Planificarea verticală induce la supraorganizarea, supradeterminarea modului de a face lucrurile, în detrimentul capacității oamenilor de a-și influența propria muncă de zi cu zi, de a se gândi la îmbunătățirea acesteia de pe poziția și în baza cunoștințelor specifice.

Se recomandă promovarea inițiativelor precum, de exemplu, colectarea și diseminarea celor mai

bune practici de formare, proiectare și implementare a instrumentelor pentru identificarea nevoilor, identificarea și promovarea transferului de acțiuni exemplare, stabilirea sistemelor de recunoaștere pentru acele organizații cu practici excelente, promovarea dezbaterii pe forumuri și schimburi care promovează colaborarea și cooperarea între diferite organizații publice, promovează învățarea partajată, informală sau de la locul de muncă etc. De asemenea, se recomandă efectuarea unei analize aprofundate a gradului de aliniere a instruirii cu planificarea strategică a organizațiilor.

Această analiză este esențială pentru a îmbunătăți eficiența instruirii ca instrument pentru îmbunătățirea performanței organizațiilor publice. În ciuda acestor dovezi și recomandări, evaluarea continuă trebuie să fie una dintre principalele provocări pentru administrațiile publice, chiar și pentru cele care servesc drept referință celorlalte datorită pozițiilor în fruntea problemelor legate de inovație și schimbări organizaționale. În special, de exemplu, în Republica Moldova sunt absente evaluarea transferului de *know how* colectiv, măsurarea, cantitativă și calitativă, a impactului politicilor publice desfășurate, inclusiv instruirea, privind îmbunătățirea organizațională și, foarte singular, observarea gradului, formei și impactului, implementarea recomandărilor de îmbunătățire incluse în rapoartele finale ale evaluărilor care se efectuează.

7. *Formarea ca pârghie de schimbare* – din acest punct de vedere învățarea este una dintre cele mai importante aspecte ale organizații. Modul de înțelegere a cunoștințelor și a învățării s-a schimbat, dar instruirea şi perfecționarea, în special în administrațiile publice, nu a făcut acest lucru cu aceeași intensitate. Este nevoie urgent de transformarea practicilor și metodologiilor tradiționale în cele bazate pe învățarea socială și colaborativă. Confruntați cu noile forme de muncă și relații cu cetățenii, membrii administrațiilor publice sunt chemați să coopereze, să împărtășească cunoștințe și experiențe și să învețe permanent [9, p. 127-129].

Administrația publică trebuie să dezvolte un alt concept de formare, diferit de cel tradițional, pentru a se adapta schimbărilor profunde pe care le implică societatea cunoașterii. Crearea, stocarea, sistematizarea și diseminarea cunoștințelor sunt cheile oricărei organizații publice de astăzi. Și cunoașterea apare ca o consecință a unui act relațional, prin interacțiunea dintre oameni care lucrează împreună și împărtășesc obiective. Oamenii sunt avantajul pe care Administrația îl are pentru a inova în serviciile pe care le oferă și pentru a explora schimbările organizaționale. Oamenii sunt acum mai autonomi și revendică o mai mare importanță și o învățare activă.

Întrebarea ar fi cum răspundem, ce rol joacă formarea sau instruirea în realizarea acestei misiuni? Numeroase resurse consultate ne permite să afirmăm ferm că fără instruire nu există inovație sau posibilitate de schimbare. Numai formarea continuă poate oferi răspunsuri la nou. Așadar, instruirea înțeleasă ca un proces capabil să genereze și să gestioneze talentul, în sensul pe care îl dă termenului, transcendând ideea de „management al cunoașterii" a avea idei bune, decizii inteligente și știind cum să le realizeze întotdeauna va duce la o îmbunătățire a performanței. În cazul administrației publice, am putea defini talentul organizațional ca: „capacitatea organizației de a selecta bine obiectivele și de a mobiliza toate cunoștințele individuale pe care le dețin angajații pentru a le atinge, sporind în același timp posibilitățile acestora și a organizației" [7].

Pentru aceasta, instruirea funcționarilor publici trebuie concepută nu ca un produs care trebuie consumat în sine, ci ca un serviciu intern. Ca o strategie capabilă să abiliteze oamenii din organizație cu capacitățile necesare pentru a găsi și aplica soluții adecvate noilor cerințe și posibilități atât organizației

în sine (modelul european de inovare „spre interior”), cât și serviciul pe care îl oferă cetățenilor (model american de inovație „spre exterior”).

Astăzi, formarea şi instruirea continuă dobândesc expresia maximă atunci când îmbunătățesc funcționarea și rezultatele organizațiilor. Diversele acțiuni de formare au ca scop de fapt, îmbunătățirea capacităților angajaților publici către care sunt direcționate, dar aceștia trebuie să aibă o viziune asupra dezvoltării organizațiilor în sectorul public. Unul dintre instrumentele fundamentale pentru profesionalizarea sectorului public este cel al formării manageriale. Într-un context de incertitudine și schimbare constantă, care solicită un grad mai mare de răspuns din partea profesioniștilor care ocupă funcții responsabile în administrație, formarea capătă un statut valoros ca instrument de îmbunătățire și schimbare în organizațiile publice. În acest context, trebuie să subliniem cele 7 provocări pe care trebuie să le întreprindă administrațiile publice pentru a fi în fruntea organizațiilor deschise, adaptive, digitale, experimentale, duale care sunt evaluate pentru a învăța și a se perfecționa și care plasează formarea ca fiind una strategică pentru schimbarea organizațională [4].

Cu aproape două decenii în urmă se anticipau bazele unui nou model de predare-învățare, în conformitate cu contextul tehnologic, social și organizațional incipient, care era deja conceput și adaptat atunci generațiilor de „nativi digitali” care urmau să vină. Această nouă paradigmă presupune înlocuirea progresivă a metodelor de predare „tradiționale” cu un sistem caracterizat prin: tranziția de la învățarea liniară la învățarea hipermedia, de la instruire la construcție și descoperire, de la formarea centrată pe profesori la cea centrată pe cei care învață, de la memorarea conținutului la dezvoltarea individualizată a capacităților cognitive, de la rolul profesorului ca transmițător de cunoștințe la cel de facilitator al învățării, de la formarea legată de sistemul educațional formal către formarea continuă pe tot parcursul vieții, de la uniformitate la personalizare și de la învățare ca „tortură” la învățare ca plăcere [7].

În acest sens, înțelegând că procesul de predare-învățare nu poate fi bazat exclusiv pe prezentarea și transmiterea conținutului, a fost inclusă *metodologia participativă*. Aceasta constă în „învățarea în grup, care începe din contextul prezent și construiește în mod colectiv cunoştințe, practică un nivel mai înalt de înțelegere a realității, care este orientat spre transformarea acesteia.” Menţionăm că pregătirea pentru schimbare subliniază importanța tot mai mare a învățări personalizate și pe tot parcursul vieții, ceea ce implică o schimbare a rolurilor didactice, dar și a corpului studențesc, care își asumă o responsabilitate mai mare în pregătirea lor profesională [6].

În plus, tehnologiile vor facilita alte caracteristici în educație și vor ocupa un rol tot mai mare. Pe de altă parte, este tot mai evidențiată importanța dobândirii competențelor: învățarea de a învăța, colaborarea, gândirea critică și competența digitală. În cele din urmă, verificarea realizării acestor competențe și personalizarea învățării vor face, de asemenea, esențială şi transformarea evaluării, care va continua să îndeplinească o funcție formativă, asociată procesului de învățare, axat pe student / masterand și progresul acestuia.

De altfel, evoluția modalităților de formare a dus la consolidarea rețelelor sociale, oferind un nou impuls teoriei învățării sociale, care a fost redenumită *Open Social Learning* și ale cărei trei principii fundamentale sunt:

1. Învățarea este un proces care are loc prin conectarea rețelelor sau a surselor specializate de informații și depinde de diversitatea acestora.

2. Menținerea conexiunilor este necesară pentru a facilita învățarea continuă.

3. Capacitatea de a conecta zone, idei și concepte

este o competență cheie pentru cei implicați în procesul de învățare [9].

Concluzii

În încheiere, menționăm că în prezent asistăm la formarea unui „nou mod de învățare", prin conexiunea și interacțiunea noastră cu alte persoane prin intermediul rețelelor sociale virtuale. Un exemplu în acest sens ar fi *MOOC*-urile (*Massive Online Open Courses*) sunt cursuri masive, gratuite și oferite prin rețea. Este o modalitate de formare care este utilizată din ce în ce mai mult de instituții și centre de formare publice şi private.

Cu alte cuvinte, un MOOC este un curs pe orice subiect difuzat masiv printr-o platformă *online*, unde utilizatorii au acces la video-uri, lecturi și diferite resurse pe suport digital. De la crearea sa în urmă cu câțiva ani, s-a observat o evoluție foarte pozitivă referitor la calitatea conținutului și a propunerilor de design digital, care le fac mai dinamice și mai atractive pentru cei care utilizează acest mediu de învățare. În plus, tendința actuală în acest sens este de a include forumuri și dezbateri pe rețelele sociale, de obicei tutorate și dinamizate de o echipă de profesori experți. Scopul este de a promova munca colaborativă și schimbul de experiențe ca strategie de învățare, în cadrul învățării sociale deschise, importante şi formării în domeniul științelor administrative.

Bibliografie

1. BECK, Ulrich, La sociedad del riesgo global, Revista de ciencia política, nr. 24 2003. [Resursă electronică]: www.revencyt.ula.ve/ArchivoDocumento/articulo10.pdf (accesat la 22.04.2021)
2. BLOOM, B. and ed. Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals. David McKay Company, Inc. 2019 https://www.uky.edu/~rsand1/china2018/texts/Bloom%20et%20al%20-Taxonomy%20of%20Educational%20Objectives.pdf (accesat la 12.04.2021)
3. Comunicare a Comisiei Europene. Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii 2020. [Resursă electronică]: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=en (accesat la 22.04.2021)
4. Gómez Camarero Carmen, Las nuevas formas de comunicación de la Administración con el ciudadano, În: Anales de Comunicación, nr. 6, 2013. [Resursă electronică]: http://bit.ly/2kmWRcO (accesat la 22.04.2021)
5. DUNLEAVY, et. Al., New Public Management Is Dead Long Live Digital-Era Governance, În: Journal of Public Administration Research and Theory, Volume 16, Issue 3, July 2006. [Resursă electronică]: https://doi.org/10.1093/jopart/05 (accesat la 22.04.2021)
6. JOHNSON, L. W., RENNER, J. D. Effects of the flipped classroom model on a secondary computer applications course: student and teacher perceptions, questions and student achievement. University of Louisville, Kentucky. 2012. [Resursă electronică]: http://bit.ly/2kwrNel (accesat la 22.04.2021)
7. SWORD, H. LEGGOTT, M. Backwards into the future: Seven principles for educating the next generation: Innovate. 2017. [Resursă electronică]: http://bit.ly/2jt4MXY (accesat la 22.04.2021)
8. STAKER, H. Classifying K–12 Blended Learning. 2012 http://bit.ly/1adNnd6 (accesat la 20.03.2021)
9. VRABIE, C. Grown Up Digital: How the Net Generation Is Changing Your World. În revista: Holistica Journal of Business and Public Administration. 6. 2015. [Resursă electronică]: https://www.researchgate.net/publication/280559132 (accesat la 20.03.2021)
10. YONEJI, Masuda, The Information Society and Post-Industrial Society. Washington: World Future Society. 1980. [Resursă electronică]: https://newlearningonline.com/new-learning/chapter-3/yoneji-masuda-on-the-information-society (accesat la 20.04.2021)
11. MITAN, E., SAVU, D. Politici publice în eradigitală. În: Romanian Journal of Information Technology and Automatic Control, Vol. 30, No. 3, 2020.

CZU 005.8
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).06

METAANALIZĂ PRIVIND GESTIUNEA RISCULUI ȘI CALITĂȚII ÎN CADRUL PROIECTELOR INTERNAȚIONALE

Ariadna-Cristina MAXIMIUC
Doctorandă (România),
Școala Doctorală în Științe Economice și Ecologie,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere",
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *maximiucary@yahoo.com*
https://orcid.org/0000-0001-7264-5797

Proiectele au devenit o realitate a timpurilor noastre, prin astfel de instrument fiind soluționate tot mai multe provocări de divers ordin – sociale, economice, culturale, educaționale, științifice etc. În cadrul acestora, indiferent de domeniul implementării, se conturează anumite similitudini privind etapele derulării proiectelor. Dintre aceste provocări comune menționăm gestiunea riscului de proiect, ca parte indispensabilă al unui management eficient și calitativ al proiectului, pentru asigurarea atingerii obiectivelor planificate. Anume din această realitate de răspândirea pe larg a metodei de lucru prin proiecte derivă actualitatea cercetării realizate. În contextul enunțat, scopul prezentului articol este de a cerceta esența și particularitățile riscului de proiect, a provocărilor pe care le ridică ele în fața echipei de proiect, precum și componentele unui management eficient al acestora ca parte integrantă a managementului calității proiectului. Metodologia de cercetare s-a axat pe studierea abordărilor științifice existente în domeniul cercetat, în special analiza izvoarelor bibliografice prin procedee de analiză și sinteză, inducție și deducție, metoda comparată de cercetare ș.a. La finele lucrării autorul vine cu generalizarea unor concluzii privind problema abordată.

Cuvinte-cheie: *proiect, managementul proiectului, managerul de proiect, echipa de proiect, riscul de proiect, managementul calității proiectului.*

METHANALYSIS ON RISK AND QUALITY MANAGEMENT IN INTERNATIONAL PROJECTS

Projects have become a reality of our times, with such a tool more and more challenges of various kinds are being solved - social, economic, cultural, educational, scientific, etc. Within them, regardless of the field of implementation, certain similarities are outlined regarding the stages of the projects development. Among these common challenges we mention project risk management, as an indispensable part of an efficient and qualitative project management, to ensure the achievement of the planned objectives. It is from this reality that the widespread dissemination of the working method through projects derives the topicality of the research carried out. In this context, the purpose of this article is to investigate the essence and particularities of project risk, the challenges they pose to the project team, and the components of their effective management as an integral part of project quality management. The research methodology focused on studying the existing scientific approaches in the researched field, especially the analysis of bibliographic sources through methods of analysis and synthesis, induction and deduction, the comparative research method, etc. At the end of the paper, the author comes with the generalization of some conclusions regarding the approached problem.

Keywords: *project, project management, project manager, project team, project risk, project quality management.*

MÉTA-ANALYSE SUR LA GESTION DES RISQUES ET DE LA QUALITÉ AU SEIN DES PROJETS INTERNATIONAUX

Les projets sont devenus une réalité de notre temps, grâce à de tels instruments, de plus en plus de défis d'ordre divers – sociaux, économiques, culturels, éducatifs, scientifiques, etc. Dans ce cadre, quel que soit le domaine de mise en њuvre, certaines similitudes sont soulignées en ce qui concerne les étapes des projets. Parmi ces défis communs, nous mentionnons la gestion des risques de projet, en tant qu'élément indispensable d'une gestion de projet efficace et qualitative, pour assurer la réalisation des objectifs prévus. C'est précisément de cette réalité de la diffusion généralisée de la méthode de travail à travers les projets que découle la rapidité de la recherche menée. Dans le contexte indiqué, le but de cet article est d'étudier l'essence et les particularités du risque du projet, les défis qu'ils posent à l'équipe de projet, ainsi que les composantes de leur gestion efficace en tant que partie intégrante de la gestion de la qualité du projet.

La méthodologie de recherche s'est concentrée sur l'étude des approches scientifiques existantes dans le domaine recherché, en particulier l'analyse des sources bibliographiques par analyse et synthèse, induction et déduction, méthode de recherche comparative, etc. À la fin du travail, l'auteur vient avec la généralisation de certaines conclusions sur le problème abordé.

Mots-clés: *projet, gestion de projet, chef de projet, équipe de projet, risque de projet, gestion de la qualité du projet.*

МЕТААНАЛИЗ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ И КАЧЕСТВОМ В РАМКАХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОЕКТОВ

Проекты стали реальностью нашего времени, с помощью такого инструмента решается все больше и больше задач разного рода - социальных, экономических, культурных, образовательных, научных и т. д. В них, вне зависимости от области реализации, намечаются определенные сходства по этапам развития проектов. Среди общих проблем мы упоминаем управление рисками проекта как неотъемлемую часть эффективного и качественного управления проектом для обеспечения достижения запланированных целей. Именно исходя из этой реальности широкого распространения методов работы через проекты и проводятся текущие исследования. В данном контексте, цель статьи заключается в исследовании сущности и особенностей проектного риска, задач, которые они ставят перед командой проекта, а также компонентов их эффективного управления как неотъемлемой части управления качеством проекта. Методология исследования сосредоточена на изучении существующих научных подходов в исследуемой области, особенно на анализе библиографических источников с помощью методов анализа и синтеза, индукции и дедукции, метода сравнительного исследования и т. д. В заключении, автор делает обобщения некоторых выводов по анализируемой проблеме.

Ключевые слова: *проект, управление проектом, менеджер проекта, команда проекта, риск проекта, управление качеством проекта.*

Introducere

Proiectele au devenit o realitate a timpurilor noastre, prin astfel de instrument fiind soluționate tot mai multe provocări de divers ordin – sociale, economice, culturale, educaționale, științifice etc. În cadrul acestora, indiferent de domeniul implementării, se conturează anumite similitudini privind etapele derulării proiectelor. Dintre aceste provocări comune menționăm gestiunea riscului de proiect, ca parte indispensabilă al unui management eficient și calitativ al proiectului, pentru asigurarea atingerii obiectivelor planificate. Anume din această realitate de răspândire pe larg a metodei de lucru prin proiecte derivă actualitatea cercetării realizate.

În contextul enunțat, scopul prezentului articol este de a cerceta esența și particularitățile riscului de proiect, a provocărilor pe care le ridică în fața echi-

pei de proiect, precum și componentele unui management eficient al acestora ca parte integrantă a managementului calității proiectului.

Metodologia de cercetare s-a axat pe studierea abordărilor științifice existente în domeniul cercetat, în special analiza izvoarelor bibliografice prin procedee de analiză și sinteză, inducție și deducție, metoda comparată de cercetare ș.a. La finele lucrării autorul vine cu generalizarea unor concluzii privind problema abordată.

Managementul riscului de proiect

Gestionarea riscului de proiect este unul dintre segmentele importante pentru realizarea cu succes a proiectului. În general, livrarea cu succes a proiectului presupune atingerea scopului clar definit, în condițiile de timp și încadrarea în bugetul alocat. Gestionarea riscului de proiect este un proces continuu de identificare, analiză, prioritizare și atenuare a riscurilor care amenință succesul proiectelor din punct de vedere al costurilor, programului, calității, siguranței și performanței tehnice. Organizațiile și beneficiarii consideră adesea că activitățile de gestionare a riscurilor proiectului reprezintă puncte de plecare în efectuarea periodică a controlului asupra proiectului. În plus, există o anumită confuzie între organizații și echipe de proiect cu privire la ceea ce constituie exact activități de gestionare a riscurilor [1].

Obiectivul managementului riscului proiectului este de a înțelege riscurile la nivel de proiect și de program, de a minimaliza probabilitatea de apariție a unor evenimente negative și de a maximiza probabilitatea de a avea evenimente pozitive la nivelul de proiect și de rezultat. Gestionarea riscului de proiect este un proces continuu care începe din faza de planificare și se încheie după ce proiectul este pus în funcțiune cu succes și redat operațiunilor. Persoanele implicate în proiect definesc și aplică în mod diferit activitățile de gestionare a riscurilor pe un proiect. Proprietarii pot folosi practici informale sau ad-hoc, pe care le interpretează drept activități de gestionare a riscurilor, contractanții pot defini managementul riscului ca urmărirea comenzilor potențiale de schimbare, iar echipele de proiect pot exprima opinia că „tot ceea ce facem este gestionarea riscurilor" [2]. În timp ce toate aceste activități ajută la identificarea și gestionarea elementelor discrete ale riscului de proiect, ele nu descriu pe deplin o abordare cuprinzătoare a managementului riscului de proiect.

În acest context, agreăm ideea că o abordare globală a managementului riscului de proiect ar trebui să aibă următoarele componente [3]:

1. Planificarea strategiei de management a riscurilor.
2. Identificarea riscului.
3. Analiză (cantitativă și calitativă) a riscului.
4. Planificarea răspunsurilor/reacțiilor la risc.
5. Monitorizarea și controlul riscurilor.

Strategiile de management al riscurilor pun bazele unui program de gestionare a acestora și determină în cele din urmă dacă inițiativa are succes. În timpul acestei prime etape, organizația va defini modul în care riscurile sunt abordate și gestionate și va ține seama de:

- Ghidurile de gestionare a riscurilor la nivel de organizație sau instituție (inclusiv nivelul de toleranță la risc);
- Resursele disponibile (personal, buget);
- Protocoalele adecvate de raportare și comunicare;
- Obiectivele strategice ale organizației.

Astfel, activitățile incluse în cadrul strategiei de management al riscurilor sunt [4]:

- Atribuirea rolurilor și responsabilităților legate de activitățile de gestionare a riscurilor prin identificarea și definirea cerințelor pentru părțile interesate din proiect cu privire la activitățile de gestionare a riscurilor;

• Stabilirea unor categorii comune de riscuri pentru riscurile identificate. Categoriile se pot baza pe riscuri comune ale segmentului în sine sau pe categoriile de riscuri ale organizațiilor (de exemplu, construcții, financiare, operațiuni, etc.);

• Dezvoltarea unei matrice de risc și atribuirea ratingurilor de risc pentru identificarea riscurilor. Matricea de risc ar trebui să definească ratingurile de risc bazate pe probabilitate și impact, luând în considerare toleranța la risc a organizației.

Pe parcursul derulării proiectului pot exista riscuri ce pot afecta negativ proiectul; în acest sens, cei implicați în proiect trebuie să identifice aceste surse de risc. Identificarea riscului reprezintă un prim pas în îndepărtarea unui efect negativ apărut la nivelul proiectului [6].

Este important ca în procesul de identificare a riscului să solicităm contribuții de la toate persoanele implicate în proiect și anume [11]:

- membrii echipei de proiect (planificatori, cadre didactice, ingineri, arhitecți, antreprenori etc);
- membrii echipei de management al riscului;
- specialiști în domeniu (IT, siguranță, juridic, învățământ etc);
- clienți (interni și externi);
- utilizatori finali (elevi, cumpărători, etc.);
- persoanele din conducerea organizației sau a instituției (miniștri, directori, șefi de echipă, etc.).

Captarea cu succes a tuturor riscurilor proiectului crește odată cu o comunicare și un feedback frecvente și eficiente între membrii echipei și părțile interesate. Aceste discuții ar trebui să încerce să identifice inexactitățile, inconvenientele și ipotezele cu privire la proiect. Produsul rezultat al acestor sesiuni de lucru ar trebui să fie lista inițială a riscurilor identificate. Lista riscurilor identificate constituie un registru sau jurnal de riscuri ce poate fi completat pentru a se asigura că toate elementele de risc sunt analizate, prioritizate și monitorizate.

Faza de analiză determină probabilitatea și impactul fiecărui risc identificat și prioritizează riscurile pentru a fi aduse la cunoștința responsabilului de proiect.

Analiza riscului necesită o gândire obiectivă și o analiză minuțioasă din partea celor care gestionează zona afectată de posibilul risc. Analiza este, de obicei, abordată din două direcții [8]:

➢ *Etapa 1 - Analiză calitativă*

Pentru *analiza calitativă*, echipa de proiect atribuie un nivel de prioritate fiecărui risc (de exemplu: mare, mediu, scăzut). Nivelul prioritar ar trebui să fie aliniat la planul de gestionare a riscurilor organizațiilor, nivelul de toleranță la risc și alte obiective organizaționale. Nivelurile de prioritate pot fi utilizate pentru a acumula riscurile în registrul de risc și pentru a dezvolta planuri eficiente de răspuns care să concentreze atenția asupra elementelor cu prioritate mai mare. Este important să identificăm toate riscurile potențiale care necesită monitorizarea echipei de proiect.

➢ *Etapa 2 - Analiză cantitativă*

Pentru *analiza cantitativă*, echipa de proiect atribuie o valoare a costului probabil fiecărui risc identificat. Această valoare ia în considerare atât probabilitatea, cât și impactul potențial al evenimentului de risc. Determinarea probabilității și impactului poate rezulta dintr-o varietate de exerciții, dintre care menționăm:

- ***interviuri*** - culegerea datelor de impact și probabilitate pentru o serie de scenarii (de exemplu: optimist, cel mai probabil și pesimist);
- ***arbori de decizie*** - compararea probabilității riscurilor și efectelor propagate prin luarea diverselor decizii;
- ***simulări de proiect*** - efectuarea unei simulări a proiectului pentru a cuantifica impactul potențialului risc asupra proiectului.

În opinia noastră, un registru de riscuri ar trebui să includă următoarele câmpuri – **tab.1**.

Tabelul 1. Modelul registrului de riscuri

Titlu coloană
Zona de risc (domeniul/compartimentul/sectorul)
Descrierea riscului
Circumstanțele care pot favoriza apariția riscului
Tipul de risc (minor, mediu, major)
Probabilitate de apariție (mică – 0-11 %, medie - 12-49 %, mare – peste 50%)
Responsabilul de gestionare a riscului
Strategia pentru tratarea riscului
Instrumente de control intern în monitorizarea riscului
Costurile suplimentare generate de risc

Sursa: *elaborat de către autor în baza surselor analizate.*

Planificarea răspunsurilor/reacțiilor este faza în care echipa de proiect dezvoltă acțiuni de răspuns și opțiuni alternative de reducere a riscurilor proiectului. Echipele de proiect folosesc planificarea răspunsurilor pentru a decide în timp cum vor aborda posibilele apariții de risc și cum vor evita, transfera, atenua sau accepta riscurile proiectului. Planificarea răspunsurilor trebuie să ia în considerare resursele disponibile și repercusiunile potențiale ale planurilor de răspuns. Obiectivul planificării răspunsurilor este alinierea riscurilor la un răspuns adecvat bazat pe gravitatea riscului, împreună cu considerațiile privind costul, egalitatea și fezabilitatea.

Planificarea răspunsului la risc include [12]:

1. Alocarea de responsabilități membrilor echipei de proiect sau părților interesate, pentru evitarea/atenuarea/reducerea riscurilor identificate. Este imperativ ca misiunea să ia în considerare capacitatea individului de a aborda anumite zone de risc. Alocarea unui risc pentru cineva care are cunoștințe puține sau deloc despre o zonă de risc nu este o abordare eficientă a planificării riscurilor.

2. Dezvoltarea unui plan de răspuns pentru a aborda riscul identificat. Acest proces ar trebui să fie iterativ și să includă toate părțile interesate de risc. Opțiunile obișnuite pentru un răspuns includ:

- ***Evitare*** - modificarea planului de proiect pentru a evita condiția sau apariția potențială a unui risc;
- ***Transfer*** - schimbarea consecințelor și responsabilităților asociate riscului către o terță parte (adesea realizată prin acord contractual);
- ***Atenuare*** - luarea de măsuri preventive pentru a reduce probabilitatea de apariție a riscului sau de impact asupra proiectului;
- ***Acceptare*** - procedarea conform planificării și acceptarea riscului;

Planul ar trebui să definească în mod clar răspunsul convenit pentru fiecare risc în parte, astfel încât impactul negativ al acestuia să nu influențeze în mare măsură bugetul sau intervalul de timp necesar derulării proiectului.

Un pas important al managementului riscului este monitorizarea și controlul. Acest proces e necesar pentru a urmări riscurile potențiale, pentru a supraveghea implementarea planurilor de risc și pentru a evalua eficacitatea procedurilor de gestionare a riscurilor. Monitorizarea și controlul ar trebui să aibă loc pe parcursul ciclului de viață al proiectului și să contribuie la îmbunătățirea și ghidarea procesului general de gestionare a riscurilor. În acest sens, se impune ca:

- echipa de management și echipa de proiect să ia decizii informate cu privire la risc;
- evaluarea eficientă a acțiunilor de răspuns la risc să se realizeze periodic;
- după identificarea caracteristicilor riscului, echipele de proiect să poată realiza modificarea diverșilor parametri ai proiectului, prin respectarea condițiilor specifice acestuia, care să atenueze efectele negative sau să elimine posibilitatea ca riscul să apară.

Monitorizarea și controlul sunt esențiale pentru menținerea unui management eficient al riscurilor, constituind un barometru pentru determinarea gra-

dului de perfecțiune a planului de gestionare a riscurilor. Dacă monitorizarea și controlul dezvăluie că anumite riscuri nu sunt atenuate sau evitate așa cum este planificat, atunci se poate face o ajustare a planului de răspuns.

De asemenea, dacă monitorizarea și controlul dezvăluie că este puțin probabil să se concretizeze un risc identificat, planul poate fi ajustat pentru a reprioritiza riscul la un nivel mai scăzut.

Deși un proces de gestionare a riscurilor bine proiectat și bine executat poate reduce semnificativ riscul de eșec, realizarea unei analize cuprinzătoare a riscurilor poate fi costisitoare și împovărătoare pentru proiectele mai mici și cu o complexitate limitată. După cum s-a menționat anterior, procesele de gestionare a riscurilor ar trebui să fie scalabile la dimensiunea și complexitatea proiectelor organizației. Pentru a realiza acest lucru, o organizație ar trebui să ia în considerare definirea unui set de proceduri de referință aplicabile tuturor proiectelor, împreună cu un set de proceduri mai riguroase pentru proiecte complexe de mare valoare [5].

Valoarea managementului riscului în proiecte a fost în mod tradițional un concept dificil de cuantificat. Multe organizații și echipe de proiect înțeleg și acceptă ideea de survenire a riscurilor, respectiv de gestiune a lor, deoarece acestea pot avea un anumit impact asupra proiectului. Principalele considerente pentru o echipă de proiect în a elabora un plan eficient de surmontare a riscurilor ar fi:

➢ alocarea resurselor adecvate pentru a desfășura activități de gestionare a riscurilor;

➢ crearea unui mediu care să înglobeze și să promoveze managementul riscului, prin încurajarea urmăririi active a producerii unor posibile riscuri, la diverse etape de derulare a proiectului și la diferite nivele ale organizației/mediului, în care acesta se derulează;

➢ definirea și formarea clară a personalului cu privire la controalele de gestionare a riscurilor.

În opinia noastră, un proces bine definit de gestionare a riscurilor poate ajuta la creșterea considerabilă a succesului proiectelor și programelor.

Rolul managementului calității în cadrul proiectelor

Un aspect important în gestiunea proiectelor îl reprezintă managementul calității în implementarea și derularea acestora. Primul pas în managementul calității este însăși definirea calității. Managerul de proiect și echipa sa trebuie să identifice care standarde de calitate vizează proiectul din prisma beneficiarilor, organizației și a altor părți interesate de generarea unui rezultat în urma derulării proiectului. În unele cazuri, organizația sau domeniul (sănătate, apărare sau educație) poate avea anumite definiții standard ale calității ce trebuie îndeplinite în cadrul proiectului [7].

Identificarea standardelor de calitate reprezintă determinarea caracteristicilor cheie care vor guverna activitățile proiectului pentru generarea unui rezultat satisfăcător din punctul de vedere al beneficiarilor proiectului.

Managementul calității implică capacitatea de a anticipa situații și de a pregăti acțiuni care vor ajuta la atingerea rezultatelor dorite. O sursă pentru definirea calității poate fi generată de cel care finanțează proiectul. Ea este comunicată echipei de management al proiectului, pentru ca aceștia să înțeleagă standardele așteptate de beneficiari. Standardele de calitate trebuie să fie în strânsă corelare cu obiectivul final al proiectului, astfel încât rezultatele proiectului să aibă capacitatea de a satisface nevoile declarate sau implicite [9].

O altă sursă pentru definirea calității provine de la beneficiari. Aceștia definesc calitatea din perspectiva lor, o perspectivă care este concentrată pe utilizarea imediată și eficientă a rezultatelor proiectului. Acestea trebuie să fie relevante pentru nevoile actuale ale beneficiarilor și trebuie să conducă la îmbunătățirea

vieții lor. Echipa poate crea o ședință de lucru, în care să colecteze datele necesare analizei de nevoi și în care aceștia să definească cum arată succesul proiectului din perspectiva lor.

Organizația de inițiere și dezvoltare a proiectului poate avea propriile sale standarde de calitate care pot reflecta natura tehnică și managerială a proiectului. Organizația poate solicita respectarea standardelor internaționale sau locale de calitate definite pentru domeniul pentru care se derulează proiectul.

Pentru definirea și obținerea calității, putem pleca de la elaborarea unui plan de verificare a calității aplicabil pentru fiecare fază a unui proiect ce conține standarde pentru fiecare segment. Acest plan de verificare va asigura echipa de proiect și alte persoane implicate în proiect că rezultatele proiectului sunt în conformitate cu cerințele de calitate.

Planul de calitate include, de asemenea, procedura prin care se asigură respectarea standardelor de calitate de către întregul personal al proiectului, dar și pașii necesari pentru monitorizarea și controlul calității și procesul de aprobare pentru a face modificări la standardele de calitate ale acestuia [13].

Există o varietate de abordări de îmbunătățire a calității, care pornesc de la creșterea performanței individuale și ajung până la o etapă critică - replanificarea întregului proiect. Aceste abordări diferă în termeni, resurse și complexitate, dar împărtășesc aceiași patru pași comuni în necesitatea de îmbunătățire a calității [10]:

- identificarea domeniilor care necesită îmbunătățiri;
- analizarea problemelor generate de factorii interni și externi ai proiectului, prin investigarea cauzelor generatoare;
- dezvoltarea de soluții care să rezolve problemele apărute, ținând cont de impactul acestora asupra proiectului și a bugetului;
- testarea și implementarea soluției optime, prin aplicarea acesteia la scară mică, pentru a verifica dacă este capabilă să remedieze problema. Apoi, odată confirmată soluția ca fiind o alternativă viabilă, să fie implementată pe o scară mai mare până la remedierea problemei.

În opinia noastră, monitorizarea permanentă a acestor etape și aspecte de management al calității în cadrul unui proiect poate simplifica mult procesul de derulare a proiectului și conduce la obținerea unor rezultate benefice cu un efort echilibrat și contribuie în a evita apariția unor situații critice.

Concluzii

După cum a arătat studiul realizat, organizarea activităților prin intermediul proiectelor reprezintă un proces destul de eficient, dar care solicită de a lua în considerație anumite aspecte de management, care să contribuie la o bună desfășurare a proiectului. În acest context, un proces bine definit de gestionare a riscurilor în cadrul derulării proiectelor poate ajuta la creșterea considerabilă a succesului proiectelor și programelor. Cu toate acestea, în unele cazuri managementul riscurilor este realizat destul de superficial sau în genere poate fi trecut cu vederea, aceasta fiind considerată una dintre cele mai confuze zone ale managementului de proiect. În opinia noastră, organizațiile cu cheltuieli de capital semnificative și echipele de proiect ar trebui să-și definească în mod clar procedurile și așteptările pentru gestionarea riscurilor, să-și comunice importanța, să-și instruiască în mod adecvat personalul și să monitorizeze atent derularea proiectelor pentru respectarea procedurilor de gestionare a riscurilor.

Totodată, considerăm că un management al calității bine implementat duce la îmbunătățirea organizării activităților din proiect, la reducerea timpului de desfășurare a acestora, la reducerea costurilor prin detectarea cheltuielilor neconforme și, nu în ultimul rând, la creșterea prestigiului organizației sau instituției care a inițiat și derulat proiectul în sine.

Bibliografie

1. BIEHL, Bobb. *Planificarea strategică: dezvoltarea unui plan strategic pentru afacerea, biserica sau organizaţia ta*. Arad: Carmel Print, 2019. ISBN 978-606-8875-48-4

2. BĂLUŢĂ, A. V. *Managementul afacerilor*. Bucureşti: Editura Fundaţiei «România de Mâine», 2018. ISBN 978-606-20-0260-2

3. CAVAROPOL, D. V. Management strategic şi analiza de risc. Craiova: Contrafort, 2012.

4. CIOCOIU, C. N. *Managementul riscului. Teorii, practici, metodologii*, București: Editura ASE, 2008, ISBN 978-973-594-989-1

5. CIOCOIU, C. N. *Managementul riscului. Modele economico-matematice, instrumente și tehnici*, București: Editura ASE, 2008. ISBN 978-973-594-990-7

6. CIOCOIU, C. N. *Managementul Riscului: O abordare integrată,* Bucureşti: Editura ASE, 2014, ISBN 978-606-505-816-3

7. COANDĂ, Dariana. *Orientări actuale în managementul calităţii*. Caracal: Editura Hoffman, 2018. ISBN 978-606-778-966-9

8. CORNALBA, C.; and GIUDICI, P. *Statistical models for operational risk management. Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 338 (1-2), 2004.

9. CRIVEANU, Maria-Magdalena. *Management: aplicaţii practice.* Craiova: Universitaria, 2018. ISBN 978-606-14-1365-2

10. IATAGAN, Mariana. *Management operațional*. Bucureşti: Editura Fundaţiei «România de Mâine», 2018. ISBN 978-606-20-0256-5

11. MERNA, T., & AL-THANI, F. F. *Corporate risk management*. Hoboken, N. J: Wiley, 2008.

12. NAE, I., *Managementul proiectelor – tehnici de planificare şi de control*, Ploiești: Editura Universităţii Petrol-Gaze, 2009 ISBN 978-973-719-286-8

13. PARLAGI, Anton P. *Managementul strategic*. Bucureşti: Pro Universitaria, 2018. ISBN 978-606-26-0896-5

CZU 32.01+141.82
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).07

РЕВИЗИЯ НЕОМАРКСИСТСКОЙ КОНЦЕПЦИИ «ПОЛИТИЧЕСКОГО СПЕКТАКЛЯ»

Вадим МИХАЙЛОВСКИЙ
Кандидат политических наук, доцент,
Белорусский государственный университет,
Минск, Республика Беларусь
e-mail: *mikhailouskivs@bsu.by*
https://orcid.org/0000-0002-6988-2473

В статье проводится аналитическая ревизия неомарксистской концепции «политического спектакля», в которой сформировано основное положение политологического неомарксизма: в западном политическом процессе существует возможность политического выбора в рамках реального отсутствия политической альтернативы (политическая альтернатива иллюзорна). Ревизия проводится в два этапа: теоретическая ревизия концепции (постпозитивистская проверка на фальсифицируемость и предложение путей теоретического развития) и эмпирическая ревизия концепции (позитивистская проверка на верифицируемость). Верификация неомарксистской концепции «политического спектакля» осуществляется на материале политических сил, борющихся за места в Европарламенте. Метод верификации – контент-анализ программных документов «Европейских партий». В статье доказывается, что неомарксистская концепция «политического спектакля» недостаточно теоретически верна и не соответствует актуальному эмпирическому материалу. Во-первых, концепция исходит из нормативистского представления о манипуляторном господстве капитализма и тем самым не учитывает согласованное функционирование современной буржуазии и пролетариата. Во-вторых, на примере выборов 2019 года в Европарламент показано, что антикапиталистические силы присутствуют в западном избирательном процессе и политике. Делается вывод о необходимости обновления неомарксистской концепции «политического спектакля» на новых теоретических основаниях. Отправным положением обновленной концепции предлагается следующее: «политический спектакль» капитализма начинается после того, как антикапиталистические силы становятся структурными элементами воспроизводства капиталистической гегемонии.

Ключевые слова: *антикапитализм, гегемония, Европарламент, Европейские левые, капитализм, неомарксизм, политический спектакль.*

REVIZUIREA CONCEPTULUI NEOMARXIST DE „SPECTACOL POLITIC”

Articolul oferă o revizuire analitică a conceptului neomarxist de „spectacol politic”, care formează poziția de bază a neomarxismului în științe politice: în procesul politic occidental, există o posibilitate de alegere politică în cadrul absenței reale a unei alternative politice (alternativa politică este iluzorie). Revizuirea se efectuează în două etape: revizuirea teoretică a conceptului (test post-pozitivist pentru falsificabilitate și propunerea de modalități de dezvoltare teoretică) și revizuirea empirică a conceptului (verificare pozitivistă pentru verificabilitate). Verificarea conceptului neomarxist de „spectacol politic” se realizează pe baza materialului forțelor politice care luptă pentru locuri în Parlamentul European. Metoda de verificare - analiza conținutului documentelor de program a „Partidelor europene”. Articolul demonstrează

că conceptul neomarxist al „spectacolului politic” nu este teoretic suficient de corect și nu corespunde materialului empiric propriu-zis. În primul rând, conceptul se bazează pe o viziune normativă asupra dominației manipulatoare a capitalismului și, prin urmare, nu ia în considerare funcționarea coordonată a burgheziei moderne și a proletariatului. În al doilea rând, folosind exemplul alegerilor din 2019 pentru Parlamentul European, se arată că forțele anticapitaliste sunt prezente în procesul și politica electorală occidentală. Se ajunge la concluzia cu privire la necesitatea actualizării conceptului neomarxist de „spectacol politic” pe noi baze teoretice. Punctul de plecare al conceptului actualizat este următorul: „spectacolul politic” al capitalismului începe după ce forțele anticapitaliste devin elemente structurale ale reproducerii hegemoniei capitaliste. Pe baza noilor fundații teoretice, potențialul conceptului de „spectacol politic” poate viza nu fixarea alienării politice a societății occidentale, ci explicarea spațiului politic capitalist ca un sistem capabil să acumuleze în mod adaptiv propriile deviații sistemice (fluctuații).

Cuvinte-cheie: *anti capitalism, hegemonie, Parlamentul European, stânga europeană, capitalism, neomarxism, spectacol politic.*

REVISION OF THE NEO-MARXIST CONCEPT OF THE “POLITICAL SPECTACLE»

The article presents an analytical revision of the neo-Marxist concept of the “political spectacle”, in which the main position of political neo-Marxism is formed.There is a possibility of political choice within the framework of the real absence of a political alternative (the political alternative is illusory) in the Western political process. The revision is carried out in two stages: a theoretical revision of the concept (a postpositivist check for falsifiability and a proposal for ways of theoretical development) and an empirical revision of the concept (a positivist check for verifiability). Verification of the neo-Marxist concept of “political spectacle” is carried out on the material of political forces in European Parliament. The verification method is the content analysis of the program documents of the “European Parties”.The article proves that the neo-Marxist concept of “political spectacle” is not theoretically correct enough and does not correspond to the current empirical material. First, the concept proceeds from the normativist view of the manipulative domination of capitalism and thus does not take into account the coordinated functioning of the modern bourgeoisie and the proletariat. Secondly, the example of the 2019 European Parliament elections shows that anti-capitalist forces are present in the Western electoral process and politics. The author concludes that it is necessary to update the neo-Marxist concept of the “political spectacle” on new theoretical grounds. The starting point of the updated concept is the following: the “political spectacle” of capitalism begins after the anti-capitalist forces become the structural elements of the reproduction of capitalist hegemony. On new theoretical grounds, the potential of the concept of “political spectacle” can be directed not to fix the political alienation of Western society, but to explain the capitalist political space as a system that can adaptively accumulate its own systemic deviations (fluctuations).

Keywords: *anti-capitalism, hegemony, European Parliament, European left, capitalism, neo-Marxism, political spectacle.*

REVUE DU CONCEPT NÉOMARXISTE DE “SPECTACLE POLITIQUE”

L’article fournit une revue analytique du concept néomarxiste de “spectacle politique”, qui constitue la position de base du néomarxisme en science politique: dans le processus politique occidental, il existe une possibilité de choix politique dans le cadre de l’absence réelle d’alternative politique (l’alternative politique est illusoire). L’examen se déroule en deux étapes: l’examen théorique du concept (test post-positiviste de falsifiabilité et proposition de voies de développement théorique) et l’examen empirique du concept (contrôle positiviste de vérifiabilité). La vérification du concept néomarxiste de “spectacle politique” est effectuée sur la base du matériel des forces politiques qui se battent pour des sièges au Parlement Européen. Méthode de vérification - analyse du contenu des documents de programme des “Parties européennes”. L’article démontre que le concept néo-marxiste de “spectacle politique” n’est pas assez théoriquement correct et ne correspond pas au matériau empirique lui-même. Tout d’abord, le concept est basé sur

une vision normative de la domination manipulatrice du capitalisme et ne prend donc pas en compte le fonctionnement coordonné de la bourgeoisie moderne et du prolétariat. Deuxièmement, en prenant l'exemple des élections de 2019 au Parlement européen, il est montré que des forces anticapitalistes sont présentes dans le processus et la politique électoraux occidentaux. La conclusion est tirée sur la nécessité de mettre à jour le concept néo-marxiste de "spectacle politique" sur de nouvelles bases théoriques. Le point de départ du concept mis à jour est le suivant: le "spectacle politique" du capitalisme commence après que les forces anticapitalistes deviennent des éléments structurels de la reproduction de l'hégémonie capitaliste. Sur la base des nouveaux fondements théoriques, le potentiel du concept de "spectacle politique" peut viser non pas à fixer l'aliénation politique de la société occidentale, mais à expliquer l'espace politique capitaliste comme un système capable d'accumuler de manière adaptative ses propres déviations systémiques (fluctuations).

Mots-clés: *anticapitalisme, hégémonie, Parlement Européen, gauche européenne, capitalisme, néomarxisme, spectacle politique.*

Постановка цели и методология исследования

После Второй мировой войны социалистический вызов, наряду с такими факторами, как переход западного общества на уровень постиндустриального развития, научно-техническая революция, информационные технологии, формирование ценностных установок общества потребления, существенно повлиял на функционирование системы капитализма. Социальная теория классического марксизма, разработанная на опыте капитализма XIX века, не обладала понятийно-категориальным аппаратом и объяснительными моделями познания политических процессов второй половины XX – начала XXI века. Возникла исследовательская необходимость «отойти от самой марксовой теории настолько, насколько изменились объекты ее критики» и «построить» на основе марксистского метода «новый теоретический аппарат, адекватный нашей нынешней ситуации» [1, с.180], приведшая к развитию неомарксистских концептуальных построений. На основе изучения обширной неомарксистской литературы нами произведено обобщение различных неомарксистских политических концепций, которые были сведены к концептуализациям среднего уровня: концепции биополитики, концепции публичной политики как «политического спектакля», концепции политики как «узлового уровня общественной формации» [2].

Среди неомарксистских теоретических источников особое место занимает концепция *публичной политики как политического спектакля* (кратко – «политического спектакля»). Отправной точкой ряда построений стали воззрения французского философа Г. Дебора, который применительно к современному капитализму использовал метафору «общество спектакля». В таком обществе имеют место «фальшивые театрализованные конфликты соперничающих форм разделенной власти» [3, с.39]. Концепция «политического спектакля» собирательная: вклад в ее разработку внесли И. П. Агноли, С. Амин, Б. К. Джиллс, С. Жижек, Ю. Хабермас, Э. Фромм.

Цель статьи – провести аналитическую ревизию неомарксистской концепции «политического спектакля» путем, во-первых, теоретической ревизии концепции (постпозитивистской проверки на фальсифицируемость и предложение путей теоретического развития) и, во-вторых, ее эмпирической ревизии (позитивистской проверки на верифицируемость). Принцип фальсифицируемости требует «допущения опровержения теории опытом». Принцип верифицируемости предполагает «приемлемость» положений новой теории «результатам практического применения» [4, с. 29-30, 38]. Принцип фальсифицируемости не

означает, что концепция «политического спектакля» должна быть опровергнута посредством эмпирической проверки (установления ложности), а о том, что концепция «политического спектакля» должна давать исследователю возможность выявить условия, при которых возможна ее фальсификация. Верификация неомарксистской концепции «политического спектакля» будет осуществлена на материале политических сил, борющихся за местав Европарламенте.

Теоретическая ревизия концепции

В концепции «политического спектакля» проявляется основное положение политологического неомарксизма: в западном политическом процессе существует «возможность политического выбора в рамках реального отсутствия политической альтернативы (политическая альтернатива иллюзорна)» [2, с. 75]. Неомарксизм исходит из постулата о ложной капиталистической природе происходящего. *Реальная политика* неомарксистами определяется как борьба капиталистических и антикапиталистических сил, а любая политическая борьба между сторонниками капиталистического порядка– как мистифицирующая реальность, как *политический спектакль*. Речь идет о том, что политические силы, представленные в западной публичной политике, транслируют и отстаивают *лишь варианты капиталистического* общественно-политического и экономического устройства. В результате пространство политического становится внутренним пространством капитализма. Неомарксизм отстаивает первичность политического, а не капиталистического: капитализм есть преходящая общественно-экономическая формация в пространстве политического. Метафора «спектакля» призвана продемонстрировать «зрелищность», «постановочность» современной политики, где западное общество отчуждается от возможности реального политического выбора. По мнению египетского политолога и экономиста С. Амина, в современном западном обществе «ликвидируется потенциальная значимость демократических процедур, они сводятся к статусу безвредных ритуалов» – «политическому спектаклю», «избирательной клоунаде». Делается вывод, что раз демократия «теряет всяческую возможность придавать смысл и связность альтернативным общественным проектам», то это значит, что демократия «не работает» [5, с. 106, 30]. Вместо реальной (для неомарксизма) борьбы с капиталистической эксплуатацией политика сводится к пространству выбора между «условиями» эксплуатации. Именно таким образом происходит политическая игра (политический гипперреализм) – нейтрализация антагонизмов политических идеологий и политических курсов; чередование власти в рамках господства одного класса. Стабилизация капитализма достигается через «широкий» выбор видимых свобод, которые аккумулирует современная демократия, затрудняя осознание существующей ситуации как господства капитализма.

Неомарксистская политическая теория не отрицает наличия антикапиталистических политических сил как таковых. Европейские промарксистские организации априори являются антикапиталистическими. Концепция «политического спектакля» описывает западное политическое пространство как разделенное на две части: «официальное» (прокапиталистическое) политическое пространство и «неофициальное» (альтернативное) политическое пространство. В дихотомии политического пространства клеймо «радикал» или «экстремист» на уровне обыденного политического сознания масс становится эффективным способом устранения нежелательных политических противников. С такими политическими силами не дискутируют и не проводят

политические дебаты, их просто не допускают в «официальное» политическое пространство. Тем самым конкретность истины концепции «политического спектакля» определяется не наличием или отсутствием политической альтернативы капитализму, а границами «официальной политики». Метафора «спектакля» показывает, что на «сцене» западного политического процесса разыгрываются «пьесы» в рамках одного и того же сюжета – капитализма. «Политический спектакль» исчезнет, если в «репертуаре» западного общества появятся иные сюжеты. Этим определяется фальсифицируемость концепции «политического спектакля» – она является инструментом познания *публичной политики капиталистического господства, а не политики как явления*. Как писал словенский культуролог и политолог С. Жижек, «истинная политическая борьба в современном западном политическом процессе заключается в определении границ политики, преодолении заранее определенных государственной властью «законных соперников», исключении из политики тех, кого принято называть «незаконными врагами» [6, с. 125].

Концепция «политического спектакля», являясь инструментом неомарксистского познания западного политического избирательного процесса и демократических процедур, не лишена теоретических недостатков. Это является препятствием для ее полной фальсифицируемости. Неомарксизм тяготеет к нормативистскому пониманию политики. Концепция «политического спектакля» исходит из изначального признания противоречивости западного политического процесса и необходимости эту противоречивость преодолеть, открыв для человека пространство истинной политической свободы. Однако при таком подходе концепция «политического спектакля» может быть опровергнута методом от обратного. Можно подтвердить, что антикапиталистические силы отсутствуют в публичной политике западного общества, но такое положение может быть и результатом политического выбора избирателей. Никаких легальных препятствий для антикапиталистической повестки дня в современном западном политико-правовом пространстве не существует. И если та или иная антикапиталистическая сила не заручилась поддержкой избирателей, то это не политическое противоречие, а политический результат. Например, немецкий философ Э. Фромм указывал, что выражение воли избирателя в капиталистическом обществе неотличимо от выбора товаров [7, с. 253]. Однако, в то же время фроммовская критика может быть перенаправлено и на антикапиталистические силы как непопулярные «политические товары».

Концепция «политического спектакля» «выводит» избирателя (общество) из дихотомии «официальной» и «неофициальной» политики, оставляя за ним роль «жертвы» манипулятивного капитализма. Американский писатель, публицист К. Нэбб писал: «Как стадо овец, нас ведут в нужном направлении, но оставляют достаточное пространство для индивидуальных вариаций, позволяющих нам питать иллюзии независимости» [8, с. 69]. Или другая цитата белорусского исследователя В. Н. Фурса: «Общественность не имеет непосредственного участия в процессе принятия решений и, превращаясь в публику средств массовой информации, и оказывается, скорее объектом социальных манипуляций, чем субъектом действия» [9, с. 7]. Подобные рассуждения исходят из марксистского концепта «ложного сознания», который, однако, в самом неомарксизме был подвергнут критической рефлексии. Так, С. Жижек считал, что надо пересмотреть марксистскую формулировку «они не сознают этого, но они это делают» [10, с. 40]. Французский философ Ж. Бодрийяр описывал современного про-

летария как «“нормального” человека», который «возведен в достоинство полноправного “человеческого существа”» и, что важно, «перенимает все виды дискриминации, свойственные господствующим классам, – он расист, сексист, мыслит репрессивно» [11, с. 85]. С. Жижек и Ж. Бодрийяр конституируют мысль, что западный избиратель является не жертвой «политического спектакля», в котором утаивается капиталистическая природа происходящего, а адептом капиталистического универсализма, который приводит к политическому спектаклю.

Проведение процедуры фальсифицируемости концепции «политического спектакля» требует конкретизации истины вне нормативистских полаганий «плохого капитализма» и «одурманенного избирателя». Парадигмально неомарксизм в отличие от классического марксизма направлен на познание не капиталистического господства, а капиталистической гегемонии. Концепция «политического спектакля» как составная часть неомарксизма должна инструментализироваться для познания публичной политики *в условиях капиталистической гегемонии.* Гегемония означает согласованность господствующих и подчиненных при капитализме.

Мы признаем, что «проект культурной гегемонии Грамши» был «осевым поворотом в истории марксистской критики» [12, с. 86]. Однако неомарксистская политическая теория в недостаточной мере использовала познавательный потенциал воззрений итальянского теоретика А. Грамши. Развитие неомарксистской мысли трансформировало смысл категории «гегемония». Из категории, отражающей важность культурного фактора в борьбе за власть, «гегемония» стала основным неомарксистским интеллектуальным инструментом для описания роли субъективного фактора в удержании классовой власти в современном обществе. Другими словами, концепция капиталистической гегемонии как теоретическое преодоление концепции капиталистического господства стала новым объяснительным инструментом марксистского обоснования классового господства. Именно этот аспект политической власти и стал основным для неомарксистской концептуализации «политического спектакля».

С нашей точки зрения, эвристическое развитие грамшианской парадигмы неомарксизма лежит в иной аналитической плоскости – в неомарксистских изысканиях «позднего» Ж.-П. Сартра и структурном марксизме Л. Альтюссера (структурный марксизм – одно из направлений неомарксизма).

В вопросах исторического детерминизма французский философ Ж.-П. Сартр исходил из гегелевской установки, что люди делают свою историю на основе уже существующих обстоятельств, но делают историю именно люди, а не обстоятельства. Человек действует в ситуации заданности условий бытия, но социальная сущность человека состоит именно в «преодолении» ситуации. Парадокс в том, что сама общественная ситуация есть «продукт» практики человека. Каждый момент человеческой жизни есть момент воспроизводства социальности и одновременно ее преодоление. Тотальность бытия есть «не застывшее противоречие», а есть «движение» противоречия в социальных практиках [13, с.107–109, 114].

А. Грамши, вводя концепт гегемонии в неомарксизм, исходил из того, что гегемония есть субъективное признание на культурное лидерство власти, а не только на право принимать обязательные для исполнения решения. Гегемония это не состояние, а динамика. Гегемонию необходимо постоянно поддерживать через воспроизводство общественного мнения, настроений, традиций, предрассудков, знаний и опыта (то, что А. Грамши называл «молекулярный процесс») [14].

Отсюда метафора «спектакля» в познании капитализма может быть раскрыта по-другому. Капитализм функционирует словно спектакль в силу того, что вся его реальность есть результат согласованной практики акторов по трансляции и реализации определенной сюжетной линии, которая может быть прервана в любой момент времени и любым участником.

Таким образом, результат предварительной теоретической ревизии неомарксистской концепции «политического спектакля» в том, что политический выбор в рамках отсутствия политической альтернативы является следствием капиталистической гегемонии. Квинтэссенцией гегемонии является пространство публичного политического дискурса, которое максимально расширяется по своему субъектному охвату в рамках избирательной борьбы. Поэтому политический выбор в рамках отсутствия политической альтернативы является не только следствием капиталистической гегемонии, но и фактором ее дальнейшего воспроизводства, т.е. причиной. В этом круге взаимной детерминации и определяется итоговая, по нашему мнению, основная идея ревизии концепции «политического спектакля»: политический выбор в пользу капитализма осуществляется в каждый момент времени воспроизводства капитализма, т.е. и до и после выборов. Это означает, что концепции «политического спектакля» не прошла теоретическую ревизию.

Можно предположить, что эвристика концепции «политического спектакля» в том, что она детализирует концепцию гегемонии А. Грамши для исследования западного избирательного процесса. Но это не так. Идея «официального» и «неофициального» политического пространства, границ политического и выпадения антикапиталистический сил из публичной политики в большей степени ленинская, чем грамшианская. Она предполагает организацию и активизацию антикапиталистических сил с целью внедрения в публичную политику западного общества. С одной стороны, для А. Грамши завоевание гегемонии было фактором становления и последующего сохранения господствующего положения рабочим классом и его партией. Поэтому исследователи и указывали на то, что гегемония у А. Грамши означала «не подчинение», а «направляющую роль» [15, с. 107]. С другой стороны, по А. Грамши, исход противостояния гегемоний определялся не захватом власти, а поступательным изменением обыденного сознания «маленького человека» («пассивная революция») [14]. Исходя из неомарксистского принципа широкого понимания политики [2, с. 58-60], избирательный процесс не может быть назван «узловым моментом» в капиталистическом воспроизводстве. Наличие антикапиталистических сил в избирательном бюллетене есть один из возможных, но равнозначных другим (в том числе случайным) факторам трансформации массового политического сознания.

Результаты теоретической ревизии концепции «политического спектакля» согласуются и с эмпирической верификацией: далее на примере Европарламента доказано, что антикапиталистические силы присутствуют в западном избирательном процессе.

Эмпирическая ревизия концепции

Согласно концепции «политического спектакля» вход в публичное политическое пространство определяется возможностью участвовать в выборах – реализовать пассивное избирательное право. Поэтому неомарксисты (немецкий политолог И. П. Агноли и немецкий социальный психолог П. Брюкнер) пишут об «отрегулированном плюрализме» идеологического разнообразия европейских парламентов [16, с. 10–11]. Предмет

ревизии концепции «политического спектакля» сужается и по другому основанию: либеральные и неоконсервативные политические силы по сути являются прокапиталистическими. Отсюда на антикапиталистическую направленность должны быть проверены только «крайне правые» и «левые» участники парламентской избирательной борьбы. Наличие хотя бы одной антикапиталистической силы в рамках парламентского процесса не позволяет верифицировать концепцию «политического спектакля».

Наибольшей верификационной ценностью обладает эмпирический материал результатов выборов в Европейский парламент. Активным избирательным правом на выборах в Европейский парламент обладают более 400 миллионов человек, что делает эти выборы крупнейшими в мире по электоральному охвату. В случае наличия антикапиталистических сил в действующем институте власти нивелируется аналитический потенциал неомарксистской концепции «политического спектакля».

Последние выборы в состав Европейского парламента в 28 государствах членах Европейского союза проходили с 23 по 26 мая 2019 года. Избирательная кампания проводится через национальные избирательные кампании. Однако исключительное право вести агитацию во время европейских выборов и выражать свое мнение в Европейском парламенте посредством своих аффилированных политических групп имеют только «Европейские партии». На сегодняшний день таких партий 10 [17]. Среди них партия «Европейских левых», получившая 41 место из 751 в Европейском парламенте. Российский исследователь Р. В. Костюк отмечает, что Европейские левые являются наиболее радикальными силами Европейского парламента с характерной «традицией критики "Европы, банков и капитала"» [18].

Контент-анализ «Манифеста Европейских левых» (основной программный документ партии) подтверждает ее антикапиталистическую направленность. Среди множества идеологем для цели нашей статьи важны следующие: «Мы понимаем роль и задачу политических левых в Европе как вклад в формирование широкого социального и политического альянса для радикального изменения политики путем разработки конкретных альтернатив и предложений для необходимой трансформации нынешних капиталистических обществ»; «По этой причине Европейский союз, а также весь европейский континент становятся все более важным пространством для альтернативной политики» [19].

Предложения по обновлению концепции

Результаты ревизии приводят к выводу, что основным теоретическим недостатком неомарксистской концепции «политического спектакля» является отсутствие разделения между дискурсивным и практическим измерением политики. Концепция «политического спектакля» теоретически тяготеет к неомарксизму Франкфуртской школы, где основанием исследования политики является критическая теория общества. В концепции «политического спектакля» категории ложного сознания, отчуждения и манипуляции определили идеалистические основания познания политики. Большим эвристическим потенциалом в парадигмальном обеспечении неомарксиского познания политики как спектакля обладает структурный марксизм. В структурном марксизме исследование политики с идей, идеалов, ценностей переводится в сферу изучения деятельности идеологизированных субъектов. Французский философ Л. Альтюссер утверждал: «Идеи исчезли как таковые (то есть как обладающие идеальным, духовным существованием), поскольку оказалось, что их существова-

ние является частью практических поступков». Идеи есть «материальные поступки, входящие в материальную практическую деятельность, регулируемую материальными ритуалами материального идеологического аппарата» [20, с. 46].Метафора «спектакля» в неомарксистском познании позволяет концептуализировать политику более точно: возможность выбора антикапиталистической идеи не означает возможность реальной антикапиталистической политики. В рамках примера с Европейскими левыми это означает, что антикапиталистическая идейная направленность не реализуется в антикапиталистической политике. Р. В. Костюк указывает на следующие политические требования Европейских левых: «приоритетность социальной политики, критика "жёсткой экономии", лозунги в пользу демократизации политических институтов ЕС, необходимость расширять гражданские права и защищать права иммигрантов» [21, с. 66]. Как отмечает белорусский политолог П. Н. Каторжевский: «С учетом политического и социально-экономического пространства, отличного от начала и середины XX века, можно прогнозировать, что коммунистические партии Европы будут продолжать идеологически трансформироваться и приспосабливать свои программные установки к изменяющимся обстоятельствам с целью повышения своей общественной популярности и политической конкурентоспособности» [22, с. 73]. Речь идет о политике, которая вписывается в воспроизводство капиталистических отношений. Венгерский философ и экономист И. Месарош для обозначения псевдосоциалистической идеологической направленности современных «левых» партий использовал термин «социализм Микки Мауса» [23]. С нашей точки зрения, неомарксисты «увидели» политический спектакль капитализма не на той «сцене»: *«политический спектакль» капитализма разворачивается не в политическом пространстве, свободном от антикапиталистических сил; «политический спектакль» капитализма начинается после того, как антикапиталистические силы становятся структурными элементами воспроизводства капиталистической гегемонии*. Наиболее яркий пример: с 2015 года Европейские левые в лице премьер-министра А. Ципраса возглавляют Грецию.

Заключительные положения и выводы

Отрицательные результаты ревизии неомарксистской концепции «политического спектакля» не означают опровержение аналитического потенциала неомарксизма в исследовании политики. Мы исходим из программного развития неомарксизма, где теоретические и эмпирические трудности являются своеобразной «зоной роста» неомарксистской теории – задачей концептуального обновления. В постпозитивистской традиции это называется «отрицательная эвристика научно-исследовательской программы» [24].

Изначальное нормативистское полагание концепции «политического спектакля» эвристически преодолевается введением категории «гегемония», которая обосновывает согласованное функционирование господствующих и подчиненных в современном капиталистическом порядке. Неверифицируемость концепции «политического спектакля» преодолевается посредством аналитического заимствования из теории структурного марксизма. В результате отправным положением концепции становится то, что возможность выбора антикапиталистической идеи не означает возможность реальной антикапиталистической политики.

Таким образом, на новых теоретических основаниях потенциал концепции «политического спектакля» может быть направлен не на фиксацию политического отчуждения западного

общества, а на объяснение капиталистического политического пространства как системы, способной адаптивно аккумулировать собственные системные отклонения (флуктуации). В этой связи основанием обновления неомарксистской концепции «политического спектакля» может стать и теория социосинергетики.

Литература

1. ХАРДТ, М. Множество: война и демократия в эпоху империи / М. Хардт, А. Негри. – Москва, 2006. – 559 с.

2. МИХАЙЛОВСКИЙ, В. С. Политологический неомарксизм: история, методология, теория / В. С. Михайловский. – Минск, 2017. – 204 с.

3. ДЕБОР, Г. Общество спектакля / Г. Дебор. – Москва, 2000. – 184 с.

4. ПОППЕР, К. Логика научного исследования / К. Поппер. – Москва, 2005. – 447 с.

5. АМИН, С. Вирус либерализма: перманентная война и американизация мира / С. Амин. – Москва, 2007. – 168 с.

6. ЖИЖЕК, С. 13 опытов о Ленине / С. Жижек. – Москва, 2003. – 254 с.

7. ФРОММ, Э. Здоровое общество / Э. Фромм. –Москва, 2006. – 539 с.

8. НЭББ, К. Радость революции / К. Нэбб. – Москва, 2003. – 144 с.

9. ФУРС, В. Н. Философия незавершенного модерна Юргена Хабермаса / В. Н. Фурс. – Минск, 2000. – 224 с.

10. ЖИЖЕК, С. Возвышенный объект идеологии / С. Жижек. – Москва, 1999. – 236 с.

11. БОДРИЙЯР, Ж. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрийяр. – Москва, 2009. – 387 с.

12. ЕРОХОВ, И. А. Грамшианская теория гегемонии в перспективе современной социально-политической критики / И. А. Ерохов // Политико-философский ежегодник. –2008. – Вып. 1. – С. 71–87.

13. САРТР, Ж.-П. Проблемы метода / Ж.-П. Сартр. – Москва, 1993. – 240 с.

14. ГРАМШИ, А. Тюремные тетради / А. Грамши. – Москва, 1991.– 560 с.

15. МЮЛЛЕР, Я.-В. Споры о демократии: Политические идеи в Европе XX / Я.-В. Мюллер. – Москва, 2014. – 400 с.

16. AGNOLI, J. P. Die Transformation der Demokratie / J. P. Agnoli, P. Bruckner. – Frankfurt am Main, 1968. – 194 s.

17. European elections: your chance to have your say [Electronic resource] // European Parliament. – Mode of access: https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/elections. – Date of access: 05.05.2021.

18. КОСТЮК, Р. Европейские левые – за какую Европу?[Электронный ресурс]/ Р. Костюк // Regnum. – Режим доступа: https://regnum.ru/news/polit/2225526.html. – Дата доступа: 17.05. 2021.

19. European Left Manifesto [Electronic resource] // European Left. – Mode of access: https://www.european-left.org/manifest/. – Date of access: 05.05.2021.

20. АЛЬТЮССЕР, Л. Идеология и идеологические аппараты государства (заметки для исследования) / Л. Альтюссер // Неприкосновенный запас. – 2011. – № 3. – С. 14–58.

21. КОСТЮК, Р. Левые альтернативы в кампании по выборам в Европейский парламент в 2019 г. / Р. Костюк // Современная Европа. – 2019. – № 5. – С. 58–67.

22. КАТОРЖЕВСКИЙ, П. Н. Коммунистические партии стран Европы «до» и «после» еврокоммунизма / П. Н. Каторжевский // Левые идеологии, движения и организации в истории. Исторические документы и актуальные проблемы археографии, источниковедения, российской и всеобщей истории нового и новейшего времен. – 2019. – С. 67–73.

23. LUCENA, E. de. Barbarism on the horizon: an interview with István Mészáros [Electronic resource] / E. de Lucena, I. Mészáros // MRZine. – Mode of access: http://mrzine.monthlyreview.org/2013/meszaros311213.html. – Date of access: 28.04.2021.

24. ЛАКАТОС, И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ / И. Лакатос. – Москва, 1995. – 236 с.

CZU 338(478)
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).08

COMPETITIVITATEA ECONOMIEI NAŢIONALE ÎN PROCES DE RENAŞTERE

Margareta BRADU
Lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chisinau, Republica Moldova
e-mail: *mg.bradu@yahoo.com*
https//orcid.org/0000-0003-4789-3881

Şocurile economice şi de sănătate ale anului 2020 au avut un impact negativ asupra calităţii vieţii şi a modului de trai ale milioanelor de gospodării, activităţi de afaceri perturbate, şi au provocat o recesiune economică mondială de nedescris. În prezentul articol autorul cercetează factorii de influenţă asupra renaşterii competitivităţii economiei naţionale, care a avut de suferit în urma pandemiei, nu numai la noi în ţară dar şi în toată lumea. Acum toate ţările sunt puse în faţa noilor condiţii şi sunt în căutarea căilor de reanimare atât socială cât şi economică, de aceea competitivitatea economică poate fi acel proces care ar duce la restabilirea economică post-pandemie. Rămâne doar ca fiecare ţară să-şi selecteze acei factori forte care ar duce la renaşterea competitivităţii economiei naţionale. Republica Moldova, pentru a da start procesului de renaştere a competitivităţii economice trebuie să facă investiţii în reînnoirea sistemului de educaţie, a sistemului de sănătate şi trebuie de elaborat noi metode de motivare pentru a menţine şi a atrage talentele plecate peste hotare înapoi în ţară.

Cuvine-cheie: *competitivitatea economiei naţionale, capital uman, pieţele de mâine, valoarea capitalului uman, Indicele Capitalului Uman.*

THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY IN THE PROCESS OF BEING REBORN

The economic and health shocks of 2020 have had a negative impact on the quality of life and livelihoods of millions of households, disrupted business activities, and an indescribable global economic recession. In this article, the author investigates the influencing factors on the rebirth of the competitiveness of the national economy, which suffered from the pandemic, not only in our country but also in the world. Now all countries are facing new conditions and are looking for ways to revive both social and economic. Therefore, economic competitiveness may be the process that would lead to post-pandemic economic recovery. All that remains is for each country to select those strong factors that would lead to the rebirth of the competitiveness of the national economy. The Republic of Moldova, in order to start the process of rebirth of economic competitiveness, must invest in the renewal of the education system, the health system and new methods of motivation must be developed in order to maintain and attract the talents gone abroad, back to the country.

Keywords: *competitiveness of the national economy, human capital, tomorrow's markets, value of human capital, Human Capital Index.*

COMPÉTITIVITÉ DE L'ÉCONOMIE NATIONALE EN PROCESSUS DE RENAISSANCE

Les chocs économiques et sanitaires de 2020 ont eu un impact négatif sur la qualité de vie et le mode de vie de millions de ménages, des activités commerciales perturbées et une récession économique mondiale indescriptible. Dans cet article, l'auteur étudie les facteurs d'influence sur la relance de la compétitivité de l'économie nationale, qui a souffert de la pandémie, non seulement dans notre pays mais aussi dans le monde entier. Maintenant, tous les pays sont confrontés à

de nouvelles conditions et cherchent des moyens de relancer à la fois la société et l'économie, c'est pourquoi la compétitivité économique peut être le processus qui mènerait à une reprise économique post-pandémique. Il ne reste plus qu'à chaque pays à sélectionner les facteurs forts qui conduiraient à la relance de la compétitivité de l'économie nationale. La République de Moldova, pour entamer le processus de renaissance de la compétitivité économique, doit investir dans le renouvellement du système éducatif, du système de santé et développer de nouvelles méthodes de motivation pour garder et attirer des talents étrangers dans le pays.

Mots-clés: *compétitivité de l'économie nationale, capital humain, marchés de demain, valeur du capital humain, Indice du Capital Humain.*

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В ПРОЦЕССЕ ВОЗРОЖДЕНИЯ

Экономические потрясения и огромные проблемы в области здравоохранения в 2020 году оказали негативное влияние на качество жизни и средства к существованию миллионов домашних хозяйств, нарушили деловую активность и привели к неописуемой глобальной экономической рецессии. В данной статье автор исследует факторы, влияющие на возрождение конкурентоспособности национальной экономики, пострадавшей от пандемии, не только в нашей стране, но и во всем мире. Теперь все страны сталкиваются с новыми условиями и ищут способы возрождения как социальных, так и экономических, поэтому экономическая конкурентоспособность может стать процессом, который приведет к восстановлению экономики после пандемии. Все, что требуется, - это каждой стране выбрать те сильные факторы, которые приведут к возрождению конкурентоспособности национальной экономики. Республика Молдова, чтобы начать процесс возрождения экономической конкурентоспособности, должна инвестировать в обновление системы образования, системы здравоохранения и в разработке новых методов мотивации, чтобы поддерживать и привлекать таланты из-за рубежа, чтобы содействовать возвращению в страну наших сограждан.

Ключевые слова: *конкурентоспособность национальной экономики, человеческий капитал, рынки завтрашнего дня, ценность человеческого капитала, Индекс Человеческого Капитала.*

Introducere

Șocurile economice şi de sănătate ale anului 2020 au avut un impact negativ asupra calității vieții şi a modului de trai ale milioanelor de gospodării, activități de afaceri perturbate, şi o recesiune economică mondială de nedescris. Criza accelerată, cât şi efectele celei de-a patra Revoluţie industrială privind comerţul, abilităţile, digitalizarea, concurenţa şi ocuparea forţei de muncă, a evidenţiat deconectările între sistemele economice şi rezilienţă socială. În acest moment, este crucial să nu reflectăm doar despre cum să revii cel mai bine la creştere, dar şi cum am putea construi economii mai bune care se îmbunătăţească rezultatele pentru oameni şi planetă. Această problemă a fost abordată în ediţia specială a Raportului de Competitivitate Globală – 2020 „care ne oferă baza pentru a sprijini atât de profund reflecţiile reale ale societăţilor contemporane, oferind factorilor de decizie politici și priorităţi în trei perioade de timp: acele priorităţi care au apărut înainte de criză, acele priorităţi care sunt critice pentru revigorarea pe termen mai scurt şi priorităţile care sunt esenţiale pe termen lung pentru rezultate mai bune pe protejare, prosperitate şi durabilitate în viitor [8].

Problemele provocate de COVID-19 au influențat procesele economice în toată lumea, indiferent de nivelul de dezvoltare economică şi de nivelul de competitivitate atins până la pandemie. Acum ţările lumii sunt puse în faţa noilor condiţii și sunt în căutarea căilor de reanimare atât socială cât şi economică.

Competitivitatea economică poate fi acel proces care ar duce la restabilirea economică post-pandemie, rămâne doar ca fiecare ţară să-şi selecteze acei

factori forte care ar duce la renaşterea competitivităţii economiei naţionale.

Abordarea conceptului de competitivitate

Sensul competitivităţii pentru diferiţi economişti este diferit. Reieşind din faptul că conceptul de competitivitate este multidimensional şi se utilizează atât la nivel de întreprindere, entitate şi industrie, totuşi cel mai important este să studiem cum o ţară poate deveni competitivă?

Prin urmare, sunt diferite aspecte ale competitivităţii

Conceptul de competitivitate a fost întotdeauna supus unui mare interes atât pentru cercetători, cât şi pentru persoanele implicate în practică.

Cu toate acestea, utilizarea frecventă a termenului nu se bazează întotdeauna pe conţinutul ştiinţific dar este expus din esenţa şi înţelegerea diferită a cuvântului şi acest lucru provoacă o mulţime de neînţelegeri şi contradicţie bazată pe interpretarea terminologică subiectivă.

Cele mai multe abordări ale competitivităţii naţionale date de Aiginger, K. (1998) se concentrează asupra determinanţilor acesteia: productivitate, costuri de producţie reduse, avans tehnologic, rate ridicate de creştere economică [1, pp. 159-188].

Pentru M. Porter, *Competitivitatea înseamnă, în esenţă, productivitate* [6]. Dar după Krugman, există sinonimie între competitivitate şi productivitate, ceea ce face din primul concept unul redundant şi creează un cerc vicios: productivitatea este un concept intern, care reflectă nivelul, eficienţei economice, care poate fi atât cauza, cât şi efectul unui nivel ridicat al competitivităţii naţionale [4].

În plus, competitivitatea naţională poate fi rezultatul unor practici comerciale neloiale, precum protecţionism ori subevaluarea monedei naţionale, fără a fi însoţite în mod necesar de creşterea productivităţii.

O altă viziune asupra competitivităţii apare ca ,,*Competitivitatea naţională ca indice compozit* al performanţei economice. În indicele competitivităţii Globale, elaborat de Forumul Economic Mondial (WEF), competitivitatea reprezintă ”un sistem de factori, politici şi instituţii care determină nivelul de productivitate al unei ţări” [10], grupaţi în trei subindeci şi ponderaţi diferit, în funcţie de stadiul de dezvoltare al unei ţări. La rândul său, nivelul de productivitate al unei ţări influenţează nivelul creşterii economice şi cel al bunăstării, în termeni de venit pe cap de locuitor.

În aşa mod, după cum reiese din definiţia WEF, indicele competitivităţii globale are la bază aceeaşi sinonimie între competitivitate şi productivitate, urmărind de fapt identificarea şi măsurarea factorilor critici ai productivității/competitivității (WEF, 2006; 2007; 2008; 2009). Gregoir şi Maurel(2002) au arătat că se poate obține o altă ierarhie doar prin utilizarea unor ponderi obţinute prin regresie diferite de cele utilizate de către WEF, fiindcă competitivitatea este dependentă de stadiul specific de dezvoltare al unei ţări [3].

Porter (1990) descrie ,,patru stadii de dezvoltare, care determină patru tipuri succesive ale competitivităţii, cu determinanţi specifici: stadiul de competitivitate bazat pe factori (resurse naturale, forţă de muncă cu calificare redusă, nivel tehnologic scăzut), cel bazat pe investiţii, şi cele bazate pe inovare şi bunăstare (primele trei asociate de Porter cu dezvoltarea progresivă a avantajelor competitive, iar ultimul cu declinul acestora pentru toţi determinanţii diamantului). Factorii competitivităţii naţionale se află, prin urmare, în strânsă relaţie cu stadiul de dezvoltare al unei ţări, ambele constituind bazele oricărui cadru strategic naţional de competitivitate”. Reieşind din situaţia economică în întreaga lume, cât şi din situaţia în care se află Republica Moldova, considerăm că este necesar urgent de elaborat Strategia Naţională de Dezvoltare a Competitivităţii.

După Cho şi Moon (2000), ,,Competitivitatea înseamnă balanţă comercială echilibrată, creşterea exporturilor sau a cotelor de piaţă [2, pp. 5-19].

În viziunea noastră, echilibrarea balanţei comerciale, a volumului ridicat al exporturilor sau a creşterii cotelor de piaţă internaţională, este ca un rezultat a dezvoltării competitivităţii unor întreprinderi, dar competitivitatea economiei naţionale trebuie studiată şi promovată în interiorul ţării în toate domeniile, cum ar fi: educaţie, cultură, artă, cercetare, inovaţii etc. şi ca rezultat să se îmbunătățească calitatea vieţii umane.

În alte accepţiuni propuse, ,,competitivitatea înseamnă realizarea anumitor obiective macroeconomice - creştere economică, venituri pe cap de locuitor, ocupare, bunăstare" etc. De exemplu, definiţia dată competitivităţii de OCDE [7] stabileşte o relaţie directă între creşterea exporturilor de bunuri şi servicii şi nivelul de trai (ca venit pe angajat). Trabold (1995) ierarhizează patru niveluri ale competitivităţii naţionale: a) capacitatea de a exporta; b) atractivitatea pentru investiţiile străine directe; c) capacitatea de adaptare la schimbările pieţei; d) capacitatea de a câştiga. Primele trei niveluri sunt factori pentru ultimul nivel, considerat obiectiv final al competitivităţii naţionale, şi calculat ca PIB pe cap de locuitor [9, pp. 169-183].

Aici am putea conclude că confuziile în terminologie şi probleme cu definirea competitivităţii nu sunt deloc motive pentru eliminarea termenului sau ignorarea analize practice şi previziuni ale competitivităţii diferitelor entităţi economice (întreprinderi, state).

Din contra, în perioada post-covid apare o necesitate de a reînnoi conceptul de competitivitate cât şi de a găsi noi factori şi căi de utilizare a acestora pentru menţinerea competitivităţii. Economia de piaţă este economie competitivă şi, prin urmare, teoriile noi trebuie să ia în considerare şi noile condiţii socioeconomice în care se vor dezvolta economiile naţionale în continuare. De aceea, considerăm că competitivitatea economiei naţionale trebuie de cercetat ca un proces complex care are loc în economiile contemporane în condiţiile de libertate economică şi concurenţă.

Creşterea importanţei competitivităţii poate fi explicată şi prin integrarea economică continuă şi globalizarea, care necesită de asemenea, o creştere constantă a forţei competitive. Dezvoltarea poate fi realizat numai prin consolidarea competitivităţii a tuturor instituţiilor sociale, în special a întreprinderilor şi structurilor guvernamentale, precum şi diverse organizaţii publice reprezentând diferite grupuri de interese.

Am putea menţiona că avem nevoie de o nouă gândire, de noi paşi progresivi pentru a încorpora politici transformative, investiţii îndrăzneţe şi noi iniţiative în cercetarea științifică fundamentală pentru a da o nouă renaştere a competitivității economiei naționale ca un proces socioeconomic de lungă durată influențat de capitalul uman. O astfel de abordare necesită curaj viziune şi un echilibru nuanţat pe termen lung În acest sens, în Raportul competitivităţii globale din 2020 (ediție specială) se stipulează patru zone profund interconectate care trebuie să devină ţintă pentru toate ţările care vor să devină competitive.:

1. economice - creştere, renaştere şi transformare;
2. munca, - salarii şi crearea de locuri de muncă;
3. educaţie - abilităţi şi învăţare;
4. diversitate, incluziune, echitate şi Justiţie socială.

Aceste patru platforme combină perspective, standard şi acţiune, platforma serveşte ca accelerator pentru liderii care susţin soluţiile emergente, piloţi şi parteneriate şi vine sub devizul „Reconstruind mai bine" [8].

În timp ce prioritatea imediată este de a răspunde crizei de sănătate, în acest moment timpul oferă, de asemenea, o oportunitate unică de a reflecta asupra motorului fundamental al creşterii şi productivităţii, care s-au degradat de la criza financiară şi până la moment aproape în toate ţările lumii. Este de aseme-

nea, un moment pentru a determina modul în care ne putem modela sistemele noastre economice în viitor, astfel încât acestea să fie nu doar productiv, ci şi ar duce la mediu durabilitate şi prosperitate comună.

Provocările promovate pe termen lung pe întreaga planetă, reieşind din direcţiile de dezvoltare a competitivităţii, sunt - „productivitate”, „oameni” şi „planetă”.

Pentru realizarea acestor provocări avem nevoie de a ne formula anumite priorităţi, şi anume:

a. priorităţi care reies din analiza istorică înainte de criza sănătăţii;

b. priorităţi necesare repornirii economice, dincolo de răspunsurile imediate la criza COVID-19, în timp ce încorporează oameni şi planeta în politici economice (renaştere peste următorii 1-2 ani);

c. priorităţi şi politici necesare pentru a reporni sistemele economice pe termen lung aleargă pentru a obţine prosperitate durabilă şi favorabilă incluziunii în viitor (transformare în următorii 3-5 ani) [8].

Pentru Republica Moldova este important să elaboreze Strategia de dezvoltare a competitivităţii economiei naţionale în care ar fi fundamentate aceste priorităţi propuse de Forumul Economic Mondial. Totodată este necesar de a dezvălui cele recomandări care ne le propune acest forum, anume în strategie nu într-un şir de hotărâri şi foi de parcurs care se contrazic atât în noţiuni, cât şi în metodologie de evaluare a rezultatelor obţinute.

În Raportul global al competitivităţii - 2020 sunt stipulate următoarele recomandări care sunt grupate în patru domenii de acţiuni, şi anume:

1. reînvierea şi transformarea mediului favorabil,
2. reînvierea şi transformarea capitalului uman,
3. reînvierea şi transformarea pieţelor,
4. reînvierea şi transformarea ecosistemului de inovare.

În ceea ce priveşte reînvierea şi transformarea mediului favorabil, acesta depinde direct de mediul instituţional. În acest context, guvernele ar trebui să acorde prioritate îmbunătăţirii capacităţii de gândire pe termen lung şi îmbunătăţirii mecanismelor de livrare a serviciilor, inclusiv o mai mare digitalizare a serviciilor publice. În faza de transformare, guvernele ar trebui să lucreze pentru a se asigura că instituţiile publice care încorporează o guvernanţă puternică, principală şi pentru a recâştiga încrederea publicului servind cetăţenilor, dar nu intereselor proprii.

Capitalul uman - capacităţile şi abilităţile indivizilor şi populaţiilor - este un factor cheie al prosperităţii economice şi al productivităţii. Poate fi dezvoltat asigurându-se că indivizii sunt capabili să menţină o sănătate bună şi că deţin abilităţi şi capacităţi la cerere. Valoarea capitalului uman se realizează pe piaţa muncii prin ocuparea forţei de muncă productive şi se dezvoltă prin educaţie în primele două decenii ale vieţii unui individ, precum şi prin investiţii la mijlocul carierei. În cele din urmă, un set de condiţii prealabile aliniază stimulentele între lucrători şi întreprinderi - menţinând o legătură strânsă între salarizare şi productivitate, meritocraţia în remunerare şi profesionalizarea în managementul firmelor ca condiţii prealabile pentru o productivitate mai largă a forţei de muncă.

Reînvierea şi transformarea capitalului uman devine cel mai important factor care ar putea influenţa dezvoltarea competitivităţii economiei naţionale, dar pentru aceasta este necesar mai întâi de restructurat sistemul învechit de educaţie începând de la educaţia timpurie, deoarece capitalul uman necompetitiv, necalificat şi necreativ a devenit mai pronunţat şi este susţinut de sistemul de învăţământ învechite.

Creşterea calificării şi perfecţionarea competenţelor emergente, combinate cu politici active pe piaţa forţei de muncă devine o problem de prima prioritate pentru .„pieţele de mâine”.

Serviciile de sănătate, infrastructura şi talentul au rămas în urmă cu două tendinţe demografice domi-

nante: creşterea populaţiei în lumea în curs de dezvoltare şi îmbătrânirea populaţiei în lumea dezvoltată.

Provocările pandemiei COVID-19 au reafirmat necesitatea să trecem dincolo de simpla asigurare a accesului de bază la educaţie şi sănătate. De asemenea, este necesar să se treacă la politici active pe piaţa forţei de muncă şi practici de afaceri care se integrează educaţie şi sănătate cu oportunităţi de formare la jumătatea carierei care se potrivesc cu nevoile pieţei muncii, plase de siguranţă pentru perioadele de întrerupere a forţei de muncă şi gestionarea forţei de muncă susţinute de practici bazate pe merit.

Avem nevoie de o analiză profundă a capitalului uman din ţara noastră, este necesară o evaluare a acestuia şi de a analiza care au fost problemele legate de capitalul uman care au apărut în ultimul deceniu?

Dacă vorbim despre nivelul de dezvoltare a capitalului uman la noi în ţară, la momentul dat, acesta este evaluat prin „Indicele Capitalului Uman", care arată legătura dintre rata de dezvoltare economică a ţării şi cantitatea şi calitatea investiţiilor care se fac în capitalul uman.

Indicele capitalului uman 2020 include datele privind sănătatea şi educaţia pentru 174 de ţări, acoperind 98% din populaţia lumii până-n martie 2020 şi prezentând nivelul de referinţă pre-pandemic. În raportul prezentat de Grupului Băncii Mondiale la 16 septembrie 2020, se stipulează că,, Pe parcursul ultimului deceniu, valoarea ICU a Moldovei a crescut puţin de la 0,56 până la 0,58 datorită investiţiilor făcute în educaţie, protecţie socială şi asistenţă medicală. Este necesar de continuat şi de direcţionat mai bine investiţiile în aceste domenii pentru ca moldovenii să-şi atingă potenţialul lor uman deplin [5].

Indicele măsoară distanţa fiecărei ţări până la frontiera sănătăţii şi studiilor complete pentru un copil născut în prezent şi cuprinde mărimea între 0 şi 1,(max.). Scorul de 0,58 pentru ţara noastră înseamnă că noi pierdem aproape jumătate din potenţialul economic viitor.

Pe primul loc în clasamentul privind potenţialul dezvoltării umane se situează Singapore, cu un punctaj de 0,88, fiind urmat de Coreea de Sud, Japonia, Hong Kong şi Finlanda [11].

Aici am putea concluziona că Singapore ocupă primul loc şi în Raportul global al competitivităţii pentru anul 2019, cea ce ne arată o legătură directă dintre capitalul uman şi competitivitate.

Lipsa talentelor a devenit mai pronunţată şi susţinută de sisteme de învăţământ învechite. În ultimul deceniu, dezvoltarea capitalului uman în economiile avansate a stagnat, deşi o serie de economii în curs de dezvoltare au făcut investiţii în modernizarea de bază a sistemelor de educaţie şi formare continua rezultatele n-u fost cele aşteptate. În economiile dezvoltate şi în curs de dezvoltare, lipsurile de talente rămân mari, sistemele de educaţie locale sunt din ce în ce mai învechite şi mobilitatea internaţională are limite. De exemplu, în 2019 faţă de 2008, capacitatea de a importa talente în lume a scăzut cu 17% în economiile avansate şi 12% în economiile emergente. Adecvarea sistemelor de învăţământ secundar local pentru a satisface nevoile de ocupare a forţei de muncă este evaluată la 59 de puncte (din 100)) în economiile avansate şi 42 de puncte (din 100) în economiile emergente şi în curs de dezvoltare.

În mod similar, adecvarea învăţământului terţiar pentru a satisface nevoile de angajare este evaluată la 68 de puncte (din 100) în economiile avansate şi 55 de puncte (din 100) în economiile emergente şi în curs de dezvoltare. În cadrul agregatului, aceste cifre au cunoscut puţine schimbări în ultimii ani. Sistemele de educaţie terţiară sunt cele mai bine plasate pentru a răspunde nevoilor angajatorilor sunt cele din Elveţia (82), Singapore (79), Finlanda (79) şi Chile (71). Spre deosebire de următoarele ţări, urmează: Etiopia (37), India (39), Brazilia (45), Japonia (59), Italia (62) şi Regatul Unit (63). Tanzania şi China

sunt printre cele mai bune îmbunătăţiri, în timp ce India, Etiopia şi Statele Unite au înregistrat cel mai mare declin.

Concluzii

În încheiere, generalizăm unele idei ale cercetării noastre.

În primul rând, trebuie să conștientizăm faptul că capitalul uman este acel capital pe care Republica Moldova nu îl utilizează raţional, dar acesta ar putea deveni o forţă dinamică pentru a dezvolta competitivitatea sustenabilă a economiei naţionale.

Pentru aceasta este necesar de a actualiza programele de învăţământ la toate nivelele, începând cu educația timpurie până la învățarea pe tot parcursul vieții.

În al doilea rând, trebuie de ajustat legislaţia muncii pentru o noua economie şi folosirea noilor mecanisme de dezvoltare a abilităţilor şi menţinerea talentelor în ţară pentru a dezvolta competitivitatea economiei naţionale.

În al treilea rând, avem nevoie de o nouă gestionare a sistemului de sănătate, pentru a fi capabili să facem faţă provocărilor viitoare de asistenţă medicală în aşa fel ca speranţa de viaţă şi calitatea vieţii umane să fie pe prim plan în tot sistemul.

Deci, dezvoltând capitalul uman şi abilităţile acestuia în conformitate cu noile cerinţe ale pieţei de muncă de mâine, menţinând şi atrăgând talentele în ţară, economia noastră ar deveni competitivă şi atractivă pentru tânăra generaţie pe viitor.

Bibliografie

1. AIGINGER, K. *A Framework for Evaluating the Dynamic Competitiveness of Countries*, on *Structural Change and Economic Dynamics*, Elsevier Science, 9/1998, pp. 159-188. 1998.

2. CHO, D.S. şi MOON, H-C. *A nation's international competitiveness in different stages of economic development*, Advances in Competitiveness Research, 6(1), pp. 5- 19. 1998.

3. GREGOIR, F. şi MAUREL, S. *Les indices de compŭtitivitŭ des pays: interprŭtation et limites*, on *compŭTItivitŭ*, raport pentru Conseil d'Analyse économique, La Documentation Française, Paris. 2002.

4. KRUGMAN, P.R. *Competitiveness - A Dangerous Obsession*, *FOREIGN AFFAIRS*, *MARTIE-APRILIE.* 1994.

5. Pandemia COVID-19 dezvăluie importanţa investiţiilor în capitalul uman din Moldova, menţionează Banca Mondială. [online]. Disponibil: https://www.worldbank.org/ro/news/press-release/2020/09/16/covid-19-pandemic-unveils-the-importance-of-investing-in-human-capital-in-moldova]

6. PORTER, M.E. *The competitive advantage of nations,* Free Press, New York. 1990.

7. Technology and the Economy: The Key Relationships, OCDE, Paris, 1992.

8. The Global Competitiveness Report 2020. [online]. Disponibil: https://ccir.ro/wp-content/uploads/2014/11/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf

9. TRABOLD, H. *Die internationale Wettbewerbsfðhigkeit einer Voppswirtschaft*, on Deutsches Institut Wirtschaftsforschung, *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung*, 2/1995, Dunker & Humblot, Berlin, pp. 169 -183. 1995.

10. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*, World Economic Forum, Geneva. În: WEF, 2009.

11. https://www.mold-street.com/?go=news&n=8104. Moldova ocupă abea locul 75 din 157 de ţări la capitolul dezvoltării umane.

CZU 323.15:327
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).09

ТЕНДЕНЦИИ И ХАРАКТЕР ВЛИЯНИЯ ВНЕШНИХ АКТОРОВ НА СИТУАЦИЮ ЭТНИЧЕСКИХ МЕНЬШИНСТВ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ

Ирина КОЖУХАРЬ
Докторант,
Молдавский государственный университет,
Кишинев, Республика Молдова
e-mail: *rinarsunea@mail.ru*
https//orcid.org/0000-0003-2248-1338

Валентина ТЕОСА
Доктор хабилитат политических наук, профессор,
Молдавский государственный университет,
Кишинев, Республика Молдова
e-mail: *val.teosa@gmail.com*
https//orcid.org/0000-0002-3430-2803

В современном мире под влиянием глобальных факторов отмечаются противоположные видоизменения этнической и национальной идентичности: с одной стороны, растет количество источников самоидентификации, индивидуальная идентичность становится более сложной и изменчивой, вплоть до ее исчезновения, а с другой - наблюдается возрождение и восстановление этносов в рамках транснациональных объединений. На фоне вышеперечисленных эффектов глобализации, в Республике Молдова наблюдается глубокий кризис национальной идентичности, одной из причин которого является то, что этнические меньшинства оказываются подверженными многочисленным внешним воздействиям и, как следствие, более предрасположенными к выстраиванию своей принадлежности в рамках собственных либо родственных этносов. Данная статья посвящена исследованию отдельных примеров воздействия таких стран, как Румыния, Россия, Турция, Украина, Болгария и других внешних акторов на этнические меньшинства Молдовы с целью определения тенденций, подходов и характера этого влияния. Учитывая, что этнические меньшинства в составе населения Республики Молдова составляют около 25 процентов, проблемы их всесторонней интеграции являются чрезвычайно важным аспектом стабильного развития, так как напрямую связаны с перспективами формирования идентичности молдавского народа и успешностью внутренней и внешней политики государства.

***Ключевые слова**: этнические меньшинства, родственный этнос, идентичность, интеграция, международные акторы, глобализация, регионализация.*

TENDINȚE ȘI NATURA INFLUENȚEI ACTORILOR EXTERNI ASUPRA SITUAȚIEI MINORITĂȚILOR ETNICE ÎN CONTEXTUL PROCESELOR GLOBALE CONTEMPORANE

În lumea modernă, sub influența factorilor globali, observăm și schimbări contradictorii ale identității etnice și naționale: pe de o parte, numărul surselor de autoidentificare crește, identitatea individuală devine mai complexă și schimbătoare, până la dispariția sa, iar pe de altă parte, există o renaștere și restaurare a grupurilor etnice în cadrul asociațiilor transnaționale. Pe fondul efectelor globalizării menționate anterior, Republica Moldova se confruntă cu o profundă criză de identitate civică, unul dintre motivele pentru care este faptul că minoritățile etnice sunt expuse la numeroase influențe externe și, ca urmare, sunt mai predispuse la formarea lor identitară în cadrul grupurilor etnice proprii sau înrudite. Articolul prezent este dedicat studiului unor exemple ale impactului unor țări precum România, Rusia, Turcia, Ucraina, Bulgaria și altor actori internaționali asupra minorităților etnice din Moldova, pentru a determina tendințele, abordările și natura acestui impact asupra minorităților etnice din țară. Dat fiind faptul că minoritățile etnice reprezintă aproximativ 25% din populația Republicii Moldova, problemele integrării lor complete sunt un aspect extrem de important al dezvoltării stabile, deoarece sunt direct legate de perspectivele formării identității poporului moldovenesc și succesul politicilor interne și externe ale statului.

***Cuvinte-cheie**: minorități etnice, etnie înrudită, identitate, integrare, actori internaționali, globalizare, regionalizare.*

TRENDS AND NATURE OF THE EXTERNAL ACTORS INFLUENCE ON THE SITUATION OF ETHNIC MINORITIES IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY GLOBAL PROCESSES

In the modern world, under the influence of global factors, there are opposite changes in ethnic and national identity: on the one hand, the number of sources of self-identification is growing, individual identity becomes more complex and changeable, up to its disappearance, on the other hand, there is a revival and restoration of ethnic groups within the framework of transnational associations. Against the background of the aforementioned effects of globalization, the Republic of Moldova is experiencing a deep crisis of civic identity, one of the reasons for which is that ethnic minorities are exposed to numerous external influences and, as a result, are more prone building their identity within their own or kindred ethnic groups. The article presented to the reader is devoted to the study of some examples of the impact of countries such as Romania, Russia, Turkey, Ukraine, Bulgaria and other international actors on the ethnic minorities of Moldova, in order to determine the trends, approaches and nature of their impact on ethnic minorities in the country. Given the fact that ethnic minorities make up about 25 percent of the population of the Republic of Moldova, the problems of their comprehensive integration are an extremely important aspect of stable development, as they are directly related to the prospects for the formation of the identity of the Moldovan people and the success of the state's domestic and foreign policies.

***Keywords**: ethnic minorities, kindred ethnos, identity, integration, international actors, globalization, regionalization.*

TENDANCES ET NATURE DE L'INFLUENCE DES ACTEURS EXTÉRIEURS SUR LA SITUATION DES MINORITÉS ETHNIQUES DANS LE CONTEXTE DES PROCESSUS MONDIAUX MODERNES

Dans le monde moderne, sous l'influence de facteurs globaux, il y a des changements opposés dans l'identité ethnique et nationale: d'une part, le nombre de sources d'auto-identification augmente, l'identité individuelle devient plus complexe et changeante, jusqu'à sa disparition , d'autre part, il y a une renaissance et une restauration des groupes ethniques dans le cadre d'associations transnationales. Dans le contexte des effets susmentionnés de la mondialisation, la République de Moldavie traverse une crise profonde de l'identité civique, dont l'une des raisons est que les minorités ethniques sont exposées à de nombreuses influences extérieures et, par conséquent, sont plus enclines à construire leur

identité au sein de leurs propres groupes ethniques ou apparentés. L'article présenté au lecteur est consacré à l'étude de quelques exemples de l'impact de pays tels que la Roumanie, la Russie, la Turquie, l'Ukraine, la Bulgarie et d'autres acteurs internationaux sur les minorités ethniques de Moldavie, afin de déterminer les tendances, les approches et nature de leur impact sur les minorités ethniques du pays. Étant donné que les minorités ethniques représentent environ 25 pour cent de la population de la République de Moldova, les problèmes de leur intégration globale sont un aspect extrêmement important d'un développement stable, car ils sont directement liés aux perspectives de formation de l'identité des le peuple moldave et le succès des politiques nationales et étrangères de l'État.

***Mots-clés**: minorités ethniques, ethnies apparentées, identité, identité nationale, intégration, acteurs internationaux, mondialisation, régionalisation.*

Введение

В настоящее время фактически не существует сферы жизнедеятельности человека, оказавшейся не затронутой глобальными трансформациями последних лет. Глобализация создала эпоху, в которой большинство обществ стали гораздо более многосоставными, динамичными и сложными. Это в свою очередь повлияло на представления, как о личной, так и коллективной идентичности, что находит отражение в современных исследованиях Г. Руснака и В. Сака [8], В. Саковича [23], Н. Цвяткова [26], Т. Кантла [1], Я. Маргулян [19], И. Семененко [25] и других авторов. С одной стороны, имеет место процесс формирования глобального социума, предполагающий исчезновение этнической и национальной идентичности. В то же время растет количество источников самоидентификации, индивидуальная идентичность становится более многослойной и изменчивой. С другой стороны, параллельно наблюдается еще одна глобальная тенденция – возрождение и восстановление этносов в рамках транснациональных объединений [13].

На фоне вышеперечисленных эффектов глобализации, в Республике Молдова отмечается глубокий кризис гражданской идентичности. Сложный процесс национального возрождения имеет, по мнению исследователей Г. Руснака и В. Сака, как результат не консолидированную, а разработанную и принятую официальной властью, идентичность в виде проекта, которая не признается и не принимается значительной частью населения. В этих условиях, глобальное влияние с легкостью вторгается со своими нормами и правилами в «спроектированную» или квазиидентичность [8, с.110].

В такой ситуации этнические меньшинства оказываются открытыми и уязвимыми перед лицом многочисленных внешних воздействий и, как следствие, более предрасположенными к выстраиванию своей принадлежности в рамках собственных либо родственных этносов. Исследованию отдельных факторов внешнего воздействия международных акторов на процесс формирования идентичности и посвящена данная статья, целью которой является, на основе фактологического материала и анализа экспертных оценок, определить тенденции, подходы и характер внешнего влияния на ситуацию этнических меньшинств в Республике Молдова.

Исходя из того, что существует множество подходов к определению понятия «этнические меньшинства», мы будем опираться в их идентификации на факт длительного исторического проживания в рамках данного государства и на общие признаки, такие как язык, традиции, обычаи, и/или религия и другие, относящиеся к понятию культура определенного сообщества людей, отличающие их от титульной нации, составляющей большинство населения страны.

Основные идеи исследования

Ситуация этнических меньшинств является чрезвычайно важным аспектом стабильного развития страны, так как напрямую связана с перспективами формирования идентичности молдавского народа и политикой государства, учитывая, что этнические меньшинства в составе населения составляют около 25%. На территории Молдовы можно выделить несколько крупных этнических меньшинств. Среди них согласно переписи населения 2014 года, представляющей данные без населения Левобережья Днестра, самую крупную этническую группу составляют граждане, определившие свою идентичность как румынскую - 7%, далее следуют украинцы - 6,6 %, гагаузы - 4,6%, русские - 4,1%, болгары - 1,9%, рома - 0,3%, евреи - 0, 11%. [10].

Под внешним воздействием в настоящей статье понимается политика и деятельность международных акторов (государств и организаций), направленные на продвижение своих интересов на территории другого государства, путем различных форм официальной и публичной дипломатии, экономического и культурного сотрудничества.

Соответственно среди многочисленных внешних воздействий на представленные в Молдове этнические группы, прежде всего, отмечается влияние, направленное на закрепление их принадлежности и самоидентификации в рамках собственных либо исторически родственных этносов, со стороны этнически близких государств, таких как Румыния, Россия, Турция, Украина, Болгария и др.

Безусловно, отношения с ближайшим соседом и исторически родственным народом государства Румыния оказывают сильное, системное и всестороннее влияние на политическое, экономическое и социокультурное развитие Молдовы. Как прослеживается в официальных декларациях, в отношении Молдовы Румыния придерживается концепции «единого народа», направляя на продвижение этой идеи свои дипломатические, межгосударственные и многовекторные социально-экономические отношения. Процесс этот начался еще в 1990-х гг., а в 2000-е гг., с приходом к власти президента Т. Бэсеску, он значительным образом был усилен. В 2013г. Т. Бэсеску обозначил объединение Румынии с Молдовой в качестве третьего «фундаментального проекта страны» после вхождения в НАТО и ЕС [6].

В феврале 2016 года Национал-либеральная партия Румынии представила документ «Республика Молдова – приоритет политики Румынии». Этот документ предполагает объединение основных сфер жизнедеятельности двух стран, с сохранением Молдовой формальной независимости. В нем также определяются конкретные шаги по «объединению медиа пространств Молдовы и Румынии, их экономик, инфраструктуры, систем образования и других сфер жизнедеятельности». [18, с. 278]. Процесс румынизации страны идет параллельно с процессом этнической самоидентификации части ее населения. По мнению отдельных исследователей, румынское влияние в отношении Молдовы носит последовательный, системный характер и рассчитано на долгосрочную перспективу [17, с. 42].

Среди его инструментов следует отметить предоставление румынских паспортов гражданам Молдовы, проживавшим на территории Бессарабии в межвоенный период или являющимися потомками данных лиц. С 2002 года по 30 марта 2018 года более 520.000 граждан Молдовы «восстановили гражданство Румынии». В настоящее время еще 230.389 заявок ждут одобрения [5]. В политическом классе Молдовы также растёт доля лиц с двойным гражданством, занимающих

ответственные государственные посты в правительстве, парламенте страны или президентуре, как например, настоящий Президент Республики Молдова, госпожа Майя Санду.

Как другой важный инструмент укрепления межнациональных связей Румыния целенаправленно использует вовлечение молдавской молодежи в образовательные программы на территории соседнего государства. Каждый год ею предоставляется около 5 тыс. финансируемых мест для обучения молодых людей из Молдовы на уровне доуниверситетского, университетского и пост-университетского образования.

Важно отметить и другие факты, продвигающие имидж соседней страны в качестве братского народа: начиная с 2014 года посредством Программы технической и финансовой помощи, Румынией был внесен ощутимый вклад в процесс обновления и модернизации дошкольных учреждений Молдовы [9, с. 23]. Правительством Румынии был профинансирован ремонт Органного зала в Кишиневе. Помощь также была получена в области здравоохранения – было обновлено кардиологическое отделение Центра Матери и Ребенка [11, с. 5]. Молдова является приоритетом номер один в румынской политике сотрудничества для развития, получая большую часть помощи, предоставляемую Румынией посредством Агентства Международного Сотрудничества для развития (RoAid) [9, с. 21].

Значительная поддержка со стороны Бухареста оказывается большому количеству неправительственных организаций и СМИ, действующих на территории Республика Молдова. Особо поддерживаются организации, придерживающиеся принятых в Румынии подходов, связанных с интерпретацией исторических, языковых и этнополитических вопросов. В духовно-религиозной сфере усиливается поддержка Бессарабской митрополии, находящейся в подчинении у Румынской митрополии. Под контролем Бессарабской митрополии на территории Молдовы находятся более ста действующих приходов и пять монастырей [18, с. 279].

С течением времени Румыния играет все более существенную роль для Молдовы в экономической сфере. В 2010 году Бухарестом были предоставлены 100 млн. евро на беспроцентной основе, в 2015 - 150 млн. В последние годы существенно выросла доля Румынии в молдавском экспорте и импорте [17, с. 43]. Это влияет на рост прорумынских настроений в обществе, теряющем веру в то, что современная власть способна самостоятельно, без посторонней помощи справиться с трудностями в социально-экономической сфере.

Вообще, особенностью румынского влияния является то, что оно значимо не только для меньшинства, но и для молдавского большинства. При этом прорумынские и панрумынские настроения в молдавском обществе растут. Согласно данным переписей населения с 2004 по 2014 гг. увеличилось количество жителей с румынской самоидентификацией с 2, 2 % до 7% соответственно [10].

Следует отметить, что в науке и в политике отмечается тенденция увязывания усиления румынского влияния в Молдове с успешностью и перспективами процесса европеизации. При этом специально замалчивается, что европеизация, как показывает опыт и практика, имеет четко сформированное принятие всех этносов на основе идентичности Республики Молдова, в независимости от районов их проживания и сохранением языка общения. Данная тенденция выстраивается на основе сохранения этнического, языкового и культурного многообразия Молдовы в модели государственной идентичности.

В рамках программы «Восточное партнёрство», а также Соглашения об ассоциации, в Мол-

дове широко продвигаются ценности и нормы Евросоюза. С этой целью, Евросоюзом используются инструменты как позитивной, так и негативной кондициональности, а также в последнее время помимо покрытия возможных финансовых расходов и предоставления политических выгод широко применяется социализация. Социализация подразумевает обучение - «усвоение элитами и обществом норм, ценностей и практик Евросоюза», то есть формирование нового сознания [14, с. 150].

Среди элементов социализации, используемых в Молдове, стоит выделить тематические платформы, twinning, Парламентскую ассамблею «ЕвроНест», Форум гражданского общества «Восточного партнёрства», Конференцию региональных и местных властей для «Восточного партнёрства» [14, с. 150-151]. Достаточно большой арсенал. Инструменты социализации и кондициональности тесно связаны между собой. На их реализацию в Республике Молдова Европейским союзом выделяются миллионы евро и результаты их воздействия уже заметны сегодня. Акцент на применении социализации - не случайность. В Брюсселе в полной мере осознают, как много значит переформатированное сознание политических элит и гражданского общества для их готовности что-то принимать, и от чего-то отказываться.

Так, к настоящему моменту на территории АТО Гагаузия было реализовано немалое количество проектов, финансированных Европейским Союзом. Наиболее крупные среди них - программа «Поддержка и развитие сельского хозяйства и сельского развития в АТО Гагаузия» (2016-2018), программа «Конвенция модернизации Гагаузии» (2017-2019), программа «Поддержка местных органов власти в АТО Гагаузия» (2018-2020), «Программа по укреплению институциональных основ местного самоуправления» (2015). АТО Гагаузия получает существенную гуманитарную помощь от таких европейских стран, как Германия, Словакия, Чехия, Румыния. Благодаря этим программам, регион активно развивается. Автономия высоко ценит сотрудничество со своими западными партнерами и заинтересована в его взаимовыгодном развитии [16, с.65].

Другим примером интенсивного влияния на ситуацию этнических меньшинств являются отношения между Республикой Молдова и Российской Федерацией. Между государствами также имеют место исторически сложившиеся всесторонние внешнеполитические, экономические, культурные и гуманитарные связи. При этом Россией постоянно оказывается разнообразная поддержка русскоговорящим представителям населения и регионам их компактного проживания вне зависимости от их этнического состава.

Российские предприниматели проявляют интерес и участвуют в экономике Приднестровья и Республики Молдова, инвестируя в развитие отдельных отраслей и предприятий, таких как металлургический завод, Приднестровская ГРЭС и др. Прежде всего, отмечается всестороннее социокультурное влияние в Приднестровье, где гражданам предоставляются надбавки к пенсии, учебники для школ и квоты в российских университетах. Половина жителей Приднестровья имеет российское гражданство. Оказывается помощь в реконструкции и ремонте учреждений социальной сферы, предоставлении оборудования для медицинских учреждений. [25, с. 137].

Россией активно продвигается идея Русского мира. «Российская Федерация осознала важность усиления своего культурного присутствия в мире, экспорта своего образования, культуры, языка…» [7, с. 84]. С 2002 года в Молдове действует представительство Россотрудничества, деятельность которого заключается в развитии культурных, образовательных, научных и ин-

формационных связей между нашими странами. Предоставляются услуги по консультированию в области гражданских, политических, социальных, культурных и экономических прав. Поддерживаются и развиваются связи представителей этнического меньшинства и русскоговорящей части населения с исторической родиной [7, с. 94].

Другой важной скрепой с Россией как центром православного христианства для жителей Молдовы с обоих берегов Днестра является их религиозная самоидентификация с православным духовным центром Московской Патриархии.

Республика Молдова уникальна тем, что за годы независимости сумела внедрить и накопить разнообразный опыт разрешения межэтнических противоречий, обострившихся на территории республики к концу 80-х годов прошлого столетия. Классическим примером выхода из межэтнического тупика в 20 веке стало появление на карте страны новой административной единицы – Автономно-территориального образования (АТО) Гагаузия, южного региона Молдовы с автономным статусом, место компактного проживания этнического меньшинства гагаузов.

Сегодня Гагаузия известна тем, что пророссийские настроения в ней преобладают: «Гагаузская автономия функционировала и продолжает функционировать в основном как русскоязычная автономия, о чем свидетельствует, например, тот факт, что гагаузский и молдавский, которые являются официальными языками АТО Гагаузия наряду с русским, практически не используются». Обучение в Комратском государственном университете также ведется в основном на русском языке. Из 30 транслируемых телеканалов 28 функционируют на русском [22, с. 21].

Российским посольством и другими организациями постоянно оказывается содействие в предоставлении литературы на русском языке, квот для студентов из Гагаузии, реконструкции и ремонте социальных учреждений, приобретении оборудования. Российский рынок открыт для гагаузских экспортеров сельскохозяйственной продукции. В автономии осуществляется большое количество культурных, гуманитарных и социальных проектов при поддержке российских регионов-партнеров. Правительствами Санкт-Петербурга и Московской области была предоставлена специализированная техника, а также художественная и специализированная литература. Каждый год, начиная с 2015 года лучшие ученики Гагаузии посещают праздник выпускников «Алые Паруса» в Санкт-Петербурге.

Одновременно выстраиваются особые отношения с тюркоязычным регионом Российской Федерации - Республикой Татарстан, подарившим музыкальные инструменты и оборудование. В 2018 году Татарстаном также были выделены 212 монокомпьютеров и 2000 тонометров [16, с. 59].

В контексте двухсторонних межгосударственных отношений Республики Молдова и Турции успешно развиваются региональные связи, благодаря близости гагаузского и турецкого языков, культур и исторических ценностей, АТО Гагаузия выстраивает национальные родственные связи с Турцией. Гагаузы, как и турки – тюркский народ и говорят практически на одном и том же языке, однако отличаются вероисповеданием.

Несмотря на присутствие этих различий, Турция начала одной из первых внедрять стратегию поддержки крупных социально значимых и образовательных проектов на территории Гагаузской Автономии. В целом Молдова и Турция взаимодействуют в таких областях, как торговля, культура, туризм, наука и техника, инвестиции, промышленность, образование, социальное обеспечение, медицина и спорт. Между

государствами сложилось крепкое стратегическое партнерство. Периодически имеют место встречи официальных лиц Гагаузии и Турции. За последние годы Ирина Влах посетила Турцию с официальным визитом в июне 2016, сентябре 2017, январе 2018, сентябре 2020, феврале 2021, а также в составе молдавских официальных делегаций в октябре 2018 и декабре 2019. Турецкой стороной, в свою очередь, были осуществлены следующие визиты: 6 мая 2017 – визит премьер –министра Банали Йылдырали в Гагаузию, 17-18 октября 2018 - визит президента Турецкой Республики Реджепа Тайипа Эрдогана в Молдову, 27 августа 2020 – визит министра иностранных дел Турции Мевлюта Чавушоглу в Гагаузию. Такая частота официальных встреч свидетельствует о все большем сближении и взаимном влиянии сторон.

Турция активно поддерживает Гагаузию гуманитарной помощью. Благодаря помощи Турецкого агентства по сотрудничеству и координации (TIKA) была решена проблема водоснабжения. В Комрате была открыта библиотека им. Ататюрка. Турция финансировала изучение гагаузского языка в школах, предоставляла стипендии гагаузским студентам для обучения в турецких вузах. Был учрежден Турецкий культурный центр, открываются мечети [15, с. 63].

Также следует отметить осуществление таких проектов, как строительство нового корпуса районной больницы города Комрат и ее полное оснащение, строительство круглосуточного садика и дома престарелых. Планируется строительство образовательного комплекса имени Реджепа Тайипа Эрдогана со статусом республиканского индустриального колледжа. Практически реализован проект строительства нового стадиона. Министерством транспорта и инфраструктуры Турции был одобрен проект по строительству аэропорта в Гагаузии. Гагаузия постоянно поддерживается Турцией в случае чрезвычайных ситуаций. Во время пандемии неоднократно оказывалась помощь со стороны организации Красного полумесяца. [16, с. 61-62]

Несмотря на такие развитые культурные и экономические отношения между Турецкой Республикой и АТО Гагаузия, гагаузы в значительной степени связывают свое будущее с Россией. Результаты референдума, состоявшегося в 2014 году по вступлению АТО Гагаузии в Таможенный Союз, служат подтверждением выше заявленному.

Румынская журналистка Е. Думитру объясняет внутреннюю двойственность гагаузов их выбором политики, как правило, проводимой малыми народами, вынужденными поддерживать хорошие отношения со всеми большими соседями. По ее мнению, гагаузы «спекулируют идеей национальной идентичности, но между собой чаще говорят по-русски. Они гордятся своим знанием русского языка и свои будущие планы связывают с Россией. Вместе с тем они пользуются деньгами, которые предоставляет Турция, и обращаются к Евросоюзу и США, когда речь идет о соблюдении их прав». [2]

Это, на наш взгляд, упрощенный подход к оценке многовекторной региональной политики АТО Гагаузия, выбор направлений которой является современным, актуальным, прагматичным и аргументированным социально-экономическими целями региона, что, как известно, является основой этнокультурного развития для выживания малочисленных народов в условиях глобализации.

Поэтому в случае с АТО Гагаузией наблюдается развитие такого актуального тренда глобализации, как регионализация внешних связей. «Выход субнациональных регионов на международную арену, распространение их деятельности за пределы национальных границ, локализация внешней политики государств являются результатами процесса глобализации» [15, с.

135]. Глобализация реализует себя и достигается в результате взаимодействия регионов. Таким образом, АТО Гагаузия проявляет себя как самостоятельный актор международных отношений, подтверждающий повсеместно развивающуюся закономерность развития межрегиональных связей в условиях глобализации, что является важным фактором развития, как в целом Республики Молдова, так и на региональном уровне.

В отношении этнических болгар Республики Молдова необходимо сказать, что они, как и гагаузы, в вопросах своей идентификации находятся под существенным влиянием Русского мира. Среди пяти возможных сегодня векторов развития их самоидентификации, наряду с болгарским, молдавским, гагаузским и тараклийским выделяется российский [20, с. 81]. То же можно отметить по поводу украинцев Молдовы. «Субъективно, большинство из украинцев в Молдове осознают себя русскими, родным считают русский язык» [17, с. 93].

В условиях глобального информационного общества на укрепление связей этнических меньшинств с национально родственными странами и культурами, несомненно, все большую роль оказывают средства массовой информации. В этом контексте неоднократно отмечаются значительная роль и влияние российского телевидения, реже это касается вещания других стран. Молдавские власти, неоднократно пытаясь минимизировать присутствие русскоязычного контента, принимали законы, ограничивающие эфирное вещание российских телевидения и радио на территории Молдовы. Также в 2018 году был наложен запрет на ретрансляцию в Молдове информационных, информационно-аналитических, политических и военных передач из стран, не ратифицировавших Европейскую конвенцию о трансграничном телевидении, к которым относится и Россия [3, с.191]. Парламент Республики Молдовы 16 декабря 2020 отменил данный закон [12].

На наш взгляд, это не последнее решение в борьбе за информационное пространство Молдовы, гражданам которой еще не раз предстоит перенастраивать свои каналы. На этом поле проигрывает, как правило, возрастной сегмент аудитории и выигрывают интернет кампании, продвигающие современные средства доставки интересующего контента. Социологам, психологам и политологам еще предстоит объективно оценить влияние данного фактора на ситуацию этнических меньшинств в стране, их самоидентификацию и интеграцию с учетом различного идеологического контекста.

В условиях глобализации вынужденная миграция населения республики также оказывает существенное влияние на положение этнических меньшинств внутри страны, скрывая в себе значимый дезинтеграционный потенциал. Ежегодно тысячи граждан Молдовы массово покидают страну, становясь трудовыми мигрантами. Для большинства — это единственная возможность выжить в беднейшей стране Европы. Согласно статистике, за период 2009-2019 гг. из страны уехали около 400 тысяч человек, и этот показатель растёт [4].

Выбирая направления и страны для трудовой миграции между Европейским Союзом (Германия, Италия, Португалия, Румыния и другие) и Российской Федерацией, люди становятся частью других сообществ, живут их интересами, впитывают их ценности и нормы, которые иногда совершенно противоположны тем, что сложились и действуют на родине. Очевидно, по возвращению домой или даже, оставаясь за рубежом, они строят свою жизнь, определяют свое место в ней в соответствии с их новым восприятием происходящего в мире и внутри своей страны. При этом, по мнению отдельных экспертов, «трудовые мигранты и

те, кто получил образование за границей отличаются консолидирующим самосознанием», демонстрирующим их решимость влиять на происходящие в Молдове процессы [26, с 107].

Благодаря родственным связям с другими государствами, знанию языков и культур, трудовая миграция для представителей этнических меньшинств часто выглядит более привлекательной перспективой, чем для других граждан. Трудовая миграция становится еще одним фактором, открывающим возможность для представителей этнических сообществ быть подверженными воздействиям извне.

Заключение

В конечном счете, влияние глобализации на ситуацию этнических меньшинств в Республике Молдова весьма многогранно. Проведенный анализ позволяет выявить следующие характеризующие его особенности.

Во-первых, всеобщая взаимозависимость мира и тенденция к унификации привели к ситуации, когда молдавское законодательство в отношении этнических меньшинств в значительной степени отражает современные мировые и европейские подходы в этой области, что дает возможность меньшинствам пользоваться многочисленными правами и привилегиями.

Во-вторых, глобализация усилила влияние родственных меньшинствам государств, сделав их интересы, в некоторой степени, более важными, нежели интересы собственного государства. При этом, значимость и воздействие других стран, таких как Румыния, Российская Федерация, Украина, Турция, Болгария оказались выше, благодаря проводимой политике межгосударственных отношений и активной пропаганде. В результате складывается впечатление, что большинство представителей этнических меньшинств в Молдове занимают пророссийскую позицию. Такая поляризация этнических меньшинств представляется как препятствие, мешающее меньшинствам интегрироваться в молдавское общество на пути достижения целей европейского вектора развития. При этом, по нашему убеждению, за идеологической риторикой теряются реально и объективно присутствующие достижения европеизации в плане интеграции этнических меньшинств.

В-третьих, разнообразие внешних воздействий информационных технологий, средств массовой информации, а также явления трудовой миграции ведут к увеличению источников самоидентификации. У этнических меньшинств республики можно проследить типичное для периода глобализации явление - формирование множественной идентичности. Иногда речь идет о формировании более двух и трех ее слоев с почти равной значимостью. Установить и предсказать степень значимости каждой, взятой по отдельности, как и степень их взаимовлияния, очень сложно. Наличие множества источников самоидентификации со схожими по важности, но противоположными идеалами и ценностями, скорее всего, приведут к ситуации, когда основной выбор самоидентификации на уровне индивида будет делаться не по идеологическим признакам, а по социокультурным предпочтениям с учетом материальных преференций. При сбалансированной политике государства и при сохранении существующих тенденций, возможно, мы вполне сможем наблюдать прогресс в формировании национальной идентичности в проевропейски ориентированных АТО Гагаузия и Приднестровье.

В-четвертых, как показывает глобальный и европейский опыт, тенденция к регионализации в Республике Молдова, скорее всего, сохранится и будет нарастать. Несмотря на то, что тенденции румынизации, как и принадлежности к Русскому

миру, конкурируя между собой, замедляют процесс формирования национальной идентичности на основе государственности Молдовы, процесс европеизации, наоборот, способствует осознанию этническими группами своей интегрированности в качестве самодостаточных и полноценных граждан страны и закладывает основы будущей регионализации. Определенная роль в этом процессе, как нам видится, будет принадлежать этническим и социокультурным меньшинствам. Если появится социально-политический запрос на регионализацию, у Республики Молдова уже накоплен достаточный опыт для того, чтобы использовать региональный потенциал для демократического, социально-экономического и гуманитарного развития страны в условиях глобальных вызовов.

Библиография

1. CANTLE, T. Interculturalism as a new narrative for the era of globalization and super-diversity. In: *Interculturalism and multiculturalism; similarities and differences*. [online] Martin Barett (Ed) Strasbourg: Council of Europe, 2013. [citat 17.11.2016] Disponibil: https://tedcantle.co.uk/wp-content/uploads/2013/03/082-Interculturalism-as-a-new-narrative-for-the-era-of-globalisation-and-super-diversity-2014.pdf.

2. DUMITRU, E. Găgăuzia, siNgurul loc în care oamenii chiar cred în unirea dintre România și Moldova/ Cum i-a speriat "președintele care unește" pe găgăuzi. [online] [citat 09.10.2020] Disponibil: https://adevarul.ro/news/societate/reportaj-gagauzia-singurul-loc-oamenii-cred-unirea-romania-moldova-i-a-speriat-presedintele-uneste-gagauzi-1_54781be6a0eb96501e28d688/index.html.

3. EFREMOV, V. Asigurarea securității informaționale a Republicii Moldova. In: *Moldoscopie*, 2019, № 2 (LXXXV), pp. 183-197. ISSN 1812-2566.

4. За 10 лет Молдову покинули около 400 тысяч человек, 24 января 2019, Новости Приднестровья Disponibil: https://novostipmr.com/ru/news/19-01-24/za-10-let-moldovu-pokinulo-okolo-400-000-chelovek. [citat 10.12.2020]

5. Число румынских паспортов в Молдове растет, 27апреля 2018, Hromadske Disponibil: https://hromadske.ua/ru/posts/chyslo-rumynskykh-pasportov-v-moldove-rastet. [citat 12.12.2020]

6. Interviu cu T. Băsescu, 2013/ Interviu cu T. Băsescu. (2010) – 29.11.2010. România Liberă. Disponibil: http://romanialibera.ro/opinii/interviuri/rusia-are-o--ostilitate--fata-de-romania-207830 (citat:11.12.2019).

7. ROTARU, V., IAROVOI, A. Influența soft power asupra procesului de asigurare a intereselor naționale ale Federației Ruse şi Republicii Moldova. In: Moldoscopie, 2019, № 3 (86), pp. 80-98. ISSN 1812-2566.

8. SACA, V., RUSNAC Gh. Transformările sociopolitice din spațiul postcomunist între factorii globali, regionali și locali. In: Moldoscopie, 2017, № 2 (LXXVII), pp. 101-119. ISSN 1812-2566.

9. Sinteza analitică privind evoluția politicii externe a republicii Moldova în perioada 2009-2019 [citat 23. 08.2020] Disponibil: http://www.ape.md/content/uploads/2019/12/Sinteza-privind-evolutia-politicii-externe-a-Republicii-Moldova-2009-2019.pdf.

10. Statistica.md: http://www/statistica/md/pageview/php?| =ro&idc=479

11. STERCUL, N. *Strategy of Relations between Neighbouring Countries: Scenario of the Republic of Moldova*. [citat 17. 09.2020] Disponibil: http://www.ape.md/wp-content/uploads/2018/02/Natalia-Stercul-2017-Moldova_Ukraine_Romania-relations_BST.pdf.

12. Парламент Молдавии отменил закон о запрете российской пропаганды [online] 16.12.2020, Интерфакс Disponibil: https://www.interfax.ru/world/741636. [citat 20.12.2020]

13. АЛЛАХВЕРДИЕВ, К. Кавказ: между "молотом" глобализации и "наковальней" этнополитики В: *Кавказ и глобализация*. 2007, №.1 (2), с. 6-19. ISSN 1817-7100.

14. БАРАХВОСТОВ, П. Инструменты политики Европейского союза в отношении стран «Восточного партнерства» (на примере Молдовы). В: *Вестник Московского университета. Серия 25. Международные*

отношения и мировая политика. 2017, №.1, с.139-165. ISSN 0130-0083.

15. БИТКОВА, Т. Гагаузские альтернативы. В: *Пути к миру и безопасности*. 2015. № 2(49). с. 57-66. ISSN 2307-1494.

16. ВЛАХ, В. Реализация Внешней политики отдельными регионами страны: на примере Гагаузской Автономии Республики Молдова. В: *Постсоветский материк*, 2020, №2 (26), с. 57-70. ISSN 2311-6412.

17. КИРИЛЛОВ, В., ПУТИНЦЕВ, И. Влияние Румынии в Молдавии: формы и эволюция унионизма. В: *Современная Европа*. 2018. №3 (82), с. 37-48. ISSN 0201-7083.

18. ЛАВРЕНОВ, С. Унионистский проект для Молдовы: основные риски и перспективы (к 100-летию со дня присоединения Румынией Молдовы) В: *Вестник МГОУ*. *Серия: История и политические науки*. [online]. 2018. №5, с. 273-284. [citat 12.04.2020]. ISSN 2224-0209. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/unionistskiy-proekt-dlya-moldovy-osnovnye-riski-i-perspektivy-k-100-letiyu-so-dnya-prisoedineniya-rumyniey-moldovy.

19. МАРГУЛЯН Я. Социокультурные факторы укрепления национальной идентичности. *ТРУДЫ СПБГИК*. [online]. 2015, vol.206 170-174 [citat 30.04.2019] Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiokulturnye-faktory-ukrepleniya-natsionalnoy-identichnosti.

20. ОСТАПЕНКО, Г. Особенности идентичности болгарского территориального сообщества в контексте полиэтнической Молдавии. В: *Сравнительная политика*. 2015. №4 (21), с.76-83. ISSN 2221-3279.

21. ПЛОТНИКОВА, О., ДУБРОВИНА, О. Глобализация и регионализация, их влияние на международное сотрудничество регионов. В: *Власть*, 2013, № 2, с. 134-136. ISSN 2071-5358.

22. Реализация языковых прав гагаузов Молдовы. Интеграция гагаузского сообщества в общество Молдовы. [online] Комрат, 2012 [citat 04.10.2020]. Disponibil: https://gagauzautonomy.files.wordpress.com/2013/09.

23. САКОВИЧ, В. Инновационно-цифровая революция: вызовы, угрозы, риски. В: Moldoscopie, 2018, №4(LXXXIII), с. 184-198. ISSN 1812-2566.

24. СЕМЕНЕНКО, И.С. Политическая идентичность в контексте политики идентичности. Политэкс. 2011, vol. 7, nr. 2, 5-23. ISSN 1818-4499.

25. УШУРЕЛУ, О. Особенности современных российско-молдавских взаимоотношений в гуманитарной сфере. В*: Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки*. [online]. 2017, №4, с.132-142. ISSN 2224-0209. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-sovremennyh-rossiysko-moldavskih-vzaimootnosheniy-v-gumanitarnoy-sfere. [citat 02.07.2020].

26. ЦВЯТКОВ, Н. Влияние миграционных потоков на формирование молдавского общества: социокультурные и политические эффекты. In: Moldoscopie, 2015, № 4 (LXXI), pp. 104-112. ISSN 1812-2566.

CZU 005.95/.96
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).10

CERCETARE CU PRIVIRE LA VALOAREA SOCIALĂ A RELAȚIILOR CONDUCĂTORI - ANGAJAȚI

Diana DUCA
Doctorandă, Școala Doctorală în Științe Economice și Ecologie,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere",
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *dianaduca79@gmail.com*
https://orcid.org/0000-0003-3407-2291

Prezentul articol conține o analiză în domeniul managementului resurselor umane, în special a relațiilor dintre manageri și angajați din organizații publice și private din Republica Moldova. Necesitatea analizei și cercetării empirice a acestor relații se impune de ipoteza conceptuală, care reprezintă ansamblul de activități generale şi specifice, privitoare la asigurarea, menținerea şi folosirea eficientă a personalului și presupune îmbunătățirea continuă a activităților tuturor angajaților, în scopul realizării misiunii şi a obiectivelor organizaționale întru promovarea unui management strategic de calitate. Scopul articolului constă și în studierea și reflectarea asupra comportamentelor sociale şi emoționale a angajaților în raport cu unele acțiuni ale conducătorilor și determinarea impactului rezultant. Metodologia cercetării derivă din obiectul, scopul şi sarcinile cercetării și se bazează pe observație și studiu de caz - drept experiment de cercetare și constatare prin aplicarea chestionarului diferențiat respondenților angajați în câmpul muncii, în dependență de statutul lor în organizație: conducători sau subalterni.
Cuvinte-cheie: *funcții de conducere, funcții de execuție, lideri, management, relații, conducători, angajați.*

RESEARCH ON THE SOCIAL VALUE OF LEADERS-EMPLOYEES RELATIONS

This article contains an analysis in the field of human resources management, especially of the relations between managers and employees of public and private organizations in the Republic of Moldova. The need for analysis and empirical research of these relationships is imposed by the conceptual hypothesis, which is the set of general and specific activities for ensuring, maintaining and efficient use of staff and involves continuous improvement of activities of all employees in order to achieve mission and organizational objectives. in order to promote a strategic quality management. The purpose of our research is to study and reflect on the social and emotional behaviors of employees in relation to some actions of managers and determine the resulting impact.The research methodology derives from the object, purpose and tasks of the research and is based on observation and case study - as a research experiment and finding by applying the differentiated questionnaire to respondents employed in the field of work, depending on their status in the organization: leaders or subordinates.
Keywords: *management functions, executive functions, leaders, management, relationships, managers, employees.*
.

RECHERCHE SUR LA VALEUR SOCIALE DES RELATIONS CHEFS-COLLABORATEURS

Cet article contient une analyse dans le domaine de la gestion des ressources humaines, en particulier les relations entre les gestionnaires et les employés des organisations publiques et privées en République de Moldavie. Le besoin d'analyse et de recherche empirique de ces relations est imposé par l'hypothèse conceptuelle, qui est l'ensemble des

activités générales et spécifiques pour assurer, maintenir et utiliser efficacement le personnel et implique l'amélioration continue des activités de tous les employés afin de réaliser la mission et les objectifs organisationnels afin de promouvoir une gestion stratégique de la qualité. Le but de notre recherche est d'étudier et de réfléchir sur les comportements sociaux et émotionnels des salariés par rapport à certaines actions des managers et d'en déterminer l'impact.La méthodologie de recherche découle de l'objet, du but et des tâches de la recherche et est basée sur l'observation et l'étude de cas - en tant qu'expérience de recherche et conclusion en appliquant le questionnaire différencié aux répondants employés dans le domaine du travail, en fonction de leur statut dans l'organisation: chefs ou subordonnés.

Mots-clés: *postes de direction, fonctions d'exécution, leaders, gestion, relations, patrons, employés.*

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ЦЕННОСТИ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ РУКОВОДИТЕЛЯМИ И ПОДЧИНЕННЫМИ

Данная статья содержит анализ в области управления человеческими ресурсами, в частности, взаимоотношений между руководителями и подчиненными в государственных и частных организациях в Республике Молдова. Необходимость анализа и эмпирического исследования этих взаимосвязей продиктована концептуальной гипотезой, которая представляет собой набор общих и конкретных действий по обеспечению, поддержанию и эффективному использованию персонала и предполагает постоянное совершенствование деятельности всех сотрудников для достижения миссии и организационных целей, а также продвижения стратегического управления качеством. Целью данного исследования является изучение и размышление о социальном и эмоциональном поведении сотрудников по отношению к некоторым действиям менеджеров и определение результирующего воздействия. Методология исследования вытекает из объекта, цели и задач исследования и основана на наблюдении и изучении конкретного случая - в качестве исследовательского эксперимента и вывода путем применения дифференцированной анкеты к респондентам, занятым в сфере труда, в зависимости от их статуса в организации: руководители или подчиненные.

Ключевые слова: *функции руководства, исполнительные функции, лидеры, менеджмент, отношения, менеджеры, сотрудники.*

«Managementul este procesul în care managerul operează cu trei elemente fundamentale – idei, lucruri și oameni – realizând prin alții obiectivele propuse"
Alexander Mackenzie,
primul prim-ministru liberal al Canadei, între 1873-1878

Introducere

Actualitatea cercetării. Complexitatea mereu crescândă a fenomenelor sociale, rapiditatea schimbărilor sau multiplicarea numărului de factori care influențează mecanismul managerial al organizațiilor, generează necesitatea de promovare a *managementului participativ*. În aceste condiții, este dificil pentru conducătorul individual, oricât de capabil ar fi, să optimizeze deciziile strategice sau unele decizii tactice importante.

Mihaela Vlăsceanu menționa: *„O organizație este un sistem structurat de interacţiune a oamenilor în scopul realizării unor obiective comune"* [23, p. 89]. Or, aceste obiective trebuie să fie cunoscute şi acceptate de toţi, motiv pentru care scopurile trebuie să fie clar definite de către manageri.

Managerii superiori stabilesc obiectivele, strategiile și politicile, reprezintă organizaţia în raporturile cu administraţia centrală şi/sau locală, fiind răspunzători de procesele decizionale de ansamblu ale organizaţiei. Sunt interesaţi de elaborarea planurilor pe

termen lung, responsabilitatea principală fiind aceea de a orienta activitatea în viitor, de a formula obiectivele şi strategia la nivelul global al organizaţiei, de a facilita şi stimula adaptarea organizaţiei la schimbare şi de a monitoriza relaţiile cu comunitatea sau societatea în care funcţionează.

Implicarea înseamnă că managerul permite angajaților să discute cu acesta probleme care îi afectează, dar că conducerea își păstrează dreptul de a gestiona. Este în primul rând un concept bazat pe management. *Participarea* este despre angajații care joacă un rol mai important în procesul de luare a deciziilor. Prin urmare, este mult mai aproape de conceptul de sisteme vocale ale angajaților, adică de aranjamente pentru a se asigura că angajaților li se oferă posibilitatea de a influența deciziile de conducere și de a contribui la îmbunătățirea performanței organizaționale.

Problema investigației. Care este gradul de implicare și participare al angajaților la actul managerial? Este oare abordat salariatul în contextul culturii și climatului social, ceea ce permite o înțelegere mai profundă a intereselor, aspirațiilor și comportamentului său?

Principalele **obiective ale cercetării**:

-Studierea particularităților de bază ale relațiilor de muncă;

- Precizarea cauzelor, condițiilor și premiselor ce pot acționa asupra acestor relații;

- Identificarea atitudinii, constatarea condițiilor și a modului de gestionare a relațiilor conducători-angajați, angajați-conducători pe eșantion;

- Argumentarea importanței unui management calitativ reieșind din rezultatele obținute;

- Elucidarea rezultatelor în urma cercetării şi formularea recomandărilor.

Baza conceptuală a cercetării. *Managementul resurselor umane* reprezintă ansamblul de activități generale şi specifice, privitoare la asigurarea, menţinerea şi folosirea eficientă a personalului, presupune îmbunătățirea continuă a activităţilor tuturor angajaţilor, în scopul realizării misiunii şi a obiectivelor organizaţionale. Motivarea personalului este un proces dinamic şi complex, care are la bază comportamentele sociale şi emoţionale. Pentru asigurarea unui management strategic și de calitate, este nevoie ca conducătorul să depăşească nivelul de *manager* şi să îndeplinească rolul de *lider*.

Metodele de cercetare:

- **teoretice:** documentarea cu literatura şi studiile relevante din domeniu prin analiza şi sistematizarea materialelor.
- **experimentale:** observația și studiul de caz - drept experiment de cercetare și constatare prin aplicarea chestionarului diferențiat respondenților angajaţi în câmpul muncii.
- **de analiză:** interpretarea calitativă şi cantitativă a rezultatelor cercetării experimentale, formularea concluziilor şi recomandărilor.

Expunerea rezultatelor obținute

În cadrul organizațiilor, așa cum au subliniat Katz și Kahn (1966), fiecare rol este practic un set de așteptări comportamentale. Aceste așteptări sunt adesea implicite - nu sunt definite în contractul de muncă. Modelele de bază ale motivației, cum ar fi **teoria expectanței** (Vroom, 1964) și **condiționarea operantă** (Skinner, 1974), susțin că angajații se comportă în moduri în care doresc să producă rezultate pozitive, dar nu ştiu neapărat la ce să se aștepte. În acest context, se iscă întrebarea firească – care este valoarea socială a relațiilor conducători-angajați, angajați-conducători? Astfel, bazându-ne pe ipoteză, am îmbinat chestionarea managerilor și a anagajaților din punct de vedere relațional în scopul determinării acestei valori sociale.

În cadrul acestui studiu au participat 180 respondenți, dintre care: 55 cadre de conducere și 125 persoane cu funcție de execuție. Cercetarea empirică s-a desfăşurat în mediul online, în lunile apri-

lie-mai ale anului 2020. Drept instrument a fost utilizat Formularul Google constituit din două secțiuni, completarea lor fiind impusă de funcția respondentului: de conducere sau de execuție.

Din clasificarea respondenților conform vârstei, se observă că subiecţii cercetați sunt cu vârsta mai mare de 18 ani, pragul minimal de angajare. Cei mai mulți intervievați sunt cu vârstă între 41-50 ani (figurile 1 și 2)[1].

Țara de baștină a respondenților, în marea majoritate, este Republica Moldova: 52 de conducători și 119 subalterni, câte 95%, iar din alte țări -celelate 5%: 3 conducători și 6 respondenți cu funcție de execuție.

Fig. 1. Vârsta conducătorilor respondenți, persoane/%

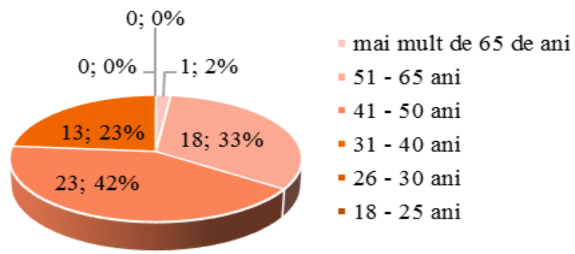
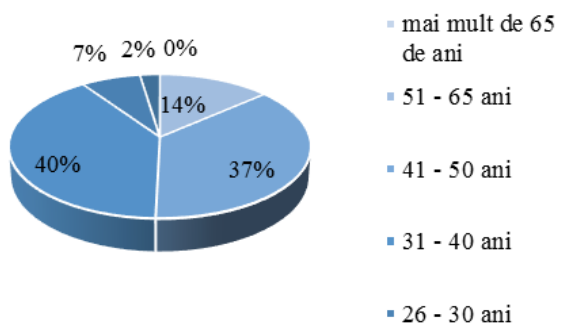

Fig. 2. Vârsta subalternilor respondenți, persoane/%

[1] Materialul grafic, inclus în prezentul articol, este elaborat de către autor, în baza cercetărilor promovate.

De asemenea, țara în care activează repondenții, în mare parte este Republica Moldova (96%) de conducători și 93% de subalterni. Ceilalți activând în România, Rusia și alte țări din Europa de Vest și de Est.

Toți respondenții sunt angajați în câmpul muncii și fie că sunt cu funcții de conducere, fie că sunt cu funcții de execuție, în același timp sunt din domenii diferite cum ar fi: educație, asistență socială, sănătate, administrare publică, știință și cercetare, jurnalism, transport, informație și comunicație. Cei mai mulți respondenți sunt din domeniul Educației, urmați de cei din Administrare publică, Asistență socială, Economie și Sănătate, acest fapt se constată din anexele 1 și 2.

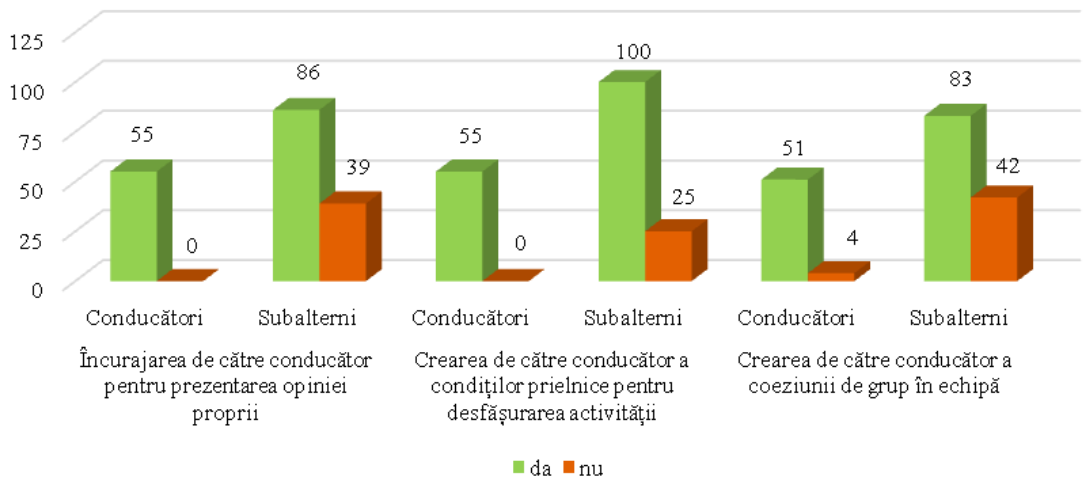
O analiză amplă urmată de constatări și recomandări, cu referire la vechimea generală în muncă a respondenților, vechimea în muncă în organizația în care activează respondenții la momentul realizării sondajului, stabilitatea într-o singură organizație (inclusiv menținerea cadrelor de conducere într-un singur post), precum și fluctuația cadrelor de execuție a fost expusă în articolul *"Analiza așteptărilor și nivelului de pregătire pentru succes în relațiile dintre conducători și subalterni"* (vezi Moldoscopie, nr. 92, 2021, pag. 119-133).

În cele ce urmează, vom expune unele realități din cadrul relațiilor conducători-angajați și angajați-conducători, care ne permit să reflectăm și să concluzionăm asupra valorii sociale ce stă la baza acestor relații.

În viziunea a 58% dintre conducătorii participanți la sondaj, subalternii îi percep drept lideri și în viziunea a altor 42% dintre conducători – drept manageri, pe când, respondenții subalterni percep conducătorii lor doar în mărime de 24% drept lideri și 76% drept manageri (anexele 3 și 4).

Din figura 3 constatăm că toți 55 de conducători afirmă că încurajează prezentarea opiniei proprii, la

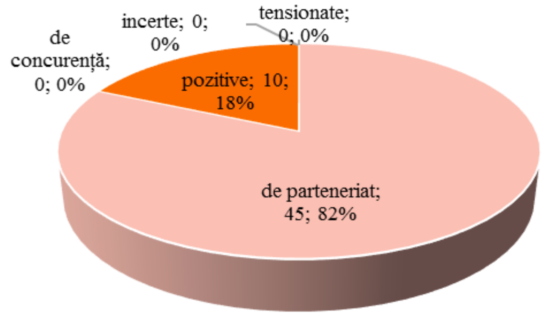
Fig. 3. Acțiuni ale conducătorilor vs angajați, persoane

fel, toți 55 de conducători creează condiții prielnice pentru desfășurarea activității, 51 din 55 creează coeziune de grup. Ar fi foarte util să aflăm motivul sau cauza pentru care 4 conducători nu creează coeziune de grup? Tabloul respondenților-angajați ne comunică că din 125 de respondenți-angajați, 39 afirmă că nu sunt încurajați de a-și prezenta opinia proprie, 25 – că nu le sunt create condiții prielnice pentru activitate și 42 – că în echipa în care activează nu se creează coeziune de grup de către conducător.

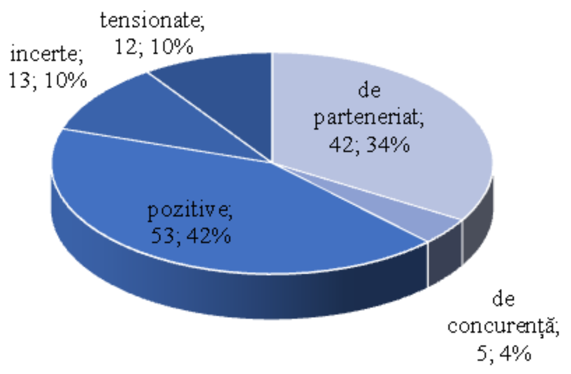
Din următoarele figuri observăm că conducătorii cataloghează relațiile cu angajații ca fiind doar pozitive (18%) și de parteneriat (alte 82%), alături de care respondenții-angajați indică, în mărime de 24%, că relațiile lor cu conducătorii sunt tensionate (10%), incerte (10%) sau de concurență (4%). Relații pozitive și de parteneriat se adeveresc doar în cazul a 76% dintre respondenții-angajați (figurile 4 și 5). Or, aceasta ar însemna că aproape 1/3 dintre angajații subalterni încep ziua de lucru cu o dispoziție joasă, temeri și/sau așteptări negative.

Fig. 4. Relațiile cu angajații în viziunea conducătorilor, persoane/%

Toți respondenții conducători afirmă că trăiesc la locul de muncă doar emoții pozitive. Dintre respondenții-angajați, 74% trăiesc la serviciu emoții pozitive, iar ceilalți 26% trăiesc emoții negative (anexele 5 și 6). În același context, conducători susțin că emoția care prevalează la locul de muncă este conștientizarea. Anume pe aceasta o

Fig. 5. Relațiile cu conducătorii în viziunea subalternilor, persoane/%

indică 51% dintre conducători, alți 36% dintre ei indică creativitatea, iar 7% – curajul. La angajați, printre emoțiile ce prevalează la locul de muncă, persistă stresul – la 11%, dezamăgirea – la 7%, frustrarea – la 6% și chiar ineficiența – la 3% dintre angajați (figurile 6 și 7). Curajul persistă doar la 5% dintre respondenții-angajați, iar creativitatea - la 30% dintre ei.

Fig. 6. Emoția care prevalează la locul de muncă la conducători, persoane/%

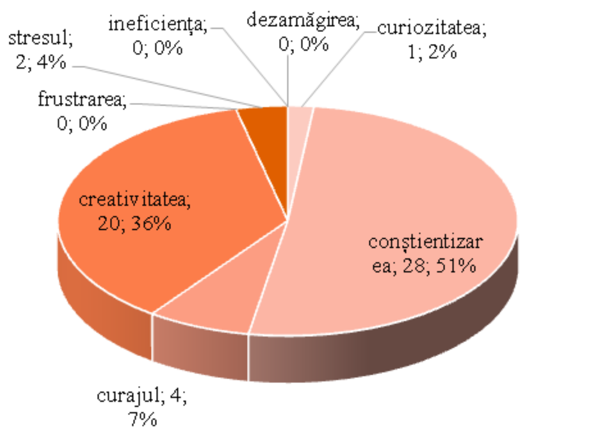
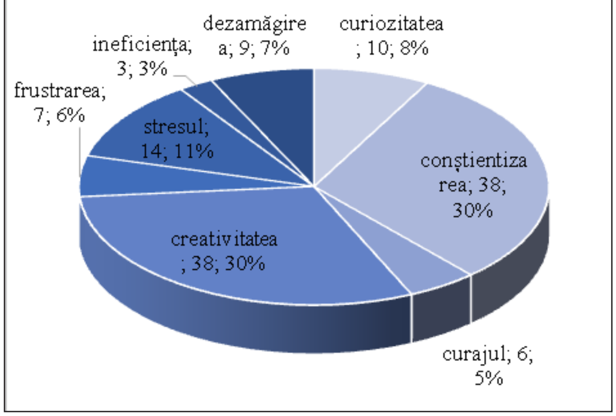

Fig. 7. Emoția care prevalează la locul de muncă la angajați, persoane/%

Impactul acțiunilor angajaților asupra *stării de spirit, nivelului de stres, bunăstării emoționale* și *gândirii pozitive*, aproximativ a 50% dintre conducători, este unul mediu, asupra altor 35% de conducători - este major, alte 15% dintre conducători indică un impact scăzut sau niciun impact. Asupra *echilibrului dintre viața profesională și personală* impactul este mediu în cazul a 42% dintre conducători, 22% dintre conducători indică un impact mare, 29% dintre ei - unul scăzut și 7% dintre ei - niciun impact (figura 8). Cert este că un impact major asupra *nivelului de stres* îl indică un număr mic de conducători, doar 11% dintre ei.

Cpactul major al acțiunilor conducătorilor asupra *stării de spirit* și *bunăstării emoționale* a angajaților ne indică un % mai mic în comparație cu datele de mai sus, în același moment impactul major asupra *nivelului de stres* crește (figura 9).

Din indicatorii comparativi ai *echilibrului dintre viața personală și cea profesională* și anume, % impactului minor și a niciunui impact, se constată o delimitare a acestora, adică angajații trăiesc 2 vieți diferite: una personală despre care nu menționează nimic în timpul activității profesionale și una pro-

Fig. 8. Impactul acțiunilor angajaților asupra conducătorilor, %

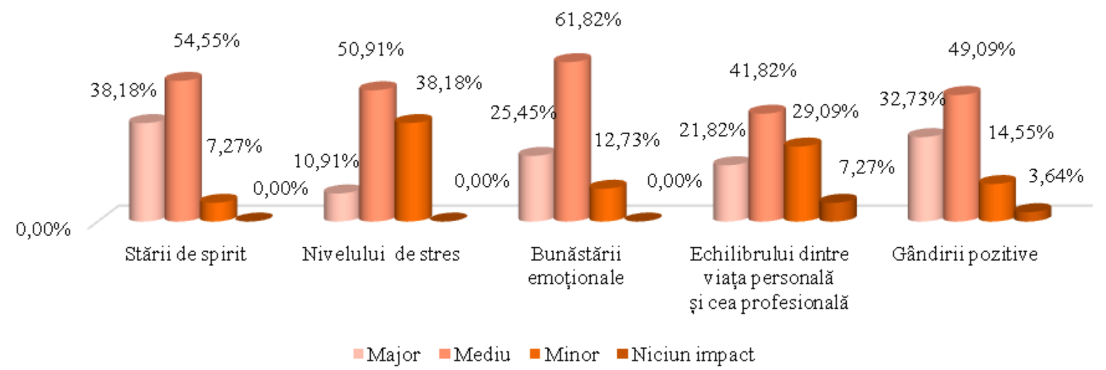
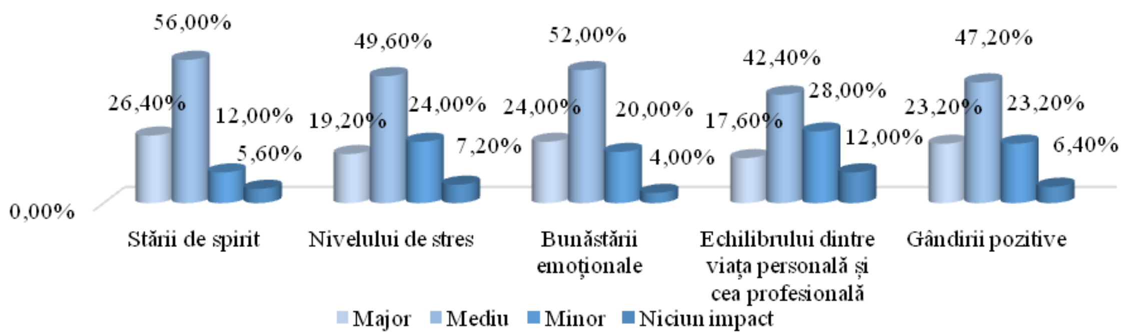

Fig. 9. Impactul acțiunilor conducătorilor asupra angajaților, %

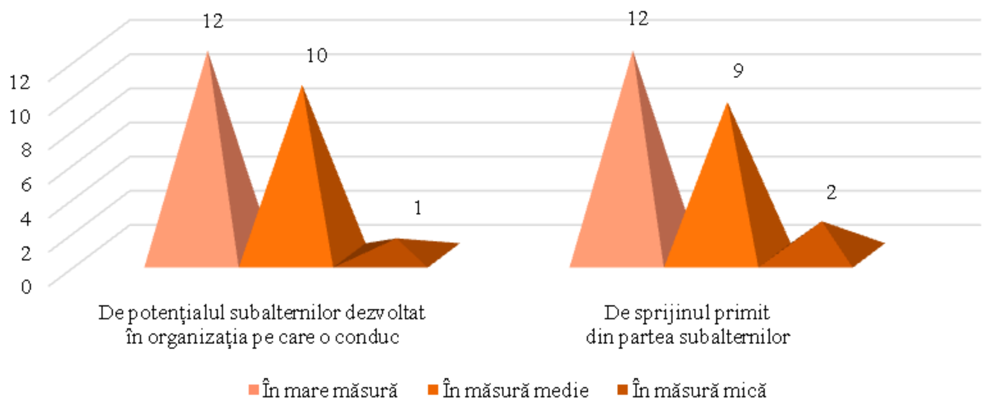

fesională care nu o intersectează cu cea personală. Un aspect ar putea fi faptul, că politica organizației este direcționată spre o necunoaștere a succeselor și/sau insucceselor familiale ale angajaților. Or aceasta, este un motiv de scădere a motivației angajaților, respectiv o amprentă ce se lasă asupra productivității rezultante și a eficienței echipei.

Drept acțiuni externe asupra relațiilor conducători-angajați, cel mai des indicate sunt cele ale conducătorilor ierarhic superiori, ale colegilor angajaților și ale managerilor adjuncți/de subdiviziuni, ultimele sunt indicate și în cadrul relațiilor angajați-conducători, după acțiunile colegilor și într-o mai mică măsură a clienților (anexele 7 și 8).

Cel mai nesatisfăcuți, conducătorii sunt de *eficiența timpului utilizat de către sublterni în organizație* (anexa 9), cel mai înalt nivel de satifacție se referă la *nivelul de profesionalism al subalternilor*. rea bugetului instituțional: a veniturilor și a cheltuielilor. Nivelul de satisfacție în mare măsură a tuturor indicatorilor se regăsesc în răspunsurile a 1/3 dintre angajații-subalterni participanți la sondaj.

Fig. 10. Nivelul de satisfacție al conducătorilor ce conduc organizația în sectorul public mai mult de 11 ani cu referire la angajați, persoane

Din figura 10 se constată că 50% din conducătorii, care conduc organizația curentă din sectorul public mai bine de 11, nu sunt satisfăcuți în totalitate de *potențialul subalternilor dezvoltat în instituția condusă de ei înșiși*, la fel și de *sprijinul primit din partea subalternilor*, or aceștia nu sunt oare, indicatorii, care în totalitate depind de politica organizațională, competența profesională și experiența lor ca manageri?

Nivelul de insatisfacție al respondenților angajați este mai mare decât al conducătorilor, ceea ce este în concordanță cu alți indicatori din studiul dat (*fluctuația persoanelor cu funcții de execuție, aprecierea relațiilor, emoțiile trăite la locul de muncă*, etc.) – 20-25%. În jur de 30% dintre respondenții-angajați sunt satisfăcuți de relațiile cu conducătorii lor și alte 45-50% indică o satisfacție de nivel mediu (anexa 10). Valorile cele mai mari de insatisfacție ale respondenților angajați sunt față de transparentiza-

Concluzii și recomandări

Generalizăm cele expuse la următoarele constatări și recomandări:

Constatarea 1. Se constată existența unui grad de emoții negative ale persoanelor cu funcții de execuție, în același moment o delimitare între viața personală și profesională.

Recomandarea 1. Inițierea unui studiu mai amplu cu referire la trăirile la locul de muncă și impactul vieții profesionale asupra vieții personale a tuturor tipurilor de angajați în câmpul muncii.

Constatarea 2. Nu se atestă un nivel corespunzător de satisfacție în relația de muncă de orice nivel.

Recomandarea 2. Crearea unor centre/site-uri/forum-uri, etc. de împărtășire a bunelor practici de management, la nivel local și național, cu descrierea metodelor de comunicare eficientă, distribuirea sar-

cinilor, distribuirea rolurilor în echipă, transparentizarea activității, analiza necesităților angajaților, aplicarea criticii constructive, managementului timpului etc.

Constatarea 3. Se constată un nivel înalt de acțiuni externe asupra relațiilor dintre conducători și angajați.

Recomandarea 3. Analiza tipului acestor acțiuni în vederea orientării lor întru consolidarea echipei, concurenței sănătoase între colegi și/sau angajați de la toate nivelele organizaționale și excluderii fenomenului de mobbing (hărțuire morală) rezultat cu demisii.

Constatarea 4. Se atestă un raport invers proporțional dintre nivelul de satisfacție în relația de muncă a conducătorilor care dețin funcția de conducere mai mult de 11 ani vs abilitățile subalternilor formate în instituție.

Recomandarea 4. Analiza amplă a activității cadrelor de conducere cu o vechime mai mare de conducere a unei singure organizații în vederea îmbunătățirii actelor legislative în vigoare, ce ar exclude lipsa progresului instituțional, stagnării sau pierderii resurselor umane calitative, îndeosebi în instituțiile publice.

Constatarea 5. Se remarcă o lipsă de etică/cultură profesională a angajaților.

Recomandarea 5. Prin urmare, pentru abilitarea capacităților de comportament profesional obligator, trebuie să se concentreze cele mai bune practici și să fie incluse sub formă de disciplină obligatorie în instituțiile profesionale și superioare de învățământ de toate nivelele (care pregătesc viitorii angajați în câmpul muncii).

În încheiere la cele expuse în prezenta lucrare, menționăm ca și concluzie generală că datele oferite de acest sondaj, realizat pe un eșantion reprezentativ, cu o marjă de eroare de ±2%, adeveresc conceptul cercetării. Valoarea socială ce rezidă din interesul și acțiunile conducătorilor și angajaților, sau altfel spus, a membrilor unui colectiv/unei echipe și care se evidențiază a avea un rol dominant este *optimismul*, care, poate fi uneori de scurtă durată. Totodată, în rezultatul investigației s-a constatat existența unor impedimente în procesul desfășurării unui management calitativ. *Rezultatele studiului dat* exprimă standardele manageriale și punctele de referință în comunicarea organizațională ca fiind insuficiente sau incapabile să explice importanța managementului participativ, or, dincolo de aparențe se evidențiază caracteristici ale managementului defectuos. Se deschide astfel calea către o altă întrebare: Ce va fi în viitor? Cum transformăm managementul instituțional, îndeosebi, cel educațional?

În opinia noastră, una dintre soluții este că ar fi extrem de importantă obținerea sprijinului instituțiilor europene, în vederea soluționării problemelor sociale cu care se confruntă omenirea, precum: globalizarea, insuficiența resurselor alocate, îmbătrânirea populației, nivelul redus de know-how şi lipsa de specialiști.

Bibliografie

1. Codul muncii al Republicii Moldova, nr. 154 din 28.03.2003, publicat în MO nr. 159-162 art. 648.

2. ABRUDAN, M., *Managementul resurselor umane*: *culegere de studii de caz, teste, aplicaţii: pentru uzul studenţilor* / Maria-Madela Abrudan. - Cluj-Napoca: Academia Română. Institutul de Sociologie. Asociaţia Sociologilor din România, 2005. - 232 p.

3. ARMSTRONG, M., TAYLOR, S., *Armstrong's handbook of human resource management practice*, 13th Edition 2014, ISBN: 9780749469641 – ISBN 97807494-69658, 440 p.

4. ARMSTRONG, M., *A handbook of human resource management practice/*Michael Armstrong – 10th ed., ISBN: 0-7494-4631-5, 992 p.

5. AUBREY, C. D*., Managementul performanței. Strategii de obținere a rezultatelor maxime de la angajați.* Editura Polirom, 2007. ISBN (13): 978-973-46-0426-5, 378 p.

6. BĂDESCU, A., MIRCI, C., BÖGRE, G., *Managementului Resurselor Umane-manualul profesionistului*. Timişoara: Brumar, 2008, ISBN: 978-973-602-369-9, 103 p.

7. BEZEDE, R., TERZI-BARBĂROȘIE, D., VIVDICI, A., VLĂDICESCU, N., *Modernizarea învățământului general în Republica Moldova. Studii de politici educaționale elaborate în baza rezultatelor PISA 2015*, Tipogr. "Lexon-Prim", Chișinău, 2018, ISBN: 978-9975-139-56-4, 308 p.

8. BLAJIN, A., ROȘCOV, M., POPA, V., ȚEPORDEI, A. *Managementul resurselor umane. Ghidul autorităților locale*. Chișinău 2015, ISBN: 978-9975-87-024-5, 172 p.

9. BOGATHY, Z., *Manual de psihologia muncii și organizațională*. Editura Polirom, 2004. ISBN (13): 973-681-536-6, 376 p.

10. BOGATHY, Z., *Manual de tehnici și metode în psihologia muncii și organizațională*. Editura Polirom, 2007. ISBN (13): 978-973-46-0428-7, 388 p.

11. CHIȘU, V., *Posturi, salarii și... beneficii*: *sisteme de concepere, analiză și evaluare a posturilor de muncă; tehnici și metode pentru stabilirea corectă a salariilor; instrumente de lucru și aplicații pentru specialiști în resurse umane*, București: Irecson, 2005. - 330 p.

12. CHRAIF, M., *Tratat de psihologia muncii*: *aplicații practice în organizații și resurse umane*, vol. 1: *Fundamentele psihologiei muncii* / Mihaela Chraif; prefață de prof. univ. dr. Mihai Aniței. - București : Editura Trei, 2013. - 432 p.

13. COSTEA, O., *Evoluții în sistemele manageriale*, Revista "EUROMENTOR" , VOLUMUL II, NR. 1/ MARTIE 2011, București, p.112-122.

14. COVEY R. S., *Etica liderului eficient* sau *Conducerea bazată pe principii*, editia 1- a, Ed. Allfa, Bucureşti, 2000, 150 p.

15. COVEY, R. Stephen, ROGER, A.,MERRIL, R. Rebecca –*Managementul timpului* sau *Cum ne stabilim prioritățile*, Ed. Allfa, Bucuresti, 2002, 243 p.

16. DYGERT, C. B., *Managementul culturii organizaționale*: *paşi spre succes* / Charles B. Dygert, Richard A. Jacobs; traducere de Cristina Popa. - Iași: Polirom, 2006. - 183 p.

17. GOLEMAN, D., *Creierul și inteligența emoțională*: *noi perspective* / Daniel Goleman; traducere din engleză de Gabriela-Alexandra Bănică. - București : Curtea Veche, 2018.- 112 p.

18. LEVINȚA-PERCIUN, E., GHEORGHIȚA, T., SHUNDI, A., *Motivarea personalului: provocări şi soluţii*: *Ghid practic pentru manageri din serviciul public*, Tipogr. "Elan Poligraf" – Ch. : S. n., 2012, ISBN: 978-9975-66-305-2, 60 p.

19. MAXIM, C., *Analiza datelor şi gestionarea informatică a resurselor umane* / Cornelia Maxim. - București : Tritonic, 2013. - 228 p.

20. PANAIT, G., *Managementul relațiilor profesionale, Suport de curs,* Ed. Brăila 2018, ISBN 978-3-319-14208-1, 51 p.

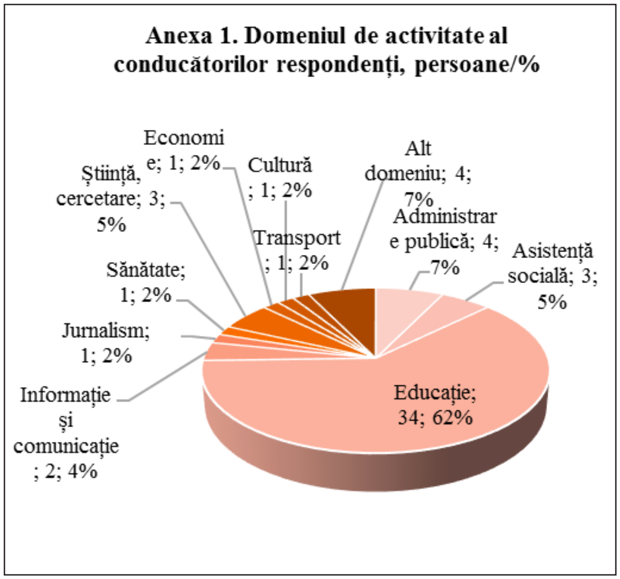
21. PEELING, N., *Manager de mare succes: ce știu, ce fac și ce spun cei mai buni manageri* / Nic Peeling; traducerea: Mihai-Dan Pavelescu. - București: Meteor Press, 2008. - 255p.

22. POMIANOVSKI, D., POMIANOVSKA, M., *Bun management*, Asistența Poloniei*,* 140 p.

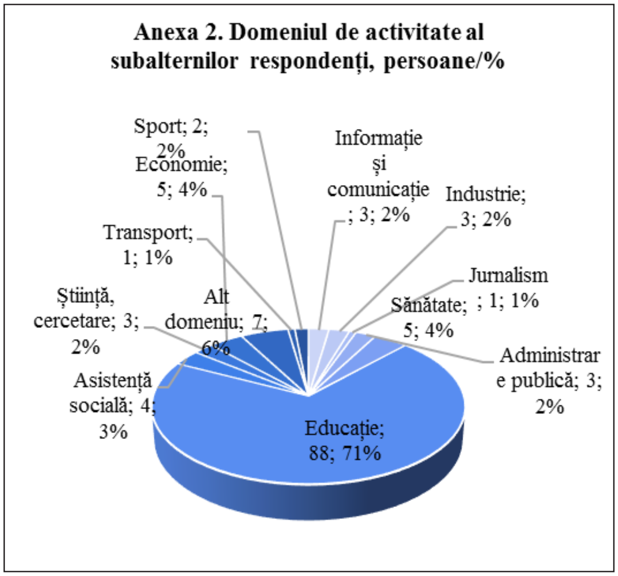
23. VLĂSCEANU, M., Organizații și comportament organizațional. Collegium. Psihologie. Ed. Polirom, ISBN: 973-681-412-2, 336 p.

24. https://statistica.gov.md/

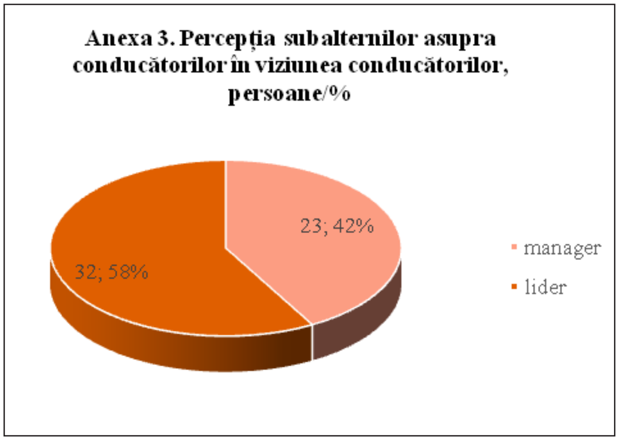
25. http://www.anofm.md/documents/58

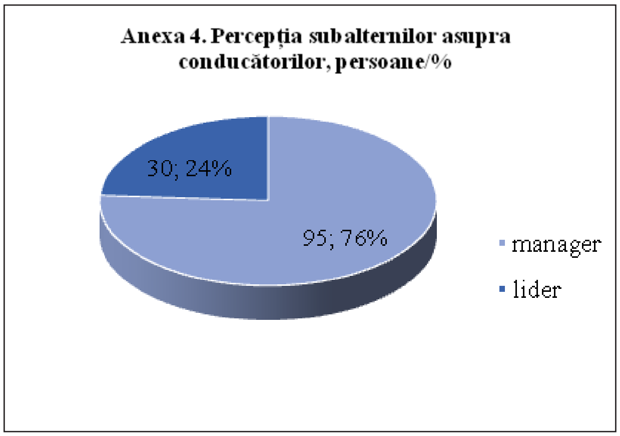
Anexa 1. Domeniul de activitate al conducătorilor respondenți, persoane/%

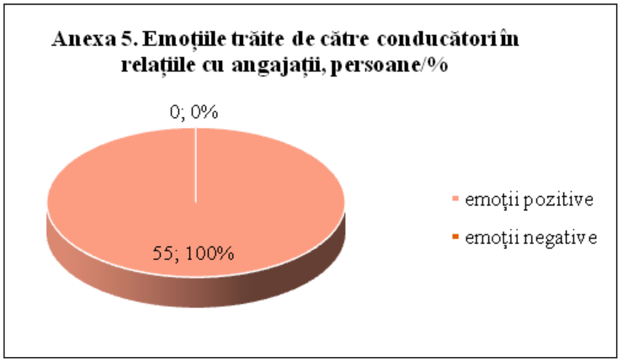
Anexa 2. Domeniul de activitate al subalternilor respondenți, persoane/%

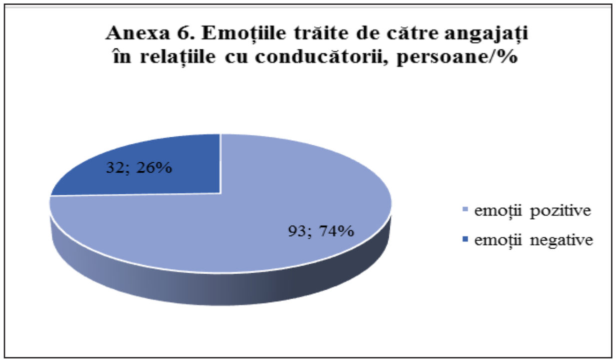
Anexa 3. Percepția subalternilor asupra conducătorilor în viziunea conducătorilor, persoane/%

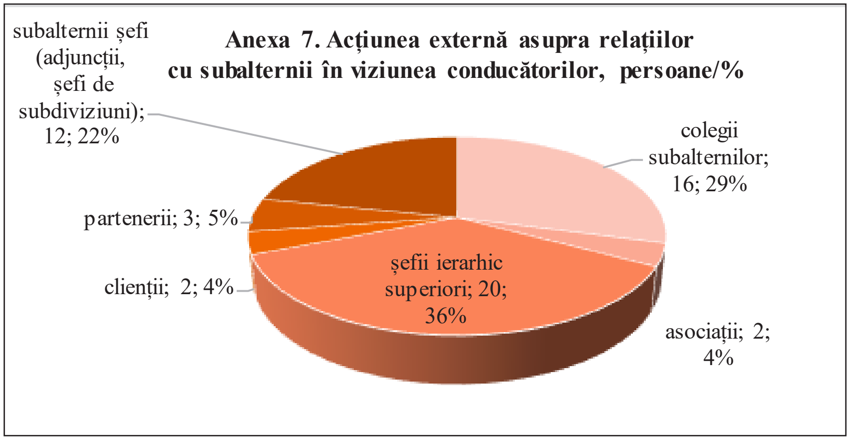
Anexa 4. Percepția subalternilor asupra conducătorilor, persoane/%

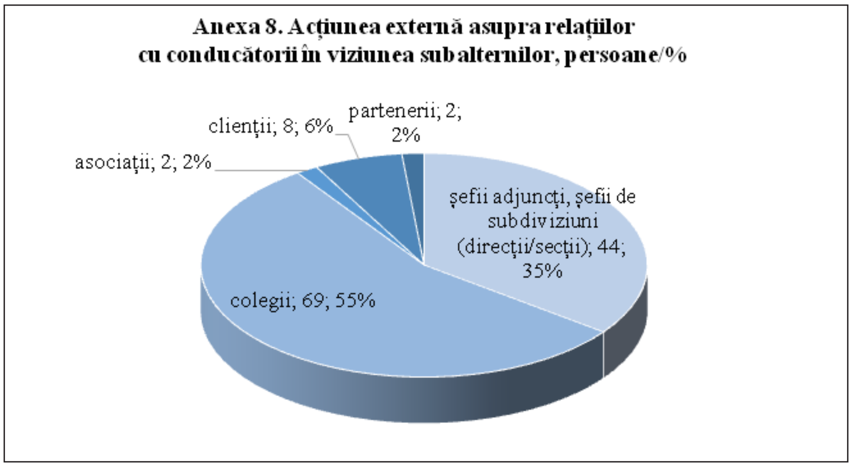
Anexa 5. Emoţiile trăite de către conducători în relaţiile cu angajaţii, persoane/%

Anexa 6. Emoţiile trăite de către angajaţi în relaţiile cu conducătorii, persoane/%

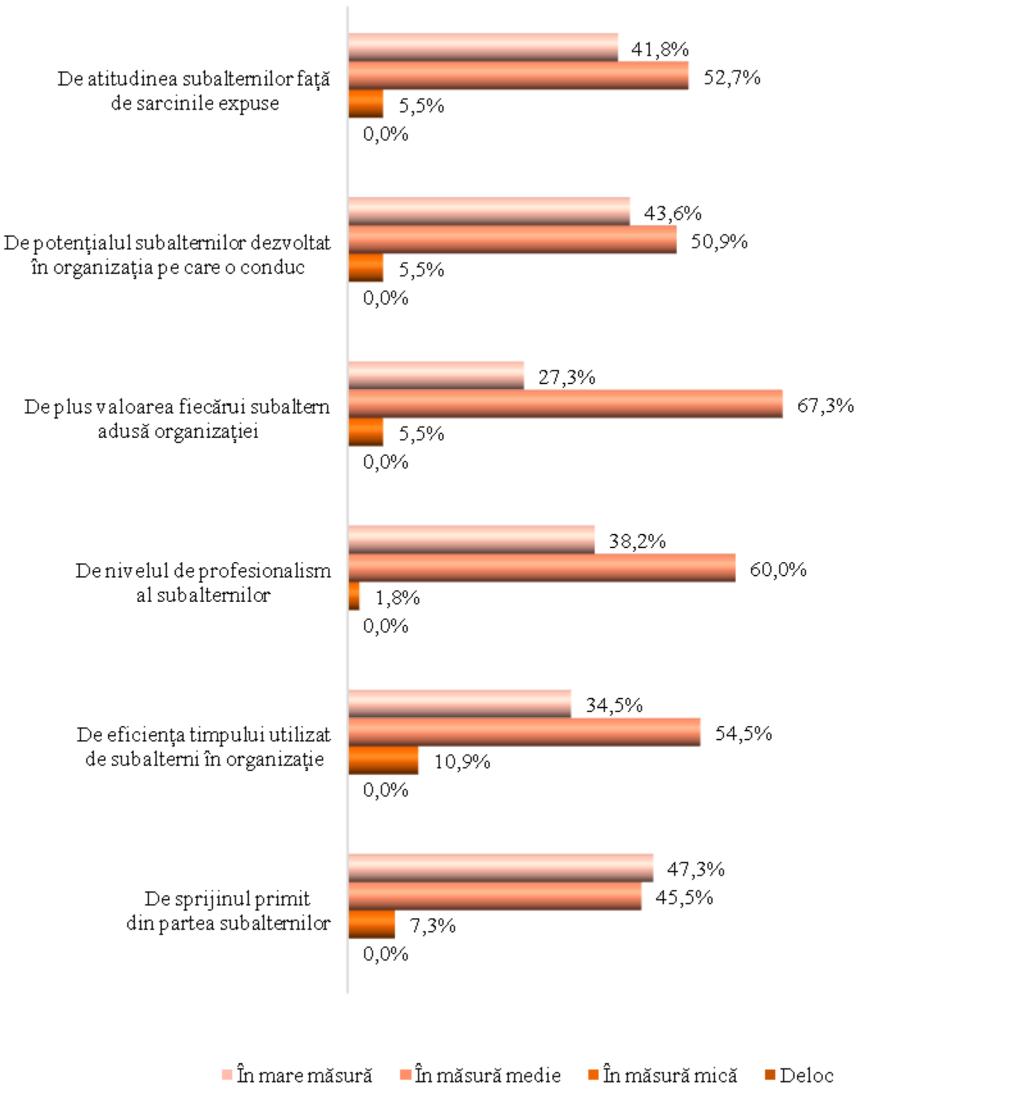

Anexa 7. Acţiunea externă asupra relaţiilor cu subalternii în viziunea conducătorilor, persoane/%

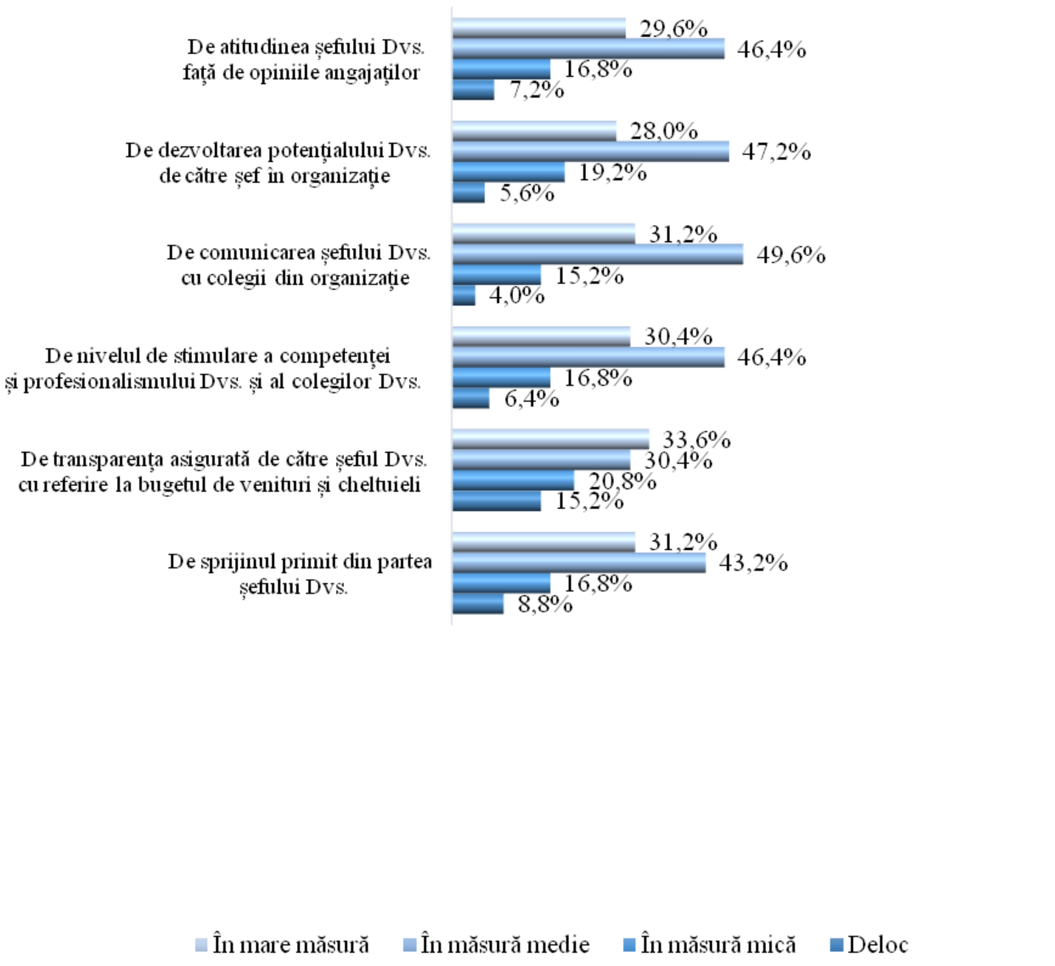

Anexa 8. Acţiunea externă asupra relaţiilor cu conducătorii în viziunea subalternilor, persoane/%

Anexa 9. Nivelul de satisfacție al conducătorilor vs angajați, %

Anexa 10. Nivelul de satisfacţie al angajaţilor vs conducători, %

CZU 373.091
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).11

MANAGEMENTUL METACOGNIȚIEI ȘI A STRATEGIILOR DE ÎNVĂȚARE CU SUCCES ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR. STUDIU SOCIOLOGIC ANALITIC

Elena RAILEAN
Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *elenarailean32@gmail.com*
https://orcid.org/0000-0002-7893-9742

Impactul ireversibil al provocărilor și/sau schimbărilor societale asupra comportamentului individual și social necesită noi căi de predare, învățare și evaluare. Aceste metode implică metacogniția și strategiile de învățare cu succes într-un tandem al strategiei profesorului și tacticii elevilor. Deosebirea dintre cogniție (implică mecanismul cognitiv al activităților și proceselor mintale setat în baza obiectivelor prestabilite) și metacogniție (controlul realizării obiectivelor) indică spre problema cercetării stabilizată în scopul articolului: studiul managementului metacogniției și a strategiilor de învățare cu succes în învățământul pre-universitar. Metodologia cercetării este axată pe analiza delimitărilor metasistemice cu Google Books Ngram Viewer în baza articolelor publicate online. Cercetarea scopului ne permite a afirma - a) metacogniția constituie o dimensiune a cogniției "constituită" în rezultatul controlului permanent al cogniției, b) capacitățile metacognitive trebuie identificare și dezvoltate începând cu etapa preșcolară și c) la etapa școlară este important a observa și atenua formarea stratagemelor. Concluzia cercetării se referă la actualitatea și importanța studierii metacogniției la etapa preșcolară și școlară.

Cuvinte-cheie: *metacogniție, cunoștințe metacognitive, experiențe metacognitive, strategii metacognitive, capacități metacognitive, strategii de învățare cu succes, metamemorie.*

MANAGEMENT OF THE METACOGNITION AND SUCCESSFUL LEARNING STRATEGIES IN PRE-UNIVERSITY EDUCATION. AN ANALYTICAL SOCIOLOGICAL STUDY

The irreversible impact of the societal challenges and/or changes on individual and social behavior requires new ways of teaching, learning, and assessment. These methods involve metacognition and successful learning strategies in tandem with a teacher strategy and the students' tactics. The difference between cognition (involves the cognitive mechanism of the mental activities and processes set based on predetermined goals) and metacognition (the control of the goal achievement) points to the research problem stabilized for the article: the study of the metacognition management and successful learning strategies in pre-university education. The research methodology is focused on analysis metasystemic delimitations with Google Books Ngram Viewer based on articles published online. Solving the goal allows to state the following assymptions a) metacognition is a dimension of cognition "developed" as a result of the permanent control of cognition, b) metacognitive abilities must be identified and developed starting with the preschool stage, and c) at the school stage it is important to observe and mitigate the formation of strategies. The conclusion of the research refers to the topicality and importance of studying metacognition at the preschool and school stages.

Keywords: *metacognition, metacognitive knowledge, metacognitive experiences, metacognitive strategies, metacognitive abilities, successful learning strategies, metamemory.*

GESTION DES STRATÉGIES DE MÉTACOGNITION ET D'APPRENTISSAGE AVEC SUCCÈS DANS L'ENSEIGNEMENT PRÉ-UNIVERSITAIRE. ÉTUDE SOCIOLOGIQUE ANALYTIQUE

L'impact irréversible des défis sociétaux et/ou des changements sur les comportements individuels et sociaux nécessite de nouvelles manières d'enseigner, d'apprendre et d'évaluer. Ces méthodes impliquent la métacognition et des stratégies d'apprentissage réussies dans un tandem de stratégie d'enseignant et de tactique d'étudiant. La différence entre la cognition (implique le mécanisme cognitif des activités mentales et des processus définis en fonction d'objectifs prédéterminés) et la métacognition (contrôle de la réalisation des objectifs) renvoie au problème de recherche stabilisé pour l'objet de l'article : l'étude de la gestion de la métacognition et des stratégies d'apprentissage réussies dans l'enseignement pré-universitaire. La méthodologie de recherche est centrée sur l'analyse des délimitations métasystémiques avec Google Books Ngram Viewer à partir d'articles publiés en ligne. La recherche de l'objectif nous permet d'affirmer a) la métacognition est une dimension de la cognition «constitué » à la suite d'un contrôle permanent de la cognition, b) les capacités métacognitives doivent être identifiées et développées dès le stade préscolaire et c) au stade scolaire, il est important d'observer et d'atténuer la formation de stratégies. La conclusion de la recherche fait référence à l'actualité et à l'importance d'étudier la métacognition au stade préscolaire et scolaire.

***Mots-clés**: métacognition, connaissances métacognitives, expériences métacognitives, stratégies métacognitives, capacités métacognitives, stratégies d'apprentissage réussies, métamémoire.*

УПРАВЛЕНИЕ МЕТАПОЗНАНИЕМ И СТРАТЕГИЯМИ УСПЕШНОГО ОБУЧЕНИЯ В ДОВУЗОВСКОМ ОБРАЗОВАНИИ. АНАЛИТИЧЕСКОЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Необратимое воздействие социальных проблем и/или изменений на индивидуальное и социальное поведение требует новых способов преподавания, обучения и оценки. Эти методы включают метапознание и успешные стратегии обучения в тандеме стратегии учителя и тактики ученика. Разница между познанием (включает в себя когнитивный механизм умственной деятельности и процессов, устанавливаемых на основе заранее определенных целей) и метапознанием (контроль достижения цели) указывает на научную проблему: исследование управления метапознанием и успешных стратегий обучения. Методология исследования ориентирована на анализ метасистемных разграничений с помощью Google Книг Ngram Viewer на основе онлайн статей. Исследование цели позволяет нам заявить: а) метапознание - это измерение познания «созданы» в результате постоянного контроля познания; б) метакогнитивные способности должны быть идентифицированы и развиты, начиная с дошкольного этапа; и в) на школьном этапе важно наблюдать и смягчать формирование стратегий. В выводе исследования говорится об актуальности и важности изучения метапознания на дошкольном и школьном этапах.

***Ключевые слова:** метапознание, метакогнитивные знания, метакогнитивные переживания, метакогнитивные стратегии, метакогнитивные способности, успешные стратегии обучения, метапамять.*

Introducere

Provocările și schimbările societale au un impact ireversibil asupra cogniției – concept fundamental în filosofie, psihologie, sociologie, management și științele educației. Termenul "*cogniție*" se referă la activitățile și procesele legate de achiziționarea, stocarea, recuperarea și prelucrarea informațiilor, indiferent dacă acestea sunt explicite sau conștiente (Bayne et al, 2019). În psihologie, sociologie și științele educației cogniția este asociată cu ***metacogniția***. Acest deziderat, probat în învățăturile filosofice din *Republica* lui Plato (Smith, 2000) și *Metafizica* lui Aristotel (Ross, 2021), a fost experimentat de William James (1890) în metoda observației introspective, dar argumentat diferit în teoriile lui Jean Piaget (1896-1980) și Lev Vygotsky (1896-1934) etc. Spre exemplu, în teoria lui Piaget metacogniția se referă la gândire despre

gândire, descrisă ca *abstractizare reflexivă* – proces al gândirii care avansează dinamic de la 4 la 9 ani odată cu conștientizarea actului învățării, iar în teoria lui Vygotsky – cu zona proximei dezvoltări a copilului. În ambele cazuri, „pentru a cunoaște obiecte, subiectul trebuie să acționeze asupra lor și, prin urmare, să le transforme: trebuie să le așeze, să le conecteze, să le combine, să le dezasambleze și să le asambleze" (Gallagher, 1978 cu referință la Piaget, 1970).

Totuși, primele cercetări științifice în metacogniție sunt considerate a fi realizate de John Flavell (Georghiades, 2004). În teoria lui Flavell (Flavell, 1979), cunoașterea este metacognitivă în cazul în care este strategică și este atins scopul/obiectivul prestabilit. Astfel, procesele mintale sunt constituite din a) *cunoștințe metacognitive* (cunoștințe despre procesele cognitive) și b) *experiențe metacognitive* (cunoștințe despre controlul proceselor cognitive). Cunoștințele metacognitive reprezintă corelația dintre cunoașterea variabilelor persoanei, sarcinii și strategiilor. Cunoașterea variabilelor persoanei este atribuită: a) cunoștințelor generale referitor la modul în care oamenii percep informațiile și b) rezultatul conștientizării specificului propriilor procese de învățare. Cunoașterea variabilelor sarcinii se referă la: a) cunoștințele generale despre natura sarcinii și b) cunoștințele despre complexitatea sarcinii. Cunoașterea strategiilor se referă la: a) cunoștințele despre strategiile cognitive, b) cunoștințele despre strategiile metacognitive și c) cunoștințele condiționate de modul de utilizare a strategiilor (meta)cognitive. Flavell (1995) afirma că procesul de învățare trebuie realizat la nivelul conștient al elevului pentru a-l ajuta să înțeleagă propriile procese ale gândirii, să poată organiza controlul sau direcționa învățarea.

Succesorii ideii lui Flavell sunt preocupați de "*structura*" și managementul metacogniției. Spre exemplu, Brown (1987) deosebește metacogniția de *reglementarea metacognitivă*, specificând că metacogniția poate fi stabilă, dar falibilă, de dezvoltare târzie, iar reglementarea – relativ instabilă, dar dependentă de vârstă care poate varia de la o situație la alta, fiind "afectată" de mecanismele de control executiv (ex. frică, anxietate) și de capacitatea de autoreglare al creierului (ex. auto-eficacitate). Experiențele metacognitive sunt condiționate de utilizarea strategiilor metacognitive sau de reglementarea metacognitivă.

În perioada 1980-2000 termenul *metacogniție* era necesar pentru "a descrie capacitatea individului uman de a înțelege și a manipula propriile procese cognitive" (Reeve și Brown, 1984). Fisher (1998) afirma că metacogniția reprezintă capacitatea umană de auto-reflexivitate și se referă nu doar la a gândi și a cunoaște, dar și a gândi despre propria gândire și a cunoaște despre propria cunoaștere. Această idee a trasat cale verde pentru studiul structurii compoziționale a cogniției, dar și a managementului metacogniției și strategiilor de învățare cu succes în infamantul pre-universitar și universitar (Anderson și Krathwohl, 2001; Vega et al, 2012; Railean, Elçi și Elçi, 2017; Morales-Martinez et al., 2021; Echterhoff & Higgins, 2021). Akturk și Sahin (2011) afirmă că studiul metacogniției atestă mai mult de 30 ani, perioadă în care metacogniția a fost asociată cu auto-dirijarea, meta-învățarea și reflexibilitatea crierului. Totuși, problematica descrisă are soluții diferite în cazul învățământului universitar și pre-universitar.

Scopul acestei lucrări este investigarea specificului managementului metacogniției și strategiilor de învățare cu succes în învățământul pre-universitar. Scopul a fost realizat prin soluționarea următoarelor obiective:

- analiza rolului metacogniției în Taxonomia Obiectivelor Educaționale;

- identificarea și descrierea metodei de investigație a dinamicii cercetărilor în metacogniție

și strategiile de învățare de succes în infamantul preuniversitar;

- aplicarea metodei în analiza delimitărilor metasistemice;
- elaborarea concluziilor și generalizărilor.

Lucrarea este focusată pe identificarea și analiza contradicțiilor în aria de cercetare a metacogniției și strategiilor de învățare de succes în învățământul preuniversitar și universitar, intenționând să contribuie la comprehensiunea managementului mecanismelor (meta)cogniției.

Rolul și locul metacogniției în Taxonomia revizuită a lui Bloom

Structura cogniției constituie un subiect științific discutat în aria de frontieră a filosofiei, psihologiei, sociologiei, managementului și științelor educației. În taxonomia revizuită a lui Bloom dimensiunea metacogniției este vizavi de cunoștințele factuale, conceptuale și procedurale. În opinia lui Anderson și Krathwohl (2001) cunoașterea metacognitivă se referă la **cunoștințele strategice**, cunoștințele despre sarcinile cognitive, inclusiv cunoștințele contextuale și condiționale, precum și la autocunoaștere (tabelul 1).

Tabelul 1. Dimensiunile cunoașterii (după Anderson și Krathwohl, 2001**)**

Tipurile majore și subtipurile	Exemple
A. Cunoștințe factuale: elemente de bază pe care elevii trebuie să le cunoască pentru a fi familiarizați cu disciplina sau a soluționa probleme în domeniu	
Aa. Cunoașterea terminologiei	Vocabularul tehnic, simboluri muzicale
Ab. Cunoașterea detaliilor și elementelor specifice	Resurse naturale majore, surse fiabile de informații despre elemente
B. Cunoștințe conceptuale: interrelațiile dintre elementele de bază într-o structură mai mare care le permite să funcționeze împreună	
Ba. Cunoașterea clasificărilor și categoriilor	Specii de animale, perioadele timpului geologic, formele de proprietate a afacerii
Bb. Cunoștințe despre principii, norme și generalizări	Teoria lui Pitagora, Legea cererii și ofertei
Bc. Cunoașterea teoriilor, modelelor	Teoria evoluției, structura Congresului
C. Cunoștințe procedurale: cum să faci ceva, metode de investigare și criterii necesare pentru aplicarea cunoștințelor, algoritmilor, tehnicilor și metodelor	
Ca. Cunoașterea abilităților specifice domeniului și a algoritmilor	Abilități utilizate în pictura cu acuarelă Algoritmul de divizare a numărului întreg
Cb. Cunoașterea tehnicilor și metodelor specifice	Tehnici de intervievare Metoda științifică
Cc. Cunoașterea criteriilor pentru modul de utilizare a procedurilor	Criteriile utilizate pentru a determina când se aplică procedura adecvată cu legea a doua a lui Newton
D. Cunoștințe metacognitive: cunoștințe despre cogniție în general și conștientizarea și cunoașterea propriei cogniții	
Da. Cunoștințe strategice	Cunoașterea generalizării ca mijloc de a captura structura unei unități de subiect într-un manual, cunoașterea utilizării euristicii
Db. Cunoștințe despre sarcinile cognitive, inclusiv cunoștințe contextuale și condiționale	Cunoașterea diferitor tipuri de teste pe care profesorii le administrează, cunoașterea cererilor cognitive a diferitor sarcini
Dd. Auto-cunoașterea (cunoștințe despre sine)	Cunoașterea faptului că criticarea eseurilor este o forță personală, iar scrierea eseurilor - o slăbiciune personală; conștientizarea propriului nivel de cunoaștere

Sursa: Bibliografie, sursa nr. 2.

În tabel este prezentat specificul dimensiunilor cunoașterii, din considerentul că versiunea revizuită a Taxonomiei lui Bloom include a) *dimensiunea proceselor cognitive* (cu reamintire, înțelegere, aplicare, analiză, evaluare, creare) și b) *dimensiunea cunoștințelor* (cu cunoștințe factuale, conceptuale, procedurale și metacognitive). Este evident că aplicabilitatea în învățământul preuniversitar a taxonomiei revizuite a lui Bloom cu două dimensiuni necesită modele specifice de măsurare, evaluare și control a competenței ca finalitate educațională / procesului de formare a competenței. În acest scop este important de a răspunde la întrebarea Cât de mult elementele structurale a primei dimensiuni se aliniază celei de-a doua dimensiune. În opinia lui Livingston (2003, p. 3), strategiile metacognitive sunt *procese secvențiale* care pot fi folosite pentru a controla activitățile cognitive și pentru a ne asigura că un obiectiv cognitiv (de exemplu, înțelegerea unui text) a fost realizat. Aceste procese „ajută" la reglarea și managementul analitic al învățării din considerentul că sunt constituite din activități de proiectare, monitorizare și control a activităților cognitive și a rezultatelor acestora.

Care este diferența dintre strategiile cognitive și strategiile metacognitive? Conform teoriei lui Flawell natura strategiilor cognitive și metacognitive este aceiași. Deosebirea se referă la modul în care sunt utilizate cunoștințele metacognitive și experiențele metacognitive. Prin urmare, cogniția implică mecanismul de realizare a activităților cognitive și proceselor mintale în baza obiectivelor instrucționale prestabilite, iar metacogniția – controlul realizării obiectivelor. Strategiile cognitive sunt necesare pentru a ajuta educabilul să atingă/ realizeze un obiectiv operațional, iar strategiile metacognitive – pentru a (ne) asigura că obiectivul a fost realizat cu succes. Aria comună a strategiilor cognitive și metacognitive, denumită "*strategii de învățare cu succes"*(Railean, 2017, p.5) indică spre importanța investigațiilor metasistemice în managementul educațional cu condiția că strategiile de învățare cu succes să reflecte calitatea dinamicii învățării. Care este corelația dintre cogniție, metacogniție și normele managementului educațional?

Metodologia cercetării

Conceptual, problematica managementului metacogniției și a strategiilor de învățare cu succes în învățământul pre-universitar poate fi studiată liniar, sistemic și metasistemic. În ultimul caz poate fi aplicată *metoda delimitărilor metasistemice*. Procedura analizată este *idealtipul* – „procedură de reflexie realizată plecând de la cazuri sau descrieri de situații care fac o «trecere la limită», adică extrag din cazuri și situații caracteristicile lor mai tipice (cele mai definitorii) pentru a contura un tip extrem (idealtip) în raport cu care se pot ierarhiza diferitele cazuri concrete întâlnite în cercetare" (Mucchielli, p. 172). Datele cercetării au fost extrase din mediul online și reprezentate grafic cu Google Books Ngram Viewer. Inițial au fost fixate limitele de timp pentru termenii: "*cogniție*" (engl. cognition), "*metacogniție*" (engl. metacognition) și "*management educațional*" (engl. educational management), iar termenii traduși în limba engleză.

Rezultate și discuții

Reieșind din considerentul că investigațiile în metacogniție sunt determinate de emergența psihologiei cognitive, este important de a investiga starea lucrurilor în această perioadă.

Emergența studiilor în metacogniție

Google Books Ngram Viewer prezintă dinamica conceptelor-cheie analizată în următoarea reprezentare grafică (Fig.1):

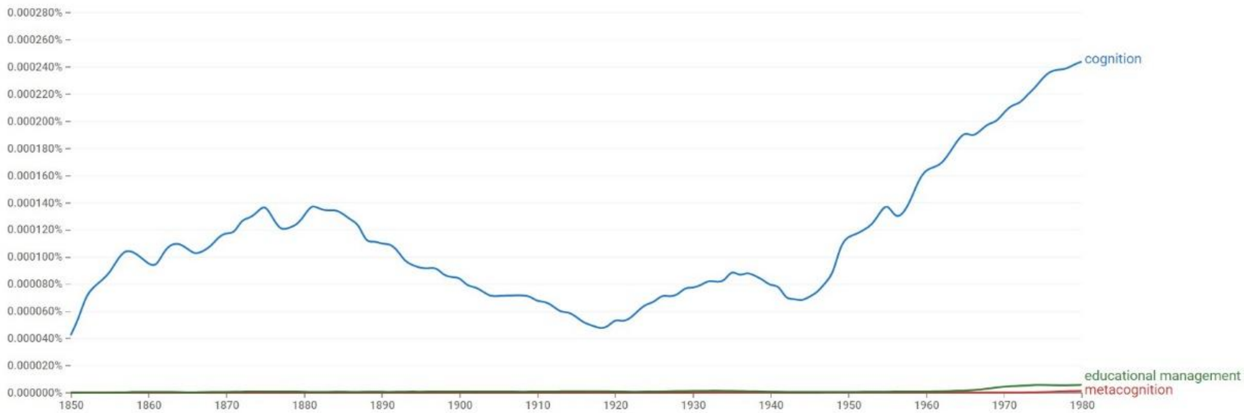

Figura 1. Dinamica amplorii conceptelor-cheie „Cogniție", „Metacogniție" și „Management", în perioada 1950-1980

Sursa: elaborat de către autor.

"Fixarea" acestor parametrii în limita 1950-1980 poate fi realizată prin comparare. Din figură se observă dinamica managementului educațional și emergența studiilor în metacogniție.

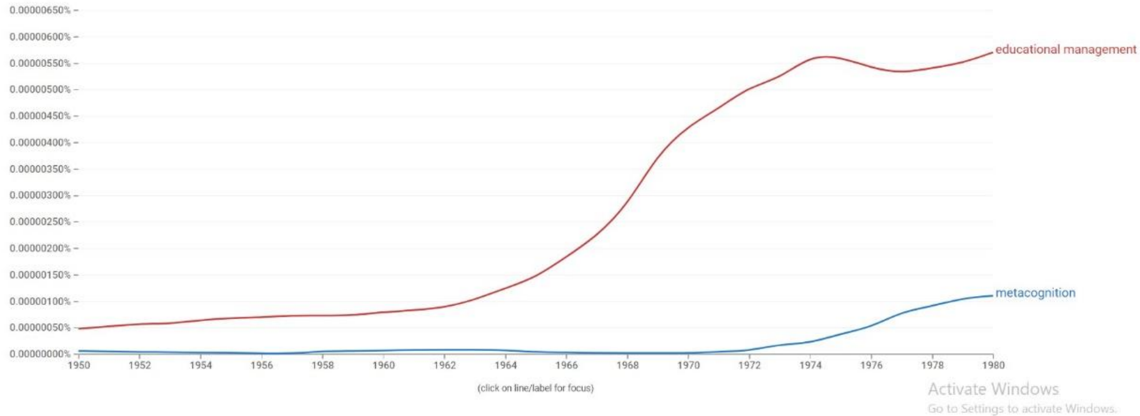

Figura 2. Dinamica studiilor în management educațional și emergența studiilor în metacogniție, în perioada 1950-1980

Sursa: elaborat de către autor.

Această situație corespunde tranziției de la conceptul de management științific la management informațional – perioada sistemelor de management informațional cu posibilități de notare și raportare a progresului în învățare (ex. sisteme de management al cunoștințelor).

Actualitatea studiilor în metacogniție

Situația investigațiilor în cogniție, metacogniție și management educațional în perioada 1981-prezent, poate fi analizată în baza următoarelor reprezentări grafice (Fig. 3 și Fig.4)

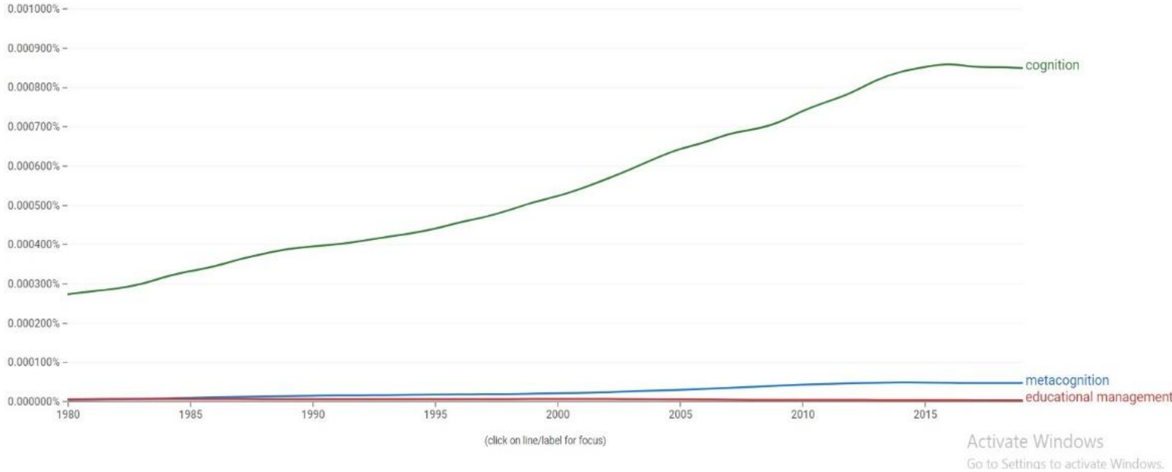

Figura 3. "Inversarea" interesului științific în studiul metacogniției

Sursa: elaborat de către autor.

Analiza detaliată a acestei situații poate fi obținută prin compararea termenilor "*metacogniție*" și "*management educațional*" (Fig. 4).

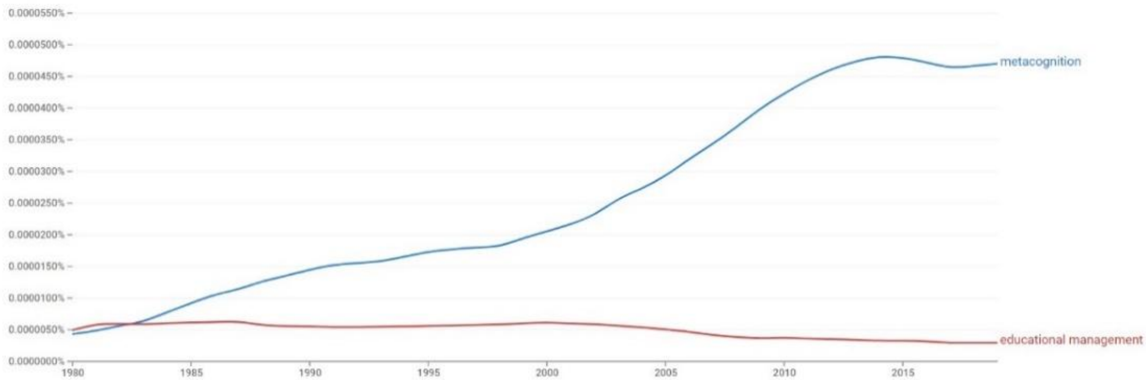

Figura 4. Diferența dintre amploarea cercetărilor în metacogniție și management educațional

Sursa: elaborat de către autor.

Astfel, cu toate că în anii optzeci numărul investigațiilor în metacogniție și management educațional este aproximativ același, începând cu 1985 se atestă o dinamică crescândă în studiul metacogniției. Acest fapt poate fi explicat prin diversificarea studiilor în psihologia cognitive, identificarea oportunităților de aplicare a rezultatelor teoretice în inteligența artificială, dar și a aplicabilității metacogniției în învățământul preuniversitar.

Metacogniția și strategiile de învățare cu succes în învățământul preuniversitar

Conform diagramei din figura 4 după 2000 se atestă o diferență substanțială crescândă între cercetările în metacogniție și management educațional. Care este tematica acestor investigații? (În această lucrare vom studia tematica metacogniției și a strategiilor de învățare cu succes în învățământul pre-universitar: a) etapa preșcolară) și b) etapa școlară.

Actualitatea investigării metacogniției la etapa preșcolară

În articolul de analiză a literaturii științifice referitor la metacogniție Lay (2011) observă că preșcolarii posedă *capacități metacognitive*. Adepții teoriei lui Piaget conclud că copiii mici nu sunt capabili de operații formale necesare gândirii abstracte înainte de vârsta de 8-10 ani. Copiii mici au dificultăți în evaluarea propriilor capacități de a memora obiecte sau instrucțiuni, nu pot nici memora gândirea în timpul îndeplinirii sarcinilor, planifica sau selecta strategii adecvate până la vârsta de 14 ani. Totuși, studiile recente pun la îndolia concluziile adepților teoriei lui Piaget. Lai (2011) cu referință la Schraw și Moshman (1995), subliniază faptul că până la vârsta de 4 ani copii sunt capabili să teoretizeze despre propria lor gândire; cu referință la Whitebread și colab. (2009) observă că copiii de 3-5 ani au demonstrat comportamente metacognitive non-verbale și verbale, inclusiv reglarea cognitivă și reglarea stărilor emoționale și afective, în timpul rezolvării problemelor, iar cu referință la Schraw și Moshman (1995) susține că copiii de până la 6 ani pot reflecta cu acuratețe asupra cunoașterii proprii. Concluzia stabilită în baza studiilor lui Schneider (2008) este: între abilitățile lingvistice și meta memorie există o corelație puternică. Astfel, abilitatea lingvistică de la vârsta de 3 ani constituie un predictor important al meta memoriei. Conchidem în baza afirmației lui Kuhn (2000) că perfecționarea experiențelor metacognitive reprezintă o condiție necesară pentru a dobândi strategii cognitive mai bune și a înlocui strategiile ineficiente care în timp se îmbucătesc și desăvârșesc.

La etapa actuală numărul cercetărilor referitor la problematica metacogniției preșcolarilor este în creștere. Astfel, Urban și Urban (2021) identifică la preșcolari a) *efectul feedback-ului de performanță* asupra monitorizării acurateței judecăților predictive și b) *efectul ancorării feedback-ului* privind performanța. Autorii afirmă că de la 4 ani copii înțeleg că performanța din trecut prezice performanța viitoare, dar nu au indicii valabile pentru a face predicții referitor la noul set de sarcini și, respectiv, este important a oferi un indiciu extern. De asemenea copiii sensibili la feedback sunt, de asemenea, mai sensibili la efectul de ancorare.

James et al (2021) afirmă: copiii preșcolari au demonstrat o monitorizare metacognitivă exactă, cu toate că au existat unele dificultăți în comprehensiunea complexității sarcinii și a feedbackului. În opinia lui Zdybel (2021), cunoștințele declarative au un rol indirect în dezvoltarea abilităților metacognitive. Cunoașterea metacognitivă nu se produce separat din considerentul că face parte dintr-un sistem complex de factori intelectuali, emoționali și sociali corespunzători mediului de învățare sau climatului epistemic al clasei. Prin urmare, conștientizarea relațiilor complexe și multi-fațetate dintre procesele cognitive, precum și impactul simultan al diferitelor

variabile care influențează cunoașterea, constituie un fragment al unei imagini mai mari – o manifestare a înțelegerii minții umane ca un sistem complex de procesare a informațiilor.

Actualitatea investigării metacogniției la etapa școlară

Studiul metacogniției la etapa școlară este destul de important din considerentul că la această etapă sunt create toate condițiile pentru delimitarea importanței predării strategiilor de învățare cu succes de construirea individuală a stratagemelor. Spre exemplu, Kalemkuş, Bayraktar și Ciftci (2021) indică spre importanța sporirii nivelului de conștientizare metacognitivă și a atitudinii către științe la școlari cu scopul dezvoltării competenței de a învăța să înveți pe parcursul întregii vieți. Totuși, după cum afirmă Dapp și Roebers (2021), un rol important în metacogniție revine auto-evaluării, posibil de a fi efectiv realizată prin metoda evaluării informatizate.

Conform unei definiții clasice, stratagema reprezintă un truc sau o schemă inteligent inventată pentru a obține un scop. Pericolul construirii individuale a stratagemelor versus strategiilor de învățare cu succes pe parcursul întregii vieți este puțin investigat în literatura de specialitate (Railean, 2017; Mishra și Sain, 2021). Concluzia acestor cercetări este următoarea: pentru a evita construirea stratagemelor de către elevi este important a stabili o corelație viabilă între strategia (-ile) de predare a profesorului și tactica de învățare a elevului.

Un alt caracter al stratagemelor la etapa școlară este descris de Cappellaro și Seban (2021). În opinia acestor autori, argumentată de investigațiile lui Anderson (2011), schemele de argumentare a capacității reflective a elevului depind de formele și conținutul lor. Prin urmare, fiecare schemă argumentativă va include un set de întrebări pentru fiecare tip de raționament. Natura de dialog a schemelor de argumentare necesită o planificare riguroasă cu identificarea caracteristicilor explicite și implicite ale premiselor sau a relației dintre premise și concluzie. O strategie completă ar trebui să fie bazată pe scop, condiții, forme, consecințe și obiecții. Astfel, fiecare dintre aceste stratageme depinde de o schemă de argumente care ajută la organizarea informațiilor, extragerea informațiilor relevante din memorie, facilitează invenția argumentelor, oferă baza pentru anticiparea obiecțiilor și găsește defecte în argumente.

Concluzii și generalizări

Primele cercetări în metacogniție au fost realizate de John Flavell. Conform acestei teorii, cunoașterea este metacognitivă, dacă este strategică și este atins scopul estimat. Cunoașterea metacognitivă constituie rezultatul interdependenței dintre cunoștințele și experiențele metacognitive. Totuși, soluțiile la problematica managementului metacogniției și a strategiilor de învățare de succes în învățământul preuniversitar și universitar sunt diferite.

La etapa pre-universitară se pune accentul pe cunoștințele strategice, formarea/dezvoltarea cărora derivă din modelul revizuit al Taxonomiei lui Bloom. Conform acestui model, cunoștințele metacognitive constituie o dimensiune a cunoașterii, vizavi de cunoștințele factuale, conceptuale și procedurale. Cunoștințele metacognitive se categorizează în cunoștințe strategice, cunoștințe despre sarcinile cognitive și cunoașterea despre sine (autocunoașterea). Deosebirea dintre cunoștințele cognitive și metacognitive constă în utilizarea și, și respectiv, feasibilitatea lor. Astfel, cunoștințele cognitive implică activitățile, procesele cognitive și finalitățile educaționale, iar metacogniția – controlul realizării obiectivelor operaționale.

Strategiile de învățare cu succes derivă din aria comună a frontierei dintre cogniție și metacogniție. Astfel de strategii implică activități cognitive și afective; procese de informare-comunicare; procese de învățare și procese de evaluare și rezultatul probat

al acestora într-o diversitate de medii educaționale. Studiul acestor strategii implică abordarea metasistemică a evoluției conceptelor “*cogniție*” și “*metacogniție*” în raport cu emergența conceptelor-cheie în managementul educațional cu elemente de sisteme informatice.

Actualitatea studiilor în metacogniţie în raport cu actualitatea studiilor în management educațional este probată de importanța investigării fenomenului metacogniției la etapă preșcolară și școlară. Studiile științifice demonstrează că preșcolarii posedă capacități și comportamente metacognitive, inclusiv capacitatea de a regla stările emotive și afective și de a monitoriza metacogniția în soluționarea problemelor, dacă aceste procese implică feedback constructiv. La etapa școlară este important a spori nivelul de conștientizare metacognitivă și a atitudinii față de cunoaștere pentru a evita formarea stratagemelor în comportamentul individual și social.

Bibliografie

1. AKTURK, A., SAHIN, I. (2011). Literature Review on Metacognition and its Measurement. Procedia Social and Behavioral Sciences 15, pp. 3731–3736.
2. ANDERSON, L. W., & KRATHWOHL, D. (2001). A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom’s taxonomy of educational objectives. New York: Addison Wesley Longman, https://www.uky.edu/~rsand1/china2018/texts/Anderson-Krathwohl%20-%20A%20taxonomy%20for%20learning%20teaching%20and%20assessing.pdf .
3. BAYNE, T. et al. (2019). What is cognition? Current Biology Magazine. https://www.cell.com/current-biology/pdf/S0960-9822(19)30614-1.pdf
4. BOTGROS, I., FRANŢUZAN, L. (2021). Metacogniţia – componentă constructivă a competenței de cunoaștere științifică. Univers pedagogic, pp. 20-26, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Metacognitia_componenta%20constructiva%20a%20competentei%20de%20cunoastere%20stiintifica.pdf
5. BROWN, A. L. (1987). Metacognition, executive control, self-regulation, and other more mysterious mechanisms. In F. E. Weinert & R. H. Kluwe (Eds.), Metacognition, motivation, and understanding (pp. 65-116). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
6. CAPPELLARO, E., SEBAN, D. (2021). The Structural and Contextual Quality of Preservice Elementary Teachers’ Argumentative Discussions. Electronic Journal for research in science & Mathematics education. 25 (2), pp. 68-93.
7. DAPP, L. ROEBERS, C. (2021). Metacognition and self-concept: Elaborating on a construct relation in first-grade children. Plos One. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0250845
8. ECHTERHOFF, G., & HIGGINS, E. T. (2021). Shared reality: Motivated connection and motivated cognition (pp. 181–201). In Social psychology: Handbook of basic principles. The Guilford Press.
9. FLAVELL, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. American Psychologist, 34, pp. 906-911.
10. GALLAGHER, J. (1978). Reflexive Abstraction and Education. The Meaning of Activity in Piaget’s Theory. In: Gallagher J.M., Easley J.A. (Eds). Knowledge and Development. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-3402-6_1
11. GEORGHIADES, P. (2004). From the General to the Situated: Three Decades of Metacognition, International Journal of Science Education, 26(3), 365-383
12. JAMES, B. et al (2021). oi f you know: Preschool children’s movements reflect their metacognitive monitoring. Cognitive Development. 57, https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0885201420301556
13. KALEMKUŞ, J., BAYRAKTAR, S., CIFTCI, S. (2021). Comparative Effects of Argumentation and Laboratory Experiments on Metacognition, Attitudes, and Science Process Skills of Primary School Children. Journal of Science Learning. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1292921.pdf
14. KUHN, D. (2000). Metacognitive development. Current Directions in Psychological Science, 9(5), pp. 178-181.
15. LAI, E. (2011). Metacognition. A literature review http://images.pearsonassessments.com/images/tmrs/metacognition_literature_review_final.pdf

16. LIVINGSTON, J. A. (2003). Metacognition. An overview. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED474273.pdf

17. MISHRA, D., SAIN, M. (2021). Role of Teachers in Developing Learning Pedagogy. 23rd International Conference on Advanced Communication Technology (ICACT), https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9370819

18. MORALES-MARTINEZ, G., TREJO-QUINTANA, J., CHARLES-CAVAZOS, D., MEZQUITA-HOYOS, Y., SANCHEZ-MONROY, M. (2021). Chronometric Constructive Cognitive Learning Evaluation Model: Measuring the Construction of the Human Cognition Schema of Psychology Students. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 20 (2), pp. 1-21, https://doi.org/10.26803/ijlter.20.2.1

19. MUCCHIELLI A. Dicționar al metodelor calitative în științele umaniste și sociale. Iași: Polirom, 2002. 446 p.

20. PIAGET, J., 1970. Piaget's theory. In P. H. Müssen (Ed.), *Carmichael's manual of child psychology* (Vol. 1). New York: Wiley

21. RAILEAN, E. (2017). Metacognition in Higher Education: Successful Learning Strategies and Tactics for Sustainability. In Metacognition and Successful Learning Strategies in Higher Education (pp. 1-21). IGI Global. http://doi:10.4018/978-1-5225-2218-8.ch001

22. RAILEAN, E., ELÇI, A., & ELÇI, A. (2017). Metacognition and Successful Learning Strategies in Higher Education. IGI Global. http://doi:10.4018/978-1-5225-2218-8

23. REEVE, R., BROWN, A. (1984). Metacognition reconsidered: implications for intervention research. Centre for the study of reading. University of Ilinois at Urbana-Champaignhttps://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/17676/ctrstreadtechrepv01984i00328_opt.pdf?sequence=1.

24. ROSS, W. (2021). Metaphysics by Aristotle, http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.html

25. SMITH, N. (2000). Plato on knowledge as a power. https://philpapers.org/archive/SMIPOK

26. URBAN, K., URBAN, M. (2021). Anchoring Effect of Performance Feedback on Accuracy of Metacognitive Monitoring in Preschool Children. Europe Journal of Psychology, 17(1), pp. 104-118, doi: 10.5964/ejop.2397.

27. VEGA, M, GLENBERG, A., GRAESSER, A. (2012). Symbols and embodiment: Debates on meaning and cognition. Oxford University Press. Arizona State University. 10.1093/acprof:oso/9780199217274.001.0001

28. ZDYBEL, D. (2021). Children's conceptions of memory and imagination – from conceptual knowledge to metacognition. Phenomenographical study. Thinking Skills and Creativity. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1871187121000705

CZU 374
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).12

EFECTUL SOCIAL AL ACTIVITĂȚILOR EXTRA-CURRICULARE PRIN PRISMA POLIVALENȚEI BENEFICIILOR ANTRENATE

Nicoleta-Aura PINTILEI
Doctorandă (România),
Școala Doctorală în Științe Economice și Ecologie,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *nicoleta_2709@yahoo.com*
https://orcid.org/0000-0002-2054-6890

În domeniul managementului educațional, activitățile extrașcolare joacă un rol foarte important. În majoritatea școlilor, elevii provin din diferite medii și în ambianța academică formează o comunitate nouă, deosebită. Iar activitățile extra-curriculare îl ajută pe elev să se integreze în colectiv mai ușor. Crearea unor abilități specifice în cadrul activităților respective, în special a celei de a face față rapid eventualelor provocări, este un lucru important pentru elevi, care într-un astfel de mediu informal se simt mai relaxați decât în timpul orelor de curs. Iar posibilitatea înaltă de diversificare pe care o comportă activitățile extrașcolare are potențial sporit pentru a aduce beneficii de-a lungul vieții actualilor elevi. Actualitatea cercetării derivă din faptul că elevii de liceu trebuie să fie pregătiți pentru a-și direcționa propria învățare și dezvoltare, iar activitățile extra-curriculare contribuie important la acest proces. Reieșind din această realitate, autorul și-a propus drept scop elucidarea esenței activităților extrașcolare și analiza beneficiilor pe care le aduce practicarea acestora pentru elevii implicați, din perspectivă scurtă și de lungă durată.

Cuvinte-cheie: *activitate extra-curriculară, management educațional, abilități, reușită școlară, beneficii.*

SOCIAL IMPACT OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN TERMS OF THE UNIVERSALITY OF THE BENEFITS INVOLVED

In the field of educational management, extracurricular activities play a very important role. In most schools, pupils come from different backgrounds and in the academic environment they form a new, special community. And extracurricular activities help the pupils to integrate into the team more easily. Creating specific skills in those activities, especially coping quickly with potential challenges, is important for pupils who feel more relaxed in such an informal environment than during class. And the high possibility of diversification that extracurricular activities entails has increased potential to bring benefits throughout the lives of current pupils. The topicality of the research derives from the fact that high school pupils must be prepared to direct their own learning and development, and extracurricular activities contribute significantly to this process. Based on this reality, the author aimed to elucidate the essence of extracurricular activities and analyze the benefits that their practice brings to the students involved, from a short and long-term perspective.

Keywords: *extracurricular activity, educational management, skills, school success, benefits.*

EFFET SOCIAL DES ACTIVITÉS PARASCOLAIRES PAR LE PRISME DE LA POLYVALENCE DES AVANTAGES IMPLIQUÉS

Dans le domaine de la gestion éducative, les activités parascolaires jouent un rôle très important. Dans la plupart des écoles, les élèves viennent d'horizons différents et dans l'environnement académique, ils forment une nouvelle communauté spéciale. Et les activités parascolaires aident l'étudiant à s'intégrer plus facilement au collectif. Créer des compétences spécifiques au sein des activités concernées, en particulier pour faire face rapidement à d'éventuels défis, est important pour les élèves qui, dans un environnement aussi informel, se sentent plus détendus que pendant les heures de classe. Et la forte possibilité de diversification qu'impliquent les activités parascolaires a un potentiel accru d'avantages tout au long de la vie des étudiants actuels. La rapidité de la recherche découle du fait que les lycéens doivent être prêts à diriger leur propre apprentissage et leur développement, et que les activités parascolaires contribuent de manière significative à ce processus. Sur la base de cette réalité, l'auteur a cherché à élucider l'essence des activités parascolaires et à analyser les avantages de les pratiquer pour les étudiants impliqués, dans une perspective à court et à long terme.

Mots-clés: *activité parascolaire, gestion éducative, compétences, réussite scolaire, avantages.*

СОЦИАЛЬНЫЙ ЭФФЕКТ ОТ ВНЕУЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ УНИВЕРСАЛЬНОСТИ ЗАДЕЙСТВОВАННЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ

В сфере управления образованием весьма важную роль играет внеучебная деятельность. В большинстве школ учащиеся имеют разное происхождение, и в академической среде они образуют новое, особенное сообщество. А внеклассные занятия помогают учащемуся легче интегрироваться в коллектив. Формирование определенных навыков в этой деятельности, особенно быстрого решения потенциальных проблем, важно для учащихся, которые чувствуют себя более раскованными в неформальной обстановке, нежели во время занятий. А высокий потенциал для диверсификации внеклассных занятий увеличил потенциал для того, чтобы приносить пользу нынешним студентам на протяжении всей жизни. Актуальность исследования обусловлена тем, что старшеклассники должны быть готовы к самостоятельному обучению и развитию, а внеклассные занятия вносят в этот процесс существенный вклад. Основываясь на этой реальности, автор стремился прояснить суть этого исследования, чтобы выяснить сущность внеклассных занятий и проанализировать преимущества их практики для учащихся в краткосрочной и долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: *внеучебная деятельность, управление образованием, навыки, успехи в школе, преимущества.*

Introducere

În domeniul managementului educațional, activitățile extrașcolare joacă un rol foarte important. În lumea dinamică și în continuă schimbare a educației și în special în procesul de gestiune a acesteia, activitățile extrașcolare ajută elevul în multe moduri. În majoritatea școlilor, elevii provin din diferite medii și se amestecă. Aceste activități îl ajută pe elev să se integreze în colectiv mai ușor. Majoritatea școlilor implică elevii în diferite activități extra-curriculare după anumite criterii (nivel de aptitudine, abilități de comunicare etc.). Luarea inițiativei și abilitatea de a face față provocărilor este, de asemenea, importantă pentru cadrele didactice, dar și pentru elevi, care într-un astfel de mediu informal se simt mai relaxați decât în timpul orelor de curs. Iar posibilitatea înaltă de diversificare pe care o comportă activitățile extrașcolare are potențial sporit pentru a aduce beneficii de-a lungul vieții actualilor elevi.

Actualitatea cercetării derivă din faptul că elevii de liceu trebuie să fie pregătiți pentru a-și direcționa

propria învățare și dezvoltare, ei fiind caracterizați prin perseverență, inițiativă și abilități de adaptare [6, p. 113–180], iar activitățile extra-curriculare contribuie important la acest proces.

Reieșind din această realitate, autorul și-a propus drept scop al prezentei cercetări elucidarea esenței activităților extrașcolare și analiza beneficiilor pe care le aduce practicarea acestora pentru elevii implicați, din perspectivă scurtă și lungă de timp.

În cadrul prezentului articol, autorul a aplicat o metodologie de cercetare bazată pe un șir de instrumente specifice cum ar fi analiza și sinteza, deducția, abordarea comparată, studiul bibliografic, cercetarea aplicativă ș.a.

Idei principale ale cercetării

Întrucât mediul unei școli este mixt, iar elevii sunt din medii diferite, etnie etc., ei fiind adaptabili la situații noi, activitățile extra-curriculare ajută un individ să se poziționeze rapid și natural într-un mediu necunoscut. Disponibilitatea de a se adapta într-un mediu în continuă schimbare, de a ieși din zona de confort și de a manifesta inițiativa, marchează o diferență cheie între oamenii de succes și cei care nu au succes. Recrutorii de job-uri le place să vadă la aplicanți, ca și profesorii la elevi, că sunt capabili să demonstreze că se pot adapta la mediul înconjurător și la diferite circumstanțe. Ei doresc ca persoanele pe care le angajează să aibă încredere personală și să răspundă pozitiv la schimbări și la noi moduri de lucru. Oamenii care sunt pregătiți să se ridice la provocarea de a face față necunoscutului, arată că pot face față noului sau neașteptatului [5, p. 103–108].

Acceptarea inițiativelor este importantă, deoarece cel care ia inițiative are un nivel ridicat de energie și este întotdeauna gata să-și asume noi provocări în viață. Oamenii cu un nivel ridicat de energie obțin de obicei un succes mai mare. Când corpul și mintea sa funcționează la un nivel ridicat de energie, el poate studia mai mult, lucra mai mult și să se bucure mai bine de viață. Persoanele cu un nivel mai ridicat de energie sunt mai clar direcționate, concentrate și mai eficiente. Deoarece școala, dar și viața modernă este de fapt o pleiadă de provocări și competiții, elevul de azi, tot el adultul de mâine, va avea nevoie de multe abilități. Elevul care dorește să participe activ la viață va trebui să ia inițiativă, să se adapteze la mediul din jur, iar nivelul de energie și creativitate trebuie să fie cu adevărat ridicat.

Activitățile extra-curriculare implică, de cele mai multe ori, munca în echipă, care la fel poate duce la decizii și rezultate mai bune. În opinia unor autori [9], la care ne asociem, ele contribuie important la construirea unui șir de capacități specifice, pe care le prezentăm în continuare.

Abilități de management. Participarea într-o echipă necesită atât grijă, cât și capacitatea de a obține cele mai bune rezultate alături de membrii echipei. Dacă elevul cu abilități de lider este căpitanul echipei, gândirea echipei în ansamblu ar maximiza șansele de a câștiga ca unitate. Munca în echipă oferă abilități de a gestiona cu ceea ce ai și de a le folosi cât mai bine. Cum este, de exemplu, în fotbal, unde atacanții trebuie să fie conștienți de punctele tari și punctele slabe ale mijlocașilor echipei lor și invers.

Abilități de negociere. Munca în echipă asigură ca fiecărei opinii să i se acorde o importanță egală și fiecărui membru să i se acorde o importanță echitabilă. Cu toate acestea, într-o situație conflictuală, uneori este necesar să te alături unei părți anume. Prin urmare, această experiență va ajuta elevii să învețe cum să negocieze cu membrii echipei sale, care se opun ideii comune. De exemplu, un arbitru dificil poate fi unul dintre cele mai grave coșmaruri ale unui fotbalist. Tratarea cu o astfel de persoană, păstrându-ți echipa calmă, poate fi atât complexă, cât și plină de satisfacții. Aceasta presupune calcularea avantajelor și dezavantajelor oricărei decizii și alegerea soluției care se potrivește cel mai bine.

Abilități de comunicare. Ca parte a unei echipe, un individ trebuie să învețe să comunice eficient și să mențină relații puternice cu colegii săi pentru a maximiza potențialul echipei. Acest lucru îl va ajuta să gestioneze diferite tipuri de oameni și, treptat, va învăța cum să interacționeze cu ei pentru a transmite mesajul într-un mod eficient. Fotbaliștii depind unul de celălalt pentru a avea succes, deoarece sportul este jucat de o echipă, iar succesul depinde de cât de bine conlucrează împreună membrii săi, trecând mingea cu pricepere de la unul la celălalt.

Aptitudini de convingere. O echipă de sport este formată din mulți jucători și, prin urmare, există o mulțime de opinii. Și la școală, pentru a reuși, este necesar ca un elev să dețină abilitățile necesare pentru a convinge toate părțile de adevărul/scopul în care crede. Aceasta implică capacitatea de a transmite punctul de vedere într-o manieră eficientă și de a se asigura că oamenii sunt la curent cu planul și îl acceptă. Fotbalul, ca joc de echipă, constă adesea în planuri de acțiune complexe și trebuie ca fiecare jucător (în cazul nostru - elev) să fie sigur și eficient în jocul lui pentru a putea stimula pozitiv și ceilalți jucători.

Managementul conflictelor. Rivalitatea competitivă nu numai că duce la o echipă mai puternică, ci ajută la construirea de legături puternice între coechipieri și chiar între echipe. În caz de conflict sau dezacord, devine mai ușor să rezolvăm situații tensionate dacă suntem la curent cu viața internă din echipa noastră și motivele care stau la baza conflictului. Acest lucru ajută elevul să învețe cum să gestioneze diferite etape ale conflictelor, în timp ce învăță cum să aplaneze astfel de confruntări, înainte ca acestea să escaladeze. Luptele cu arbitrul sau cu jucătorii de la echipa rivală izbucnesc adesea și este important ca elevul să știe cum să gestioneze situația, astfel încât ambele părți să ajungă la un compromis rezonabil.

Încredere. Un mare lider, sau chiar un jucător al echipei, trebuie să aibă încrederea necesară pentru a lua decizii în situații dificile. De fapt, orice combinație a abilităților de mai sus ar face dintr-un individ un lider bun. O persoană care învață cu succes chiar și una dintre abilitățile enumerate mai sus, câștigă încredere în abilitățile sale – parțial datorită atât realizărilor sale, cât și eforturilor depuse.

Activitățile extra-curriculare - muzica, implicarea părinților, sportul etc. - toate acestea influențează modul în care copiii performează academic. Modul în care copiii aleg să-și petreacă timpul liber le poate afecta performanța școlară; nu este pur și simplu o instrucțiune clasică tradițională care are impact asupra rezultatelor academice [15]. Un studiu realizat de Departamentul Educației din SUA a relevat faptul că elevii care participă la activități extra-curriculare au mai multe șanse să aibă o medie mai mare la învățătură decât elevii care nu participă la astfel de activități [16, p. 34-42].

În plus față de activitățile co-curriculare sau extra-curriculare, studiile au arătat că, indiferent de contextul și realizarea anterioară a elevilor, diverse activități ”de parenting”, voluntariat și învățare la domiciliu au influențat pozitiv succesele academice ale elevilor [14, p. 8-20]. De asemenea, există studii [13, p. 464-512] care au examinat factorii ce influențează realizarea academică a elevilor și s-a constatat că multe dintre activitățile extra-curriculare au o influență semnificativă.

Au fost realizate și studii privind relația dintre activitățile extra-curriculare și performanța academică. Participarea la activități extra-curriculare în general, este asociată cu o medie de punctaj îmbunătățită, aspirații educaționale superioare, o prezență mai mare la școală și absenteism redus [1, p. 69-96].

Guest A. and Schneider B. [8, p. 89-105], analizând cercetările anterioare pe acest subiect, au afirmat că „cercetătorii au găsit asocieri pozitive între participarea extra-curriculară și realizarea academică”.

Deși savanții în general sunt de acord că activitățile extra-curriculare influențează performanța academică, încă se mai dezbate efectul specific pe care îl produc diferite astfel de activități. o cercetare realizată de Studiul Național Longitudinal Educațional, a constatat că „participarea la unele activități în afara orelor îmbunătățește realizarea academică, în timp ce participarea la altele diminuează această realizare” [3, p. 51-77].

Multe activități extra-curriculare s-au dovedit a fi benefice în construirea și consolidarea realizării academice, chiar dacă aceste activități nu sunt în mod evident legate de subiecte academice. O serie de studii au relevat că elevii care participă la activități extra-curriculare s-au descurcat mai bine din punct de vedere academic decât elevii care nu au participat [13, p. 464-512].

Cercetătorii au studiat în special relația dintre activitățile extra-curriculare și performanța academică la adolescenți. Un studiu a constatat că „adolescenții care au participat la activități extra-curriculare au raportat note mai mari, atitudini mai pozitive față de școală și aspirații academice superioare [3, p. 51-77].

Un studiu care conține o listă de douăzeci de activități extra-curriculare diferite a fost distribuit elevilor și li s-a cerut să verifice la ce activități extra-curriculare au participat ei în acel an. Au fost adresate întrebări demografice, cum ar fi activitatea lor preferată, sexul și etnia pentru a lua în considerare factorii sociali și influențele pe care le au acestea la calcularea rezultatelor. Elevii au fost, de asemenea, întrebați care sunt obiectivele lor academice și media reușitei lor. Rezultatele au arătat că elevii care au participat la activități extra-curriculare bazate pe material școlar aveau note mari, aspirații și atitudini academice superioare comparativ cu cei care nu erau implicați deloc în activități extra-curriculare [16, p. 34-42].

Reieșind din abordările analizate anterior, în opinia noastră, activitățile extra-curriculare aduc cu ele un șir de ***beneficii importante***, dintre care menționăm:

1 - Managementul timpului de învățare și prioritizarea obiectivelor

Un mare beneficiu al elevului de a fi implicat în activități extra-curriculare este că va învăța în mod natural despre managementul timpului și să acorde prioritate lucrurilor din viața sa. Ca adulți, ne obișnuim să jonglăm cu o varietate de sarcini și angajamente diferite. Dar adolescenții trebuie să învețe cum să facă acest lucru și implicarea în diverse activități extra clasă le poate oferi unele practici benefice în acest sens.

2 - Implicarea în interese diverse

Implicarea în activități extra-curriculare permite, de asemenea, elevilor să se implice în diverse activități. Este important ca elevul să fie interesat într-o gamă cât mai largă de activități, care le permit să exploreze diverse interese ce le-ar putea avea și să descopere talente uneori nebănuite și care altfel ar putea rămâne neexplorate.

3 – Învățarea despre angajamentele pe termen lung

Atunci când sunt implicați în activități extra-curriculare, elevii învață și despre angajamente pe termen lung, ceea ce este un alt beneficiu important. Aceasta deoarece aunci când se alătură uneia dintre activități, ei se angajează pentru acea activitate pentru o perioadă de timp. Dacă nu se mențin până la sfârșitul acordului, fără îndoială, vor auzi despre asta de la colegii lor și poate chiar de la profesori. Învățarea de a-și asuma angajamentele este importantă, iar aceste activități pot învăța copilul această lecție importantă.

4 - Efectuarea unei contribuții

Activitățile extrașcolare permit elevului să contribuie într-un fel sau altul la binele comun. Arată că ei se gândesc nu doar la ei înșiși, ci și cum să contribuie la un scop comun. Acest lucru este important în creșterea lor ca persoană și în autoevaluare.

5 - Crește stima de sine

De multe ori, a fi implicat în activități extra-curriculare ajută la creșterea stimei de sine a adolescenților. Există mulți adolescenți care se simt fără valoare sau că nu există nimic la care sunt buni. Adolescenții se luptă cu stima de sine, iar aceste activități sunt o modalitate prin care își pot construi respectul de sine. Toată lumea vrea să găsească ceva la care sunt cu adevărat pricepuți, iar activitățile extra-curriculare le oferă un mod prin care să se poată implica în ceva și să strălucească, oferindu-și autorealizare și stimă de sine.

6 - Dezvoltarea abilităților de relație solidă

Atunci când se va implica în activități extra-curriculare, adolescentul va avea ocazia și avantajul de a construi abilități solide de relaționare. Adolescenții trebuie să se implice în activități sociale și să învețe cum să acționeze corespunzător în situații concrete, iar aceste activități le oferă o șansă în afara școlii pentru a face acest lucru, în timp ce ei sunt încă supravegheați de adulți.

7 – Sunt utile pentru CV, fapt care contează în anumite situații (de exemplu, la admiterea la anumite facultăți)

Un beneficiu tot mai actual este că implicarea în activități extra-curriculare permite adolescentului să arate excelent în CV-ul acestuia. Multe firme analizează activitățile extrașcolare la care participă elevii în timp ce sunt în liceu. Activitățile în care sunt implicați adolescenții dezvăluie multe despre ei și cu siguranță vor spune ceva comisiilor de admitere la facultate, acest lucru fiind deja testat în țările din vestul Europei (de exemplu Marea Britanie, Franța, Olanda).

S-a demonstrat că participarea la activități extra-curriculare prezintă o gamă largă de beneficii pentru performanțele și cunoștințele elevilor. Prin participarea la aceste activități, elevii învață abilități ascunse, dar valoroase. Elevii învață să lucreze în echipă, să se dedice unei activități, să gestioneze timpul, să învețe capacitatea de a construi relații pozitive cu alți elevi, profesori, antrenori sau alți membri ai comunității [10, p. 84-95].

Concluzia unui studiu din anul 2017 [4, p. 43-53] a fost aceea că există o relație inversă între participarea elevilor la activități extra-curriculare și comportamentul lor delincvent. Rezultatele studiului au arătat că tinerii care participă la activități extra-curriculare sunt mai puțin expuși săvârșirii de infracțiuni.

O altă cercetare [7, p. 177-185] și-a propus să analizeze impactul participării la activități extra-curriculare asupra dezvoltării vocaționale a elevilor în timpul liceului. Studiul se bazează pe un eșantion de 312 de elevi care au fost chestionați de-a lungul a trei ani consecutivi privind participarea la activități extra-curriculare (atât numărul lor, cât și tipul/categoria), explorarea profesională și determinarea /sau indecizia cu privire la viitoarea carieră. Rezultatele studiului arată că participarea la un număr mai mare de activități extra-curriculare este corelată cu o explorare mai amplă a domeniilor profesionale în anul următor după aceste activități, iar cunoașterea acestor domenii a dus la scăderea indeciziei în carieră. Analizând activitățile extra-curriculare (sportive, artistice, sociale, culturale, academice, activități de voluntariat și activități civice), studiul arată că participarea la activități artistice și social-culturale duce la creșterea dorinței elevilor de a explora zonele profesionale și participarea la cluburi academice, voluntariatul și activitățile civice duc la o scădere a indeciziei în carieră până la sfârșitul ciclului liceal. Aceste rezultate sugerează că activitățile extra-curriculare ar putea fi promovate de consilierii/ psihologii școlari ca strategie suplimentară pentru a ajuta elevii să exploreze piața muncii [12, p. 45-47].

Alte beneficii ale activităților extra-curriculare au fost remarcate în țări europene precum Germania, Polonia, Franța și România [11, p. 49-59]. Din ele menționăm:

- ✓ *creșterea performanței și realizărilor elevilor,*
- ✓ *scăderea abandonului școlar,*

✓ *îmbunătățirea stării psihologice a elevilor* (creșterea încrederii în sine, reducerea sentimentului de singurătate/ de izolare, diminuarea îngrijorărilor cu privire la viitorul profesional etc.),

✓ *scăderea numărului de comportamente delincvente și antisociale,*

✓ *scăderea consumului de alcool și droguri etc.*

Astfel, concluzia ce se conturează este că elevii care participă la activități extra-curriculare au performanțe academice mai bune decât elevii care nu participă la astfel de activități [2, p. 82-89].

Concluzii

În contextul globalizării, a producerii unor schimbări majore la nivelul comunității, dar și al pieţei forţei de muncă, calitatea educației este vitală atât pentru transformarea personală a individului, dar și pentru progresul societății, în ansamblu.

Remodelarea valorilor sociale și crearea unei culturi de succes bazate pe performanță, muncă și talent, implică toți factorii sociali: elevi, profesori, parteneri educaționali, societatea civilă, părinți, mass-media și comunitate, în general.

În condițiile dezvoltării susținute, amenințată tot mai des de provocări majore (cum este și exemplul pandemiei de COVID-19) forța de muncă cu înaltă calificare este tot mai căutată. În această realitate, considerăm că activitățile extra-curriculare, foarte diverse și desfășurate în afara orelor academice, într-un mediu informal, obțin tot mai mult calitatea de piloni de bază pentru detectarea timpurie și valorificarea talentelor specifice, sau chiar formarea acestora, maturizarea lor și apoi implicarea lor în viața economică-socială, cu efecte benefice la nivelul întregii comunități.

Bibliografie

1. BROH, B. A. *Linking extracurricular programming to academic achievement: Who benefits and why?* [Electronic version]. Sociology of Education, 2002, January, nr. 75.

2. CRAFT, S. W. *The impact of extracurricular activities on student achievement at the high school level*, The university of Southern Mississippi, The Aquila Digital Community, Spring - 5, 2012.

3. DARLING, N., CALDWELL, L. L., & SMITH, R. *Participation in school-based extracurricular activities and adolescent adjustment* [Electronic version]. Journal of Leisure Research, 2005, nr. 37.

4. DENAULT, A. S., RATELLE, F. C., DUCHESNE, S., GUAY, F. – *Extracurricular activities and career indecision: A look at the mediating role of vocation exploration*, Journal of Vocation Behavior, Volume 110, Part A, February, 2019.

5. ECCLES, J. S., & GOOTMAN, J. A. (Eds.). *Community programs to promote youth development*. Washington, DC: National Academy Press, 2002.

6. ECCLES, J. S., & TEMPLETON, J. *Extracurricular and other after-school activities for youth*. Review of Research in Education, 26, 2002.

7. FARES, F., SAADEDDIN, Z., Aridi H. et al – *Extracurricular activities associated with stress and burnout in preclinical medical students*, Journal of Epidemiology and Global Health, 2016, nr. 6.

8. GUEST, A., & SCHNEIDER, B. *Adolescents' extracurricular participation in context: The mediating effects of schools, communities, and identity* [Electronic version]. Sociology of Education, 2003, Aprilie, nr. 76.

9. GORAȘ-POSTICĂ, V., BEZEDE, R., *Leadership educațional: o provocare pentru dezvoltarea profesională a cadrelor didactice*, C.E. PRO DIDACTICA, Chișinău, 2011.

10. HAN, S., LEE, J, PARK, K. G – *The impact of extracurricular activities participation on youth delinquent behaviors: variables approach*, Journal of Adolescence, Volume 58, July 2017.

11. IONESCU, D., POPESCU, R. - *Activități extrașcolare în ruralul românesc. Dezvoltarea de competențe cheie la copii și tineri*, Fundația Soros. - București: Editura Universitară, 2011.

12. JINGĂU, M., SILVAS, A., *Managementul carierei*, Curs pentru uzul studenţilor, Târgu Mureş, 2009.

13. MARSH, H. W., & KLEITMAN, S. *Extracurricular activities: The good, the bad, and the nonlinear* [Electronic version]. Harvard Educational Review, 2002, nr. 72.

14. SIMON, B. S. *Family involvement in high school: Predictors and effects* [Electronic version]. National Association of Secondary School Principals Bulletin, 2001, October, nr. 85.

15. STĂNCIULESCU, E. *Sociologia educaţiei familiale*, Vol. II. Iaşi: Polirom, 2002.

16. STEPHENS, L. J., & SCHABEN, L. A. *The effect of interscholastic sports participation on academic achievement of middle level school activities* [Electronic version]. National Association of Secondary School Principals Bulletin, 2002, March, nr. 86.

COMPARTIMENTUL

COMUNICARE

CZU [070+659.3](478)
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).13

MASS-MEDIA DIN REPUBLICA MOLDOVA LA 30 DE ANI DE INDEPENDENȚĂ

Victor MORARU
Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *vsm.academy2015@outlook.com*
https://orcid.org/0000-0002-0322-6086

Georgeta STEPANOV
Doctor habilitat în științe ale comunicării, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *garseni@mail.ru*
https://orcid.org/0000-0002-7884-8453

Articolul este consacrat examinării particularităților evoluției mass-mediei din Republica Moldova în ultimii 30 de ani. Urmărirea dinamicii dezvoltării acestui fenomen oferă posibilitatea conturării unui tablou multivalent al mediilor în continuă schimbare, în condițiile transformărilor social-politice și formării noii realități mediatice. Sunt elucidați factorii determinanți care influențează metamorfozele proceselor mediatice în conexiune cu schimbările societale. O atenție aparte este acordată dezvăluirii condițiilor în care s-a desfășurat, în perioda inițială, dar și pe parcursul anilor, schimbarea esențială a sferei mediatice, canalizată pe un făgaș nou, democratic. Este întreprinsă analiza demersului inovativ al mijloacelor de comunicare din Republica Moldova, al funcțiilor mass-mediei în noile circumstanțe, precizate componentele modelului nou de realaționare a instituțiilor mediatice cu puterea și societatea. În opinia autorilor, în prezent, în Republica Moldova se atesta aparenţa unui peisaj mediatic diversificat, considerând sistemul mediatic din Republica Moldova comparabil cu cele ale altor state postsocialiste. Autorii, la fel, concluzionează: în cei treizeci de ani de independență, mass-media din Republica Moldova a parcurs etape de flux și reflux, marcate de schimbări conceptuale și funcționale de principiu, rapide și spectaculoase, care au determinat crearea unor noi contexte de acțiune mediatică și au stimulat apariția unor noi procese și practici operaționale în acest domeniu.

***Cuvinte-cheie**: media, libertatea presei, sistemul mediatic, instituții mediatice, democrație.*

MASS MEDIA IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AT 30 YEARS OF INDEPENDENCE

The article is devoted to examining the peculiarities the mass media evolution in the Republic of Moldova in the last 30 years. Following the dynamics of the development of this phenomenon offers the possibility to outline a multivalent

picture of the ever-changing media, in the conditions of socio-political transformations and the formation of the new media reality. The determining factors that influence the metamorphoses of media processes in connection with societal changes are elucidated. Particular attention is paid to revealing the conditions under which, in the initial period, but also over the years, the essential change of the media sphere took place, channeled on a new, democratic path. The analysis of the innovative approach of the media in the Republic of Moldova, of the functions of the media in the new circumstances is undertaken, specifying the components of the new model of realization of media institutions with power and society. According to the authors, currently, in the Republic of Moldova there is the appearance of a diversified media landscape, considering the media system in the Republic of Moldova comparable to those of other post-socialist states. The authors also conclude, that in the thirty years of independence, the media in the Republic of Moldova went through stages of ebb and flow, marked by conceptual and functional, fast, and spectacular changes in principle, which led to the creation of new contexts of media action and stimulated the emergence of new processes and operational practices in this field.

***Keywords**: media, freedom of the press, media system, media institutions, democracy.*

LES MÉDIAS EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA À 30 ANS D'INDÉPENDANCE

L'article est consacré à l'examen des particularités de l'évolution des médias en République de Moldova au cours des 30 dernières années. Suivre la dynamique du développement de ce phénomène offre la possibilité de dresser un tableau polyvalent d'environnements en constante évolution, dans les conditions de transformations sociopolitiques et de formation de la nouvelle réalité médiatique. Les facteurs déterminants qui influencent les métamorphoses des processus médiatiques en lien avec les changements sociétaux sont élucidés. Une attention particulière est accordée à la révélation des conditions dans lesquelles s'est déroulée la période initiale, mais aussi au cours des années, du changement essentiel d'une sphère médiatique, canalisée sur une nouvelle voie démocratique. L'analyse de l'approche innovante des médias en République de Moldova, des fonctions des médias dans les nouvelles circonstances, a précisé les composantes du nouveau modèle de réalignement des institutions médiatiques avec le pouvoir et la société est entreprise. Selon les auteurs, il existe actuellement en République de Moldova des preuves d'un paysage médiatique diversifié, compte tenu du système médiatique en République de Moldova comparable à celui d'autres États post-socialistes. Les auteurs concluent également: au cours des trente années d'indépendance, les médias de la République de Moldova ont traversé certaines étapes de flux et de reflux, marquées par des changements conceptuels et fonctionnels de principe, rapides et spectaculaires, qui ont conduit à la création de nouveaux contextes d'action médiatique et ont fortement stimulé l'émergence de nouveaux processus et pratiques opérationnelles dans ce domaine.

***Mots-clés:** médias, liberté de la presse, système médiatique, institutions médiatiques, démocratie.*

СМИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА К 30-ЛЕТИЮ НЕЗАВИСИМОСТИ

Данная статья посвящена исследованию особенностей развития СМИ в Республике Молдова за последние 30 лет. Отслеживание динамики развития этого феномена дает возможность очертить многовалентную картину постоянно меняющихся медиа в условиях социально-политических трансформаций и формирования новой медиа-реальности. Выявлены определяющие факторы, влияющие на метаморфозы медиапроцессов в связи с изменениями в обществе. Особое внимание уделяется выявлению условий, в которых в начальный период, как и на протяжении многих лет происходили существенные изменения в медиасфере, направленные на новый, демократический путь. Проведен анализ инновационного подхода СМИ в Республике Молдова, их функций в новых условиях, с указанием компонентов новой модели реализации взаимодействия медиаинститутов с властью и обществом. По мнению авторов, в настоящее время в Республике Молдова появляется диверсифицированный медиа-ландшафт, учитывая, что медиа-система в Республике Молдова сопоставима с системами других постсоциалистических государств. Авторы также делают вывод: за тридцать лет независимости СМИ в Респу-

блике Молдова прошли этапы приливов и отливов, отмеченных принципиальными концептуальными и функциональными изменениями, быстрыми и впечатляющими, что привело к созданию новых контекстов СМИ и стимулировали появление новых процессов и операционных практик в этой области.

Ключевые слова: *СМИ, свобода печати, медийная система, медиа-институты, демократия.*

Introducere

Declarația de independență din 27 august 1991 a modificat cursul istoriei Republicii Moldova, generând schimbări cardinale în toate domeniile vieții și pe toate dimensiunile societale. Transformările majore care au cuprins societatea la sfârșitul anilor optzeci ai secolului trecut au antrenat plenar și mass-media, comportând o nouă configuraţie a universului mediatic, marcată de o expansiune peremptorie şi consecventă, de un efort continuu în vederea diversificării modalităţilor de transmitere a mesajului, de o afirmare vizibilă a noilor factori de incidenţă asupra fluxului informaţional, ca supraabundenţa, rapiditatea difuzării şi mercantilizarea informaţiei.

Statul nou-format a purces la edificarea unei societăți bazate pe principii democratice, pe informație și pe cunoaștere și, în același timp, la educarea unor cetățeni activi, cu o nouă mentalitate și atitudine față de sine și de cei din jurul lor. În aceste procese, un rol important i-a revenit mass-mediei, care s-a manifestat ca un agent esențial al schimbării. Or, mijloacele de comunicare în masă nu doar au reprodus realitatea, prin simpla reflectare a evenimentelor și proceselor de atunci, ci au contribuit, de rând cu alte instituții, la formarea acelei realități. Prin comentariile și interpretările pe care le-a pus în circuitul informațional, media și-a adjudecat hotărât, și în baza unor principii noi, asimilate, un rol esențial în modelarea opiniei publice, schimbarea stării de spirit din societate și reorientarea cursului acțiunii sociale, valorificarea oportunităților de stimulare a dialogului social [1].

Un alt element care a marcat profund şi elocvent dezvoltarea sferei mediatice, modificându-i substanţial reperele activității şi imprimându-i caracteristici specifice, a fost relația de tip nou, stabilită între media și politică. De fapt, relaţia destul de strânsă între politică şi media s-a manifestat cu o intensitate diferită pe parcursul timpului, în funcţie de caracterul regimului politic, de condiţiile istorice concrete. În perioada sovietică, mijloacele de comunicare în masă au fost marcate de spiritul unei pronunțate angajări ideologice și propagandistice. În noile circumstanțe, demararea procesului de democratizare a vieții social-politice, economice, spirituale a comportat modificări esențiale ale relației dintre media și politică, intensificând politizarea conținuturilor mediatice, amplificând proporțiile fluxurilor comunicaționale și numărul actorilor antrenați în ele.

Avatarurile noului făgaș de dezvoltare a mass-mediei

În consecință, schimbările din Republica Moldova de la începutul anilor ’90 ai secolului trecut au fost determinate, în mare parte, și de activitatea mass-mediei, care, la acel moment, devenisеră o adevărată arenă de analize şi dezbateri publice. Mass-media era percepută drept catalizator al pluralismului de opinie şi promotor al standardelor democratice, fapt confirmat de rezultatele primelor sondaje sociologice din Republica Moldova, inclusiv de cel din 1995, realizat pe un eșantion de 1500 de persoane, în raioanele Hânceşti, Camenca şi Drochia. La întrebarea „Cine/ce a contribuit la apariția pluralismului de opinie în Republica Moldova?”, 73% din respondenţi au indicat că acest fenomen se datorează intelectualităţii, în special scriitorilor şi organului lor de presă – *Literatura şi arta*, 19% au răspuns că acesta a rezultat din reformele inițiate de Mihail Gorbaciov, 5% – datorită influenţei evenimentelor din Țările Baltice şi din

România (3% dintre cei chestionați nu au oferit un răspuns).

Printre ziarele care au folosit la maximum potențialul lor în vederea schimbării mentalității vechi și substituirii standardelor de gândire și principiilor acțiunii sociale de natură totalitaristă, specifice regimului sovietic, cu altele noi, de natură democratică, au fost ziarele: *Literatura şi arta*, *Ţara*, *Glasul naţiunii*, *Făclia*, *Tinerimea Moldovei* etc. Semnificative în acest context sunt și ciclurile de emisiuni din audiovizualul național în cadrul cărora jurnaliștii au început să prezinte sau chiar să confrunte diferite opinii privind realitatea înconjurătoare: *Faţă în faţă cu realitatea*, *Telespectatorul abordează problema*, *Popasuri în provincie*, *Dialog cu telespectatorii*, *Ecoampriza*, *Business-club* etc. Anume aceste publicații periodice și emisiuni televizate și radiofonice au pus bazele libertății de exprimare, contribuind la democratizarea nu doar a sistemului contemporan al mass-mediei, ci și a întregii societăți din Republica Moldova.

În acele condiții s-a reliefat tendința instituțiilor mass-mediei de a fi cât mai aproape de publicul său. De rând cu scrisorile la redacție și liniile fierbinți de telefon care deveniseră, între timp, practici obișnuite în activitatea mass-mediei moldovenești, gestionarii presei au început să aplice chestionarele sociologice. Rezultatele acestora erau publicate în ziarul *Programele Radio și TV (Teleradio-Moldova)* și aveau menirea să identifice, care sunt, în opinia auditoriului, cele mai preferate emisiuni, rubrici, cei mai buni moderatori, redactori-prezentatori etc.

Mass-media acelui moment a exprimat nevoia de eliberare, de solidarizare, a devenit un instrument combativ împotriva vechii mentalităţi şi o tribună de răspândire şi de implementare a noilor standarde democratice. În ansamblu, ea s-a dovedit a fi foarte convingătoare și extrem de influentă, dovadă a acestui fapt fiind tirajele publicațiilor periodice, care au crescut în acea perioadă de la zeci la sute de mii de exemplare și mai mult: *Literatura şi Arta* înregistra un tiraj mediu de 170.000 de exemplare, *Moldova Socialistă* – de 250.000 de exemplare [2, p. 12], etc.

Avalanșa schimbărilor, rezultate din obținerea independenței Republicii Moldova, a cuprins toate sistemele țării, inclusiv sistemul mass-mediei, care a comportat semnificative metamorfoze conceptuale și funcționale. Acestea au reușit să contureze contextul adecvat şi să creeze circumstanțele favorabile pentru afirmarea doctrinei liberale a presei şi, în paralel, celei a serviciului public, fapt care i-a permis mass-mediei să se debaraseze (deşi nu în întregime) de însemnele totalitariste. Substituirea modelului totalitarist al mass-mediei moldovenești cu cel liberal/ al serviciului public a reliefat noi abordări ale locului și rolului jurnalismului ca activitate socială și a proiectat noi viziuni asupra scopului, obiectivelor și funcțiilor mass-mediei în societate. Conform acestora, esența jurnalismului rezidă în asigurarea liberului schimb de informaţii, pentru a satisface necesităţile și aşteptările publicului, scopul suprem fiind de a informa corect şi și într-un mod neutru auditoriul şi de a monitoriza acţiunile guvernanţilor şi funcționarilor publici. Anume datorită promovării acestor principii, mass-media a reușit să se alinieze la aspirația de a fi o „a patra putere" în stat.

Obiectivul general al mass-mediei din Republica Moldova, conform noii viziuni, a devenit promovarea adevărului și asigurarea pluralismului de opinii în vederea construirii democrației active. Acesta a generalizat un șir de misiuni sociale noi ale jurnalismului, printre care: promovarea valorilor democratice, crearea legăturilor sociale, medierea realității, construirea și asigurarea dialogului social etc. Ca urmare, s-au modificat și funcţiile comunicaționale ale mass-mediei, fiind orientate să răspundă, întâi de toate, la nevoi societale. Astfel, mass-media moldovenească și-a adjudecat cele cinci funcţii de bază (*de informare, de interpretare, de socializare, de culturalizare,*

de divertisment), definite, de Comisia internaţională de studiere a problemelor comunicării UNESCO, ca prioritare într-o societate democratică. În accepția UNESCO, exprimată într-unul din documentele sale programatice, ideea media drept platformă pentru dezbateri democratice reunește o mare varietate de funcții, având drept sarcină de a reprezenta: un canal de informare și educație care să permită cetățenilor să comunice unii cu alții; un instrument de diseminare a ideilor și informațiilor; un element care remediază asimetria firească a informațiilor, contribuie la soluționarea pașnică a conflictelor pe cale democratică; un mijloc prin care societatea poate să se cunoască și să dezvolte un sens al comunității, contribuind la înțelegerea valorilor, obiceiurilor și tradițiilor; un vehicul al expresiei culturale și al coeziunii culturale în interiorul și între națiuni; un „câine de pază", veghind asupra promovării transparenței vieții publice, stimulând vigilența socială în raport cu cei care exercită puterea, denunțând corupția și vulnerabilitățile administrației publice [3].

Demersul inovativ al mijloacelor de comunicare din Republica Moldova s-a circumscris evoluţiei generale a conştiinţei sociale în perioada de tranziţie, demonstrând un efort real de potenţare a ei. Logica dezvoltării evenimentelor a imprimat însă mass-mediei, mai ales în faza iniţială a procesului democratizării, anumite trăsături specifice, în fond, explicabile şi proprii, de altfel, şi altor ţări ale arealului.

Se poate de constatat că principalele ingrediente ale contextului care s-a conturat la începutul anilor nouăzeci în spaţiul ex-comunist, determinând hotărât direcţia mişcării sociale, au rezidat în: a) falimentul sistemului monopartidist, b) eşecul economiei de comandă, c) zdruncinarea, iar apoi și prăbușirea regimului socialist, e) schimbarea viziunilor politice ale populaţiei, f) modificarea sferei politice, g) noua prestanţă a mass-mediei. Tocmai pentru această, practic, nouă societate, s-a confirmat drept valabilă observaţia lui Jurghen Habermas: „Viaţa instituţiilor politice nu derivă din forţă, ci din recunoaştere... Puterea legitimă apare doar printre acei ce-şi fac convingeri comune prin intermediul unei comunicări libere şi spontane". Afirmarea noilor realităţi social-economice, precum şi a noilor atitudini politice a demonstrat foarte clar că democratizarea societăţii trece în mod inerent prin democratizarea şi pluralismul comunicării, mass-media având aici un rol cu adevărat crucial. În plus, noile forţe politice care şi-au anunţat intrarea pe arenă aveau nevoie de mediatizarea propriilor eforturi, de asistenţa mass-mediei în elaborarea strategiilor de poziţionare pentru activarea reţelelor de relaţii cu lumea nouă, sătulă de vechi şi curioasă de nou. Iată de ce mass-media au devenit pentru aceste forţe o miză strategică, capabilă să integreze şi să influenţeze ansamblul vieţii sociale [4, pp. 382-383].

Modelul de relaţionare a presei cu puterea şi cu societatea, care s-a format în Republica Moldova odată cu obținerea independenței, a cumulat elemente specifice mai multor modele fundamentale ale presei, cele mai semnificative aparținând modelului autoritarist, libertarian și cel al serviciului public. Împreună cu alte noi fenomene mediatice, acest model de relaţionare a presei cu puterea şi cu societatea a constituit fundamentul pe care s-a axat evoluția ulterioară a sistemului mass-mediei moldovenești, determinând specificitatea lui în contextul mediatic contemporan. Printre evenimentele, care au influențat procesul de formare a profilului identitar al jurnalismului contemporan din Republica Moldova după '90 încoace se numără:

- obținerea libertății de exprimare și de acțiune mediatică;
- extinderea diapazonului tematic al producției media și a formelor de expresie a materialelor jurnalistice;
- reconceptualizarea producției media și schimbarea politicilor editoriale în vederea satisfacerii necesităților informaționale ale publicului-țintă;

- modificarea principiilor de funcționare a instituțiilor media și transformarea acestora în agenți economici;

- diversificarea tipologiei produselor media și apariția noilor categorii de presă, cum ar fi: cea particulară, cea de divertisment, cea specializată, pentru diferite categorii sociale și de vârstă etc.;

- elaborarea cadrului legislativ al mass-mediei;

- constituirea mecanismelor de autoreglementare a activității jurnaliștilor;

- liberalizarea procesului de instruire profesională a cadrelor pentru domeniul mediatic-comunicaționale;

- formarea sectorului asociativ al mass-mediei;

- digitalizarea media și apariția jurnalismului online;

- convergența proceselor jurnalistice etc.

Printre factorii, așadar, ce au determinat rolul deosebit al mass-mediei în noile circumstanţe sociale, de astă dată dominate de o puternică aspiraţie spre alte orizonturi decât cele impuse de vechiul regimar, poate fi evidențiat, în primul rând, principiul libertăţii de expresie, o condiţie *sine qua non* a oricărei societăţi democratice, implementarea căreia a fost favorizată de transformările social-politice de anvergură. Setea de cunoaştere, de comunicare manifestată de auditoriu a fost, astfel, un mobil important care a determinat traiectoria evoluţiei ulterioare a mass-mediei. La începutul anilor nouăzeci în republică s-a înregistrat o adevărată „febră a consumului mediatic”. Apar o serie întreagă de publicaţii ale partidelor şi mişcărilor politice, grăbite să transmită maselor propriul mesaj, organe ale fundaţiilor culturale, ale organizaţiilor religioase, ale asociaţiilor de minorităţi naţionale, ziare şi reviste destinate cercurilor de afaceri. Schimbările în sfera informaţională sunt radicale şi vertiginoase. Se produce ieşirea definitivă a presei de sub tutela Partidului Comunist, are loc, treptat, deetatizarea instituțiilor mediatice. Devine vizibilă reprofilarea multor publicaţii, reînregistrarea lor conform legislaţiei noi, cu schimbarea fondatorilor, denumirilor, formatului, periodicităţii. Spectrul informaţional devine mult mai variat şi marcat de spirit concurenţial [5, 6, 7].

Desigur, această efervescenţă se datora, înainte de toate, atmosferei social-politice febrile a unei societăţi în care mass-media s-a plasat în epicentrul evenimentelor. Toate acestea au reuşit nu numai să recupereze întrucâtva malnutriţia informativă a societăţii, să dezvăluie punctele vulnerabile ale regimului care îşi acaparase doar pentru sine statutul de deţinător al adevărului, dar şi au constituit începuturile unei comunicări politice pe orizontală, spre deosebire de cea oficială, care recunoştea doar un singur mod de comunicare cu opinia publică – pe verticală, rezervându-i, în plus, cu precădere, o singură direcţie – din vârful piramidei spre elementele aflate la poalele ei.

Mass-media constituie o resursă importantă de legitimare şi influenţă politică. De notat că, în Republica Moldova, formațiunile politice tindeau de la început să dispună de ziare proprii, acestea la rândul lor, practic fără excepţie, manifestând ambiţii de a se prezenta drept ziare naţionale. Nu lipsea, însă, nici fenomenul invers, destul de vizibil: încercarea de a transforma presa naţională în „ziare de partid”, fenomenul ilustrând tranșant emergența partizanatului politic – disimulat ori nedisimulat - promovat de mass-media ce se declarau, pentru mărirea credibilităţii, drept independente. Dacă angajarea politică a unei publicaţii de partid poate fi justificată, tendinţa de afiliere politică, uşor deductibilă, a unei publicaţii cu pretenţii de a avea un statut de imparţialitate nu are nimic comun cu noţiunea de jurnalism corect. „Logica partidelor” strâmtorează, însă, aşa-numita „logică a mass-media”. Competiţia partidelor stimulează acapararea mass-mediei: efectul lor amplificator nu este, nicidecum, de neglijat. Configuraţia istorică face din majoritatea periodicelor actori politici, aducând mass-media în ansamblu, aşa cum recunosc

observatorii, în capcana ultrapolitizării. S-a impus astfel modelul unui jurnalism politic-interpretativ, de multe ori agresiv şi impulsiv, iar viziunile pluraliste realizate în cheia juxtapunerii sunt substituite prin pluralism de confruntare. Ca rezultat, a crescut pericolul alunecării spre reducerea complexităţii conflictelor politice, spre declarativism subiectiv, impunere a propriei poziţii drept adevăr în ultimă instanţă, în definitiv, spre superficialitate. Iar jurnalismul superficial, conjugat cu angajamentul politic, devine şi mai superficial şi, practic, manipulativ. Oricât de paradoxal ar părea, dar în consecinţă, în loc de exercitare a acţiunii de generare a consensului, media demonstrează că poate să contribuie la consolidarea tendinţei clasei politice spre autonomie sau, si mai grav, spre oligarhizare.

Respectiv, statutul pe care şi-l asumă, în ultimii ani, mass-media, generează anumite pericole şi probleme. Extraordinar de dificile se dovediesc a fi aici, ca şi pretutindeni, raporturile dintre avansarea proceselor democratice şi implementarea principiilor economiei de piaţă, căci o premisă cardinală, care reprezintă totodată o condiţie inerentă a evoluţiei democratice, este constituirea unui sistem economic adecvat, conjunctura economică nefastă influenţând procesele de dezvoltare. Nu sunt de neglijat nici astfel de factori, cum ar fi lipsa generală de experienţă a participării politice propriu-zise, insuficienta cultură politică a populaţiei. Or, una din condiţiile esenţiale ale eficienţei democraţiei este un schimb viguros de idei şi opinii.

Există, însă, şi factori intrinseci care au contribuit, la moment, la receptarea mass-media de o bună parte a audienţei drept o oglindă echivocă. Iureşul evenimentelor social-politice a determinat o hipertrofiere a elementului „opinie” în detrimentul acoperirii mediatice propriu-zis informaţionale, fapt evident atât în plan cantitativ (prin spaţiul ce-i revine în paginile presei), dar, mai ales, calitativ (când din mulţimea de intervenţii jurnalistice transpar atitudinile făţişe ale autorilor). Prin promovarea unei informaţii incomplete, prin inconsistenţa analitică a intervenţiilor, prin atenţia exagerată acordată pseudoevenimentului, dimensiunii spectaculare a faptelor, prestigiul mass-media şi credibilitatea lor, care constituie bazele unei comunicări eficiente, a fost afectat. Construcţia noului câmp informaţional s-a desfăşurat, deci, în condiţii complicate, confruntându-se cu o mulţime de obstacole. Contează, în această ordine de idei, insuficienta experienţă managerială, dificultăţile implementării tehnologiilor noi, problemele ce ţin de reţele de difuzare a presei, politica fiscală drastică, vulnerabilităţile înregistrate în devenirea pieţei publicitare – simpla nominalizare a câtorva din aceste bariere – demonstrează, în fond, că depăşirea acestora necesită un efort constant şi totodată, sincronizat la dezvoltarea economiei naţionale. Presa dependentă financiar nu poate fi cu adevărat liberă. Coordonatele politico-mediatice oscilează între fapte şi probleme mereu noi, dar interpretarea lor sintetizată se produce foarte anevoios.

Cu alte cuvinte, raportată la alte experienţe, evoluţia sferei social-politice din Republica Moldova a cunoscut tendinţe, manifestate expres prin prezenţa în viaţa politică a unei integrări specifice a acţiunii politice şi a celei comunicaţionale care s-a manifestat cu exploatarea elementului spectaculos şi a influenţat dramatic dinamica dezvoltării social-politice.

În acest context, mediei, dar şi guvernanţilor le revine o sarcină dificilă şi ingrată de a-i comunuica populaţiei că democraţia nu oferă încă o ameliorare economică imediată; că fără o dezvoltare a economiei nu se va putea ajunge la o mai mare echitate socială, cu toată îmbunătăţirea situaţiei pe care o comportă; că, în fine, succesul unei societăţi nu este un rezultat al acţiunilor statului şi nici al celui mai bun dintre guverne, dar a efortului unit al întregii societăţi.

Actualul proces politico-mediatic din Republica Moldova este caracterizat de evoluţia mass-mediei

de la politizarea mesajului, caracteristică pentru perioada inițială a marilor transformări, la mediatizarea politicii, înţeleasă nu numai ca o simplă reflectare a realităţii politice, dar şi ca un ansamblu de acţiuni specifice, promovate de mass-media şi realizate întru construcţia spaţiului simbolic al politicii, mai mult, influențarea lui intensă și directă.

Pe de o parte, mass-media creează un nou şi adevărat spaţiu public. Pe de altă parte, ea poate crea, în acelaşi timp, un spaţiu public fals care, chiar şi în cazul manifestării bine intenționate, se poate depărta de realitate. În definitiv, deficiențele care afectează funcționalitatea mass-mediei provin din deficiențele mediului politic, exprimate, așa cum s-a observat, prin complicitate în camuflarea informaţiei, intervenţia în viaţa privată şi discreditarea transparenţei, opacitatea publică a instituţiilor, spiritul corporativist, simplismul în tratarea realităţii, servilismul în faţa elitelor politice şi insensibilitatea la problemele cetăţeanului. În această ordine de idei, apare pertinentă observația experților că „reforma eficientă a domeniului mediatic rămâne a fi un efort evaziv, în mare parte din cauza factorului politic adânc înrădăcinat” [8, p. 1].

Din moment ce în Republica Moldova, ca și în alte țări ale fostului bloc socialist, în care s-a afirmat denunțarea modelului propagandist (centrat pe atotputernicia emițătorului, pe instrumentalizarea fățișă a mass-mediei) în favoarea unui model cognitiv, bazat pe capacitatea de utilizare a mesajelor şi satisfacţiilor unui receptor devenit consumator de produse politico-mediatice, selecţionate într-un mod activ, mass-media a avut șansa de a realiza cu adevărat misiunea de mediere în cadrul sferei publice, devenind un suport al schimbării, o supapă a eliberării energiei latente a maselor. De menționat faptul că în Republica Moldova acest proces s-a produs treptat, fiind sincronizat cu desfăşurarea reformelor inovatoare, secundând apariţia şi consolidarea vectorului de mişcare spre democratizarea societăţii.

Dacă raportăm transformările survenite în tabloul mediatic configurat la caracteristicile unei „democraţii centrate în mass-media”, aşa cum apar ele în conformitate cu exigenţele determinate de experţi: a) modernizarea mijloacelor de comunicare care transformă în mod radical formele comunicării sociale şi politice; b) modernizarea formelor de concepere a politicii şi a exercitării guvernării; c) dinamica nouă a relaţiilor stabilite între politicieni, pe de o parte, şi profesioniştii mass-media, pe de altă parte, axate pe concurenţă şi competiţie pentru controlul conţinutului politic al canalelor mediatice, cu toate semnele ce indică o oarecare apropriere a acestor trăsături şi de către sistemul mediatic din Moldova, devine, totuşi, evident că nu putem vorbi în această perioadă despre „Republica Moldova – societate „mediatică” ca despre un fapt împlinit.

În prezent, în Republica Moldova se atesta aparenţa unui peisaj mediatic diversificat. Datele statistice pentru anul 2020 indicau apariția a 195 de reviste și 113 ziare [9, p. 55], în 2018 aici emiteau 55 de posturi de radio și 62 de televiziune, existau 181 de portaluri internet, 72,8% din populație aveau acces la internet. Este adevărat ca este o sferă cu o flexibilitate deosebită – în fiecare zi apar și dispar publicații, canale mediatice. Dar tendințele, totuși, se păstrează și avem temeiul pentru a considera sistemul mediatic din Republica Moldova comparabil cu cele ale altor state postsocialiste.

Totuși, reprezentările mass-media autohtone au niște caracteristici controversate. Chiar dacă sondajele sociologice atestă o anumită perpetuare a percepției favorabile manifestate de populație în instituțiile mediatice și produsul lor (rezultatele sondajului efectuat sub egida Institutului de Politici Publice – Barometru de opinie publică din iunie 2021 reflectă o cotă destul de înaltă a încrederii în mass-media (presă, radio, TV) – 45 % [10, p 20], situația reală reală nu poate fi interpretată drept una fastă, în condițiile în care indicele libertății presei, realizat în anul 2021 de organizația internațională „Reporters

sans frontières" este unul nu întru totul pozitiv – 89 din 180 de țări [11], „alături de Macedonia de Nord (90) și Regatul Lesotho din sudul Africii" (89) [12]. În anii din urmă acesta a oscilat între 74, apoi - 78 (2004), 81 (2005), 85 (2006), 75 (2010), [13, p. 243], 91 (2020).

Concluzii

Așadar, în cei treizeci de ani de independență, mass-media din Republica Moldova a parcurs etape de flux și reflux, marcate de schimbări conceptuale și funcționale de principiu, rapide și spectaculoase, care au determinat crearea unor noi contexte de acțiune mediatică și au stimulat apariția unor noi procese și practici operaționale în acest domeniu. Acestea au catalizat implementarea unor noi forme de gestiune a producției media, asigurând, astfel, ajustarea activității jurnalismului moldovenesc la standardele mediatice europene și compatibilizarea lui conceptuală cu mass-media din societățile democratice. Dinamica dezvoltării mass-media în Republica Moldova demonstrează că şi aici, ca şi în alte părţi, este valabilă concluzia: mijloacele de comunicare nu numai exercită rolul de mijloc prin intermediul căruia este prezentată realitatea social-politica; ele însele constituie un factor politic transcendental. Iar carenţele semnalate vizând procesele comunicaţionale în general sunt cu atât mai evidente într-o perioadă de instabilitate, având un impact pronunţat asupra societăţii în tranziţie. În timp, schimbările în cauză proiectează specificitatea jurnalismului moldovenesc și definitivează identitatea proprie a acestuia în contextul jurnalismului democratic contemporan.

Bibliografie

1. MORARU, V., STEPANOV, G., MANOLESCU, M. Dialogul social: implicații mediatice. – Chișinău: CEP USM, 2021.

2. GORINCIOI, Gh. Sistemul mass media în Republica Moldova. - Chişinău: Universitatea de Stat din Moldova, 1997.

3. Indicateurs de développement des médias:cadre pour l'évaluation du développement des medias (Approuvé par le Conseil intergouvernemental du Programme international pour le développement de la communication (PIDC) à sa 26ème session (26-28 mars 2008). – Paris: UNESCO, 2008.

4. MORARU, V. Mass-media și procesul politic. In: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. – Chişinău: AŞM, 2015.

5. MARIN, C. Mass-media și activitatea editorială. În: Republica Moldova: Enciclopedie. – Chișinău: AȘM, 2016.

6. NEGURĂ, P., SPRÎNCEANĂ, V., ERNU, V. (coord.). Republica Moldova la 25 de ani: O încercare de bilanţ. – Chişinău: Cartier, 2016

7. ARIEL DEL VAL, Fernando, MORARU, Victor, ROCA, José Manuel. Política y comunicación: conciencia cívica, espacio público y nacionalismo. – Madrid: Los Libros de la Catarata, 1999.

8. ZGHIBARȚA, L. Puterea a patra în devenire reglementarea și reforma mass-media în Republica Moldova Media Forward, Nr. 11, p. 1.

9. Moldova în cifre. Breviar statistic. Chișinău: Biroul Național de Statictică, 2021.

10. Barometrul de Opinie Publică – Iunie 2021. – Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2021.

11. Classement mondial de la liberté de la presse 2021 / Reporters sans frontieres. [Resursă electronică]: https://rsf.org/fr/donnees-classement (Accesat 07.07.2021).

12. Indicele Libertății Presei 2021 / Media Azi. 21 aprilie 2021. [Resursă electronică]: http://media-azi.md/ro/stiri/media-azi-%C3%AEnc%C4%83-un-de-provoc%C4%83ri-pentru-presa-din-republica-moldova?fbclid=IwAR1cYXeJ8vgxifrlHvmBLvjmRU97b8QyZ3mxJm7YNmLmY6xfhyeulXOQgSs (Accesat: 07.07.2021)

13. MORARU, V. Factorul libertății presei pentru avansarea dialogului democratic. În: Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate [conf. șt. intern., Chișinău, 20-21 febr. 2015]. – Chișinău, 2015.

TELEVIZIUNEA CA MOD DE EXISTENȚĂ
Reflecții pe marginea cărții „Jurnalismul de televiziune" de Dumitru Țurcanu

(*Chișinău: CEP USM 2020. - 218 p. - ISBN 978-9975-149-90-7*)

Victor MORARU
Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei

TELEVISION AS A WAY OF LIFE
Reflections on the book „Television Journalism", by Dumitru Ţurcanu

LA TÉLÉVISION COMME MODE DE VIE
Réflexions sur le livre „Journalisme de télévision", de l'auteur Dumitru Ţurcanu

ТЕЛЕВИДЕНИЕ КАК ОБРАЗ ЖИЗНИ
Размышления о книге Думитру Цуркану «Телевизионная журналистика»

Există lucrări care concentrează experiența acumulată de-a lungul vieții de un profesionist de marcă superioară. Este și cazul cărții pe care o prezentăm, remarcând în orice pagină a acesteia o raportare discretă la observațiile și constatările provenite din practica îndelungată de activitate profesională a autorului. Dumitru Țurcanu, conferențiar universitar, doctor în științe, cadru didactic la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova, este, fără a exagera câtuși de puțin, un Om plenar al Televiziunii, un reputat teleast, care a adus o contribuție semnificativă la edificarea sectorului mediatic televizual din republică. Debutul în activitatea jurnalistică a lui D. Țurcanu s-a produs la începutul anilor șaptezeci ai secolului trecut, parcurgând apoi un traseu profesional impunător: de la reporter la autor și prezentator de programe televizate, autor și scenarist de filme documentare, Director General al TV Moldova, Director General al Telecompaniei „NIT".

Tocmai această bogata experiență profesională a permis elaborarea unei lucrări marcate de o îngemănare a teoriei și practicii, care conferă o reală valoare cărții în cauză. De notat, că autorul dispune de o pregătire teoretică solidă, fiind doctor în științe politice, cu o teză, „Interesele politice și mass-media", care s-a remarcat ca o lucrare substanțială și inovativă, și cu scrieri de referință, consacrate fenomenului mediatic contemporan, alături de colegii săi Mihail Guzun, Georgeta Stepanov, Mihai Lescu, Mariana Tacu, Victoria Bulicanu, Andrei Dumbrăveanu, Boris Parfentiev, Laura Tugarev, Mariana Toacă ş. a.

Televiziunea, căreia este consacrat în cazul dat efortul investigational al lui Dumitru Țurcanu, este un fenomen polivalent și de-a dreptul copleșitor. Fără a intra în prea multe detalii, vom nota, totuși, că pe parcursul mai multor decenii, lucru absolut evident, televiziunea și-a adjudecat incontestabil rolul unui instrument major al civilizației contem-

porane, prioritar și de prim rang în contextul comunicării sociale, oferind cetățenilor oportunitățile unui forum pentru informare și dezbatere a problemelor relevante ale națiunilor, statelor, culturii și vieții civice, activității curente, favorizând conștientizarea colectivă și discuțiile publice. Centralitatea sa în cultura contemporană a influențat, în ultimii șaizeci de ani, viața cotidiană, valorile, ideologiile, instituțiile, structura socială și cultura. De la etapa abundenței, televiziunea clasică trece acum la o altă etapă, cea marcată de explozia și ascensiunea unor noi, descentralizate, media digitale, încercând să se integreze în această panoramă mediatică reînnoită, astfel încât i-a suscitat o interogație emfatică și provocatoare notoriului veteran al cercetărilor media, Elihu Katz: „Is television really dying?" (Este televiziunea cu adevărat pe moarte?..) [1, p. 6]. Firește, că nu. Avalanșa ecorilor la această aserțiune-supoziție n-a întârziat să apară [2], sugerând, în baza studiilor pertinente, noi, inedite perspective pentru televiziunea epocii digitale. Dovadă sunt și opiniile, formulate de cele mai notorii nume în domeniu: este de ajuns să-i amintim aici pe Umberto Eco, Marshall McLuhan – autori la care face referință și Dumitru Țurcanu în paginile cărții sale, postulatele emise constituind reperele demersului său.

Convins că „televiziunea are viitor!", autorul lucrării „Jurnalism de televiziune" întreprinde o radiografie a fenomenului, încercând să-și spună propriul cuvânt în aprecierea audiovizualului contemporan, hotărât să se alinieze la actualele căutări, „orientate spre pătrunderea acestei arte complexe, surprinderea dinamismului evoluției audiovizualului în continuă schimbare, dezvăluirea unor aspecte inedite şi descoperirea potenţialului discursului comunicării audiovizuale" [3, p. 154]. Din paginile cărții transpare tendința autorului de a examina, echidistant și impartial, realizările în domeniu, de a observa atent mecanismele receptării mesajului televisual, de a sugera posibilele căi de potențare a acestui mesaj.

Cititorul este îndemnat, chiar din primele pagini ale cărții, la reflecții asupra destinului neunivoc al televiziunii: „Televiziunea se schimbă în fața ochilor noștri (la direct și la figurat). Priviți la emisiunile pentru copii, pe care le-am avut la diferite generații. Cum (și de ce?) se schimbă mesajul lor, practic, pe an ce trece ? Ce ne spun știrile de la televiziunile de astăzi? Care sunt temele pentru dezbateri propuse de producătorii tv ? Ce simțim noi astăzi în fața ecranului? Sunt niște întrebări, firește, pentru meditații, dar actuale azi ca și peste mulți-mulți ani înainte. Televiziunea, ca și orice alt canal media evoluționează în timp, se schimbă prin formă și conținut, debarasându-se cu hotărâre de tot ce i se pare vechi, perimat și absorbind cu o înverșunare și mai mare ceea ce consideră nou, atractiv. Dezvoltarea noilor tehnologii comunicaționale stimulează acest proces…" [4, p. 22].

Firește, în drumul ascendent al televiziunii apar multe hopuri, bariere, disimulate și nedisimulate, și este important a le observa, a le depăși. Căci, cu adevărat, după cum notează experții, „imaginile constituie un mijloc de comunicare foarte puternic și datorită legăturii intrinsece a structurii lor fizice cu mesajele verbale. Ne-am obișnuit să considerăm imaginea realității drept o fidelă transmisiune a obiectului sau faptului, având, deci, o valență relevantă pentru cunoașterea realității, ca și, de altfel, toate mesajele senzoriale, și ajunge să fie o mărturie a ceea ce este adevărat și devine acceptată în mod mecanic" [5, p. 8]. Și tocmai aici intervine pericolul utilizării televiziunii în scopuri oculte sau intenționate de dezinformare. „Arta minciunii?" [6, p. 11] – se întreba tranșant în această ordine de idei regizorul italian Paolo Benvenuti, referindu-se la televiziune. Sensibilitatea subiectului trezește îngrijorări și cercetătorului francez Patrick Charaudeau: „Ne manipulează mass- media?" [7, p. 212],

atunci când abordează condiția actualului telespectator, considerat ca aparținând în prezent speciei „Homo videns" [8] sau, în formula post-modernistă a scriitorului rus Victor Pelevin, „Homo Zapiens" [9] (expresie derivată din sintagma „zapping"). În astfel de accepții de-a dreptul apocaliptice, faptul existenței „puterii ascunse a televiziunii" [10], căci dispune de capacitatea de a falsifica realitatea, de „a ascunde arătând" („cacher en montrant") [11, p. 17], sugerează necesitatea căutării mijloacelor de contracarare a abuzului. Pentru că, așa cum a indicat notoriul sociolog francez, Pierre Bourdieu, autorul lucrării devenite clasice, „Sur la television", „televiziunea, care se pretinde a fi un instrument de înregistrare şi de redare a realităţii, se transformă într-un instrument de creare a ei (într-o „forță de banalizare"). Evoluăm tot mai mult spre un univers în care lumea socială este descrisă-prescrisă de televiziune" [12, p. 21] .

De remarcat că până şi promotorul "societăţii deschise" Karl Popper, într-una din ultimele sale lucrări, avansează ideea necesităţii limitării puterii mass-mediei (cu referire la televiziune): „Nu poate să supravieţuiască o democraţie fără ca puterea televiziunii să fie absolut transparentă", adică supusă unor limite ca şi toate celelalte puteri nelegitime ca armele, drogurile, abuzurile, privilegiile. „Spun acest lucru, - notează Popper, - pentru că nici inamicii democraţiei nu conştientizează încă urmările puterii televiziunii. Când îşi vor da seama de ceea ce pot face cu ajutorul ei, o vor utiliza în toate formele, inclusiv în cele mai periculoase situaţii. Şi atunci va fi târziu" [13].

Astfel de vulnerabilități ale televiziunii contemporane sunt disecate cu atenție în paginile cărții, axate în mod evident pe căutarea căilor de optimizare a condițiilor de concepere, producere, difuzare și receptare a mesajului televizual.

Actualii cercetători ai audiovizualului evidențiază, de obicei, trei elemente care determină circumstanțele creației televizuale: acela al producției, cu condițiile sale specifice, produsul mediatic, în multiplele lui manifestări, elementul receptării, condiționat de certe constrângeri și de optica interpretării. Între acești parametri se desfăşoară și abordarea artei televizuale, întreprinsă de Dumitru Țurcanu, fiecare din componentele respective obținând o explicitare complexă.

În vizorul autorului se află funcțiile sociale și, în ansamblu, funcționalitatea televiziunii în contextul transformărilor societale. În primul capitol al lucrării, după elucidarea detaliată a premiselor de apariție a televiziunii şi a factorilor respectivi, sunt discutate specificul comunicării televizuale, particularitățile și structura mesajului televizual. O atenție aparte este consacrată conceptului imaginii și relațiilor imaginii cu sunetul și cuvântul în cadrul realizării și receptării produsului mediatic televizual, fapt, care-i oferă posibilitate autorului să evidențieze specificul televiziunii în spațiul extins al mass-mediei [14, pp. 31-32]. În deplin consens cu alți cercetători, pentru care televiziunea este „imagine și cuvânt, cuvânt și imagine" [15, p. 90], exegetul accentuează faptul că imaginea și cuvântul se află într-o relație intensă de reciprocitate în construirea semnificațiilor, fără a insista asupra primatului cuvântului sau imaginii. Abordarea problemei sub aspect comparativ (presa scrisă – tv) contribuie la clarificarea caracteristicilor esențiale ale televiziunii actuale.

În capitolele următoare, dominat vizibil de dorința de a explica mecanismele complexe după care funcţionează televiziunea şi pe care le exploatează pentru a configura (sau, uneori, chiar contrafac) realitatea, autorul întreprinde examinarea practicilor jurnalistice în aplicare la realizarea genurilor tradiționale ale mass-mediei, pentru care televiziunea are o vădită preferință: știrea, interviul, reportajul, precum și jurnalul televizat, evidențiind criteriile calității programelor televizate, modalitățile

operaționale de succes și pertinența lor în cadrul ansamblului televizual general.

Știrea, văzută, în accepția autorului, ca „o relatare scurtă audiovizuală ce cumulează informații, considerate esențiale de către jurnaliști, și interesează un număr cât mai mare de public, selectate conform unor criterii determinate și difuzate în formatul consacrat al unui gen publicistic” [16, p. 43], este analizată într-un mod minuțios, lucrarea făcând referință atât la elementele tradiționale de bază ale acestei „specii jurnalistice primare” [17, p. 13], cât și la unele detalii subtile de ordin creator.

Orice eveniment poate deveni știre? [18, p. 45], se întreabă judicios autorul, punctând cu consistența necesară condițiile de împlinire și construind o originală „scară valorică” a știrii. În același mod sistematic apar reflecțiile și concluziile, cu clasificările, tipologiile, identificarea avantajelor și dezavantajelor, întâlnite în procesul de creație, vizând potențialul interviului și reportajului, jurnalului televizat.

Ceea ce impresionează în această carte este structura argumentativă, la care recurge autorul, concepția consecutivității expunerii materialului, urmând un făgaş bine chibzuit: de la pătrunderea și generalizarea situațiilor concrete – la explicarea particularităților producerii operei mediatice, evidențierea tehnicilor discursului jurnalistic, rezervându-le secvențelor cu conotații practice un spațiu semnificativ.

Prin definirea limpede a conceptelor, explicarea terminologiei, rigurozitatea informației expuse, bibliografia pertinentă, conjugate toate cu percepția personală a fenomenului, lucrarea se distinge în șirul realizărilor de acest gen, apărute pe parcurs. De fapt, proliferarea sistemului mediatic audiovizual autohton determină plasarea cărții în rândul celor de maximă utilitate, în special, jurnaliștilor din televiziuni, studenților de la jurnalism, conținând informații amănunțite despre modul de prezentare a informației audiovizuale în emisiunile de televiziune.

Astfel, cartea „Jurnalismul de televiziunre”, semnată de Dumitru Țurcanu, reprezintă o apariție editorială de valoare, care depășește cu mult condiția unui simplu ghid în labirinturile televiziunii. Desigur, ea a fost concepută și ca „note de curs”, menite să faciliteze accesul studenților în tainele profesiei de teleast, să ofere orientări metodice în elaborarea emisiunilor tv, să evidențieze mijloacele expresive ale telejurnalismului, să stabileacă reperele activității unui intervier sau reporter de televiziune, să generalizeze experiența acumulată în domeniu, dar cele realizate în paginile lucrării mărturisesc despre faptul că obiectivele inițiale au fost surmontate.

Lucrarea se dorește, și autorului îi reușește acest lucru, a fi o invitație la dialog, la interpretare personală a chestiunilor abordate. Este evident că, într-un fel, conţinutul cărții va fi dezvoltat prin activitățile de seminar, prin răspunsuri la întrebările rezonabile și judicioase, formulate de autor la fiecare temă în discuție, stimulând atenția și percepția cititorului/studentului, căruia i se propune – după comunicarea unor postulate fundamentale – să interpreteze materia respectivă, s-o aprecieze, să adopte propria părere, să elaboreze propriul cod de acțiuni în circumstanțele, destul de dificile, uneori, de manifestare în câmpul jurnalistic. Și în aceasta constă valoarea cărții, indiscutabil, utilă pentru, așa cum a menționat Andrei Dumbrăveanu în prefață, „toți cei împătimiți de arta și meseria televizuală”.

Prin cartea sa „Jurnalismul de televiziune”, Dumitru Țurcanu a reușit să realizeze o adevărată pledoarie pentru televiziune ca mod de existență – pentru autor și pentru discipolii și colegii săi.

Bibliografie

1. KATZ, E. The end of Television? În: The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 2009, Vol. 625, nr. 1, pp. 6-18.

2. BUONANNO, M. The End of Television? Its Impact on the World (So Far). În: International Journal of Communication, 2010, Nr. 4, pp. 810–815; Taisto Hujanen. The discursive transformation of television and the paradox of audiovisualisation. În: Juha Herkman, Taisto Hujanen, Paavo Oinonen (Eds.). Intermediality and media change. - Tampere: Tampere University Press, 2012, pp. 93-117; Alexander DHOEST, Nele SIMONS. Still „Watching" TV? The Consumption of TV Fiction by Engaged Audiences. În: Media and Communication, 2016, Vol. 4, Issue 3, pp. 176-184; Joke HERMES. Critical versus everyday perspectives on television. În: Marijke de Valck, Jan Teurlings (Eds.). After the Break. Television Theory Today. – Amsterdam: Amsterdam University Press, 2013, pp. 35-50, ş.a.

3. MORARU, V. Labirinturile comunicării televizuale. În: Akademos. Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă (AȘM, Chișinău), 2020, Nr. 4, pp. 152-154.

4. ȚURCANU, D. Jurnalismul de televiziune. – Chișinău: CEP USM, 2020.

5. MAFFEI, L. Il potere delle immagini - Visione e televisione. În: L'ATEO. Bimestrale dell'UAAR (Italia), 2012, Nr. 3 (81), pp. 8-10.

6. BENVENUTI, P. L'arte della menzogna. În: L'ATEO. Bimestrale dell'UAAR (Italia), 2012, Nr. 3 (81), pp. 11-12.

7. CHARAUDEAU, P. Les médias et l'information. - Bruxelles: De Boeck and Larcier, 2006.

8. SARTORI, G. Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune si post-gandirea. – București: Humanitas, 2006.

9. PELEVIN, V. Generation „П". – Москва: Вагриус, 1999.

10. STAVRE, I. Puterea ascunsă a televiziunii. În: Revista română de comunicare şi relaţii publice, 2008, Nr. 13, pp. 195-198.

11. BOURDIEU, P. Sur la tételevision. – Paris: Liber Editions, 1996.

12. Ibidem.

13. POPPER, K. Cattiva maestra televisione. – Roma: Reset di Donzelli, 1994.

14. ȚURCANU, D. Op. cit.

15. CHARAUDEAU, P. Op. cit.

16. ȚURCANU, D. Op. cit.

17. MORARU, V. Implicațiile politice ale știrii. În: Victor Moraru (coord.). Mesajul și impactul informației. – Chișinău: Presa, 1998.

18. ȚURCANU, D. Op. cit.

COMPARTIMENTUL

OMAGIU ANIVERSAR

CZU 1/14(092)
DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).14

DRUMURILE SAVANTULUI, PEDAGOGULUI, CETĂȚEANULUI: GRIGORE VASILESCU, DOCTOR HABILITAT ÎN FILOSOFIE, PROFESOR UNIVERSITAR, LA 70 DE ANI

Alexandru ROȘCA
Academician, Academia de Științe a Moldovei,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail*: rosca.md@gmail.com*
https//orcid.org/ 0000-0002-6442-377X

Valentina TEOSA
Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *val.teosa@gmail.com*
https//orcid.org/ 0000-0002-3430-2803

Cristina MORARI
Doctor în politologie, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,
Chisinau, Republica Moldova
e-mail: *morari.kristina@gmail.com*
https//orcid.org/ 0000-0002-3879-8578

Nu întâmplător există o vorbă că o persoană, dacă este talentată, este talentată în toate. Această afirmație se referă în întregime doctorului habilitat în filosofie, profesorului universitar Grigore Vasilescu, care a ajuns la jubileul frumos de viață și activitate cu realizări semnificative pe multiple planuri. Despre drumurile Dlui în ascensiunea profesională și cetățenească vorbesc mult și frumos articolele științifice, monografiile editate, culegerile coordonate, conferințele organizate, proiectele internaționale de cercetare, activitățile sociale și civice implementate, doctoranzi care au susținut teze de doctor și sunt acum colegi de breaslă, discipoli, care lucrează sub conducerea Dlui Profesor în domeniul cercetărilor științifice, masteranzi și licențiați, care descoperă sub aceeași coordonare intelectuală tainele cele mai atractive ale profesiei ”relații internaționale” și orizonturi de cercetare în domeniul științelor politice, studiilor proceselor și problemelor globale, studiilor europene, pro-

ceselor regionale. În toate aceste domenii pe parcursul deceniilor ce s-au scurs s-a evidențiat și s-a remarcat Pedagogul de vocație, Savantul, Omul, Cetățeanul și Patriotul, doctorul habilitat în filozofie, profesorul universitar Grigore VASILESCU, încântat fiind toată viața sa de tot ce e frumos, de poezie, muzică, pictură, de dragoste față de oameni.

***Cuvinte-cheie**: filosofie, estetică, știință politică, procese și probleme globale, studii europene și regionale.*

THE WAYS OF THE SCIENTIST, THE TEACHER AND THE CITIZEN: GRIGORE VASILESCU, DOCTOR HABILITATUS IN PHILOSOPHY, UNIVERSITY PROFESSOR, AT 70 YEARS ANNIVERSARY

There is a saying that a talented person is talented in everything. This statement refers entirely to the doctor habilitatus in philosophy, the university professor Grigore Vasilescu, who reached the beautiful jubilee of his life and activity, with significant achievements on multiple levels. The paths of professional development and civic activity of Mr Vasilescu are fully described by his scientific articles, edited monographs and collections, developed conferences and international research projects, implemented social and civic activities, as well as by his PhD students who have defended their doctoral theses and today are his colleagues and by students, who, being guided by the Professor discover the most attractive secrets of the "international relations" profession and study new horizons in the field of political sciences, global processes and issues, European studies and regional processes. In all these fields, during the past decades, is highlighted the Professor with vocation, the Scientist, the Human, the Citizen and the Patriot, the doctor habilitatus in philosophy, the university professor Grigore VASILESCU, who his whole life is being delighted by everything that is beautiful, by poetry, music, painting and love for the people.

***Keywords:** philosophy, ethics, political science, global processes and problems, European and regional studies.*

LES CHEMINS DU SCIENTIFIQUE, DU PÉDAGOGUE, DU CITOYEN: GRIGORE VASILESCU, DOCTEUR HABILETÉ EN PHILOSOPHIE, PROFESSEUR UNIVERSITAIRE, À 70 ANS

Ce n'est pas un hasard le dicton selon lequel une personne, si elle est talentueuse, elle a du talent dans tout. Cette affirmation se réfère entièrement au docteur habileté en philosophie, le professeur universitaire Grigore VASILESCU, qui a atteint le bel anniversaire de la vie et de l'activité avec des réalisations significatives à plusieurs niveaux. Les articles scientifiques, les monographies éditées, les collections coordonnées, les conférences organisées, les projets de recherche internationaux, la mise en œuvre d'activités sociales et civiques, les doctorants qui ont soutenu des thèses de doctorat et qui sont maintenant collègues, étudiants qui travaillent sous la direction du Professeur dans le domaine de la recherche scientifique et qui découvrent sous la même coordination intellectuelle les secrets les plus attractifs de la profession „relations internationales" et les horizons de recherche dans le domaine des sciences politiques, des études des processus et problèmes globaux, des études européennes, des processus régionaux sont la preuve de l'ascension professionnelle et civique du Professeur. Dans tous ces domaines, au cours des dernières décennies, le Pédagogue par vocation, le Scientifique, l'Homme, le Citoyen et le Patriote, le docteur habileté en philosophie, le professeur universitaire Grigore VASILESCU s'est démarqué et a excellé, se réjouissant toute sa vie de tout ce qui est beau, de la poésie, de la musique, de la peinture, de l'amour pour les gens.

***Mots-clés:** philosophie, esthétique, science politique, processus et problèmes globaux, études européennes et régionales.*

ДОРОГИ УЧЕНОГО, ПЕДАГОГА, ГРАЖДАНИНА: К 70-ЛЕТИЮ ДОКТОРА ХАБИЛИТАТ ФИЛОСОФИИ, ПРОФЕССОРА ГРИГОРЕ ВАСИЛЕСКУ

Известная поговорка гласит, что если человек талантлив, то он талантлив во всем. Это утверждение полностью относится к доктору хабилит философии, профессору Григоре Василеску, который пришел к пре-

красному юбилею в жизни и деятельности со значительными достижениями в различных областях. О направлениях профессионального и гражданского восхождения много и убедительно свидетельствуют его научные статьи, опубликованные монографии, координированные сборники, организованные им конференции, международные исследовательские проекты, реализованная общественная и гражданская деятельность, аспиранты, которые защитили докторские диссертации и теперь являются коллегами и последователями в совместных с научным руководителем исследованиях; магистров и выпускников-лиценциатов, которые открывают под профессиональным руководством Педагога самые привлекательные секреты профессии «международные отношения» и исследовательские горизонты в области политологии, изучения глобальных процессов и проблем, европейских исследований, региональных процессов. Во всех этих областях в течение последних десятилетий выделялся и преуспел профессиональный педагог, ученый, человек, гражданин и патриот, Доктор хабилитат философии, Профессор университета Григоре ВАСИЛЕСКУ, который всю свою жизнь восхищается всем, что красиво: поэзией, музыкой, живописью, любовью к людям.

***Ключевые слова**: философия, эстетика, политические науки, глобальные процессы и проблемы, европейские и региональные исследования.*

„Nu merge unde te duce drumul,
mergi pe unde nu există un drum și lasă o urmă”.
Ralph Emerson, eseist, poet, filosof american

Începuturile. Izvoarele formării intelectuale și spirituale ale savantului și omului Grigore Vasilescu

Din interviu: ...”Din cei care m-au marcat în viață, desigur, că îmi amintesc cu drag de învățătorii mei de la fosta *Școală medie moldovenească nr.2* din Orhei, actualul *Liceu Alecu Russo*, printre care prima mea învățătoare de clasele primare *Eugenia Fiodorovna Tihon*, care mi-a altoit și mi-a cultivat gustul cărții, a lecturii, învățătorul meu de istorie *Aron Mihailovici Roitman*, care mi-a format dragostea pentru această știință, cât și alți minunați pedagogi, la fel și învățătorii mei de la *Școala de muzică din Orhei*, la care am studiat timp de 5 ani, care mi-au altoit dragostea față de arte, de frumos. Apoi am avut parte de minunați pedagogi și îndrumători universitari – conducătorul meu științific de la *Universitatea din Rostov-pe-Don Anatolii Nicolaevici Sinițchii*, cel care m-a îndrumat la teza de doctor, renumiții esteticieni ruși de la *Institutul de Filozofie al Academiei de Științe din Moscova, Rusia - Mihail Fedotovici Ovseannicov, Nicolai Ivanovici Kiașcenco*, cei care mi-au fost coordonatori la teza de doctor habilitat. Când mi-am început activitatea de muncă după absolvirea studiilor universitare la *Academia de Științe din Moldova*, am avut norocul să mai am o mare personalitate care, la fel, m-a marcat și m-a îndrumat – cunoscutul savant de la noi *Alexandru Babii*...” [21, 139].

Pagini din viață și activitate. Filosofia și Estetica

Punctul de pornire al drumurilor profesionale în știință ale lui Gr.Vasilescu a fost și rămâne a fi până în prezent - Filosofia cu componenta sa supremă Estetica, care stau la baza aspectelor fundamentale ale activității științifice și vieții spirituale ale savantului.

Domnul Grigore Vasilescu, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, în perioada anilor 1974-1996 a activat la *Academia de Științe a Moldovei* în calitate de cercetător științific principal, iar între anii 1996-2001 la *Universitatea Agrară de Stat din Moldova* în funcția de șef al Catedrei de științe socio-umane. În această perioadă a fost preocupat îndeo-

sebi de problemele filosofiei, esteticii, eticii, logicii, efectuând cercetări în aceste domenii și susținând cursuri universitare la diferite instituții superioare și medii-speciale de învățământ din republică. A publicat în această perioadă peste 80 de lucrări științifice, inclusiv monografiile: *„Dezvoltarea cultural-estetică a omului”* (Chișinău, Editura *Știința*, 1985); *„Tendința spre frumos și frumusețea tendințelor”* (Chișinău, Editura *Cartea moldovenească*, 1987); *„Portretul estetic al tineretului”* (Chișinău, Editura *Știința*, 1988).

În această perioadă, Domnul Grigore Vasilescu a fost organizatorul mai multor manifestări științifice naționale și internaționale, inclusiv al *Simpozionului Internațional de estetică „Noi orientări și tendințe în teoria și practica culturii estetice contemporane”* cu participarea esteticienilor din Lituania, Bulgaria, România, Rusia, Ucraina, Polonia, Moldova. A coordonat și redactat publicarea materialelor Simpozionului în lucrarea *„Noi orientări și tendințe în teoria și practica culturii estetice contemporane”* (Chișinău, 1994). În calitate de președinte al *Asociației Filosofilor din Moldova* (din 1996), președinte al *Fundației „Mircea Eliade”* (din 1995) a fost inițiatorul, organizatorul și moderatorul mai multor evenimente cultural-științifice, a coordonat publicarea mai multor lucrări științifice, inclusiv a revistei *„File de Filosofie”* etc. [Din CV, 21, 136].

O nouă perioadă și un nou drum. Studiile Europene

Drumurile se deschid prin orizonturile noi a celor care merg în pas cu tendințele actuale ale dezvoltării contemporane. Din acest considerent, procesele de integrare europeană şi europenizare au devenit, pe parcursul primelor două decenii ale secolului XXI, pentru Dl Grigore Vasilescu, Profesor Jean Monnet în integrare politică europeană, director al Centrului de Studii Europene din cadrul Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova, nu doar un obiect central de studiu, ci și un drum de acțiuni sociale, civice, de promovare a valorilor europene și a ideilor de europenizare.

Începând cu anul 2001, odată cu trecerea la *Universitatea de Stat din Moldova*, începe o nouă perioadă în activitatea cercetătorului Grigore Vasilescu, în calitate de profesor universitar, şef al *Catedrei Relații Internaționale a Institutului de Studii Politice și Relații Internaționale a Universității de Stat din Moldova* (din 2001), profesor universitar titular la *Departamentul Relații Internaționale* a Universității de Stat din Moldova (din 2006), director al *Centrului de Studii Europene* al Universității de Stat din Moldova (din 2012). În această perioadă domnul Grigore Vasilescu a publicat peste 70 de lucrări științifice, a coordonat publicarea mai multor lucrări colective în domeniul relațiilor internaționale, studiilor regionale, inclusiv elaborarea culegerilor primelor programe în domeniul studiilor americane: ”*American Studies Curriculum Development”* (Chișinău, 2003);, *„Studii Americane în Republica Moldova: Colecție de programe analitice”* (Chișinău, ISPRI, 2005), și a volumelor în domeniul studiilor europene: *„Unificarea Europeană: filozofie, politică, mentalitate”* (Chișinău: ISPRI, 2003); *„Unificarea Europeană: filosofia diversității”* (Chișinău, ISPRI, 2004); *„Unificarea Europeană: filosofia viitorului”* (Chișinău, ISPRI, 2005); *„Studii Europene în Republica Moldova: Colecție de programe analitice”* (Chișinău, ISPRI, 2005). [21, 136-137]. Publicațiile din această perioadă, organizarea mai multor conferințe naționale și internaționale, simpozioane, seminare, mese rotunde etc., sunt în mare parte rezultatul implementării mai multor proiecte internaționale, inclusiv a primului în republică *proiect Jean Monnet al Comisiei Europene* în integrare politică europeană.

Apariția acestor lucrări a marcat deschiderea noului traseu în știința socială autohtonă prin contribuția sa esențială în dezvoltarea domeniului științific al

studiilor regionale atât de necesare cerințelor timpului modern de pregătire profesională universitară în domeniul Studiilor Europene, care până în prezent rămân o prioritate de suflet în activitatea profesională a savantului, pedagogului și cetățeanului Grigore Vasilescu. Activând din anul 2006 în cadrul Catedrei și ulterior în cadrul Departamentului Relații Internaționale, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova, Dl prof. Grigore Vasilescu în baza Centrului de Studii Europene pe parcursul anilor organizează mai multe evenimente de promovare a valorilor europene, implementează proiecte europene de cercetare și conduce programul de master în Studii Europene. Toate aceste activități au marcat un alt drum în știință al cercetătorului și pedagogului Grigore Vasilescu - de la conceptualizarea la instituționalizarea Studiilor Europene în Republica Moldova, inclusiv prin predarea mai multor cursuri universitare în domeniu – *Integrare europeană, Filosofia unificării europene, Teoria și practica studiilor europene.*

Prof. Grigore Vasilescu analizează obiectiv procesele europene și în lucrările sale demonstrează evoluția lor, inclusiv cu referire la Republica Moldova. Cercetătorul subliniază în analizele sale din domeniul studiilor europene că a existat un moment în care, conform opiniilor cercetătorilor din domeniul integrării și unificării europene, a avut loc așa-numita „epocă de aur" a integrării europene, când procesele europene s-au dezvoltat rapid, și, cel mai important, eficient, rezultativ. Astăzi, aceste procese nu numai că s-au încetinit și și-au pierdut elanul anterior, dar, în general, se pare că s-au oarecum stopat, ca și cum liderii europeni nu știu sau nu ar putea fi de acord, de exemplu, cu direcția de dezvoltare a comunității. Există mai multe motive pentru acest lucru: problemele economice, inclusiv cele asociate cu consecințele pandemiei coronavirusului COVID-19; problemele cu BREXIT-ul; probleme destul de grave asociate fluxurilor de migranți în Europa; o anumită așa-zisă oboseală a extinderii europene, care la fel a afectat procesele de integrare și unificare europeană. Printre schimbările esențiale în Europa contemporană sunt menționate de către cercetător o nouă viziune asupra politicii multiculturalismului, care nu a fost foarte justificată, așa cum este recunoscut de cunoscuți lideri din țările din Europa de Vest, şi care necesită căutări și ajustări suplimentare. Impactul factorului de globalizare asupra proceselor europene este la fel exagerat, mai degrabă fiind vorba de influențele politice pe plan regional și global, de ceea ce se întâmplă în general în lumea de astăzi, într-o nouă rundă de confruntare care se observă între puterile mondiale, centrele de putere etc. [5, 8, 10, 11, 12].

Optimismul savantului în ceea ce privește perspectivele Uniunii Europene, în general a proceselor integraționiste, este argumentat cel puțin de faptul că această Uniune era şi este necesară pentru Europa, că aceasta nu i s-a impus din exterior, deși inițial Statele Unite ale Americii au sprijinit activ acest proiect, că această Uniune corespunde intereselor europenilor. În acest context, reprezintă interes o serie de teze punctate de către prof. univ. Grigore Vasilescu:

În primul rând, Uniunea Europeană, integrarea și unificarea europeană în general, au fost concepute inițial ca implementarea în practică a ideii europene vechi de secole de a crea o Europă unită, pașnică, o Europă a bunăstării și prosperității. Se poate spune că acestea sunt originile, sursele de inspirație și de valoare, care nu trebuie uitate și care nu trebuie abandonate. În caz contrar, totul se va prăbuși.

În al doilea rând, Europa Unită a fost construită, conform planului așa-numiților părinți ai integrării, pe baza unor principii, proceduri și metode fundamentale. Printre acestea: păstrarea culturii, valorilor trecutului, unitatea în diversitate, solidaritatea europeană, subsidiaritatea, respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, umanismul etc. Europa Unită

poate exista și se poate dezvolta în continuare numai în baza acestor principii. Îndepărtarea de ele înseamnă eșec.

În al treilea rând, reforme, reforme, cât mai multe reforme! Europa, în special Europa de Vest, s-a dezvoltat istoric în primul rând într-un mod evolutiv, pe baza reformelor. Aceasta n-a cunoscut răsturnările revoluționare care au avut loc în spațiul est-european. Și astăzi Europa are la fel nevoie de reforme urgente în multe domenii ale vieții, în special în sfera socială. Cercetătorii, printre aceștia profesorii Alberto Alesina și Francesco Giavasi în cartea lor „Viitorul Europei: reformă sau declin", cât și mulți politicieni, pun problema cardinal: sau reforme urgente, sau prăbușire. Alta nu poate fi!

La toate acestea, se adaugă un *al patrulea* aspect: Europa unită, Uniunea Europeană și Rusia! Din păcate, în relațiile dintre acești doi parteneri există anumite probleme de altă natură, o anumită distanțare, dacă nu chiar o confruntare, care se evidențiază în ultima perioadă tot mai vădit. Cu toate acestea, cercetătorul este convins că fără Rusia procesele integraționiste europene mereu vor șchiopăta, iar Uniunea Europeană nu va putea să se dezvolte pe deplin. Mai ales în ceea ce privește extinderea europeană spre est. Prin politica sa estică, UE a ajuns la granițele care ating, aceasta trebuie recunoscut pentru că aceasta este realitatea, interesele geopolitice ale Rusiei [8].

Prin urmare, în viziunea dr. hab., prof. univ. Grigore Vasilescu, așa s-a întâmplat că politica europeană de vecinătate a intrat în coliziune cu politica rusă a vecinătății apropiate. Și aici, și nu numai aici, problema nu poate fi rezolvată fără de Rusia. Calea confruntării nu este promițătoare, mai ales la etapă actuală: Rusia nu ar trebui exclusă, ci, dimpotrivă, ar trebui să fie inclusă, implicată în discuții comune cu Uniunea Europeană pentru soluționarea problemelor emergente, cu respect reciproc necondiționat, respectarea de către ambele părți a principiilor recunoscute la nivel internațional [8].

Astfel, prof. Grigore Vasilescu nu ocolește în lucrările sale cele mai acute probleme actuale și prezintă părerea sa într-un mod obiectiv, deschis și direct. Un exemplu elocvent al onestității și deschiderii unui om de știință este răspunsul său la subiectul foarte des vehiculat atât în literatura occidentală, cât și în disputele cu privire la faptul dacă Rusia poate fi considerată o țară europeană. În acest sens, dl Vasilescu afirmă: "*Răspunsul și convingerea mea: Rusia este, fără îndoială, o țară europeană atât în ceea ce privește trecutul său istoric comun cu Europa, cât și în ceea ce privește destinele. Și locul Rusiei este în Europa mare, unită, Europa de la Lisabona la Vladivostok, așa cum spun acum mulți cercetători. Acesta este genul de Europă unită, pașnică, prosperă, principalul lucru în interesul oamenilor, pe care trebuie s-o construim împreună*" [8].

Promotor al Globalisticii și Studiilor globale

Istoria științei demonstrează că interesul științific repezintă pentru cercetător un navigator spre drumuri noi în studiile actuale. Din acest considerent Dl prof. Grigore Vasilescu este apreciat la nivel internațional ca unul dintre acei specialiști cunoscuți din Republica Moldova care lucrează activ, de mai mulți ani, şi în domeniul studiilor globale în țările post-sovietice.

În special, remarcăm că Dl prof. Grigore Vasilescu este autorul a mai multor cursuri universitare din domeniul Studiilor globale, cum ar fi: "Globalistica", „Concepții ale dezvoltării globale contemporane", „Filosofia proceselor și problemelor globale" etc., predate la Universitatea de Stat din Moldova, precum şi la alte universități din țară. Predarea acestor discipline, activitățile și cercetările din acest domeniu au stat la baza organizării mai multor conferințe științifice, editării publicațiilor științifice, elaborării tezelor de doctor în științe etc. [1, 2, 3, 18, 22].

De fapt, drumul spre studiile globale ale Dlui prof. Grigore Vasilescu, așa cum reiese și din publicațiile

și interviurile sale, nu a fost atât de simplu. A pornit totul de la acea situație care era pe atunci, la începutul anilor 2000, la noi în domeniul conceptualizării și predării globalisticii, situație care se rezuma la prezentarea unei serii de așa-numite probleme globale, luate în mod arbitrar: se examina, spre ex., o problemă globală de mediu, apoi o problemă demografică globală etc., fără anumite explicații preliminare, definiții a ceea ce este, care este esența problemelor globale, când și de ce au apărut și, în general, ce fel de știință este globalistica, care este obiectul, statutul, specificul, problemele, metodele și metodologia acesteia etc. Astfel, a apărut necesitatea unei revizuiri radicale a concepției, programului globalisticii, pentru care era necesar să se analizeze literatura de specialitate, să se familiarizeze cu experiența predării studiilor globale în alte țări, în special în Rusia, care, după cum era și este convins profesorul Grigore Vasilescu, în multe privințe este un pionier în studiul acestui domeniu științific numit Globalistica (ceea ce în știința occidentală se numește Global Studies) [1, 2, 3, 18, 22].

În așa fel, însăși situația în sine a determinat interesul științific în acest domeniu, inclusiv în ceea ce privește problemele conceptuale, metodologice, de viziune asupra lumii contemporane, aflate în proces de globalizare (probleme care, de altfel, sunt subiectul unui studiu fundamental al autorului publicat în prestigioasa revistă „*Век глобализации. Исследования современных глобальных процессов”* [18]). Aceste probleme sunt și astăzi o prioritate pentru cercetătorul, dr. hab. Grigore Vasilescu, în special în ceea ce privește aspectele teoretice și practice ale globalizării, inclusiv din punct de vedere al intereselor naționale ale Republicii Moldova, precum și problemele legate de corelația dintre global, regional și local (comunitar) în dezvoltarea contemporană. Știința nu are hotarele stricte în definirea obiectului de studiu și în căutarea soluțiilor la problemele actuale, printre altele, în publicațiile recente ale profesorului Grigore Vasilescu este luată în considerare corelația/conexiunea dintre Studiile Europene și Globalistică [5].

În calitatea sa de pedagog, profesor universitar, dar și de cetățean, Grigore Vasilescu își desfășoară activitatea în domeniul studiilor globale, a dezvoltării globale, regionale și locale, și își conduce și propria viața după sloganul recunoscut în lumea globală, înaintat de ONU la Summitul Mileniului din 2000, - ”ACȚIONEAZĂ LOCAL, GÂNDEȘTE GLOBAL” și totodată transmite mesajul dat studenților săi, fiind încrezut că studenții de azi sunt la fel de interesanți și interesați de a face carte, de a contribui la dezvoltarea țării: ”*De altfel, pot să mă laud și să mă mândresc cu studenți și discipoli buni, deosebiți, care au ajuns deja să-și spună cuvântul în ceea ce fac. Am absolvenți de ai mei și pe la ministere, pe la ambasade, am din cei care fac știință și au susținut teze de doctor în științe, asta pentru că în calitatea de conducător științific de doctorat și organizator al școlii doctorale am pregătit pe parcursul anilor mai mulți doctoranzi și în domeniul esteticii, și în domeniul științelor politice și al relațiilor internaționale. Am mulți și din cei care după absolvire la noi și-au continuat studiile și fac cariere peste hotarele țării”* [21].

În acest context, vom aminti că Dl Vasilescu, prin activitatea sa științifică, dar și social-practică, a contribuit la cercetarea teoretică și soluționarea practică încă a unei probleme importante pentru dezvoltarea Republicii Moldova – cea ce ține de dezvoltarea locală (comunitară). Astfel, încă în 2006, în calitatea sa de vice-director al organizației neguvernamentale „*Institutul pentru Dezvoltare Comunitară”* (director Alexandru Ursul, vice-director Ludmila Malcoci, doctor hab. în sociologie, profesor), cu suportul Guvernului, implicat fiind Dl Vitalie Vrabie, viceprim-ministru, ministrul dezvoltării regionale pe atunci, prin susținerea financiară a partenerilor străini, în special a Departamentului Regatului Unit al Marii Britanii (DFID), a coordo-

nat și implementat proiectul - Conferința Națională *„Dezvoltarea comunitară în Republica Moldova: realități și perspective”* (24-26 octombrie 2006, Palatul Republicii). Conferința a fost foarte reprezentativă pentru standardele republicii, a avut loc la un nivel destul de înalt, cu participarea reprezentanților tuturor ministerelor și departamentelor interesate, a autorităților publice locale din primul și al doilea nivel, a organizațiilor neguvernamentale, a organizațiilor donatoare și a proiectelor din domeniul dezvoltării locale, precum și a reprezentanților comunității științifice. Experiența acumulată prezentată la conferință, discuțiile purtate atât în sesiunile plenare, cât și în 11 grupuri de lucru, problemele existente și neacoperite, propunerile și recomandările elaborate - toate acestea au fost generalizate și publicate, atât în limba română, cât și în limba rusă, în cartea *„Dezvoltarea comunitară în Republica Moldova: realități și perspective”*(redactor științific și coordonator de ediție dr. hab., prof. univ. Grigore Vasilescu. Chișinău, 2006), lucrare care a devenit una de referință în domeniul dezvoltării locale/comunitare în Republica Moldova. Menționăm, că una dintre problemele evidențiate de participanții la conferință a fost legătura slabă dintre dezvoltarea locală la nivel de țară și dezvoltarea regională în afara țării, precum și în ceea ce privește integrarea regională și cooperarea transfrontalieră, inclusiv conexiunile dintre dezvoltarea regională a țării și dezvoltarea globală. În acest sens, conferința a elaborat și a adoptat o rezoluție suficient de detaliată, cu recomandări specifice, care a fost trimisă Parlamentului, Guvernului și administrației publice locale.

În general, deschiderea cercetătorului Grigore Vasilescu și cooperarea internațională, în special în domeniile studiilor globale și regionale/europene, cu savanții din România, Rusia, Ucraina, Bielorus, Georgia, dar și din alte state, se manifestă pe mai multe planuri, inclusiv: organizarea evenimentelor științifice comune, participarea reciprocă la evenimente științifice, diverse tipuri de conferințe, cercetarea și publicarea în comun a rezultatelor acestora, publicații ale autorilor noștri în presa din străinătate și publicații ale autorilor de peste hotare în publicațiile moldovenești etc. Ca exemplu, poate servi publicarea în revista națională „Moldoscopie” a articolului „ *Globalistica în calitate de domeniu distinct al cunoașterii interdisciplinare*”, editat în colaborare cu doctorul în filosofie, profesorul A. N. Ciumacov - unul din cei mai renumiți cercetători din Rusia [3].

Un alt exemplu de succes a unei cooperări de lungă durată poate servi coordonarea de către prof. Grigore Vasilescu a proiectelor internaționale în parteneriat cu Centrul de Studii Europene de la Universitatea Al. I. Cuza din Iași, România, director – PhD prof. Gabriela Carmen Pascariu. Astfel, din anul 2017 se află în derulare proiectul ENACTED - European Union and its Neighbourhood; Network for Enhancing EU's Actorness in the Eastern Borderlands, cofinanțat de către Comisia Europeană, în cadrul căruia au fost organizate mai multe manifestări științifice atât la Chișinău, cât și la Iași, au fost efectuate cercetări și publicate mai multe materiale în domeniul problematicii europene [4, 6, 14, 15, 16].

În perioada dificilă de pandemie prof. Grigore Vasilescu a demonstrat deschiderea spre toate oportunitățile a tehnologiilor informaționale on-line, aplicând cu mare succes tehnici noi în activitățile didactice, în organizarea mai eficientă a cooperării la distanță în ceea ce privește activitățile științifice on-line, cum ar fi, spre exemplu, organizarea recent, pe 16 aprilie 2021, a *Mesei rotunde* cu participare internațională cu genericul "*Consolidarea parteneriatului dintre mediul academic, societatea civilă și mediul politico-administrativ în contextul integrării europene" (Consolidating the Academic-Civil Society-Policy-Making Triangle in the Context of European Integration),* activitate care la fel a avut loc în cadrul proiectului *ENACTED*. La eveniment au par-

ticipat oficiali guvernamentali, reprezentanți ai mediului academic și ai societății civile din Republica Moldova, România și Ucraina.

Subiectele abordate în cadrul *Mesei rotunde* au vizat rolul ministerelor şi sectorului guvernamental în valorificarea oportunităților de cooperare cu UE şi în cadrul Parteneriatului Estic, în crearea și consolidarea parteneriatelor pentru integrare europeană, implementarea Acordului de Asociere şi DCFTA, precum şi în deschiderea unor noi direcţii de colaborare cu UE. De asemenea, au fost discutate cazuri concrete de parteneriate dintre mediul academic, universitar, societatea civilă și mediul politic, guvernamental, decizional în discutarea, rezolvarea problemelor de integrare europeană, dar şi diverse aspecte academice ale problemei, inclusiv de cercetare a problemelor de integrare europeană, modalitățile de consolidare și promovare a Studiilor Europene și a celor de integrare europeană. În cadrul celor două ședințe ale *Mesei rotunde* s-au înaintat mai multe propuneri, idei, recomandări privind necesitățile și activitățile ulterioare în vederea fortificării, consolidării parteneriatelor dintre mediile academic-universitar, asociativ și politico-administrativ în contextul integrării europene a Republicii Moldova.

Un interes aparte prezintă viziunea prof. Grigore Vasilescu privind subiectul foarte actual în perioadă pandemiei de coronavirus referitor la discuția activă în întreaga lume despre modul în care sunt interconectate coronavirusul și globalizarea. Aducem extras din cadrul unui interviu: *„Actuala pandemie de coronavirus este, desigur, o manifestare a uneia dintre problemele globale asociate cu răspândirea bolilor la nivel global. Această problemă nu este atât de nouă. Omenirea s-a confruntat deja cu acest gen de probleme. Dar ceea ce se întâmplă astăzi în lume în legătură cu această pandemie a evidențiat multe probleme de natură economică, politică, socială, ecologică etc.*

... Conexiunea dintre virus și globalizare există în sensul că trăim acum într-o lume globală, apropiată, interconectată, în lumea tehnologiilor de înaltă informație și comunicare, într-o lume în care totul, inclusiv bolile, virusurile se răspândesc foarte repede. Am asistat la modul în care, în doar câteva săptămâni, virusul originar din China a măturat întreaga lume. O altă întrebare este că ceea ce se întâmplă, în multe privințe necunoscut, a început să devină rapid politizat. Acuzațiile au fost adresate statelor, guvernelor, oamenilor de știință din domeniul medical. Abandon și globalizare. Una după alta, au început să apară declarații, afirmați, acuzații că globalizarea ar fi de vină pentru tot ce se petrece, că aceasta ar trebui oprită, inversată, etc. Ca și cum ar fi posibil să oprești ceea ce este inevitabil, istoric necesar…

... Globalizarea nu este de vină în apariția pandemiei coronavirusului și globalizarea nu poate fi oprită sau inversată. Globalizarea, înțeleasă ca și creșterea interdependențelor dintre state, economii, politici, culturi, popoare etc., etc., este un proces istoric necesar, inevitabil, un proces care, în principiu, teoretic vorbind, este pozitiv și potențial poate duce la noi oportunități de dezvoltare. Însă toată problema constă în modul în care ne adaptăm, ne includem, modul în care folosim acest proces, care, în principiu, este, poate fi direcționat social. Îmi place foarte mult o bine-cunoscută teză înaintată de omul de știință rus M. A. Cheshkov: „Globalizarea este așa după cum aceasta o face globalistica”. [22].

Activitatea pedagogică, științifică, obștească a Dlui prof. Grigore Vasilescu se combină armonios cu organizarea unui șir de seminare, simpozioane, conferințe naționale și internaționale, coordonarea și implementarea a diferitor proiecte, inclusiv finanțate de Comisia Europeană, Banca Mondială, etc., activitatea în calitate de conducător științific de doctorate, de membru al Colegiului de redacție a publicației periodice ştiinţifico-metodice *„Studii internaționale: viziuni din Moldova”*, membru al Bordului internaţional al Revistei *„Eastern Jo-*

urnal of European Studies", editat de Centrul de Studii Europene al Universităţii „Al.I.Cuza" din Iaşi, România, membru al colegiului redacțional internațional al Revistei teoretico-științifice *„Век глобализации. Исследования современных глобальных процессов"*, editat de Academia Ecologică din Rusia, Societatea Filosofică din Rusia, Facultatea Procese Globale a Universității M. V. Lomonosov din Moscova, Rusia. Meritele sale în dezvoltarea științei au fost apreciate, prof. Vasilescu Grigore fiind inclus în *Dicţionarul enciclopedic academic „Философы России XIX-XX столетий. Биографии, идеи, труды"* şi *Dicţionarul enciclopedic internaţional „Глобалистика. Персоналии. Организации. Издания."* [19, 20].

Prezentarea jubiliară a profesorului Grigore Vasilescu ar fi incompletă dacă n-am menționa chiar și succint și despre ocupația sa de suflet - activitatea literar-artistică. Astfel, încă din anii adolescenței școlare a studiat muzica, absolvind Școala muzicală din Orhei, a fost captivat de pictură, a scris proză și versuri. A publicat versuri în periodică. În 2016 a debutat cu volumul de versuri *„Surprize",* iar în 2018 a publicat un alt volum, *„Drumuri",* ambele fiind lansate cu succes la Biblioteci publice din țară, fiind menționate și apreciate de critica literară din republică. Iar anul 2019 s-a finalizat cu încă o surpriză plăcută pentru scriitorul, poetul Grigore Vasilescu: Săptămânalul Uniunii Scriitorilor din Moldova *„Literatura și Arta"* l-a nominalizat "printre personalitățile notorii ale vieții publice și culturale ale anului", astfel devenind laureat al premiilor săptămânalului la categoria *Poezie!* [23]. Felicitări și pentru acest succes!

Apreciind realizările științifice, pedagogice și civice ale doctorului habilitat în filosofie, profesorului universitar Grigore Vasilescu în acest mărit ceas aniversar – al Jubileului Dumneavoastră, vrem să vă dorim Fericire alături de cei dragi, în primul rând - soție, care este nucleul sufletesc al vieții familiei Dumneavoastră, multe bucurii de la copii și nepoți, mare satisfacție de la activitatea profesională pe tărâmul științifico-pedagogic, realizări frumoase de creație în domeniile artei și literaturii, să vă păstraţi interesul pentru viaţă spirituală, să fiţi mereu deschis pentru orizonturile noi ale drumurilor neexplorate, urări însoţite de un sincer şi călduros

„LA MULȚI ȘI FERICIȚI ANI, DOMNULE PROFESOR GRIGORE VASILESCU!"

Bibliografie

1. VASILESCU, Gr. *Globalistica*. În: Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice. Chișinău: CEP USM, 2016, p.212-226.
2. VASILESCU, Gr. *Conceptul de „globalistică": cu privire la definiția, obiectul, statutul, noțiunile și problemele principale ale globalisticii*. – În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. Vol. III, nr. 2, 2007. Chișinău: CEP USM, 2007, p.191-202.
3. VASILESCU, Gr. *Globalistica în calitate de domeniu distinct al cunoașterii interdisciplinare*. În: Moldoscopie. Probleme de analiză politică. Chișinău: USM, 2014, Nr. 4 (LXVII), p.156-173. (Coautor A.N.Ciumacov).
4. VASILESCU, Gr. *Aspecte cultural-civilizaționale ale relațiilor Republica Moldova – România: aspect regional din perspectiva integrării europene*. În: Moldoscopie. Probleme de analiză politică. Chișinău, USM, USPEE, AMSP, 2019, Nr. 1 (LXXXIV), 2019, p.187-208.
5. VASILESCU, Gr. *Concepția europenisticii și studiile europene*. În: Moldoscopie. Probleme de analiză politică.Chișinău,USM, 2019, nr.3(86), p.133-145.
6. VASILESCU, Gr. *Rethinking European Neighborhood Policy: Challenges and Opportunities for the Republic of Moldova.* - Reflecting on Europe's (Dis)Order: Scenarios for the EU,s future. În: EURINT 2018. (Coautor Cristina Morari). Iaşi: Universitatea Al.I.Cuza, Centrul de Studii Europene, 2018, p.136-145.
7. VASILESCU, Gr. *Considerații privind metodologia studiilor europene contemporane*. În: Moldoscopie. Probleme de analiză politică. Chișinău, USPEE, USM, AMSP, 2019, 2015, nr.4 (LXXI), p.35-48.

8. VASILESCU, Gr. *Despre extinderea geopolitică a Uniunii Europene*. În: Știința politică și societatea în schimbare. Chișinău: CEP USM, 2015, p.527-536.

9. VASILESCU, Gr. *External and Internal dimensions in the European Integration process. The case of the Republic of Moldova*. În: Eastern Europe Regional Studies. (Coautor Cristina Morari) Chișinău: CEP USM, 2017, p.293-302.

10. VASILESCU, Gr. *Ideea de Europa și idealul păcii*. În: Țările post-sovietice între UE și Federația Rusă. Analiza circumstanțelor specifice și tendințelor politice. Chișinău: CEP USM, 2016, p.331-338

11. VASILESCU, Gr. *Integrarea europeană, aderarea la UE și Unirea: aspecte teoretice, practice și orientări politice în Republica Moldova*. În: România de la Marea Unire la integrarea europeană. Dezbateri, provocări, perspective. Bogdan Ștefanachi, Alexandru Muraru (editori). Colecția Studii europene. (Coautor Cristina Morari). Iaşi: Editura Universității Al.I.Cuza, 2021. https://www.editura.uaic.ro/.../romania-de-la-marea.../1/1

12. VASILESCU, Gr. *Integrarea europeană*. În: Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice. (Coautor Cristina Morari). Chișinău: CEP USM, 2016, p.227-244

13. VASILESCU, Gr. *International cooperation of the Intelligence Services in combating terrorism.* In: Eastern Europe Regional Studies.Coautor T. Busuncian. Chișinău: CEP USM, 2017, p.176-188.

14. VASILESCU, Gr. *The Problem of Ethnopolitical Stability in Central and Eastern Europe and Theoretical Framework for the New Institutionalism*. În: Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical and Political Sciences. Coautor Oleh Kozachuk. Chernivtsi: Chernivitsi National University. Volume 37-38, 2018, p.265-272.

15. VASILESCU, Gr. *Instruments of EU Eastern Neighborhood Policies applied in the Republic of Moldova: effects and problems*. În: EU and its Neighborhood: Enhancing EU Actorness in the Borderlands. (Coautor Cristina Morari). EURINT, 2020. Iași, Ed. UAIC, 2020, p.326-342.

16. VASILESCU, Gr. *Neighborhood or Europenity: Dilemma of Disputed Space – Republic of Moldova.* (Coautor Cristina Morari) În: Eurolimes, 2018, nr.26, p.143-157

17. VASILESCU, Gr. *Views regarding methodology of contemporary European Studies*. În: Eastern European Journal of Regional Studies. (Coautor Cristina Morari). Chișinău, ASEM, 2015, Volume 1/Issue 2, p.58-72.

18. ВАСИЛЕСКУ, Г. Я. *Методологические аспекты глобалистики*. – Век глобализации. Исследования современных глобальных процессов. Научно-теорет. журнал. Москва: Изд-во «Учитель», 2010, № 1(5), p.18-29.

19. АЛЕКСЕЕВ, П. В. „*Философы России XIX-XX столетий. Биографии, идеи, труды*". Издание третье. Москва: Проект», 1999, p.150.

20. *Глобалистика. Персоналии. Организации. Издания*. Международный Энциклопедический словарь. Гл.ред. И. В. Ильин, И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. М.: Альфа-М, 2012, p.44-45.

21. *Dialoguri magistrale. „Ce mare e fericirea de a te descoperi, la timp!". Un interviu cu filosoful și poetul Grigore Vasilescu*. (Consemnare: Raia Rogac) – Biblio Polis. Revistă de biblioteconomie, științe ale informării și de cultură, editată de Biblioteca Municipală „B.P.Hașdeu" din Chișinău. Vol. 72 (2019), Nr. 1, p.136-144

22. *Действовать локально, думать глобально.* (Глобальная философия или философия глобализации). Интервью д.ф.н., профессора, Молдавского государственного университета Г. Я. Василеску для интернет-портала https://www.globalistika.ru/ , 11 ноября 2020// https://en.globalistika.ru/post/действовать-локально-думать-глобально-глобальная-философия-или-философия-глобализации

23. "Literatura și Arta". Săptămânal al scriitorilor din Republica Moldova, 26 decembrie 2019.

MOLDOSCOPIE

Publicaţie periodică ştiinţifico-practică

Tipul B

Anul 25 (2021), nr. 2 (93)

Bun de tipar 10.09.2021. Formatul 60x80 1/12.
Coli de tipar 20,0. Coli editoriale 16,6.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009